

FR

CH. PH. REIFFA. № 15

GRAMMATYKA
ROSSYYSKA

DLA UŻYTKU
CUDZOZIEMCOW
NAPISANA,

PRZEŁOŻONA Z FRANCUZKIEGO JEZYKA I POTRZEBNEMI
BODATKAMI DO UŻYTKU POLAKOW ZASTOSOWANA

PRZEZ

A. B. HLEBOWICZA

KANDYDATA FILOZOFII.

WILNO. DRUKOWAL WŁASNYM NAKŁADEM
JÓZEF ZAWADZKI.

1825.

15.

8108 FR V

Dozwala się drukować pod tym warunkiem, aby po wydrukowaniu nie pierwszy wydawać zaczęto, aż będą złożone w Komitecie Cenzury exemplarze: jeden dla tegoż Komitetu, dwa dla Departamentu Ministerium Oświecenia, dwa exemplarze dla IMPERATORSKIEY publiczney Biblioteki, jeden dla IMPERATORSKIEY Akademii Nauk, i jeden dla IMPERATORSKIEGO Uniwersytetu w Abo. Dan w Wilnie dnia 14 Czerwca 1823.

IGNACY RESZKA Radzca St. i Kom. Cenz. Czł.

8108/98

O JEZYKU SŁAWIAŃSKIM.

Nie ma wątpliwości, że język sławiański (1) niemniej też Grecki, łaciński i niemiecki powstały ze sankryckiego, dawnego języka Indów (2). Co się tycze sławiańskiego, nie z pewnością nie wiemy.

- (1) Nazwisko Sławianów pochodzi z wyrazu sławiańskiego *slava*, sława: Grecy bowiem odmieniając zupełnie nazwiska narodów, zwali ich barbarzyńskimi, dla ulżenia sobie w wydaniu delikatniejszego brzmienia uszom, alboliteż chcąc ładniej pamiętać w wykładzie swego języka, nazwali ich *Aivetoι*, od *aivetos*, chwalebny, sławny; tak samo iak Syromedów *Σαρδοματε*, (w łacińskim Sarmati), od *σαῖρος*, iaszczurka, i *ὄμμα*, oko.
- (2) Język Sankrycki pozostał w *wedach*, księgach poświęconych Bramanom lub Braminom, kapłanom bożka Bramy. Dowodem wskazującym iednostayny początek tych języków, jest podobieństwo wyrazów pierwotnych; np. Мать (sl. *matерь*), μήτηρ, mater, Mutter (matka). — Отець, πατήρ, pater, Vater (oyciec) — Левъ, λέων, leo, Löwe (lew). — Ночь, νύξ, nox, Nacht, (noc). — Пламя,

„Grecy, powiada Karamzin w swojej Historji
 „Rossyyskiej, w VI wieku znaleźli język sławiań-
 „ski bardzo grubym. Niemając żadnego staroży-
 „tnego pomnika w tym języku, nie możemy więc
 „sądzić tylko z późniejszych, między którymi nay-
 „dawniejszym jest Bibliia sławiańska, i niektóre
 „kościelne księgi, tłumaczone w IX wieku przez
 „ś. Cyrylla i Methodysza. Lecz Sławianie przy-
 „jąwszy wiarę chrześcijańską, przyjęli też nowe my-
 „śli, zatem poszedł wynalazek wyrazów i nowe
 „tłumaczenie się, tak dalece, że język średniego
 „wieku różnił się bez wątpienia tyle od dawnego,
 „ile się różni od tego, którego dziś używamy. Roz-
 „proszeni w Europie, otoczeni innemi narodami,
 „uiarzmieni iedni przez drugich narody Sławiań-
 „skie, utraciły iedność mowy, i w przeciągu czasu
 „powstały rozmaite dyalekta, z których główniey-
 „sze są:

1) „Rossyyski, bardziey ukształcony nad wszyst-
 „kie inne, mniej zamieszany z wyrazami cudzoziem-
 „skimi. Zwycięstwa, podbicia i rozległość pań-
 „stwa, wznosząc umysł narodu rossyyskiego, mia-

φλόξ, flamma, Flammę, płomień.—*Имя*, ὄνομα,
 nomen, Name (imie).—Obacz Badania Adelun-
 ga: Rappports entre la langue Sanscrite et la
 langue Russe, St. Petersbourg 1811.

„ły szczęśliwy wpływ na ten język, który sprawo-
 „wany przez talent i gust człowieka z geniuszem,
 „może być porównanym przez swoją moc, pię-
 „kność, i słodycz z najpiękniejszymi językami sta-
 „rożytnymi i terazniejszymi.

2) „Polski, zmieszany z wielą słowami łaciń-
 „skimi i niemieckimi. Jestto język nie tylko
 „właściwy Polsce, ale nadto niektórym stronom
 „Pruss, Litwie i Sylezyi na prawym brzegu Odry.

3) „Czeski (albo Bohemski), używany w Bo-
 „hemii, Morawii i Węgrzech, który się zbliża we-
 „dług podania Jordana z rossiyskim dawnym w tłu-
 „maczeniu biblijnym znajdującym się, i który według
 „zdania uczonych Czechów jest pośrednim między
 „Kroackim i Polskim. Dyalekt Węgierski nazywa
 „się Sławak, różni się od Czeskiego iednym tylko
 „wymawianiem.

4) „Illiryyski, który zamyka bułgarski, naj-
 „grubszy ze wszystkich — Bośnicki — Serbski naj-
 „przyjemniejszy, — Esklawoński i Dalmacki.

5) Kroacki, podobny językowi Wendów w Sty-
 ryi, Karyntyi i Karnioli, niemniej też Luzackie-
 mu, Kotbus, Kaszau i Lukau. W Misnii, Bran-
 deburgii, Pomeranii, Meklemburgu i prawie w ca-
 łym Luneburgu, gdzie język sławiański był nie-
 gdyś językiem narodowym, mówią dzisiaj po nie-
 miecku.

Nie iestto rzecz małej wagi przedstawić oczom charaktery dźwięków niezliczonych głosu, które znane były w Europie, iak można dorozumiewać się od czasów nayodleglejszych, toiest od Fenicyanów (5), od których Europeyczycy przyjęli, bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem Pelasgów i Greków. Niewiadomo iakim sposobem północna Europa przyjęła charaktery pismienne, czy od żeglarzy fenickich prowadzących handel cyną z Bretanią, i bursztynem żółtym z Prussami? czy też od

(3) Jestto Kadmus Fenicyanin, współczesny Króla Dawida, który przyniósł pismo do Grecyi.

„C'est de lui que nous vient cet art ingénieux

„De peindre la parole et de parler aux yeux,

„Et par le traits divers de figures tracées,

„Donner de la couleur et du corps aux pensées.

Brébeuf.

Tenże Kadmus udzielił Grekom alfabetu Fenickiego złożonego tylko ze 16 głosek, toiest: *A, B, Γ, Δ, E, I, K, Λ, M, N, O, Π, P, Σ, T, Y*. Palamedes około roku świata 2800, więcej na 250 lat przed przyyściem Kadmusa, wynalazł cztery inne: *Ξ, Θ, Φ, X*; i Symonides w 650 lat po wojnie Trojańskiej wynalazł cztery ostatnie: *H, Ω, Z, Ψ*.— W pierwotkowych czasach prawie wszystkie narody pisały od prawey do lewey ręki, iak to widzimy ieszcze dzisiay w ięzykach wschodnich. Grecy przyjęli ten sposób, i pisali

narodów południowych Europy (4)? Drugie mniemanie jest prawdziwsze: albowiem pismo ruskie i gotyckie (5) bardziej jest podobne greckiemu i ła-

jedną linią z prawey do lewey, drugą z lewey do prawey ręki; sposób ten nazwali *δίστοιον*, który aż do czasów Solona (594/ r. przed nar. Chr.) był w użyciu, odtąd zaś pisali z lewey do prawey ręki.

- (4) Wszystkie charaktery narodów Europejskich mają większe lub mniejsze podobieństwo z fenickimi. Fenicyanie sami przytuli od Hebrayczyków, którzy przynieśli do krainy Chanaan. Inne narody miały własne swoje charaktery. — Egipcyanie mieli dwa rodzaje pisma: hieroglificzny i alfabetyczny. Pierwszy używa znaków zamiast wyrazów; iak np. koło znaczyło wieczność, zając czuyność, wąż niewdzięczność, gołąb miłość, dwie ręce związek, etc. Lecz iako trudno było wynaleźć stosownych do każdego wyobrażenia symbolów, niemniej też zachodziła trudność w ich wykładzie; obrano więc pismo alfabetyczne, zostawiając kapłanom hieroglificzne. Chińczycy, Japończycy i Koreyccy mają także swoje hieroglify. U nich każda rzecz, każde wyobrażenie, następnie każdy wyraz wystawia się osobnym charakterem; stąd wniesć można, iaka ilość bydź musi charakterów: upewniam, iż mają więcej siedmiudziesiąt tysięcy. — Peruwianie w XVI wieku nie znali pisma,

cińskiemu aniżeli fenickiemu. Pismo to mogło przeyść w ciągu wieków przez Germanią lub Węgry, od morza śródziemnego do Bałtyckiego, z niektórymi odmianami charakterycznymi.

„Jakożkolwiek bądź Sławianie Bohemii, Illiryi
 „i Rossyi nie mieli zgoła alfabetu do roku 865, kie-
 „dy Filozof Konstantyn nazwany w stanie ducho-
 „wnym Cyrylli, i Metodyusz brat jego, mieszkań-
 „cy Tessaloniki albo Salonichi, byli wysłani przez
 „Imperatora greckiego Michała III do Morawii, do
 „książąt chrześcijańskich Rościława i Swiatopełka,
 „dla tłumaczenia z greckiego języka ksiąg kościel-
 „nych, ci wynaleźli alfabet szczególny sławiański,
 „powstały z greckiego z dodaniem nowych głosek:
 „Б, Ж, Ц, Ш, Щ, Ъ, Ь, Ю, Я (6). Ten al-
 „fabet nazwany cyryłowskim (7), jest dzisiay uży-

lecz wyrażali pod rozmaitemi dziwacznyemi po-
 wiklanemi węzłami, które się zowią *quipos*, przez
 nie zachowali niektóre podania przeszłości.

- (5) Charaktery runiczne i gotyckie były te same co Skandynawów, Germanów i Gotów.
- (6) Te głoski były koniecznien potrzebne, dla wyda-
 nia głosów szczególnych językowi sławiańskiemu;
 Ш jest szyn (Ш) hebrajskie.
- (7) Rossyianie mieli jeszcze księgi kościelne od Cy-
 rylla pisane w roku 1056 i 1144. Drukarnia by-
 ła wprowadzona do Rossyi we śródku XVI wie-

„wany w Rosyi, Wałachii, Moldawii, Bulgaryi,
 „Serwii, etc. Sławianie Dalmacyi mają inny, zna-
 „ny pod imieniem głagolitańskiego albo Bukwicy,
 „oczywiście uformowany na alfabecie sławiańskim,
 „od którego się różni iedną tylko ozdobnością gło-
 „sek, których iednak użycie wcale jest niewygo-
 „dne. Chrzęścianie Mołdawscy, wyznający obrzą-
 „dek rzymski, zaczęli w tymże czasie kiedy i Po-
 „lacy, używać charakterów łacińskich, odrzucając
 „cyrylłowskie, zabronione przez Oyca ś. Jana XIII.
 „Dzisiaj w Bohemii, Morawii, Sylezyi, Luzacyi,
 „Kaszubii, używają charakteru niemieckiego: w Il-
 „liryi zaś, Karnioli, Węgrzech i Polsce łacińskie-
 „go. Sławianie, którzy w VIII wieku przecho-
 „dzili usadowić się w Peloponezie, przyjęli alfabet
 „grecki.

ku (r. 1553), pierwsze księgi drukowane były:
 dzieje Apostołów i ich listy. Pierwsza Bibliia
 drukowana w Ostrogu na Wołyniu w r. 1581,
 druga w Moskwie 1663. Przedtóm pokazało się
 jeszcze w roku 1515 w Alkala de Henares (albo
 Complutum) w Hiszpanii, Bibliia na siedmiu ię-
 zykach, między którymi znajduje się i sławiań-
 ski. Kształt dawnych głosek był polepszony
 przez Eliasz Kopiewicza, który w roku 1698
 założył drukarnią w Amsterdamie; Piotr Wielki
 w r. 1717 kazał drukować temż charakterami

W historyi języka sławianoruskiego można naznaczyć trzy główne epoki, w których język doznał pewnych odmian. Pierwsza zamyka wprowadzenie wiary chrześcijańskiej za czasów Włodziewierza Wielkiego w 988 roku po narodz. Chryst. Druga zawiera panowanie Tatarów, od roku 1224 do 1462; trzecia zaczyna się od końca XVII wieku. Jeszcze przed Cyryllem Wariagowie mieli niejakie wpływy na język sławiański: wprowadzili bowiem w używanie wiele słów skandynawskich. Lecz nade wszystko kiedy Rosyianie przyjęli religią Greków wschodnich, przez tłumaczenie ich ksiąg kościelnych, wprowadzili wielką ilość wyrazów greckich (8). Od tego czasu były dwa języki: kościelny właściwie zwany sławiański, i narodowy zwany rosyjski. Ostatni z czasem doznał odmiany, iak wszystkie żyjące języki, drugi zaś pozostał w księgach. Podczas nieszczęsnego dla Rosyi peryo-

całą biblią w pięciu tomach in fol. w holandskim i sławiańskim językach. Znajduje się jeden tylko exemplarz w Leydzie w Uniwersytecie, i zaledwie można było znaleźć pięć exemplarzy w całej Rosyi, inne bowiem zaginęły podczas rozbitcia morskiego.

- (8) Як Митрополишь, Metropolita; Церѣй, Xiadz; монастирь, klasztor; трапѣза, refektarz; мѣро, oley święty; оуміамь, kadzidło.

du Tatarów, który więcej dwóchset lat trwał, użycie powszechne przyswoiło niektóre wyrazy mongolskie i tatarskie (9), lubo one nie odmieniły sławiańskich i nie przekształciły bynajmniej języka. Podczas tej epoki język rosyjski oddalał się coraz bardziej od sławiańskiego, gdy tym czasem ten zostawał zawsze iednakim. Od reformy cywilney Rosyi za panowania Piotra W., język rosyjski przyswoił wiele wyrazów z innych europejskich, szczególniej, co się tycze służby cywilney, wojskowej, morskiej, iako też handlu, sztuki i rzemiosł (10). Dla tego więc język nie różni się, tylko większością wyrazów tatarskich, francuzkich,

(9) Jako, деньги, pieniądze (zamiast *пѣнязь*); лошадь, koń (zamiast *конь*); крестьянинъ, wieśniak (zamiast *земледѣлецъ*); алтынъ, sztuka ze trzech kopiejek; башмаки, trzewiki; сапоги, bóty; колпакъ, czapka nocna; кафтанъ, kaftanik; кушакъ, pas; шляпа, kapelusz; сундукъ, kufer; анбаръ, magazyn; огурецъ, ogórek (z prowincyi Ogurca w kraiu Uzbeckim); казна, skarb; сургучъ, lak; карандашъ, ołówek (z tureckiego, kara, czarny, i dasz, połączenie), i wiele innych wyrazów, nade wszystko tych, w których a jest poprzedzony spółgłoską.

(10) Takiemi są: Камереръ, Szambellan (po niem. Kammerherr); лейбгвардія, leūbgwardyia (z niem.

niemieckich i innych, iako też przez nowe zakończenie grammatyczne.

Pierwsza Grammatyka sławiańska iest Wawrzyńca Zizaniusa, drukowana w Wilnie w roku 1596. Druga Melecego Smotryckiego, drukowana w Jewie blisko Wilna w 1619 r.

Pierwsza Grammatyka rossyyska napisana dla cudzoziemców w języku łacińskim, taki ma tytuł: *H. W. Ludolfi Grammatica Russica quae continet et manuductionem quamdam ad Grammaticam Slavonicam, Oxonii (Oxford) 1696.*— Druga podobna znajduje się na początku słownika niemiecko-łacińsko-rossyyskiego w St. Petersburgu r. 1751.— Po tej następuje Grammatyka Michała Greninga (Gröning) w szwedzkim języku w Sztokholmie 1750.

Grammatyki wydane dotąd dla Rossyjanów są następujące:

1) Grammatyka Michała Łomonosowa w St. Petersburgu r. 1755, kilkakrotnie była przedrukowana. Tłumaczów miała w języku niemieckim J. N. Stayenhagena, w St. Petersburgu 1764; w Greckim zaś Anastazego w Moskwie 1795 i 1804.

Leib); фортификація, fortyfikacyia; кавалёръ, chevalier, kawaler; Академія, l'Académie; госпиталь, hôpital, szpital; мичманъ (z ang. midshipman), miczman.

2) Początki dla szkół Sokołowa, w St. Petersburgu 1788, 1792, 1797, 1800, 1808 i 1810.

5) Grammatyka Akademii Imperatorskiej w St. Petersburgu 1802, 1809 i 1819. Tłumaczona na Grecki język przez Panagiota Nitzogla, w Moskwie 1810.

4) Wzmianka o Literaturze rossyjskiej przez J. Borna w St. Petersburgu 1808. To dzieło tłumaczone na język Francuzki przez Jakuba Langena, w Mitawie 1811.

5) Nowy plan prawideł Grammatyki rossyjskiej przez J. Ornatowskiego, w Charkowie 1810.

6) Wzmianka o czasowaniu rossyjskiem z tablicą, przez N. Grecza w St. Petersburgu 1811. Też wydate są tablice przypadkowania w 1809.

Niemcy są jedni z cudzoziemców, którzy wielki w tym języku uczynili postępek przez wydanie licznych xiąg elementarnych. Te są:

1) Grammatyka filozoficzna Augusta Ludwika Szlecera, w St. Petersburgu 1765. Jest wcale rzadka.

2) Grammatyka Jakóba Rodde, w Rydze 1773, 1778, 1784 i 1789, ułożona na wzór Łomonosowa.

3) Grammatyka Jana Heyma, w Moskwie 1799, w Rydze 1794 i 1804. We dwóch pierwszych wydaniach trzymał się układu Łomonosowa i Soko-

łowa, w trzecim zaś Akademii. W roku 1816 była poprawiona i powiększona w Rydze przez Sam. Weltzie.

4) Grammatyka praktyczna Jana Seweryna Vatera z tablicami przypadkowania i czasowania, w Lipsku 1808 i 1814.

5) Grammatyka teoryczna i praktyczna Wilhelma Tappe, w St. Petersburgu w 1810, 1811, 1812, 1815 i 1818.

6) Grammatyka praktyczna J. A. E. Schmidta w Lipsku 1813.

7) Układ (Lehrgebäude) języka rosyjskiego Antoniego Jarosława Puchmayera, w Pradze 1820.

Grammatyki pisane w języku francuzkim są następujące:

1) Początki języka rosyjskiego przez Charpentiera, w St. Petersburgu 1766, 1787, 1791, 1795 i 1805. Ta Grammatyka zrobiona według układu Łomonosowa, wydana w czasie tym kiedy język rosyjski nie był jeszcze ustalony, jest niedokładna i rzadka.

2) Początki języka rosyjskiego przez Jana Chrzeciela Maudru, w Paryżu 1802. Jest to dzieło Charpentiera przeistoczona w dwa wielkie tomy, napełniona neologią grammatyczną, niemniej też brakuje jasności wykładu i prawideł, które nicod-

stępnie towarzyszyć mają w podobnego rodzaju dziełach.

3) Grammatyka rossiyska przez G. Hamonière w Paryżu 1817. Jest to tłumaczenie akademickiey.

Pan Reiff wskazawszy źródła, z których czerpał, w końcu wyznaie prawdziwą wdzięczność znanemu w świecie uczonym Greczowi, który udzielał swoich wiadomości, zasilaąc stosownemi do podobney pracy uwagami, iako też głęboką znościomością w wyborze przykładów i wykładem najtrudniejszey dla cudzoziemców części, toiest znamionowania.

Grammatyki rossiyskie w języku polskim dotąd wyszłe znaiomsze są:

Grammatyka rossiyska przystosowana do użycia Polaków przez Ignacego Brodowskiego, w Wilnie 1805.

Grammatyka języka rossiyskiego dla młodzi szkolney napisana przez Jana Dworzeckiego, Regenta Granicznego powiatu Rzeczyckiego, w Wilnie 1809 i 1811.

Praktyczna rossiyska Grammatyka z wypisami z różnych rossiyskich autorów i słownikiem ułożona przez Jana Heyma, przełożona dla użytku Polaków przez M. Grodzickiego, we Wrocławiu 1819.

Wypisy rossiyskie pomnożone grammatyką i prawidłami prozody i słownikiem, przez Piotra

Ostrowskiego Nauczyciela języka rossyyskiego w Ginnazyum wileńskim, w Wilnie 1819, 1820, 1823.

Niniejsza Grammatyka jest przełożona z najnowszej francuzkiej P. Reiffa, wyszłej w Petersburgu w roku 1821. W przekładzie poczynione zostały liczne sprostowania i dodatki, w czém wspierać mię raczył swoimi radami Professor Uniwersytetu Wileńskiego i Kawaler orderu św. Anny 3ciej klasy Jan Łoboyko. Za tę łaskawą pomoc, która była tym większą ofiarą ze strony szanownego Profesora, im ważniejszymi jest zajęty pracami uczo-nemi; na tém miejscu mam honor oświadczyć Mu moję nayszczerszą i nyczulszą wdzięczność.

A. B. Hlebowicz.

Stawiańskie	Ruskie	rycznie	Greckie	Glagolitańskie
азъ А. А. а. 1	А. а.	А. а.	Α. α.	Ⲁ. Ⲁ. Ⲁ. az.
бѣка Б. Б. б.	Б. б.	Б. б.		Ⲃ. Ⲃ. buki
вѣсѣ В. В. в. 2	В. в.	В. в.	Β. β. ⲅ.	Ⲅ. Ⲅ. wici
глаголю Г. Г. г. 3	Г. г.	Г. г.	Γ. γ. Ⲇ.	Ⲇ. Ⲇ. glagol
добро Д. Д. д. 4	Д. д.	Д. д.	Δ. δ.	Ⲉ. Ⲉ. dobre
естъ Е. Е. е. 5	Е. е.	Е. е.	Ε. ε.	Ⲋ. Ⲋ. iest
жизнь Ж. Ж. ж.	Ж. ж.	Ж. ж.		Ⲍ. Ⲍ. iuzwicie
зъво З. З. з. 6				Ⲏ. Ⲏ. zido
земля З. З. з. 7	З. з.	З. з.	Ζ. ζ.	Ⲑ. Ⲑ. ziemia
иже И. И. и. 8	И. и.	И. и.	Η. η.	Ⲓ. Ⲓ. i jezi
и İ. İ. и. 10	І. і.	І. і.	Ι. ι.	Ⲕ. Ⲕ. ije
како К. К. к. 20	К. к.	К. к.	Κ. κ.	Ⲇ. Ⲇ. kako
лоу Л. Л. л. 30	Л. л.	Л. л.	Λ. λ.	Ⲉ. Ⲉ. ludi
мѣсто М. М. м. 40	М. м.	М. м.	Μ. μ.	Ⲋ. Ⲋ. mjesto
наши Н. Н. н. 50	Н. н.	Н. н.	Ν. ν.	Ⲍ. Ⲍ. nasz
онъ О. О. о. 70	О. о.	О. о.	Ο. ο.	Ⲏ. Ⲏ. on
пока П. П. п. 80	П. п.	П. п.	Π. π. ϖ.	Ⲑ. Ⲑ. pokoy
рече Р. Р. р. 100	Р. р.	Р. р.	Ρ. ρ.	Ⲓ. Ⲓ. b. b. b. rycy
своє С. С. с. 200	С. с.	С. с.	Σ. σ. ς.	Ⲕ. Ⲕ. slowo
теперь Т. Т. т. 300	Т. т.	Т. т.	Τ. τ. 7.	Ⲇ. Ⲇ. twierdze
убо У. У. у.	У. у.	У. у.		Ⲉ. Ⲉ. ik

<i>Słowiańskie</i>	<i>Ruskie</i>	<i>ręczne</i>	<i>Greckie</i>	<i>Glagolitańskie</i>
φφφφ Φ. φ. 500	Ф. ф.	Ф. ф.	Φ. φ. φ	Ф. ф. ф. <i>fert</i>
у Оу. оу. у. 400				
хххх Х. х. 400	Х. х.	Х. х.	Χ. χ.	Х. х. <i>chier</i>
ѿѿѿѿ ѿ. ѿ. 300				ѿѿѿѿ <i>ot</i>
цццц Ц. ц. 200	Ц. ц.	Ц. ц.		Ц. ц. ц. <i>ci</i>
чччч Ч. ч. 200	Ч. ч.	Ч. ч.		Ч. ч. ч. <i>czoru</i>
шшшш Ш. ш.	Ш. ш.	Ш. ш.		Ш. ш. <i>sza</i>
щщщщ Щ. щ.	Щ. щ.	Щ. щ.		Щ. щ. щ. <i>szcza</i>
ѣѣѣѣ Ъ. ѣ. 200	Ъ. ѣ.	Ъ. ѣ.		І. і. <i>jer</i>
ѣѣѣѣ Ъ. ѣ. 200	Ь. ь.	Ь. ь.		Ь. ь. <i>jal</i>
ѣѣѣѣ Ъ. ѣ. 200	Ѣ. ѣ.	Ѣ. ѣ.		Ѣ. ѣ. <i>je</i>
ѣѣѣѣ Ъ. ѣ. 200	Ѥ. ѣ.	Ѥ. ѣ.		Ѥ. ѣ. ѣ. <i>jus</i>
ѣѣѣѣ Ъ. ѣ. 200	Ѧ. ѣ.	Ѧ. ѣ.		Ѧ. ѣ. <i>jery</i>
ѣѣѣѣ Ю. ю. 100	Ю. ю.	Ю. ю.		І. і. <i>jerr</i>
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.				
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.			Ω. ω.	Ѧ. ѣ. <i>omega</i>
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.	Я. я.	Я. я.		Ь. ь. <i>ja</i>
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.				
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.			Ξ. ξ.	
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.			Ψ. ψ.	Ѧ. ѣ. <i>psi</i>
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.	Ѧ. ѣ.	Ѧ. ѣ.	Ѧ. ѣ.	Ѧ. ѣ. <i>phi</i>
ѣѣѣѣ Ѧ. ѣ.			ν. ν.	Ѧ. ѣ. <i>ciica</i>

GRAMMATYKA ROSSYYSKA.

§. 1. Grammatyka uczy język dobrze rozumieć, nim mówić i pisać poprawnie.

§. 2. Mówić i pisać, iestto wyrażać myśli swoje przez słowa. Dla tego więc słowa są znakami myśli naszych; które powstają, albo z głosu wydanego, al-boli też ze znaków ręką odznaczonych.

§. 3. W grammatyce iakiegokolwiek języka potrzeba znać pierwsze jego części, toiest: głoski z których powstają wyrazy, daley badać naturę i zmiany przypadkowe tychże wyrazów, urządzać one podług prawideł iednostaynych, i nakoniec wskazać sposób czystego ich pisania. Z tego względu Grammatyka dzieli się na cztery części, któremi są:

1. Etymologia (Словопроизведение).
2. Lexykologia (Разборъ частей рѣчи и смысла).
3. Składnia (Словосочинение).
4. Pisownia (Правописание).

Do tych czterech części dodamy piątą, która będzie miała za przedmiot teorią wierszopistwa rossyjskiego.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

ETYMOLOGIA.

§. 4. Etymologia (словопроизведение), iest część grammatyki, w której poznają się pierwsze części języka, z kąd powstają zgłoski i wyrazy. Ona zawiera:

- 1) głoski, ich spoienie i wymawianie.
- 2) podział zgłosek.
- 3) akcent przodyczny.

R O Z D Z I A Ł I.

1. Liczba i podział głosek.

Число и раздѣленіе буквѣ.

§. 5. Wyrazy składają się z głosew, które się zowią głoskami (буквы). Głoski więc są najmniejszą częstką składającą wyrazy; Grecy nazywali je *γράμματα*, z kąd powstaie nazwisko grammatyki.

§. 6. Zbiór głosek składający wyrazy zowie się alfabetem (абыка). Rossyyski alfabet zamyka 34 głoski, które powstały ze sławiańskich, te zaś z greckich. Następująca tablica okazuje porównanie tych alfabetów z przybliżeniem do głągolitańskiego, którym w Dalmacyi drukują się sławiańskie kościelne księgi.

Uwaga 1. Nicktórzy grammatycey dodają trzydziestą piątą głoskę V, v (izyca), która się używa w księgach kościelnych w wyrazach z greckiego języka, pisze się tak v, wymawia się iak i, po spółgłoskach albo na początku wyrazów, po samogłosce zaś iak v; np. *μύρον, μυρο*, oliwa, *Σύνδοξ* Синодъ, Synod, *Εὐαγγέλιον*, Ewangeliie, Ewangelia. Lecz w pierwszym przypadku piszą teraz Ewangeliie.

Uwaga 2. Alfabet sławiański w użyciu xiąg kościelnych zawiera 42 głoski, iak można widzieć w dodatku do tej grammatyki,

§. 7. Głoski rossiyskie dzielą się na samogłoski (гласныя), spółgłoski (согласныя), i nieme (безгласныя).

§. 8. Samogłoski, są te głoski, które same przez się brzmią. Język rossiyski ma ich iedenaste, a te są: a, e, и, і, o, y, ъ, ѣ, э, ю, я.

Te iedenaste samogłosek dzielą się na twarde i miękkie.

twarde..	miękkie.	
а,	я,	
о,	е, э,	Samogłoska ѣ iest
у,	ю,	średnią.
ы,	и, і,	

Uwaga. Z tych iedenastu samogłosek te cztery ъ, ѣ, ю, я, mogą się nazwać dwugłoskami (двугласныя), toiest, że się składają z dwóch samogłosek, któ-

re ieden głos czynią. Mają brzmienie, *ы* z *ое*; *ѣ* z *іе*; *ю* z *іу*; *я* z *іа* (1).

§. 9. Spółgłoski są te głoski, które wydają brzmienie za pomocą samogłosek. W rossyjskim języku znajduje się 21 spółgłosek, to jest: *б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, ф, х, ц, ч, ш, щ, ѳ*.

Uwaga 1. Między spółgłoskami te trzy *ц, ч, щ*, są złożone, wszystkie zaś inne są proste: *ц*, jest złożone z *mc*; *ч*, z *mn*, i *щ* z *cnw*, albo *шч, сч* (2).

§. 10. Dzielą spółgłoski dwójakim sposobem.

1) Są one miękkie, twarde i średnie.

mięk.	twarda.	śred.
<i>б,</i>	<i>п,</i>	<i>л,</i>
<i>в,</i>	<i>ф, ѳ,</i>	<i>м,</i>
<i>г,</i>	<i>к, х,</i>	<i>н,</i>
<i>д,</i>	<i>т,</i>	<i>р,</i>
<i>ж,</i>	<i>ш,</i>	
<i>з,</i>	<i>с,</i>	

Są jeszcze twarde spółgłoski złożone, *ц, ч, щ*.

2) Podług organu, który najwięcej przykłada się do ich ukształcenia, one są:

1. wargowe (*губныя*) *б, п, в, ѳ, м.*
2. językowe (*язычныя*) *д, т, ц.*

(1) To się okazuje jeszcze w słowach: *вою, крою, мою*, w których tryb bezokoliczny zamiast *воеть, кроеть, моеть*, po czesku *wyti, kregti, meydlo* po polsku *mydło, мыло*; przeszło w *вьѣмь, крышь, мышь*. Złożenie głoski *ѣ* z *іе*; *ю* z *іу*, *я* z *іа*, okazuje się z dawnych sławiańskich i ruskich rękopisów, w których te głoski miały taką postać: *ѣ, ѣ, ѣ, бѣнѣ, ѣнѣ, ѣко.*

(2) Pospółlatwo zamiast *каже-ме-я*, wymawia *каже-ц-а*, albo *каже-щ-а*; zamiast *лучіе, лу-ши-іе*. W dowód zaś, że *сш* albo *шъ*, przeszło w *щ*, nastęпно widać mogą służyć za przykłady: *пуще* (od *пуспить*) zamiast *пуспше*; *щюка* zamiast *шюка*; *ращеть* zamiast *ращеть*. Często w dawnych rękopisach *щ* nie znajduje się, lecz zamiast tego *шч*. Ob. Dyplom. Witołda W. X. L. w *Dzien. wil. Marz.* 1822.

3. gardłowe (горланнныя) г, к, х.
 4. podniebieniowe (поднебнныя) л, н, р.
 5. świszczące (свиспящія) з, с. P. Grecz, od którego powiada Autor przyjął taki podział, zowie spółgłoski з, с, gwizdzącemi.
 6. zębowe (зубныя) ж, ч, ш, щ.

Uwaga. Spółgłoski językowe, gardłowe, i świszczące w rozmaitych odmianach słów zamieniają się w zębowe, pomimo to, że miękkie zostają miękkimi, twarde zaś twardemi. Ta odmiana zachodzi w ten sposób:

1. г, д, з, на ж; pr. Богъ, Bóg; божій, boski; видѣть, widzieć; вижу, widzę; князь, książę; княжій, książęcy.
2. к, ш, zamieniają się na ч; pr. рука, ręka, ручаюсь, ręczę; пламнѣть, płacić, плачѣть, płacę.
3. х, с, на ш, і ц (albo мс) на ч (albo шш); pr. пахатѣть, uprawiać, пашѣть, uprawiam, проситѣть, domagać się, прошѣть, domagam się; опещѣть, opiesić, опещество, ouczyszna.
4. см także ш, на щ; pr. свиспнѣть, gwizdać, свиспнѣть, gwizdzieć; свнпнѣть, święcić, свнпнѣть, święcić.

§. 11. Głoski nieme (безгласныя) są te, które się zgoła nie wymawiają. Jest takich w języku rossyjskim dwie, jedna twarda ъ, druga miękka ь, ob. §. 33.

Uwaga 1. Te dwie głoski zowią się także półsamogłoskami (полугласныя), ponieważ składają się one z połowy samogłosek; ъ jest połową samogłoski о; ь zaś połową samogłoski и (і).

- (1) W dawnych sławiańskich rękopisach, zamiast крови pisało się крѣви; zamiast полку - пѣлку. Ze spółgłoski и (і), ѣ, е і ѣ skracała się w ъ, widać z następujących przykładów: щаснѣ, albo щаснѣе; пїю, лію, albo пїю, лїю; przedtém pisali і wymawiali ннчсѣже, teraz ннчсѣже, мужски, zamiast мужески; ннмннѣу змѣя, zamiast змѣя. Do tych dwóch samogłosek należy także ѣ (и z krótkim znakiem) która jest połową и. Ztąd więc ъ і ѣ toż samo znaczą, z tą tylko różnicą, że ъ, pisze się po spółgłoskach, ѣ zaś po samogłoskach, iako: ай, ей, ой.

Uwaga 2. Niektórzy Grammatycy zowią dyftongami połączenie półsamogłoski *й* z inną samogłoską, i naznaczają w języku rossyyskim dziesięć dyftongów, tojest: ай, ей, ий, ой, уй, ый, ьй, эй, ьй, ай.

2. O Zgłoskowaniu (сопряжение буквъ).

§. 12. Z połączenia samogłosek ze spółgłoskami powstają zgłoski; to połączenie zowie się zgłoskowaniem. Własność zgłosek zachodzi w tém, ażeby była pewna liczba głosek one składających, i wymawiały się w iednym wydaniu głosu; np. до, три, смю, смир. W każdym składzie by dź musi koniecznie iedna samogłoska.

§. 13. W zgłoskowaniu trzeba mieć baczność,

1. że spółgłoski szypiące, ж, ч, ш, щ, łączą się tylko ze samogłoskami а, е, у, и, niekiedy z о.
2. Ze ięzykowe ц łączy się tylko ze samogłoskami а, е, у, ы i z niemą ь.
3. Spółgłoski gardłowe г, к, х, łączą się tylko ze samogłoskami а, о, у, и i z niemą ь.
4. Ze samogłoska ь może się kładź po wszystkich spółgłoskach, oprócz tylko samogłoski і: wtenczas bowiem zamienia się na и, np. zamiast ь в Россіи, w Rossyi, mówi się i pisze się в Россіи.
5. Dla połączenia samogłoski ю ze spółgłoskami wargowemi б, е, м, п, kładzie się między dwiema spółgłoska а, np. люблю, od любить, kochać, ловлю od ловить, łowić, полюбю od полюбь, palić. Jednakże iest kilka wyjątków, iak się niżej okaże.

2. O wymawianiu głosek (произношение буквъ).

§. 14. Wymawianie rossyyskich wyrazów nie zawsze iest zgodne z pismem: często bowiem inaczey piszą inaczey zaś wymawiaią; jednakże różnica ta nie iest tyle znaczną, ile w nowych europeyskich ięzykach. Przyczyną tego to, że się znajdują granice między xięgowym albo piśmiennym i ięzykiem potocznym. Na tém więc gruntuie się następane powszechne prawidło wymawiania.

Gdzie język ma charakter xięgowy lub piśmien-
ny, tam wymawia się prawie tak, iak napisano lub
wydrukowano.

Gdzie rzecz iest zblizona do powszechnego uży-
wanego języka, wówczas głoska r, wymawia się za g,
e za io, o za a. Pisma kościelne, kazania, mowy,
tragedyie, i w ogólności wyższa proza i poezyia, nie-
mniej teź pisma biórowe utrzymują wymawianie xię-
gowego języka.

§. 15. Dyalekt (нарѣчје), iestto język właściwy
iakieykolwiek prowincyi, pochodzący z języka naro-
dowego. Język rossyyski ma trzy główne dyalekta,
to iest: moskiewski, używający się w stolicy i w po-
bliższych ku niey guberniich: północny, w gubernii
Nowogrodzkiej i w koloniach ztamąd wyszłych, i
małorossyyski panujący między prostym narodem,
w Połtawskiej, Czernihowskiej, Kiiowskiej i Sło-
bodzko-Ukraińskich guberniich.

1. Dyalekt moskiewski odznacza się czystością i
miękością, iestto język dworny i wszystkich u-
czonych Rossyian. Według tego dyalektu wy-
mawia się e otwarte iak io, i o krótkie iak a.
Ob. §§. 17 i 19.
2. W dyalekcie północnym wymawia się zawsze e
i o iak u Polaków.
3. Dyalekt małorossyyski samogłoskę ь wyraża
iak i, o zaś wymawia się zawsze iak o. Nadto
znayduie się w nim wiele wyrazów ondzoziem-
skich, nadewszystko niemieckich i polskich (1).

Uwaga. Tu można odnieść ieszcze dyalekt biało-
rossyyski i prostego ludu wymawianie na Wołyniu,
Podolu i w Litwie. Pierwszy iest dyalekt północny
odmieniony przez wpływ polskiego języka. Przykła-
dy iego pierwiastkowe dają się widzieć w białorossy-

(1) Chociaż to mniemanie o podzieleniu rossyyskiego je-
zyka na dyalekta iest ogólne; iednakże słuszniey u-
ważać można małorossyyski język sławiańskim dya-
lektem na równi ze Serbskim i innemi. Ob. Gram.
małorossyyskiego języka, przez A. Pawłowskiego.
St. Peter. 1818. in 8vo.

skich pieniach. Drugi jest dyalektem małowrossyjskim zmieszany z wymawianiem polskiego i litewskiego języków.

O Samogłoskach.

A.

§. 16. Ta samogłoska wymawia się iak u Polaków. W zakończeniu zaś przymiotników, jeśli ma akcent, wymawia się iak o, jeśli zaś nie ma wymawia się iak a, np. большаго (bolszowa) wielkiego, малаго (maława) małego.

E, Ё, Э.

- §. 17. 1) Samogłoska e wymawia się czworako.
- a) Na początku wyrazów, i po samogłoskach wymawia się iak ie; np. есмь, (iesm) iestem; знае-ме, (znaiete) wiecie; жаркоє, (żarkoie) pieczone.
 - b) Ma brzmienie e ściśnionego, gdy się znajduje po spółgłosce; np. дверь (dwer) drzwi; сердце (serdce) serce; перецъ (perec) pieprz. Następnie wyjątek w podobnym zdarzeniu.
 - c) Jeśli e mające akcent znajduje się przed sylabą złożoną ze samogłosek twardych, a, o, y, ы, al-boli też z niemą twardą ь, wtenczas wymawia się iak io, np. берёза (berioza) brzoza; блёкльи (blokły) zwiędły; лёдъ (lod) lód. Zachowuje jeszcze to brzmienie przed gardłowymi r, k, х, i przed zębowymi ж, ч, ш, niemniej też w zakończeniu słów, które mają akcent nad io i y, i który zachowują w teyże zgłosce, np. застѣри-ваю (zastioziwaiu) zaszpilał; далёко (daloko) daleko; ёжъ (ioż) ież; дешёво (dioszewo) tanie; даёме (dajote) daiecie; придѣмъ (pridiot) przyy-dzie.
 - d) Jeśli spółgłoska, która poprzedza, jest iedną z spółgłoskowych ж, ч, ш, щ, albo językowa ц; wtenczas e wymawia się iak o, np. жёлтый (żółty) żółty; чёрный (czorny) czarny; шель (szol) szedł; лице (lico) twarz.

Uwaga. Wymawianie e iak io i o, będzie ostrze-

gać rozdzielnik (ë); dla tego więc zawsze będzie to znamie kładzione w ninieyszey grammatyce.

2) Samogłoska ъ wymawia się iak ie; ma ona brzmienie ie ściśnione, np. ѣмь (jest) ieść; ѣхамь (iechat) iechać. Po spółgłoskach i, mniej się czuē daie, i na końcu wyrazów wymawia się iak iē otwarte lub ściśnione ié; np. дѣламь (dełat), robić; послѣ (posle), potém; на столѣ (na stole) na stole. Potrzeba uważać, że samogłoska ъ nie wymawia się nigdy iak io.

3) Samogłoska э, używa się na początku wyrazów albo po samogłoskach na miejscu e, kiedy trzeba wymawiać e ściśnione nie zaś ie, np. эшотъ (etot), tento; поэма (poema) poemat.

И, І, Й.

§. 18. И і I mają brzmienie polskiey samogłoski i; w tém tylko zachodzi różnica, że i, używa się tylko przed samogłoską wyiawszy wyraz миръ, świat, dla odróżnienia od миръ, pokóy. Jeśli и znajduje się po ъ, ma brzmienie zbliżone do ы (ob. §. 21), np. въ избѣ, w izbie, отъискать, wynaleźć. Co do й, mówiliśmy, że jest połową и, dla tego więc wymawia się krótko, np. мой, móу, твой, свой. Tak samo wymawia się ай, ей, ий, ѣй, ый, ѣй, юй, яй. (1).

О.

§. 19. Samogłoska о, wymawia się iak w polskim ięzyku, kiedy ma nad sobą położony akcent i kiedy się znajduje na końcu wyrazów. Lecz kiedy nie ma nad sobą akcentu wymawia się iak а, np. довольно,

- (1) W polskim ięzyku znajdują się takie dwuzgłoskowe np. рай, рай, лей, кози, козий, жуу, жуи, читру, хитрый, струу, стрый, мјеу, имѣй, плуу, плуи, мѣиу, мѣиый: z tą tylko różnicą, że Rosyjskie w podobnych zdawzeniach wymawiaią й po samogłosce, rzadko zaś iak w polskim, струу. Dla tego więc imiona przymiotne w wyrazach: козий, хитрый, i inne zakończone na й powinny się wymawiać iak, iakby w polskim było: козиу, читруу.

(dawolno), dosyć; хоромо (charaszo), dobrze; городъ (garada), miasta. Tu się uważa, że w zgłoskach, które następują za sylabą znamionowaną, wymawianie o, mniej się czuć daje aniżeli w tych, które poprzedzają; np. wyraz худо, źle, tu o nie wymawia się iak a, lecz ma brzmienie pośrednie między o i a.

У, Ю.

§. 20. 1) Samogłoska у wymawia się iak polskie u, np. улица, ulica, мужикъ, wieśniak.

2) Głoska ю na początku wyrazów i po samogłosce brzmi iak iu, ściśle, np. югъ, południe; двигаю, poruszam; пью, piję. Ale po spółgłosce brzmienie i, daje się mniej czuć i wymawia się iakby iu otwarte, np. люблю, lubię, дремлю, drzemię; благодарю, dziękuję.

Ы.

§. 21. Głoska ы jest głuche у, po б, в, м, п, пр. бышь, bydź, вы, wy, пыль, pył. Lecz kiedy ta głoska jest poprzedzona inną spółgłoską, wymawia się otwarcie, dajemy tu kilka wyrazów dla porównania z samogł.и, np. мыль, mył, i миль, przyjemny; былъ, był, i билъ, bił; лысь, łusy, i лиса, lis; сынъ, syn, i синь błękitny.

Я.

§. 22. Na początku wyrazów, po samogłosce i po ь, głoska я wymawia się iak ia, np. стоить (staiat), stać, ярмонка (iarmanka), iarmark, агуня (Igunia), kłamczyni. Lecz po spółgłosce i mniej się czuć daje i; kiedy zaś я nie ma nad sobą akcentu, wówczas brzmienie ieу jest otwarte; np. обязанъ, obowiązany; зяцъ, zając; время, czas.

O Spółgłoskach.

Б, В, Д, Ж, З, К, П, Р, Т.

§. 23. Wszystkie te spółgłoski wymawiają się iak polskie b, w, d, ż, z, k, p, r, t. Jednakże trzeba uważać, że kiedy po spółgłoskach miękkich б, в, г, д, ж, з, następuje głoska twarda ь, wówczas wyma-

wianie iey zbliża się do iey odpowiadających (§. 10); np. бобъ, bob; ровъ, rów; другъ, przyjaciel, народъ, naród, ложка, łyżka, мужъ, mąż. Nadto ieszcze, że spółgłoska *d* i *m* leżąca między dwiema spółgłoskami nie daje się czuć; np. сердце (serce) serce; праздникъ (praznik); święto; шамль rozpościerać (słat).

Г.

§. 24. 1) Spółgłoska *г* wymawia się rozmaicie.

- 1) Wymawia się iak polskie *g*, np. годъ (god) rok, голова (gaława) głowa, генераль (generał) ienerał.
 - 2) Na końcu wyrazów i przed spółgłoską twardą brzmi iak *k*, (ob. §. 23).
 - 3) Zbliża się ieszcze brzmienie do *ch* w przypadku pierwszym tych wyrazów: Богъ, Bóg, убогъ, (uboch) ubogi, i w wyrazach cudzoziemskich zakończonych na *гъ*, np. Петербургъ, Petersburg.
 - 4) W niektórych wyrazach sławiańskich kościelnych wymawia się iak *h*, np. Господъ, (hospod) Pan; благославию (błahosławiaiu), błogosławie.
 - 5) W zakończeniu *аго*, *яго*, *ого*, *его*, tak przymiotników iako też przyimków, brzmi iak *w*; np. егo (iewo), iego; сегодня (sewodnia), dzisiay; чєрнаго (czornawo), czarnego.
 - 6) Nakoniec w wyrazach wziętych z cudzoziemskich ięzyków, wymawia się już iak *g*, już iak *h*, np. губернія (gubernia), географія (geografia); госпиталь (hospital), герой (heroy), губернія, szpital, bohater.
- 2) Spółgłoska *х* wymawia się iak *ch*; np. хорошо (charaszo), dobrze; хочу (chaczu), chcę.

Л.

§. 25. Spółgłoska *л* na początku wyrazów i przed *e*, *и*, brzmi iak polskie *l*; lecz przed *a*, *o*, *y*, *ы*, *ъ*, i przed wszystkimi spółgłoskami brzmi iak polskie *ł*. Spółgłoska ta iednak w wyrazie солнце, słońce, nie tak się czuć daje iak np. (sonce).

М. Н.

§. 26. Te dwie spółgłoski wymawiaią się iak pol-

skie m i n; np. дамъ (dam), dam, карма́нъ (karmán); kieszeń.

C.

§. 27. Wymawia się iak polskie s, np. сестра́ (sestra), siostra; краса́та (krasata), piękność. Lecz kiedy ta głoska znajduje się przed spółgłoskami miękkimi б, г, д, ж, з, wtenczas wymawia się iak z; np. сборъ (zbor), zgromadzenie; зда́лашь (zdiełat), zrobić; зда́ди (zżadi), z tyłu; сжимаю́ (zżymaiu), ściskam.

Ф, Ф.

§. 28. 1) Ф jest spółgłoską wziętą z greckiego (φ); używa się w wyrazach tylko cudzoziemskich, które się piszą przez f, albo ph; np. фона́рь, latarnia, февраль, luty; Фили́ппъ, Filip.

2) Spółgłoska ф odpowiada greckiej (φ). Używa się tylko w wyrazach cudzoziemskich, które się piszą przez th, lecz w rosyjskim wymawia się iak f, np. Аѳины (Afiny), Ateny; Теофи́лъ (Teofil), Teofil. Wyrazy greckie przyjęte z francuzkiego języka piszą się przez m; np. теа́търъ (le théâtre) teatr; тронъ (le trône) tron, (z greckiego *θεάτρον* i *θρόνος*).

Ц.

§. 29. Spółgłoska ц wymawia się iak polskie c, np. цвѣтъ (cwiét), kwiat; пѣрець (perec), pierprz; ца́рь (sar), król.

Ч.

§. 30. Ч brzmi iak polskie cz, np. ча́съ (czas), godzina; но́чь (nocz), noc. Kiedy ч znajduje się przed н, wówczas daie się czuć t, np. конѣчно (konieczno), koniecznie; скѣчно (skutozno), nudno; Niemniej też w wyrazie чшо (czto), kto.

Ш.

§. 31. Ш wymawia się iak sz, np. про́шу (praszu), proszę; шпага́ (szpaga), szpada; мышъ (mysz), mysz.

Щ.

§. 32. Щ brzmi iak szcz, np. щилцы́ (szczurcy), szczurcy; плащъ (plasz), płaszcz; защищаю́ (zasczysczaiu), obraniam.

O Głoskach niemych (o Буквахъ безгласныхъ).

Ъ і Ъ.

§. 33. Wszystkie wyrazy rossyyskie, które się kończą na spółgłoskę, mają na końcu jedną z tych dwóch spółgłosek, z których pierwsza **ъ**, nadaie brzmienie twarde, druga zaś **ь**, nadaie miękkie brzmienie spółgłosca poprzedzającej.

1) Głoska niema twarda **ъ**, poprzedzającą spółgłoskę zamienia w podwoyną: ieśli zaś iest miękką, w twar-dą, np. дамъ (damm), dam; носъ (noss), nos; стаканъ (stakann), szklanka. Znajduie się też w pośrodku wy-razów złożonych z przyimku; np. отъѣздъ (ottjezd), съѣсть (ssjest), zieść.

2) Głoska niema miękka **ь**, ma własność łągo-dzenia spółgłosek; np. огонь (agon), ogień; гвоздь (gwozd), gwoźdź; кровь (krow), krew. We śród-ku wyrazów ieśli po niey następuje samogłoska, wy-mawia się prawie iak **i**; np. столько (stoilko), tyle; большій (bailszy), wielki; судьба (sudiba), los.

R O Z D Z I A Ł II.

O podziale zgłosek. O rozdѣleniу слоговъ.

§. 34. Z liter powstają zgłoski, z tych zaś wyrazy. Każdy wyraz ma tyle zgłosek ile w nim się znajduie samogłosek, ponieważ samogłoski które się razem znajduią nie składają dyftongów, wyjąwszy **й** (§. 11, Uwaga 2). Tak więc wyrazy są, jednozgłoskowe, dwuzgłoskowe, tróyzgłoskowe, i tak daley w miarę, iak się składają z iedney, dwóch, lub trzech samo-głosek.

§. 35. Zdarza się często w pisaniu, iż wypada prze-nieść zgłoskę na drugi wiersz za pomocą łącznika. Dla uniknienia więc błędów w podobném zdarzeniu trzeba mieć bacność na te prawidła:

- 1) W wyrazach pochodnych, zakończenie pierwiast-kowe nie odłącza się, iak np. zakończenia: смво, ба, ка, скій, льій, etc. (ob. §. 54).
- 2) W wyrazach złożonych z przyimków, głoski do nich należące nie oddzielają się. Takie są przy-

imki, bez-, voz, вы, до, за, из, над, низ, об, ош, под, пред, при, раз, чрез.

- 3) Kiedy wypadnie, że we środku wyrazu, znaydować się będzie dwie lub więcej spółgłosek, wówczas trzeba uważać, ażeby spółgłoski przynoszące się do wierszu następnego składały wyraz rossyyski; jeśli zaś nie wówczas odnosi się do następnej zgłoski.

Prz. сред-ство, об-ще-ство, об-сто-я-тель-ство, град-ский, со-сто-я-ні-е, пре-вос-хо-ди-тель-ство.

ROZDZIAŁ III.

О Акцентованіи. О словоудареніи.

§. 36. Akcent (удареніе), iest podniesienie głosu w wymawianiu zgłoski; np. вода, zgłoska да wymawia się bardziey z podniesieniem głosu aniżeli во. Każdy wyraz rossyyski, iakokolwiek byłby długim, mieć tylko może iedno znamie, to iest, że ma tylko iedną zgłoskę, nad którą się głos podnosi, wszystkie zaś inne iednostajnie brzmią. Zgłoska nad którą się znayduje akcent, nazywa się długa (слогъ долгій), inne zaś krótkie (краткіе).

§. 37. W ięzyku rossyyskim akcent kładzie się na zgłosce ostatniej, przedostatniej, i ieszcze przedostatnią, w miarę iak iest położony w wyrazach pierwiastkowych; np. благодѣтельствующаго (od благодѣтель). Trudno więc iest poznać dokładnie tę część ięzyka rossyyskiego, ponieważ nie ma stałych prawideł; iest zaś ważną, albowiem bez akcentu pisząc, natrafiamy na mnóstwo wyrazów iednakich różniących się tym tylko sposobem. Jak widać z następującej tablicy.

T A B L I C A

wyrazów piszących się iednostajnie, których akcent tylko rozróżnia.

Атласъ, atlas geograf.	Атласъ, atlas.
Берегу, przyp. 3. od береть.	Берегу, strzegę.
Блюду, przyp. 3. od блюдо,	Блюду, zachowuję.
поімісек.	

Бѣлокъ, przur. 2. licz. mn. Бѣлокъ, лка, białek w oku.
od бѣлка, wiewiorka.

Вѣдро, рѣкна pogoda. Ведро, wiadro.
Вѣрхомъ, przur. 6. od Вѣрхомъ, konno.
вѣрхъ, wierzchołek.

Водопадъ, ди, zmnieyszenie się, spad wody. Водопадъ, да, katarakta:

Войча, przur. 2. od войнъ, Война, ны, woyna.
żołnierz.

Волна, ны, wełna.

Ворона, przur. 2. od воронъ, Kruk. Ворона, ны, wrona.

Воромъ, а, kołowrot. Воромъ, przur. 2. od ворона, brama.

Гора, nieszcęście.

Господа, od Господъ, Pan Господъ, panowie, od Господинъ.

Губа, бы, wargа.

Дорога, droga. Дорога, од дорогъ, drogi.

Душу, przur. 4. od душа, Душу, duszę.
dusza.

Желѣза, зъ, kaydany.

Жила, лы, żyła.

Желѣза, зы, gruczoł.

Жила, czas przesz. dok. od
жить, żyć.

Замокъ, мка, zamek.

Замокъ, мка, zamek u drzwi.

Замекъ, cz. przesz. od замкнушь, zamknąć.

Засыпать, zasypać.

Засыпать, zasypiać.

Капель, przur. 2. od капля, kropła.

Капель, ли, kapanie z dachu.

Кашель, шля, kaszel.

Кошель, ля, torba.

Козлы, зель, kozły furman. Козлы, од козель, kozieł.

Кожа, przur. 4. od кожа, skóra. Хожу, chodzę.

Крою, nakrywam.

Крою, kroję.

Лука, przur. 2. od лукъ, Łuk. Лука, ки, Łukasz.

Лука, ки, rogi u siodła.

Миловать, litować się, mieć litość. Миловать, lubić.

Мокроша, flegma.

Мокроша, ны, wilgoć.

Молошь, ша, młót.

Молошь, mleć.

Мою, myię.

Мою, przur. 4. od мой, mój.

Мука, ки, тека.
Мурава, вы, lakier.
Нижу, зить, zniżam.

Пали, przez. dok. od пасць,
paść.

Пары, od пара, para.

Парить, parzyć kogo w ła-
zni wienikiem.

Пламя, od плашье, suknia.

Плачу, płacę.

Подать, ти, podatek.

Полку, od полка, brzeg u
lichtarza.

Полонь, лна, pełen.

Полошь, мя, роісць słoniny.

Порохъ, proch.

Послѣ, potem.

Помомъ, prz. 6. od помъ,
pot.

Почшу, przур. 4. poczta.

Правило, prawidło.

Пустыня, pustelnia.

Роды, w mn. od родъ, rodzaj.

Рою, kopię.

Свойство, własność.

Свою, przyswajam.

Слава, chwała.

Сорока, sroka.

Стою, kosztuję.

Смыкаю, stykam.

Спрѣмя, мени, strzemie.

Сѣмя, мени, nasienie.

Сѣло, а, przesz. од сѣсть,
siadło.

Мукá, ки, така.

Мурава, вы, zielona trawa.

Нижу, жешь, niżej (jak pr.
perfu).

Пали, od палишь, palić.

Пары, od паръ, warogu.

Парить, w górę wzbіаać się.

Плать, płасяć.

Плачу, płасę.

Подать, podać.

Полку, przур. 3. od полъ,
pólk.

Полонь, на, niewola.

Полошь, płесć.

{ Порокъ, występек.

{ Порогъ, katarakta.

Послѣ, przур. 6. od посоль,
poseł.

Помомъ, potem.

Почшу, cz. przysz. od по-
читать, uczęzę.

Правило, stér, liniyka.

Пустыня, pustynia.

Роды, довъ, porody.

Рою, od рои, róу.

Свойство, pokrewieństwo.

Свою, przур. 4. od своя,
swoja.

Слова, w mn. od слово, wy-
gazy.

Сорока, od сорокъ, czter-
dzieści.

Стою, stoję.

Смыкаю, zamykam.

Спрѣмя, prz. osob. od спре-
мить, poruwać, unosić.

Семья, вы, familia.

Сѣло, ла, wieś z kościołem.

Таю, шаять, odwilżać.	Таю, шайть, ukrywać.
Тѣшу, cieszę.	Тешу, obrabiam.
Трусимъ, lękać się.	Трусимъ, ztrzęsając, zpylic.
Угольный, węglowy.	Угольный, kątowaty.
Уже, wężeу.	{ Уже, już.
	{ Уже, potem.
Цѣлую, przyp. czw. rodz.	Цѣлую, całuję.
żeń. od цѣлый, cały.	
Черта, przyp. 2. od чертъ,	Черта, шы, gysu.
djabeł.	
Щеголь, ля, elegant.	Щеголь, гла, szczygiel.

§. 38. Ażeby wiedzieć na iakich tylko zgłoskach kładzie się akcent w wielozgłoskowych, potrzeba uważać, że w rozmaitych odmianach przypad. i czasowaniu niemniej też tak w pochodnych iako też złożonych, akcent kładzie się na teу, co i w pierwiastkowej. Wszakże nie bez wyjątku.

1). W wyrazach iednozgłoskowych, w różnych odmianach przypadkowania, kładzie się akcent na ostatniej zgłosce, wyjąwszy tylko przypadek szósty liczby mnogiej, na którym się nigdy nie kładzie na ostatniej.

2. Spojniki а, да, и, но, partykuły же, бы, ли, niemniej przyimki iednozgłoskowe są krótkie i bez akcentu. Wyumnia się od tego pravidła niektóre przyimki, między innemi вы, które przyumnia akcent w słowach i w pochodzących od nich wyrazach.

§. 39. Pravidła akcentowania w ięzyku rossyjskim są bardzo liczne i podległe wielu wyjątkom. Następujące reguły posłużą nieco do ich wyjaśnienia.

I. O użyciu akcentu w imionach rzeczownych.

(О ударении имени существительныхъ.)

1. MĘZKIEGO RODZAIU.

1. Rzeczowniki zakończone na ь po większej części mają akcent nad ostatnią zgłoską, pr. законъ, u-stawa; заливъ, odnoga; купецъ, kupiec; орёлъ, orzeł; осель, osieł; шатёръ, namiot; языкъ, ięzyk; niemniej wielosyllabowe на ець, i zdrobniałe на екъ i окъ; wyjąwszy воинъ, żołnierz; городъ, miasto; образъ, obraz;

островъ, wyspa; парусъ, żagiel; способъ, sposób; вѣчеръ, wieczór; пепель, popiół, i następujące.

2. Wielozgłoskowe na ець, zdrobniałe na ечекъ i очекъ, iako też pochodne zakończone на икъ, mają akcent na przedostatniey, np. владѣлецъ, dzierżawca, właściciel; червонецъ, dukat; лѣбочекъ, lasek, gałązka; булыжникъ, kamuszek, niemniey też kończące się на обь, окъ, усъ, ушь, ель, енъ, ерь.

3. Zdrobniałe на икъ, i pochodne на иикъ i шикъ, mają akcent nad tą zgłoską, nad którą się kładło w pierwiastkowej; np. гвѣздникъ, goździk; хлѣбникъ, piekarz; каменщикъ, mularz; баришникъ, przekupnik, (od гвѣздъ, хлѣбъ i камень).

4. Rzeczowniki zakończone на ь, ай, ей, ой, ѣй, mają akcent na ostatniey zgłosce, kończące się zaś на ий на przedostatniey; np. государъ, monarchia; огонь, ogień; ручей, strumyk; злодѣй, złoczyńca; портной, krawiec; жребій, los, dola; wyumnie się, камень, kamień; кашель, kaszel; обычай, zwyczaj; орапай, orasz.

5. Zakończony на шель, pochodzące od słów, znaczących iak ich pierwiastkowe, np. законодатель, prawodawca; учитель, nauczyciel; слушатель, słuchacz (od дашь, учишь i слушаешь).

3. НИКАКІЕГО РОДЗАІУ.

1. Rzeczowniki zakończone на е, mają akcent na przedostatniey zgłosce, np. сердце, serce; солнце, słońce; поле, pole; кладбище, mogilki, wyjąwszy лице, twarz, яйце, iauko.

2. Kończące się на ание, ение, ѣние, pochodzące od słów, znaczących iak ich pierwiastkowe np. плаваніе, pływanie, (od плавать); ученіе, nauka (od учишь); владѣніе, panowanie (od владѣть).

3. Te zaś, które mają zakończenie на но i ро, znaczących iak ich pierwiastkowe np. окно, okno; перо, pióro (w mn. перья); ведро, wiadro; wyumnieją się: озеро, jezioro, (w mn. озера); сѣно, siano; утро, ranek; ведро, годъ.

4. Zakończony на о i poprzedzony inną spójniczką

ską; mają akcent na przedostatniej, w mnogiej zaś liczbie na ostatniej, np. желѣзо, żelazo; войско, wojsko; дѣло, zatrudnienie; лѣто, lato; wyjąwszy колесо, koło, (w mn. колёса); письмо, list, (письма); яблоко, jabłko; стекло, szkło.

5. Pochodne kończące się na ство, mają akcent nad swoją pierwiastkową, np. священство, kapłaństwo; превосходительство (tytuł excellence), (od свящѣ и ходишь), wyjąwszy родство, pokrewieństwo; свойство, związek.

6. Zakończone na мя, zamieniają się na przedostatniej, w mnogiej zaś liczbie na ostatniej, np. время, czas; имя, imię; стрѣмя, strzemie; w mnogiej времена, imena, спремена. Wyumiają się знамя, chorągiew, знамена, w mn. знамена.

2. ŻENSKIEGO RODZAJU.

1. Bardzo jest wielka liczba rzeczowników przybierających akcent w tym rodzaju na ostatniej zgłosce, (nadewszystko kończące się na зна i сна). Lecz wiele także między niemi przybiera na przedostatniej w przypadku 4tym liczby pojedynczej, iako też w pierwszym i 4tym liczby mnogiej, np. вода, woda; гора, góra; стрѣла, strzała; niektóre zaś, iak голова, głowa; сторона, strona; борода, broda; zamieniają się na trzeciej od końca, np. голову, сторону, бороду, etc.

2. Zakończenia, które przyumiają akcent na przedostatniej są:

a) Zakończone na ка poprzedzone spółgłoską, np. кра́ска, kolor; ла́вка, krzesełko; перча́тка, rękawiczka; ложка, łyżka.

b) Zakończone na са, фа, ха, ча, ша, ща, i pierwiastkowe на ца, np. ворса, kutner; арфа, harfa; муха, muchy; му́ча, chmura; грю́ша, gruszką; пи́ща, potrawa; пи́ща, plak; wyumiają się, блоха́, pchła; епанча́, płaszcz; овца́, owca; свѣча́, świeca; улица́, ulica; курица́, kura.

c) Zdrobniałe на чка, iak ручка́, rączka; рѣчка́, rzeczka.

d) Żeńskie на нха, powstałe z męskiego, iak кузне́цнха, kowalowa; повариха́, kucharka.

e) Niektóre na та, iak охота, ochota; карма, ká-reta; wуiáwszy кóмнаша, izba; красота, pié-кнось, etc.

3. Zdrobniаłe na очка, maiá акцент на przedostatnieу, iak лáвочка, kramka; дэвочка, dziewczynka.

4. Pochodne zakończone na ца przybieraiá акцент, iak ich pierwiastkowe; башмáшница, (od башмáшникъ, szewc); учительница, (od учитель, nauczyciel); wуiáwszy царица, królowa; императрица, imperatorowa; (od царь i императоръ).

5. Rzeczowniki na я znamionuiá się на przedostatnieу, пр. княгíня, хieźня; буря, burza; воля, wola; пустыня, pustynia; wуумиá się заря́, iutrzeńka; земля́, ziemia; змѣя́, wąż.

6. Zakończone на ь przybieraiá на ostatnieу, пр. любовь́, miłość; мечеть, meczet; болѣзнь, choroba; wуiáwszy цѣрковь, kościół; пáмять, pamięć.

7. Kończące się на сть, powstałe z przymiotników i słów, przybieraiá iak ich pierwiastkowe, пр. швѣрдосць, stałość; весѣлосць, radość; учёносць, nauka, (od швѣрдый, весѣлый i учёный); wуумиá się ненави́сь, pienawiś; зависти́, zazdrość.

II. О удзycji акценту в имёнахъ прzymiotныхъ.

О ударений имени прилагательныхъ.

1. Przymiotniki pierwotne, przybieraiá поспolicie акцент на przedostatnieу згłosce, пр. чѣрный, czarny; бѣлый, biały; гóрдый, dumny; wуумиá się, drogий, drogi; слѣпый, ślepy; худый, zły; ногий, nagi.

2. Przymiotniki pochodne znamionuiá się iak ich pierwiastkowe; мирный, pokojowy; вре́менный, czasowy, (od миръ i вре́мя). Wуумиá się od tego prawidła przymiotniki takichъ zakończeń:

a) На вый, лы́й, шый, przybieraiá на przedostatnieу, iako здоровый, zdrowy; смѣлый, śmiały; виновáтый, winny; wуiáwszy гни́лый, zgniły; златый, złoty; милосливый, łaskawy.

b) На ёйскй, ёйный i я́кй, maiá акцент над samogłoskami e i я; iak судейскй, sędziowski; бу́мазейскй, barchanowy; двóйкй, podwójny.

- c) На ічэскіі, pochodzące z cudzoziemskiego, przybieraia na przedostatniey; iak астрономическіі, astronomiczny; аллегорическіі, allegoryuny.
- d) Zdrobniałe на енскіі, ёхонекъ і охонекъ, pierwsze na przedostatniey, drugie ieszcze przedostatnią; пр. малёнскіі, mały; блёнхонекъ, bardzo biały; великонскіі, bardzo wielki.
- e) Oprócz tych następujące przymiotniki: водяныі, wodnisty; двойныі, podwójny; зёмскіі, ziemski; сердечныі, serdeczny; смённыі, śmieszny; морскіі, morski; сыновныі, synowski; шёлённыі, cielesny; голодныі, głodny, i wiele innych kończących się на ныі.

Увага. Przymiotniki ucięte (§. 69.) którym się dodaie samogłoska przed spółgłoską końcową, mają akcent nad zgłoską przed ich ucięciem, пр. чёрень, czarny od чёрный; сілень od сильный, wyumiają się голодень, zgłodniały, холодень, zimny.

III. О ужити аценту в словах.

О ударени глаголовъ.

1. Слова kończące się на аю, яю, ёю, ую і юю знаміоніują się на przedostatniey zgłosce, zachowuiąc nad tąż zgłoską w osobach czasu teraźniejszego, і w innych czasach, пр. блистаю, świecę się, блистаешъ, блисталь, блистай, блистають, блистающая, блистающій. Lecz iest wiele wyjątków, iako to: ахаю, ięczę; бѣгаю, biegam; вѣдаю, wiem; даю, daię; двігаю, dźwigam; думаю, myślę; кумаю, iem; обѣдаю, obiaduję; плаваю, pływam; слушаю, słucham; прогаю, dotykam się; жалуя, okazywam przychylność; мѣраю, mierzę.

2. Закоңчzone на ою, ею, ію, przybieraia nad ostatnią, і zachowuią nad tą samą zgłoską w innych osobach і w innych czasach, пр. крою, rznę; вопію. пласчю; клею, kleię; wyiawszy крою, nakrywam; мою, myię; стрію, buduję. Ale w trybie rozkazuiącym знаміе кладіе się над samogłoską przed й, iak крой, кройте, клей, клейте.

3. Коңчzące się на дю, лю, шо, рю, знаміоніują

się nad ostatnią zgłoską; lecz nie zachowują w innych osobach nad tą zgłoską, np. люблю, lubię, любишь; виню, obwiniam, винить; говорю, mówię, говорюшь. Wyumiają się te iednak słowa, które pochodzą od rzeczowników, utrzymują bowiem nad tą zgłoską co i pierwiastkowe, iak вѣрю, wierzę (od вѣра); славлю, chwale (od слава); печалю, smucę się (od печаль); додае się jeszcze ме́длю, opóźniam się.

4. Zakończone na y po większej części mają akcent na ostatniej; lecz nie wszystkie utrzymują stale, między innemi prawie wszystkie te на жу і чу, odkładają z pierwszej zgłoski na inne osoby czasu teraźniejszego, np. беру́, biorę; зову́, wołam; пишу́, piszę; берегу́, strzegę; вожу́, prowadzę; водишь, водишь, водимъ, водите, водають; iako też плачу́, płacę, плашишь; бужу́, budzę; учу́, uczę; хожу́, chodzę. Jest wiele wyjątków:

a) Słowa dwuzgłoskowe kończące się на ну, przybierają na przedostatniej, we wszystkich osobach i czasach, np. мѣрзу, marzę; блѣкну, wiedznię; oprócz шяну́, ciągnę; кляню́, klnę; шоню́, zapurzam się.

b) Następne przybierają akcent na przedostatniej: алу, łaknę; вижу, widzę; знаю, znaczę; краду, kradnę; клічу, wołam; порчу, psuję; рѣжу, krajać, rzę; спражду, cierpię; шѣшу, cieszę; жажду, mam pragnienie, i wiele innych.

5. Tryb bezokoliczny częstolliwy ma akcent na trzeciej od końca, niemniej też słowa z niego formujące się, np. говаривашь, rozmawiać, зтад разговариваю; калывашь, kłóc, зтад откалываю. Wyumiają się tryby bezokol. częstotl. z dwóch zgłosek złożone, które przybierają na ostatniej, np. живашь, żyć; мывашь, umywać się; бивашь, bić często; niemniej też słowa od nich pochodzące, выживаю, вымываю, убиваю.

6. Słowa złożone z przyimku вы mają we wszystkich czasach dokonanych ten akcent nad tymże przyimkiem, tak samo iak rzeczowniki на не, które pochodzą od słów, iak выучаю, nauczam, выучилъ, выучу, выучи, выучишь, выучивши; зтад выучение, наuczanie.

IV. O użyciu akcentu nad przysłówkami.

О ударении наречий.

Przysłówki kończące się na o, powstałe z przymiotników, mają znamie nad tą zgłoską, co i przymiotniki ucięte rodzaju męskiego, np. полезно, użytecznie; дорого, drogo; равно, równie; хорошо, dobrze. Wyumnie się худо, źle.

C Z Ę Ś Ć D R U G A.

O L E X Y K O L O G I I.

§. 40. Lexycologia (Аналітика) (1) jest część Grammatyki wykładająca wszystko to, co się tycze znajomości wyrazów. Wszystkie zaś wyrazy składające mowę dopomagają jeden drugiemu, do wyrażenia myśli: jeden z nich oznacza przedmiot okazujący się naszym zmysłom; drugi moc tegoż przedmiotu, inne zaś, przedstawiają okoliczności, które służą do określenia iśniej, co się tłumaczy. Dla tego więc wyrazy są urządzone według rozmaitych podziałów, które się zowią częściami mowy (части речи). Język rosyjski ma ich dziewięć, a te są:

1. Imie rzeczowne,	(имя существительное).
2. Imie przymiotne,	(имя прилагательное).
3. Imie liczbowe,	(имя числительное).
4. Zaimek,	(местоимение).
5. Słowo,	(глаголь).
6. Przysówek,	(наречіе).
7. Przyimek,	(предлогъ).
8. Spoyunik,	(союзъ).
9. Wykrzyknik,	(междометіе).

(1) Z greckiego *Λεξικός*, który wyklada, co się tylko ściaga wyrazów, zkad *Λεξικόν*, słownik, i *Λογος*, mowa.

Uwaga 1. Pierwsze pięć odmieniają swoje zakończenie, dla tego zowią się odmiennemi (измѣняемыя); pozostałe zaś cztery nieodmiennemi (неизмѣняемыя).

ROZDZIAŁ I.

O Rzeczowniku.

§. 41. Rzeczownikiem nazywa się wyraz służący do nazwania osoby lub rzeczy.

§. 42. Trzy są rodzaje rzeczowników:

1. Rzeczownik własny (собственное), który służy do nazwania jedney osoby lub rzeczy, iako: Piotr, Moskwa, Wilno.
2. Rzeczownik pospolity (нарицательное) służy wielu osobom, albo wielu rzeczom podobnym, iako: człowiek, koń, dom.
3. Rzeczownik zbiorowy (собирательное) przedstawia wiele osób i wiele rzeczy, już składających jednę całość, już składających część jedney całości, iako to: народъ, naród; войско, wojsko; листъ, liście.

§. 43. Trzy rzeczy są do uważania w rzeczownikach: 1) rodzaj, 2) liczba, 3) przypadek.

§. 44. Rodzaj (родъ) jest oznaczenie wyrazu do jedney lub drugiej płci iego odnoszące. W języku rossyjskim trzy są rodzaje, męski (мужескій), żeński (женескій) i niaki (средній). Wyrazy znaczące męczyznę lub samca są rodzaju męskiego, iako: воинъ, żołnierz; юноша, młodzieniec; вишня, mowa. Znaczące zaś kobietę lub samicę są rodzaju żeńskiego, iako to: сестра, siostra; княгиня, księżna; свѣкровь, teściowa. Te się prawidła ściągają do rzeczowników żywotnych (одушевлѣнныхъ). Co zaś do nieżywotnych (неодушевлѣнныхъ), to rodzaj ich poznać się z zakończenia, które się ósmiorako uważa, na a, e, ѣ, o, ъ, ь, я, мя.

1. Do rodzaju męskiego należą wszystkie te, które się kończą na ъ i ѣ, iak домъ, dom; сапай, szopa.

2. Do żeńskiego zaś, które się kończą na a, я i ь, iak зима, zima; постѣля, pościel; честь, cześć.

3. Do niakiego rodzaju odnoszą się zakończone

на о, е і мя; іак' лѣто, lato; поле, pole; время, czas;
dodaie się jeszcze дитя, dziecko.

Uwaga 1. Rzeczowniki następujące zakończone
на ь są rodzaju męskiego:

Алтарь, ołtarz.	Корабль, okręt.
Баршь, barć.	Корень, korzeń.
Букварь, abecadnik.	Косарь, noż do szcepania
Бушень, (chaerophyllum sylvestre).	łuczywu.
Вексель, wexel.	Косыль, kula.
Вихорь, wicher.	Кочень, kaczan.
Вопль, lament, płacz.	Кожель, torba mentyka.
Водырь, krostka.	Кремень, krzemień.
Гвоздь, gwoździ.	Кремль, wnetrzna forteca.
Грифель, gryf.	Крендель, obwarzanek.
Голень, golenie.	Кубарь, cyga, wartolka.
Гребень, grzebień.	Куболь, kękol.
Груздь, (agaricus pipega- tus).	Куль, sakwa.
Гусь, gęś.	Лагерь, oboz.
Дактиль, daktyl.	Лапоть, łapец.
Деготь, dziegieć.	Лежень, belka.
День, dzień.	Ливень, plewa.
Дождь, deszcz.	Локоть, łokieć.
Желудь, żołądzь.	Ломоть, kawał chleba.
Зверь, dzikie zwierzę.	Миндаль, migdał.
Иверень, kawałek.	Миткаль, perkal.
Имбирь, imbir.	Монастырь, klasztor.
Календарь, kalendarz.	Нашатырь, amoniak.
Камень, kamień.	Ногошь, raznokieć.
Кашель, kaszel.	Огонь, ogień.
Киль, trzema okrętu.	Окунь, okuń.
Кипень, wrzątek.	Орарь, oracz.
Кисель, kisiel.	Панцырь, pancierz.
Кистень, rzemień z kulą przewiazaną.	Пень, karcz, pień.
Коготь, pazur.	Перечень, gus.
Козырь, kozyra.	Перстень, pierścień.
Колодезь, studnia.	Пламень, płomień.
Комель, komin.	Полоть, poleć.
Кочешень, austerya.	Поршень, stępel w pompie.
	Профиль, profil.
	Пузырь, pęcherz.
	Пустырь, pustki.

Путь, droga.	Уголь, węgiel.
Ревень, rabarbarum.	Угорь, wegorz.
Ремёнъ, rzemień.	Фишль, knot.
Рубль, rubel.	Флігель, skrzydło domu.
Руль, ster.	Фонарь, latarnia.
Сбитень, gatunek napoju miodowego.	Хмѣль, chmiel.
Складень, łancuszek na szyję.	Хрусталь, kryształ.
Словарь, słownik.	Червь, robak.
Соболь, sobol.	Шкворень, szworek.
Спектакль, widok.	Шавель, szczaw.
Щебель, łodyga.	Шёбень, gruz.
Стихарь, alba.	Якорь, kotwica.
Сухарь, suchar.	Янтарь, bursztyn.
Түфель, pantofel.	Ячмень, ięczmień.
	Ясень, iesion.

Do tych dodają się jeszcze nazwiska miesięcy kończących się na ь, iak, Январь, в. Генварь, styczeń; Февраль, luty; Апрель, kwiecień; Июнь, czerwiec; Июль, lipiec; Сентябрь, wrzesień; Октябрь, październik; Ноябрь, listopad; Декабрь, grudzień, i kilka imion własnych, iako to: Ильмень, jezioro Ilmen; Ревель, miasto w Estonii; Севастополь, port w Krymie.

Uwaga 2. Niektórzy grammatycy naznaczają jeszcze rodzaj czwarty, powszechny (общий), na rzeczowniki zakończone na а і я, które według płci oznaczającej mogą być męskiego, albo żeńskiego rodzaju; iak: плакса, плаха; пустомеля, święгот.

§. 45. Liczba (число) oznacza jedność, lub wielość przedmiotów. Dla tego więc dwie są liczby, pojedyncza (единственное), kiedy oznacza jedną rzecz, iak np. садъ, ogród; многа (множественное), kiedy oznacza wiele rzeczy, iak: сады, огrody. (1)

(1) Język sławiański miał pierwiastkowo na wzór greckiego, trzeci rodzaj liczb, to jest podwójną (двойственное), która chociaż się zbliża do mnogiej, znajduje się jednak w rzeczownikach męskich zakończonych na ь, ъ, і ѣ, kiedy się łączą z liczbami два, dwa; три, trzy; четьре, cztery. W ewan-

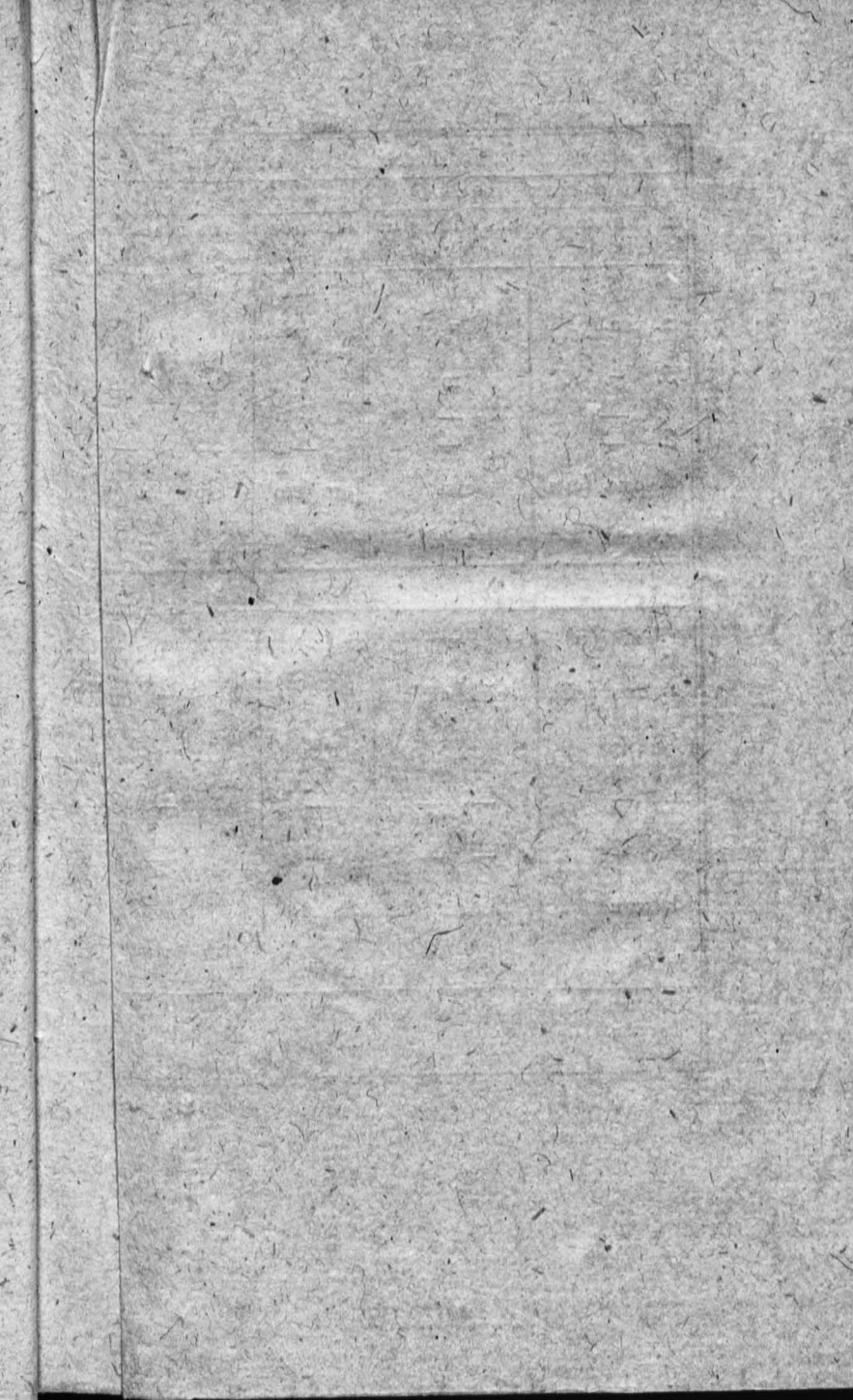
Uwaga 1. Imiona własne nie mają zgoła liczby mnogiej, niemniej też rzeczowniki własne, które przedstawiają jedno tylko wyobrażenie, iakimi są: imiona rzemiosł, cnot i występków. Jednakże imiona własne osobowe kładą się wówczas w liczbie mnogiej, kiedy pod tém imieniem rozumieją się wszystkie inne osoby podobne do tej, którą przedstawiamy, iak: Амшлы новыхъ времёнъ, Attylowie nowych czasów.

Uwaga 2. Znajdują się w języku rossyyskim tak iak w polskim rzeczowniki, mające tylko liczbę mnogą, np. щипцы, цѣвь, счурсы; люди, дѣй, ludzie; ворота, ротъ, брама; перила, рѣль, szranki; ушн, гѣба; вѣлы, лъ, widelce; ножницы, ииць, nożyczki; носилки, локъ, nosidło; сани, ней, sani; грабли, блей, grabli; люди, дѣй, iasła.

§. 46. Imiona rzeczowne mogą być uważane pod względem, miejsca, czasu, sposobu, okoliczności etc. ztąd też mają rozmaite zakończenia, które się zowią przypadkami (падежи). W języku rossyyskim jest ich siedm, toiest:

1. (именительный) wskazuje osobę albo rzecz. Odpowiada na pytanie kto? albo co? кто или что?
2. (родительный) oznacza dzierżenie, i odpowiada na pytanie kogo? lub czego? кого или чего? także na pytania чей, чья, чье? чью, чьюа, чьюе?
3. (дательный) przedstawia cel, do którego czynność iaka dąży. Odpowiada na pytanie komu? lub czemu? кому или чему?

geli S. Marka rozdziale 1. w. 17. вѣста рыбака, byli rybakami, mówiąc o dwóch uczniach Chrystusa; i w ewangelii S. Łukasza rozdz: 2. w. 41, хождѣста родитѣла его, jego rodzice chodzili, toiest oyciec i matka. Niemniej też liczba podwójna znajduje się w języku dawnym polskim, co się teraz zdarza słyszeć u pospólstwa, iak np. mądrye głowie дощѣ dwie słowie.

L i c z b a p o i e d y n s z a.

Rodzay męzki.		Rodzay żeński.		Rodzay niaki.			
zakończ. twarde.	zakończ. miękkie.	zakończ. twarde.	zakończ. miękkie.	zakończ. twarde.	zakończ. miękkie.	twarde i miękkie.	przech. w twarde.
1. ъ.	ь и	а	ы ъ	о, е	е	а, я,	я
2. а.	я	ы (и)	и	а	я	а ши	ени.
3. у.	ю	ѣ	ѣ (и) и	у	ю	а ши	ени.
4. —	—	у	ю ъ	о, е	е	а, я,	я.
5. —	—	—	—	—	—	а, я,	я.
6. омъ (емъ)	емъ	ою (ею)	ею ю (ью)	омъ (омъ)	емъ	а шемъ	енемъ.
7. ѣ.	ѣ (и)	ѣ	ѣ и	ѣ	ѣ (и)	а ши	ени.

L i c z b a m n o g a.

1. ы (и)	и	(и)	и	а	я	а ша	ена	
2. овъ (ей)	ей евъ	ъ	ь ей	ъ	ей	а шъ,	енъ	
3. амъ	ямъ	амъ	ямъ	амъ	ямъ	а шамъ	енамъ	
4. —	—	—	—	а	я	а шъ	ена	
5. —	—	—	—	а	я	а ша	ена	
6. ами	ями	ами	ями	ами	ями	а шами	енами	
7. ахъ	яхъ	ахъ	ахъ	ахъ	яхъ	а шахъ	енахъ.	
воинъ мужъ	король обычай	вода рука	пуля соя вишня	лошадь	зеркало жилище	море мигніе	волча шеля	время

4. (винительный) odpowiada na pytanie kogo? albo co? кого или что?

5. (звательный) wskazuje osobę do której się mówi.

6. (творительный) wskazuje narzędzie albo sposób, przez który się co staie, np. kim? czém? кѣмъ, чѣмъ?

7. (предложный) zawsze jest w towarzystwie z przyimkiem.

§. 47. Rozmaite przypadki rzeczowników różnią się zakończeniem, połączenie zaś tych zakończeń stanowi to, co zowiemy przypadkowaniem (склонение). Jako zaś odmiana zakończenia jest różna we wszystkich rzeczownikach, dla tego więc są trzy formy przypadkowania; pierwsza na rzeczowniki rodzaju męskiego, druga niakiego, trzecia zaś na rzeczowniki rodzaju żeńskiego. Obacz tablicę tu przyłączoną.

Uwaga. Akademia rossyyska cztery formy przypadkowania przypuszcza, i większa część grammatyków trzyma się tego podziału. Szlecer zaś a po nim Born i Grecz, są pierwsi, którzy dzielą według rodzajów formy przypadkowania. Tęż podziału autor trzymał się dając przyczynę, że mu się ten podział zdawał być najłatwiejszym i bardziej zgodnym z naturą rzeczy.

A R T Y K U Ł I.

O przypadkowaniu Rzeczowników.

§. 48. Nim przystąpimy do przypadkowania, trzeba mieć bacność na te prawidła.

Prawidła ogólne.

1. Przypadek czwarty w rzeczownikach męzkich, i tenże sam przypadek liczby mnogiej w rzeczownikach trzech rodzajów, są podobne drugiemu, kiedy rzeczownik jest żywotny; pierwszemu zaś, kiedy nieżywoty (1). (Jest kilka wyjątków.)

Uwaga. Rzeczowniki zbiorowe przypadkują się zawsze iak przedmioty nieżywotne, chociaż mają nieiako znaczenie żywotnych, iak народъ, naród; войско, wojsko; стадо, trzoda.

2. Przypadek piąty w obu liczbach podobny jest pierwszemu. Wyymnią się od tego niektóre rzeczowniki mające zakończenie sławiańskie; iak: Богъ, Bóg, w piątym Бóже, Boże; Исусъ Христосъ, Jezus Chrystus, Исусе Христе, Jezusie Chryste; творецъ, twórca, творче, twórco! отецъ, oyciec, ошче, oycze! сынъ, syn, сыне, synie! Господъ, Pan, Господи, Panie;

(1) Jestto własność języka rossyyskiego i pochodnych ze sławiańskiego, która bynajmniej nie jest właściwa innym europejskim językom. Co się tycze tej własności, jest tak ogólna, że się rozciąga aż do imion nieżywotnych, kiedy te w sensie przenośnym oznaczają żywotne; np. болванъ, znaczy właściwie statuę, bałwan, w przenośnym zaś, człowieka głupiego, nierozsądnego; w tém więc drugiem zdarzeniu podobny jest drugiemu, np. посмотри на болвана, patrz na tego głupca; посмотри на болванъ, patrz na tę statuę.

царь, król, царю, królu; Владыка, Pan, Владыко, Panie; Дѣва, Najświętsza Panna, Дѣво. Te zakończenia bardziej używają się w stylu kościelnym; zkad inąd przypadek piąty podobny jest pierwszemu.

3. Przypadek siódmy, kładzie się tylko z przyimkami о, объ, въ, во, на, при, по.

4. Głoski gardłowe г, к, х i szypiące ж, ч, ш, щ, nie cierpią po sobie samogłosek ы, я i ю. Dla tego więc zamiast ы potrzeba brać и; zamiast я - а; zamiast ю - у. Głoska ц nie łączy się także z я i ю; np. лице, лица, лицу, nie zaś лица, лицу.

5. Głoski ж, ч, ш, щ i ц nie czasują się z głoską о; na miejscu której przybierają е; np. nie *ключомъ*, lecz *ключемъ*; nie *тугою*, lecz *туземю*; nie *отцомъ*, lecz *отцемъ*; nie *свѣжою*, lecz *свѣземю*. W języku chięgowym ściśle zachowuje się to prawidło; w mowie politej częstokroć odstępuią od tego prawidła.

6. Głoski г, к, х, nie przyumiają po sobie samogłoski е, zamiast której używa się о, np. nie *рогомъ*, lecz *рогомъ*; nie *полкомъ*, lecz *полкомъ*; nie *духомъ* lecz *духомъ*.

7. Te głoski г, к, х, w składzie z niememi przybierają nie miękkie ь, lecz twarde ъ, np. *рогъ*, nie zaś *рогь*; *пѣтухъ*, nie zaś *пѣтухь*.

8. Tablica przypadkowania imion rodz. żeńsk. na я, naznacza przyp. 2gi w liczbie mnogiej na ь, od czego jednak wyumiają się imiona kończące się dwiema samogłoskami np. *свая*, *чешуя*, w takowem zdaznieniu ь zamięnia się na ѣ: *свай*, *чешуй*.

9. Kiedy zgłoska я znajduje się razem z inną samogłoską wówczas pisze się iak i, np. *Марія*, *сія*, nie zaś *Мария*, *сия*, toż samo i przed ѣ, и np. не *такій*, lecz *такій*.

10. Tam gdzie tablica imion rzeczownych naznacza zakończenie głoski ѣ, dla imion mających przed nią i, albo też dla imion kończących się dwiema samogłoskami, tam brać należy и zamiast ѣ; np. nie *Мартъ*, *Судѣ*, *Юліѣ*, lecz *Марти*, *Суду*, *Юліу* od *Юліи*.

Uwaga. Rzeczowniki cudzoziemskie kończące się na е, и, у, nie przypadkują się zgoła w języku rosyyskim, iak *кофе*, *кава*, *канарѣ*, *канара*; *колибри*, *kolibryt*; *какадѣ*, *kakada* (gatunek pawia).

FORMA PIERWSZA

§. 49. Do formy pierwszej należą imiona rzeczowne rodzaju męskiego zakończone na ь, ъ i ѣ. Przypadkują się według sześciu wzorów następujących.

L I C Z B A P R O-

1.	Вѣин-ъ,	wóiwynik.	Враг-ъ,	pierzyciele.	Муж-ъ,	máz.
2.	Вѣин-а,		Враг-а́,		Муж-а,	
3.	Вѣин-у,		Враг-у́,		Муж-у,	
4.	Вѣин-а,		Враг-а́,		Муж-а,	
6.	Вѣин-омъ,		Враг-омъ,		Муж-емъ,	
7.	о Вѣин-ѣ.		о Враг-ѣ.		о Муж-ѣ.	

L I C Z B A

1.	Вѣин-ы,	wóiwynicy.	Враг-и́,	pierzyciele.	Муж-и, (1)	męzowie.
2.	Вѣин-овъ,		Враг-овъ́,		Муж-ѣи́,	
3.	Вѣин-амъ,		Враг-амъ́,		Муж-амъ́,	
4.	Вѣин-овъ,		Враг-овъ́,		Муж-ѣи́,	
6.	Вѣин-ами,		Враг-ами́,		Муж-ами́,	
7.	о Вѣин-ахъ.		о Враг-ахъ́.		о Муж-ахъ́.	

Tak się przypadkują rzeczowniki zakończone na ь, wyjąwszy następne. Nieżywotne zaś iak ополь, сто́л.

Tak się przypadkują rzeczowniki żywotne kończące się na гъ, къ, хъ. Nieżywotne iak сапогъ, бо́т.

Tak się przypadkują rzeczowniki żywotne kończące się na жъ, чъ, шъ, щъ. Nieżywotne iak ножъ, но́зъ.

Imiona nieżywotne różnią się od tych wzorów w tém, że mają przyp. 4. podobny pierwszemu w obu liczbach.

(1) Jeśliby мужъ znaczył małżonka, wówczas w liczbie mnogiej мужья́, мужья́евъ, мужья́емъ, мужья́ми, о мужья́хъ.

PRZYPADKOWANIA.

Uwaga. Przypadek piąty iako podobny pierwszemu, dla tey przyczyny opuszcza się w tych wzorach.

I E D Y N C Z A.

Крестьян-инъ,	wiesniak.	Корол-ъ,	krol.	Змѣ-й,	waz.
Крестьян-ина,		Корол-й,		Змѣ-я,	
Крестьян-ину,		Корол-ю,		Змѣ-ю,	
Крестьян-ина,		Корол-й,		Змѣ-я,	
Крестьян-иномъ,		Корол-ёмъ,		Змѣ-емъ,	
o Крестьян-инѣ,		o Корол-ѣ.		o Змѣ-ѣ.	

M N O G A.

Крестьян-е,	wiesniacy.	Корол-й,	krolowie.	Змѣ-и,	wzecz.
Крестьян-ъ,		Корол-ей,		Змѣ-евъ,	
Крестьян-амъ.		Корол-ямъ,		Змѣ-ямъ,	
Крестьян-ъ,		Корол-ей,		Змѣ-евъ,	
Крестьян-ами,		Корол-ями,		Змѣ-ями,	
o Крестьян-ахъ.		o Корол-яхъ.		o Змѣ-яхъ.	

Так się przypadkują rzeczowniki na янинъ, анинъ, яринъ, аринъ, które po większej części są rzeczownikami własnymi.

Так się przypadkują rzeczowniki męzkie żywotne zakończone na ѣ. Ale nieżywotne iak корабль, okręt.

Так się przypadkują rzeczowniki żywotne na и. Nieżywotne zaś iak обичай, zwyczaj.

Imiona nieżywotne różnią się od tych wzorów tém, że mają przypadek 4. podobny pierwszemu w obu liczbach.

Według wzoru pierwszego (воинъ) przypadkują się rzeczowniki zakończone na ь, iak :

Баранъ, baran.	Носъ, nos.
Виноградъ, jagoda winna.	Прудъ, staw.
Волось, włos.	Плодъ, owoc.
Вѣтръ, wiatr.	Слонъ, słoń.
Гробъ, truna.	Стаканъ, szklanka.
Дворъ, dwór.	Трактиръ, oberża.
Зубъ, ząb.	Туманъ, mgła.
Комаръ, komar.	Часъ, godzina.
Мѣсяць, miesiąc.	

Według drugiego wzoru (врагъ) przypadkują się rzeczowniki kończące się na гъ, къ, хъ, iak :

Воздухъ, powietrze.	Порокъ, występek.
Волкъ, wilk.	Ракъ, rak.
Жукъ, żuk.	Сундукъ, skrzynia.
Лукъ, łuk.	Супругъ, małżonek.
Мясникъ, rzeźnik.	Чертогъ, pałac.
Паукъ, pająk.	Шагъ, krok.
Плошникъ, cieśla.	Языкъ, język.
Полкъ, półk.	Ящикъ, pudełko.

Według trzeciego wzoru (мужъ) przypadkują się rzeczowniki na жъ, чъ, шъ, щъ, iak :

Бичъ, bicz.	Палашъ, pałasz.
Ежъ, ież.	Плащъ, płaszcz.
Ключъ, klucz.	Сургучъ, lak.
Лучъ, promień.	Ужъ, wąż.
Мечъ, miecz.	Чертежъ, plan.
Овощъ, owoc.	Шалашъ, chałupa.

Podług czwartego wzoru (кресты́нникъ) przypadkują się rzeczowniki na янинъ, анидъ, яринъ, арикъ, iak :

Бояринъ, pan.	Мирянинъ, świecki.
Гражданинъ, obywatel.	Мѣщанинъ, mieszczanin.
Дворянинъ, szlachcic.	Поселянинъ, osadnik.

Podług piątego wzoru (король) odmieniają się rzeczowniki na ь, iak :

Голубъ, gołąb.	Колодезь, studnia.
Желудъ, żołądz.	Медведъ, niedźwiedz.
Звѣръ, zwierz.	Слѣсаръ, ślósarz.

Соболь, soból.
 Руль, stér.
 Тесть, teśé.
 Фонарь, latarnia.

Царь, król.
 Червь, robak.
 Якорь, kotwica.

Podług szóstego wzoru (змѣи) przypadkują się rzeczowniki na ѣ, iak:

Герой, bohater.	Покѡй, pokóy.
Злѡдѣй, złoczyńca.	Сарай, szopa.
Казначей, podskarbi	Случай, zdarzenie.
Орамай, oracz.	

Przepisy co do rzeczowników на ѣ.

1. Rzeczowniki zakończone на ець, екъ і окъ, poprzedzone spółgłoską, odrzucają e albo o w przypadku drugim i w innych, np. омець, оуцес, онца, ошцѣ, ошци, etc. творецъ, створца, творца; желѣдокъ, żołądek, желудка; чулокъ, рошчосна, чулка; крѣчѣкъ, haczek, крѣчка. Wyumiają się кузнѣць, kowal; жрецъ, ofiarnik; порокъ, występek; рокъ, los; бокъ, bok; игрокъ, gracz; ошрокъ, młodzienc; урокъ, lekcyя. Następujące rzeczowniki tracą e, albo o w innych przypadkach: ковѣръ, dywan; левъ, lew, льва; лёдъ, lód, льда; лёнъ, len, льна; лобъ, czoło; овѣсь, owies; орѣль, orzeł; осѣль, osiel; ровъ, rów; рошъ, gęba; козѣль, koziel; сонъ, sen; уголь, kąt; хохоль, szub, i kilka innych.

2. W rzeczownikach kończących się на екъ і ець, poprzedzonych samogłoską e zamienia się на ѣ w innych przypadkach; gdzie zaś екъ і ець, są poprzedzone od gloski л; e odmienia się на ѣ; np. боецъ, zapasnik, бойца; раекъ, paradys w teatrze, райка; заецъ (albo заиць), заіас, зайца; опѣкъ, cieleca skóra, опойка; кулекъ, mały woreczek, кулька; валекъ, klepadło; валька; смрѣлецъ, strzelec, смрѣльця.

3. Rzeczowniki nieżywotne, zbiorowe, znaczące ilość, czas, miejsce, niemięty te, które pochodzą od słów i mają dwa zakończenia w przypadku drugim liczby pojedynczej, na a і y; np. лѣсъ, las, w przyp. drugim лѣса і лѣсу; бѣрхашъ, achamit; полкъ, полк; воскъ, воск; лёдъ, lód; ашласъ, czas; пѣсокъ, piasek; мостъ, most; лугъ, łąka; базаръ, rynek; пѣрхъ, wierzchołek; низъ, dół; вѣкъ, wiek; годъ, rok; взглядъ,

spoyrzenie, rzut oka. Lecz, trzeba uważać, że przypadek drugi zakończony na y używa się tylko w mowie zwyczajney i w stylu prostym, nigdy zaś po liczbach: dwa, trzy, cztery, nawet w mowie wzniosley. Zdarza się niekiedy, że jeden rzeczownik ma dwa przypadki drugie, w znaczeniu całe różnym, iak **свѣтаго Духа, świętego Ducha, i różowego духу, zapachu różowego; чловѣческаго долга, obowiązku człowieka, i прошлогодняго долгу, długu przeszłorócznego.**

4. Przypadek siódmy, w rzeczownikach oznaczających czas i miejsce, które mają przypadek drugi na y, kończy się także na y, nadewszystko kiedy iest z przymiotnikami **въ, w, i на, na; пр. въ году, w roku; въ низу, na dole; въ шестомъ часу, o szóstej godzinie; на береры, na brzegu; на мочу, na moczcie.** W takowem zdarzeniu akcent kładzie się nad y.

5. Przypadek pierwszy liczby mnogiey kończy się na a w niektórych rzeczownikach, na miejscu **ы** albo **и**, akcentuie się wówczas ostatnia zgłoska, iako:

Берегъ, brzeg.	Мѣхъ, futro.
Бокъ, bok.	Оспровъ, wyspa.
Городъ, miasto.	Рогъ, rog.
Голосъ, głos.	Рукáвъ, rękaw.
Колоколь, dzwon.	Снѣгъ, śnieg.
Лугъ, łąka.	Спругъ, gatunek
Лѣсъ, las.	statku wodnego.

W końcu inne przypadki odmieniaią się iak **воинъ.** W liczbie mnogiey przyp. pierwszy na **ѣа**, drugi na **ьевъ**, trzeci na **ѣамъ**, etc. iako:

Братъ, brat.	Лоскутъ, płat.
Брусъ, belka.	Лубъ, skóra na drzewie.
Коль, pal.	Мужъ, małżonek.
Листъ, liść, (ieśli iest mowa o papierze, ma wówczas листы, mów).	Полозь, płoza.
	Прутъ, pręt.
	Спуть, krzesło.

6. Są też rzeczowniki kończące się na **ъ** wcale nieforemne, iak:

Глазъ, oko, w licz. mn. **глазá**, przyp. drugi, **глазъ**, trzeci, **глазámъ**.
 Господи́нь, pan, w mn. **господá**, przyp. drugi, **господъ**.
 Другъ, przyjaciel, w licz. mn. **друзья́**, przyp. drugi, **друзей**, trzeci, **друзья́мъ**.

Кумъ, kum, w licz. mn. кумовѣй, przyp. drugi, кумовѣй.
Свать, swat, w mn. сватовѣй, przyp. drugi, сватовѣй.
Сынъ, syn, w mn. сыновѣй, przyp. drugi, сыновѣй,
 w stylu górnym, сыны, сыновѣ.

Хозяинъ, gospodarz, w mn. хозяева, przyp. drugi,
 хозяевѣ.

Христосъ, Chrystus. Христа, przyp. piąty, Христе.

Шуринъ, szwagier, w mn. шурья, шурьевѣ.

2. Przepisy co do rzeczowników на ъ.

1. Rzeczowniki zakończone на ъ zamieniają e albo o w niektórych przypadkach; jak грѣбень, грѣбени, w przyp. drug. грѣбня; день, dzień, дня; огонь, ogień, огни; камень, kamień, камня; уголь, węgiel, угля; корень, korzeń, корни; lecz zakończone на шель, u-
 tzymują swoje e.

2. Inne zaś w liczbie mnogiej kończące się на ъя, w drug. ъевѣ, w trzec. ъямъ; jak уголь, угольѣя; корень, кореньѣя; камень, камни і каменьѣя, w drug. камней и каменьевѣ. Зять, зięс, і князь, хіаже, коңса się w liczbie mnogiej на ъя, w przyp. drug. на ей, зятѣй і князѣй, w trzec. зятѣямъ і князѣямъ.

3. Następujące są nieregularne:

Господъ, Pan, w drug. Господа, piąty, Господи.

Пушь, podróż, drug. trzec. і szós. пуши, siód. пу-
 шемъ, w mn. пушѣй, пуши.

Рубль, rubel, przyp. drug. licz. mn. рублѣй, w mo-
 wie zaś pospolitey рублѣвѣ.

3. Co do rzeczowników на й.

1. Rzeczowniki zakończone на ей pochodzące ze sławiańskiego на и odmieniają на e на ъ w innych przypadkach; np. соловѣй, słowik, (sl. *slawa:и*), соловѣя, соловѣю; муравѣй, mrówka, (sl. *mrav:и*), муравѣя; у-
 лей, ul, (sl. *ul:и*), ульѣя; жеребей, los, (sl. *jer:и*), жеребѣя.

2. Wyrazy jednozłóskowe rzeczy nieżywotnych, zakończone на й, mają w mowie pospolitey, przyp. drug. і szós. licz. pojedynczey на ю; np. рой, гоу, w drug. рою; чай, herbata, чаю; клей, клеу, клею; край, brzeg, краю; рай, гау, раю; w przypadku siód-

nym akcent mieści się na ostatniej głosce, np. въ клею, на краю.

3. Niektóre zakończone na *й* przypadkują się iak przymiotniki (ob. §. 68); np. портиной, кравиес, в друг. портиаго, в трзес. портиному, в мн. портиные, портиныхъ; часовой, страж, часоваго.

FORMA DRUGA

§. 50. Do tej formy należą rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na *а, я і ъ*. Przypadkują się według sześciu następných wzorów.

Л И С З В А

1. Вод-а,	вода.	Рук-а,	рукъ.	Пул-я,	кула.
2. Вод-ы,		Рук-и,		Пул-и,	
3. Вод-ѣ,		Рук-ѣ,		Пул-ѣ,	
4. Вод-у,		Рук-у,		Пул-ю,	
6. Вод-ою, ой,		Рук-ою, ой,		Пул-юю, ей,	
7. о Вод-ѣ.		о Рук-ѣ.		о Пул-ѣ.	

Л И С З В А

1. Вод-ы,	веду.	Рук-и,	ресе.	Пул-и,	кула.
2. Вод-ѣ,		Рук-ѣ,		Пул-ѣ,	
3. Вод-амъ,		Рук-амъ,		Пул-ямъ,	
4. Вод-ы,		Рук-и,		Пул-и,	
6. Вод-ами,		Рук-ами,		Пул-ями,	
7. о Вод-ахъ.		о Рук-ахъ.		о Пул-яхъ.	

Tak się przypadkują rzecz. nieżywotne na <i>а</i> , wyjąwszy następnе. Mężkie i żeńskie żywotne iak воевода, вдовѣ; вдова.	Tak się przypadkują rzecz. nieżywotne! na <i>га</i> , <i>ка</i> , <i>ха</i> , <i>жа</i> , <i>ча</i> , <i>ща</i> , <i>ща</i> . Lecz męzkie i żeńskie żywotne, iak слуга, слуга; муха, муха.	Tak się przypadkują rzecz. nieżywotne na <i>я</i> poprzedzone spółgłoską. Żywotne zaś męzkie i żeńskie, iak дядя, вуй; княгиня, хіężна.

Formy przypadkowania imion żywotnych różnią się od nieżywotnych, że przypadek 4ty mają podobny drugiemu, tylko w liczbie mnogiej.

PRZYPA DKOWA N I A.

Uwaga. Między temi rzeczownikami znajdując się niektóre rodzaju męskiego i odnoszące się do płci męskiej.

Р О І Е Д У Н С З А.

Сб-я,	СѸКА.	Вип-ія,	ШѸСЯ.	Лошад-ь,	КОП.
Сб-и,		Вип-іи,		Лошад-и,	
Сб-ь,		Вип-іи,		Лошад-и,	
Сб-ю,		Вип-ію,		Лошад-ь,	
Сб-єю, ей,		Вип-ією, іей,		Лошад-ію, ъю,	
о Сб-ь.		о Вип-іц.		о Лошад-и.	

М Н О Г А.

Сб-и,	СѸКИ.	Вип-іи;	ШѸСУ.	Лошад-и,	КОПЦЕ.
Сб-й,		Вип-ій,		Лошад-ей,	
Сб-ямъ,		Вип-іямъ,		Лошад-ямъ,	
Сб-ѣй,		Вип-іѣй,		Лошад-ѣй,	
Сб-ями,		Вип-іями,		Лошад-ями, ѣми.	
о Сб-яхъ.		о Вип-іяхъ.		о Лошад-іхъ.	

Tak się przypad- kują rzecz. ży- wotne na я ро- przedzone od а, е, ѣ, о, у, ъ. Ale nieżywotne, iak мѣя, szyя.	Tak się przypad- kują rzecz. ży- wotne na іа. Nie- żywotne zaś iak имперіа, паі- ство.	Tak się przypad- kują rzeczowniki żeńskie żywotne na ѣ. Nieżywot- ne zaś iak мыслѣ, мысл.

W formach przypadkowania według tych wzorów przedmiotów żywotnych, naznaczają przypadek 4ty podobny drugiemu tylko w liczbie mnogiej.

Według pierwszego wzoru (водá) przypadkniá się rzeczowniki zakończone na а, iako to:

Весна́, wiosna.	Пчела́, pszczoła.
Голова́, głowa.	Роза́, róža.
Гора́, góra.	Рыба́, ryba.
Жена́, żona.	Сторона́, strona.
Звезда́, gwiazda.	Трава́, trawa.
Зима́, zima.	Труба́, trąba, komin.
Корова́, krowa.	Убийца́, zabójca.
Кураца́, kura.	Узда́, wędzidło.
Мельница́, młyn.	Улица́, ulica.
Победа́, zwycięstwo.	Шляпа́, czapka.

Według drugiego wzoru (рука́) przypadkniá się rzeczowniki zakończone na га, ка, жа, ха, ча, ша, ща, iako to:

Блоха́, pchła.	Роща́, laszek.
Бумага́, papier.	Рька́, rzeka.
Вельможа́, Pan.	Собака́, pies.
Груша́, gruszka.	Супруга́, małżonka.
Дорога́, droga.	Тарелка́, talerz.
Душа́, dusza.	Туча́, chmura.
Книга́, książka.	Шпага́, szpada.
Кожа́, skóra.	Щека́, policzek.
Нога́, noga.	Шука́, szczupak.

Według trzeciego wzoru (пуля́) przypadkniá się rzeczowniki zakończone na я́ i poprzedzone spółgłoską, iako to:

Баня́, łaźnia.	Заря́, iutrzeńka.
Богиня́, bogini.	Кони́шня, stajnia.
Буря́, burza.	Мона́хиня, mniszka.
Вода́, wola.	Недѣля́, tydzień.
Дыня́, arbuz.	Постѣля́, łóżko.
Доля́, część.	Пустыня́, pustynia.

Według czwartego wzoru (со́я) przypadkniá się rzeczowniki na я́ poprzedzone od а, е, в, о, у, ь, uważając, iż zakończone na ья́ mają drugi przypadek liczbby mnogiej na ей́, iak:

Веря́, słup.	Игу́менья́, xięni.
Збрѣя́, zbroja.	Кѣля́, cela.
Змѣя́, wąż.	Лодѣя́, czółno.

Лядвей, biodro;
Свѣя, pal.
Свинья, swinia.

Семья, familia.
Струя, potok.
Судья, sędzia.

Według piątego wzoru (випитя) przypadają się rzeczowniki na я, iako:

Библия, biblia.
Коллегия, kollegium/
Комедия, komedyia.
Лилия, lilia.

Линия, linia.
Молния, błyskawica.
Стихия, żywioł.
Трагедия, tragedia.

Według шóstего wzору (лошадь) przypadają się rzeczowniki rodzaju żeńskiego на ѣ, iako:

Болезнь, choroba.
Вѣшь, gałąź.
Грудь, pierś.
Добродѣшель, cnota.
Кровь, krew.
Крѣпость, twierdza.
Мечеть, meczet.
Мышь, mysz.

Осень, jesień.
Память, pamięć.
Печать, pieczęć.
Свѣкровь, teściowa.
Сельдь, śledź.
Спѣрость, namiętność.
Тѣнь, cień.
Честь, cześć.

1. Przepisy co do rzeczowników на а.

1. Przypadek szósty liczby pojedynczej zakończony на ой і ей jest skróceniem z ою і ею.

2. Rzeczowniki zakończone на а і poprzedzone zębowemi ж, ч, ш, щ, і językową ц mają przypadek szósty liczby pojedynczej на ею, (zamiast ою §. 48); np. кожа, skóra, кожейю; душа, dusza, душєю; муча, chmura, мучєю; роща, laszek, рощєю; овца, owca, овцєю.

3. Rzeczowniki zakończone на жа, ча, ша, poprzedzone spółgłoską, niemniej też kończące się на ща, mają przypadek drugi liczb. mn. на ей; np. вожжа, cigle, вожжей; ханжа, bigot, ханжей; вѣшка, wieiórka, вѣшкой; парча, lama złota, парчей; роща, laszek, рощей; oprócz tych rzeczowniki ieszcze nie mające liczby pojedynczej, wyrażają się w mnogiej, jak брыляжи, mankiety, брыляжей; мѣщи, zwłoki, мѣщей.

4. Rzeczowniki kończące się на ка poprzedzone spółgłoską з ѣ, albo й, mają przypadek drugi w liczbie mnogiej z dodaniem e albo o przed ка.

- a) Kiedy ka jest poprzedzone od zębowych ж, ч, ш, wówczas przybiera e, pr. ложка, łyżka, ложекъ; бочка, beczka, бочекъ; пушка, działo, пушекъ, i дрóжки, drązki, дрóжекъ.
- b) Jeśli zaś ka jest poprzedzone innymi spółgłoskami a nie wyż wzmiankowanymi, wówczas przybiera o; pr. трубка, lulka, трубокъ; дѣвка, dziewczyna, дѣвокъ; вѣдка, wódka, вѣдокъ; сказка, powieść, сказокъ; палка, kię, палокъ; шапка, czapka, шапокъ; ямка, dołek, ямокъ; ярка, owca, ярокъ; доска, deska, досокъ; ушка, kaczka, ушокъ. Do tego jeszcze należą rzeczowniki mające tylko liczbę mnogą: сливки, śmietanka, сливокъ; носилки, nosidło, носилокъ; сѹшки, przeciąg czasu od dwudziestu czterech godzin, сѹшокъ; чюшки, rożaniec, чюшокъ.
- c) Jeśli zaś ka poprzedzone jest od ъ albo od й, wówczas e zajmuje miejsce obu głosek; pr. люлька, kołyska, люлекъ; нянька, niania, нянекъ; байка, kuczbaу, баекъ; гайка, macica słosarska, гаекъ.

5. Rzeczowniki mające zakończenie na ба, га, ма, на, ра, ца, poprzedzone spółgłoską, zъ, albo й, przybierają e w przyp. drug. liczb. mn. alboliteż zamieniają ь i й na e; pr. сосна, sosna, сосенъ; сестра, siostra, сестеръ; овца, owca, овецъ; судьба, dola, судьбы; тюрьма, turma, тюремъ; серъга, kulczyk, серегъ; рійна, wasy u owadu, ріенъ; кайма, szlak, каемъ. Kiedy zaś spółgłoska, która poprzedza, jest jedną z gardłowych г, к, х, to się dodaje o, pr. игла, igła, иголь; игра, gra, игоръ; кукла, lalka, куколь.

2. Co do rzeczowników на я

1. Rzeczowniki zakończone на я i ня poprzedzone spółgłoską razem zъ albo й, formują przypadek drugi liczb. mn. dodając e między dwiema spółgłoskami, alboliteż odmieniając ь i й na e; pr. земля, ziemia, земель; капля, kropła, капель; башня, wieża, башень. Wyumnia się кухня, kuchnia, ma drugi przypadek кѹхонь i кѹхней; клешня, kleszcze, клешней; палла, czapła, цапель i цаплей.

2. Imiona rzeczowne kończące się na *ля* i *ря* (niektóre też na *ля* i *ня*), poprzedzone samogłoską, mają przypadek drugi liczb. mn. na *ей*; np. *дяди, вуй, дядей; буря, бурза, буреи і бурь; заря, іутрэнка, зарей; доля, szczęść, долеи і доля.*

3. Niektóre rzeczowniki zakończone na *ая* przypadkują się jak przymiotniki żeńskie (ob. §. 68); np. *вселенная, świat, przypadek drugi вселенной, albo вселенийя.*

3. Przepisy nad rzeczownikami żeńskimi na *ь*.

1. Niektóre rzeczowniki tracą we wszystkich przypadkach, wyjąwszy szósty liczby pojedyn. samogłoskę *e* albo *o*, która się znajduje w ostatniey zgłosce; np. *ложь, kłamstwo, przyp. drug. лжи, szósty ложю, albo ложью; лесть, pochlebstwo, przyp. drug. лестью і лестью; любовь, miłość, przyp. drugi любви, szóst. любовию і любовью.*

2. Przypadek szósty liczb. pojed. na *ю*, i w mn. na *ьми*, jest syncope z *ю* i *ями*.

3. Kończące się na *ь* poprzedzone zębami *ж, ч, ш, щ*, przybierają *a*, na miejscu *я*, w przypadkach trzec. szóst. i siód. np. *ночь, нос, ночамъ, ночами і ноцяхъ; вещь, rzecz, вещамъ, вещами і вещяхъ.* Dodaje się *церковь, kościół, który ma nieforemnie w tych trzech przypadkach церквямъ, церквѣми і церквѣхъ.*

4. Rzeczow. *мать, matka, і дочь, córka, pochodzące ze sławiańsk. матери і дщери albo дочь, przyu- mniają we wszystkich innych przypadkach zgłoskę *er*; przypadek drugi матери і дочери, szósty матерью і дочерью.*

FORMA TRZECIA

§. 51. Do tey formy należą rzeczowniki rodzaju męskiego zakończone na o, e, a, я i мя. Przypadkują się według sześciu następnych wzorów.

L I C Z B A

1.	Зѣркал-о,	zwielciadło.	Доміш-ко,	nizelny domek	Домі-ще,	wielki dom.	Мор-е,
2.	Зѣркал-а,		Доміш-ка,		Домі-ща,		Мор-я,
3.	Зѣркал-у,		Доміш-ку,		Домі-щу,		Мор-ю,
4.	Зѣркал-о,		Доміш-ко,		Домі-ще,		Мор-е,
6.	Зѣркал-омъ,		Доміш-комъ,		Домі-щемъ,		Мор-емъ,
7.	о Зѣркал-ѣ.		о Доміш-кѣ.		о Домі-щѣ.		о Мор-ѣ.

L I C Z B A

1.	Зеркал-а,	zwielciadło.	Доміш-ки,	nizelny domek.	Домі-щи,	wielkie domy.	Мор-я,
2.	Зеркал-ѣ,		Доміш-екъ,		Домі-щей,		Мор-ей,
3.	Зеркал-амъ,		Доміш-камъ,		Домі-щамъ,		Мор-ямъ,
4.	Зеркал-а,		Доміш-ки,		Домі-щи,		Мор-я,
6.	Зеркал-ами,		Доміш-ками,		Домі-щами,		Мор-ями,
7.	о Зеркал-ахъ,		о Доміш-кахъ.		о Домі-щахъ.		о Мор-яхъ.

Tak się przypadkują rzecz. zakończone na o, iako też na ce i ще, uważając, że te ostatnie w przypadku szóstym licz. pojedyn. mają na емъ.

Tak się odmieniają zdrobniałe nieżywotne na ко i цо. Żywotne zaś iak: парнішко, маły хлопіс.

Tak się przypadkują imiona zgrubiałe nieżywotne na ще. Żywotne zaś iak Мужичище, wielki wieśniак.

Tak się przypadkują rzeczow. na a i e, ре, ъе, oprócz że zakończone na ъе mają słow. licz. mn. le i ей. Żywotne zaś na ле i подмастерье, czelадник, m ią przyp. czw. podobny drug. w obu liczbach.

Przypadkowanie przedmiotów żywotnych różni się od nieżywotnych tѣm, że pierwsze mają przypadek 4ty podobny drugiemu.

PRZYPAWKOWANIA.

Uwaga. Rzeczowniki te są rodzaju męskiego, wzięwszy zgrubiałe na *ше* i zdrobniałe na *шко*, jako powstałe z rzeczowników męzkich, są też rodzaju męskiego.

D O I E D Y N C Z A.

вѣн-іе,	милешаніе.	Воля-а,	вѣсцѣшко.	Тел-я,	сѣлѣ.	Вре-мя,	счас.
вѣн-ія,		Волч-аши,		Тел-яши,		Вре-мени,	
вѣн-ію,		Волч-аши,		Тел-яши,		Вре-мени,	
вѣн-іе,		Волч-а,		Тел-я,		Вре-мя,	
вѣн-іемъ,		Волч-ашемъ,		Тел-яшемъ,		Вре-менемъ,	
Мѣн-іи.	Волч-аши.	о Тел-яши.	о Вре-мени.				

I N O G A.

вѣн-ія,	милешаніе.	Волч-аша,	вѣсцѣшка.	Тел-яша,	сѣлѣтв.	Вре-менá,	счасу.
вѣн-іи,		Волч-ашъ,		Тел-яшъ,		Вре-ментъ,	
вѣн-іямъ,		Волч-ашамъ,		Тел-яшамъ,		Вре-менáмъ,	
вѣн-ія,		Волч-ашъ,		Тел-яшъ,		Вре-менá,	
вѣн-іями,		Волч-ашами,		Тел-яшами,		Вре-менáми,	
Мѣн-іяхъ.	о Волч-ашахъ.	о Тел-яшахъ.	о Вре-менáхъ.				

к się przy-
przypadkuia rzecz.
na a ie, które po
proiekszey części
szobwstafy z imie-
ia słowów.

Tak się odmieniaią imiona ludzi
w dzieciennym wzroście zosta-
iających, jako też imiona mło-
dych zwierząt kończących się
na a lub я, np.

Отроча, dziecko	Жеребя, źrebie.
Внуча, wnuk.	Ципля, kurczę.
Медвѣжа, nie- дзвіадек.	Голубя, gołąb. Гуся, geś. Козля, koźlę.

Tak się odmie-
niają rzeczowni-
ki na *мя*.

Według pierwszego wzoru (зѣркало) przypadkują się rzeczowniki na o, iako też na це і ще, uważając, że te ostatnie mają przypadek szósty liczby pojedynczej na емь, iak:

Блюдо, półmisek.	Жилище, mieszkanie.
Дѣло, sprawa.	Зрѣлище, widok.
Желѣзо, żelazo.	Кладбище, cmentarz.
Колесо, koło.	Кольце, pierścień.
Колѣно, kolano.	Крыльце, ganek.
Лѣто, lato.	Лице, twarz.
Озеро, jezioro.	Сѣрдце, serce.
Свѣтло, gwiazda.	Сокровище, skarb.
Слово, wyraz.	Яйце, iaję.

Według drugiego wzoru (домішко) przypadkują się rzeczow. zdrobniałe na ко і цо, przytem mając na uwadze, że te, które powstają z rzeczow. nielkich, mają przypadek pierwszy licz. mn. na а і ы (albo и), iako:

Зѣркальце, zwierciadełko, (od зѣркало).
Лишко, twarzyczka, (od лице).
Окошце, okienko, (od око).
Столишко, małeńki stół, (od столю).
Ушко, uszko, (od ухо).

Podług trzeciego wzoru (доміще) przypadkują się rzeczow. zgrubiałe na ще, uważając, że te, które powstają z rzeczow. nielkich mają przypadek pierwszy liczby mn. na а, iak:

Дворище, wielkie podwórze, (od дворъ).
Избище, wielka izba, (od изба).
Окнище, okno, (od окно).
Парище, chłopczyśko, (od парень).
Рыбище, rybisko, (od рыба).
Столище, stolisko, (od столю).

Według czwartego wzoru (море) przypadkują się rzeczowniki zakończone na ле, ре, ъе, wyjąwszy, że ье mają przyp. drugi licz. mn. на ьѣ, іѣ, iako:

Бѣльѣ, białizna.	Платьѣ, suknia.
Горе, nieszczęście.	Поло, pole.
Жильѣ, piętro.	Ружьѣ, broń.
Здоровьѣ, zdrowie.	Устьѣ, uście.
Копьѣ, dzida.	

Według piątego wzoru (мя́ние) przypadkują się rzeczowniki na ie, iako:

Бы́шье, bytność.	Повы́шье, pocięcie.
Желáние, życzenie.	Понечéние, staranie.
Здáние, budowa.	Собráние, zgromadzenie.
Знáние, umiętność.	Терпéние, cierpliwość.
Милосóрдье, miłosierdzie.	Течéние, przeciąg.
Наси́лие, gwałt.	Учéние, uczenie.
Общéние, udzielenie.	Чтéние, czytanie.
Отчы́яние, goszcz.	Явлéние, widzenie.

Podług ósmego wzoru (врéмя) przypadkują się rzeczowniki na мя, iako:

Врéмя, czas.	Пла́мя, płomień.
Вы́мя, wumie.	Пла́емля, pokolenie.
Знáмя, chorągiew.	Стрéмя, strzemie.
Имя, imię.	Сьмя, siemie.
Цісьмя, głoski alfabetu.	Тьмя, ciemie.

1. Przepisy co do rzeczowników na o.

1. Rzeczowniki zakończone na o, poprzedzone od dwóch spółgłosek przybierają e albo o w przyp. drugim licz. mn. np. ведрó, wiadro, przyp. drugi licz. mn. ведеръ; плянó, plama, плянень; неслó, wioślo, вёсель; числó, liczba, чисель і числь; стеклó, szkło, стéколь; окнó, okno, óконъ; сукнó, sukno, суконъ, niemniej też rzecz. licz. mn. кресла, krzesło, кресель. Jeśli znajduje się ь między dwiema spółgłoskami, odmienia się wówczas na e; np. письмó, list, писемъ. Lecz następne: гнѣздó, gniazdo; гóрло, gardło; дышлó, dyszel; маслó, oliwa; ремеслó, rzemiosło, nie odmieniają w przypadku drugim liczby mnogiej.

2. Niektóre zaś w mn. liczbie kończą się na ъя, w przyp. drug. вѣвь, w trzec. ѡямъ, iak перó, pióro, перья; полъно, polano, полънѡя; крылó, skrzydło, крыла і крылья, drug. крыль і крыльевъ; дерево, drzewo, деревá і деревья, drug. деревъ і деревьевъ.

3. Następne są nieforemne:

Небо, niebo, przyp. pier. licz. mn. небеса́, drug. небеса́.
Око, oko, w mn. licz. óчи, drug. очей.

Плечó, ramie, w mn. плéчи, drug. плечь.

Сúдно, statek, w mn. судá, drug. судóвъ; lecz kiedy
znaczy naczynie, wówczas iest foremny w licz.
mn. судна, drug. судень.

Тѣло, ciało, w mn. тѣлесá, drug. тѣлесь, używa się
w ięzyku duchownym, iесли zaś mówi się po-
spolicie wówczas iest foremny, тѣлá, тѣль.

Ухо, ucho, w mn. уши, drug. ушей.

Чúдо, dziwo, w mn. чудесá, drug. чудесь.

Яблоко, iabiko, w mn. яблока і яблоки, drug. яблок
і яблоковъ.

2. Rzeczowniki na e.

1. Rzeczowniki zakończone na ce poprzedzone
spółgłoską przybierają e w przyp. drug. licz. mn. пр.
сѣрдце, serce, сѣрдѣць; iесли zaś ce poprzedzone iest ъ,
odmienia się wówczas ъ na e; пр. кольцѣ, pierścień,
кольецъ; крыльцѣ, ganek, крылецъ; toż samo rzeczow.
w licz. mn. палеца, warstat do haftowania, палець.
Wyumnia się солнце, słońce, w drug. przyp. солщевъ.

2. Te zaś które się kończą na ъe, mają przyp.
drug. licz. mn. на бевъ і ей; пр. копѣ, dzida, коп-
лѣвъ і копей; ружьѣ, broń, ружьѣвъ і ружей.

3. Zakończone na oe przypadkują się, iak przy-
miotniki niakie, (ob. §. 68); пр. жаркое, pieczenia,
други жаркаго, трzeci жаркому; мороженное, lody, други
мороженнаго; животное, zwierzę, przyp. други жи-
вошнаго, w mn. живóшныя.

3. Rzeczowniki zakończone na мя, а і я.

1. Niekiedy przypadkowano rzeczow. kończące się
na мя, dodając do wszystkich przypadków samogło-
ską я zamiast e, iak врѣмляни, врѣмляна. Lubo to iest
właściwiey, wszelako nie iest w używaniu.

2. Niektóre rzeczow. rodzaju niakiego znaczące
małe zwierzątka, kończą się na я, і zamieniają я на
яни w przyp. drugim, trzecim і siódmym; на ятемъ
zaś w przyp. szóstym. Nie daliśmy na odmianę tych
imion osobnego wzoru, dla tego, że są sławiańskie і
używają się tylko w licz. mn. w pojedynczey bowiem

sa zdrobniały i kończą się na *енокъ*. Tak więc liczba pojedyncza tych rzecz. jest rodzaju męskiego, i należy do formy pierwszej, mnoga zaś rodzaju nijakiego i należy do formy drugiej; pr. *ослёнокъ*, *осіелек*, drugi *ослёнка*; w mn. *осляша* (od *осла*) drugi i czwarty *осляшь*, trzeci *осляшамъ*, szósty *осляшамы*, siódmy *оь осляшяхъ*.

Волченокъ, (wółca) wilczek, w mn. *волчата* (od *волча*).
Жеребенокъ, (жеребл), zgrzbiatko, w mn. *жеребиша*, (od *жереба*).

Поросенокъ, (поросн), prosiatko, w mn. *поросыша*, (od *пороса*).

Щенокъ, (щени), piesek, w mn. *щенята*, (od *щеня*) (1).

Лягенокъ, (лягн), iagnię, w mn. *лягыша*, (od *лягна*).

3. Rzeczownik *дитя*, dziecko, jest rodzaju nijakiego w liczbie pojedyn. należy do formy drugiej; w mnogiej jest męskiego i do pierwszej formy należy.

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

1. <i>Дитя</i> , dziecię.	<i>Дѣти</i> , dzieci.
2. <i>Дитяи</i> .	<i>Дѣтей</i> .
3. <i>Дитяи</i> .	<i>Дѣшамъ</i> .
4. <i>Дитя</i> .	<i>Дѣтей</i> .
6. <i>Дитяишемъ</i> . (2)	<i>Дѣшыми</i> i <i>Дѣшыми</i> .
7. <i>о Дитяи</i> .	<i>о Дѣшыхъ</i> .

4. Rzeczowniki zgrubiałe i zdrobniałe.

1. Zgrubiałe rzeczowniki, które powstają z nijakich, mają przypadek pierwszy w liczbie mn. na *a*, jak *окиище*, *окиишко*, *окиища*; *личище*, *тварышко*, *личища*.

(1) *Щенокъ* mówi się nie tylko o małym pieku, lecz także o każdym zwierzęciu czworonożnym, jak wyraz łaciński *catulus*.

(2) Znajduje się także *дитяишою* w przypadku 6tym od *дитя*; lecz dzisiaj używa się *дитяишемъ*.

2. Zdrobniałe na ko i цо (albo це), powstają z rzecz. nijak. mają przyp. pierw. licz. mn. na a i (albo n które się kończą na ко); np. зёркальце, звієсіаделько, w mn. зёркальца i зёркальцы; ушко, усшко ушки.

ARTYKUŁ II.

O przypadkowaniu rzeczowników własnych.

§. 52. Imiona rzeczowne własne, tak krajów i miast iako też osób, przypadkują się iak rzeczowniki pospolite, którym są (communis) podobne dla ich zakonczenia. Tak Иванъ, Jan, przypadkuje się iak вои́нъ Кіевъ, Кіі́овъ, iak спо́ль; Пáвловичъ, syn Pawła, iak мужъ; Россіянинъ, iak кресті́янинъ; Томá, Tomasz iak воєвода; Іаі́й, Eliasz, iak ви́тій. Wyumuią się od tego pravidła imiona nazwisk i miast zakonczonych na овъ, евъ, ынъ, инъ, скъ i цкъ, które się przypadkują iak przymiotniki dzierżawcze (§. 73), oprócz męzkich i nijakich, których przyp. siód. licz. posp. kończy się na ѣ, (zamiast омъ). Przypadkują się według następnych trzech wzorów.

1. Орлов-ъ,	Бородин-о,	Му́рин-а,
2. Орлов-а,	Бородин-а́,	Му́рин-ой,
3. Орлов-у,	Бородин-у́,	Му́рин-ой,
4. Орлов-а,	Бородин-о,	Му́рин-у,
6. Орлов-ымъ,	Бородин-ымъ,	Му́рин-ою,
7. объ Орлов-ѣ.	о Бородин-ѣ.	о Му́рин-ѣ.

Tak się przypadkują imiona rodowe na овъ, евъ, ынъ i инъ. Lecz imiona miast, iak Росто́въ, Архангельскъ, mają przyp. czw. podobny pierwszemu.

Tak się przypadkują imiona miast i wsi na ово, ево, ыво i ино.

Tak się przypadkują imiona rodowe i miast na ова, ева, ыма i ина.

Liczba mnoga odmienia się, iak przymiotniki dzierżawcze (§. 73) na ы, ыхъ, ымъ, ыми i ыхъ.

Uwaga 1. Są takie imiona rodowe i miast, które się przypadkują iak przymiotniki qualificatif (§. 68); np. Толемоѡ, nazwisko familii, Толемáго, Толемоѡу.

Uwaga 2. Są jeszcze takie imiona miast złożone, których obadwa wyrazy przypadkują się; lecz to się zachowuje tylko w pospólstwie, iak Новгородъ, Новогород, Новогороду, Новогородомъ, Новогородѡ; Царьградъ, Konstantynopol, Царьграда, Царьграду, Царьградомъ, Царьградѡ.

§. 53. Imiona własne osób, i niektórych krajów, które pochodzą z Greckiego albo Łacińskiego, przyymują w języku rossyyskim odmianę, według której przypadkują się, toiest:

1. Imiona własne ludzi zakończone na es i us, albo na ηs i οs, poprzedzone spółgłoską odrzucają to zakończenie, przybierając na końcu ѣ; Людо́вѡкъ, (od Ludovicus); Дѡро́еѡъ, (od Διογένης); Θεοφѡ́лѡъ, (od Θεόφιλος); Филипъ, (od Φίλιππος); Алекса́ндрѡъ, (od Αλέξανδρος).

2. Zakończone na as, albo ag, poprzedzone spółgłoską odrzucają s; np. Лука́, (od Λουκάς); Θεόμά, (od Thomas).

Uwaga. Jeśli wyraz łaciński iest trzeciej formy przypadkowania, albo iest rodzaju żeńskiego na as i is, także samej formy, wówczas wyraz rossyyski powstaje z przypadku drugiego odmieniając is na ѣ w męzkim, na á zaś w żeńskim; np. Παλλάντѡъ, Pallas, (imie męskie, w drug. przyp. Pallantis); Πάλλαδα, Pallada, (imie żeńskie, w drug. przyp. Palladis); Κόλχηδα, Kolchyda prowincya (w przyp. drug. Colchidis).

3. Kończące się na as i us, albo na ag i og, poprzedzone samogłoską odmieniają swoje zakończenie na ѡ; np. Γοράτιϋ, (Horatius); Ανδρέϋ, (Andreas); Δνεϋ, (Aineias).

4. Kończące się na o przybierają ѡ, iako też na ων, ѣ; np. Цѡцеро́нѡъ, (Cicero); Πλατῶνѡъ, (Πλάτων).

5. Imiona żeńskie na ia, iako też krajów na ia i ium odmieniają a i um na я; np. Σοφῖα, (Σοφία); Μαρία, (Maria); Ἀσία, (Asia); Λατίϋμ, (Latium).

Uwaga. Ta uwaga znajduje się także w rzeczownikach pospółtych; np. Φιλοσοφῖα, (φιλοσοφία); Κολλέγῖα, (collegium).

ARTYKUŁ III.

O formowaniu rzeczowników pochodnych.

§. 54. Rzeczownikami pochodnymi zowią się te, które powstają z innych wyrazów, nazwanych dla tej przyczyny pierwotnymi (первообразными), za pomocą pewnych zakończeń; iak чайникъ, od чай, herbata; радость, wesołość, od радъ, wesoly. Odróżniają się przez następane zakończenia: ачь, ба, ка, ець, ина, никъ, ше, ня, окъ, ость, сиво, шель, шие, унь, щикъ, линиъ. Lecz są jeszcze inne rzeczow. które zasługują na szczególną uwagę; a te są:

I. Żeńskie powstałe z męzkich.

II. Zgrubiałe.

III. Zdrobniałe.

IV. Rzeczowniki narodowe.

V. Rzeczowniki rodowe czyli osobowe.

I. Rzeczowniki żeńskie powstałe z męzkich.

§. 55. Różnicą rodzaju męskiego i żeńskiego w iednym gatunku oznacza się nazwiskiem różnym; iak мужъ, mężczyzna, жена, kobieta; отецъ, oyciec, мать, matka; сынъ, syn, дочь, córka; братъ, brat, сестра, siostra; петухъ, kogut, курица, baranъ, owca, można też oznaczyć téż imieniem; iak собока, sroka; ласточка, iaskółka, mówiąc już o samcu już o samicy. Lecz często odróżnia się rodzaj żeński, odznaczając go rzeczownikiem pochodnym z męskiego z odmianą zakończenia. Ta odmiana zachodzi w ten sposób:

1. Męskie wielozgłoskowe na бъ, вь, гь, дь, лъ, рь, шь, хь, zamieniają ь na ка, uważając, że gardłowa x odmienia się na zębową ш; пр. соседъ, sąsiad, соседка; евевъръ, przesądnik, евевърка; пастухъ, pastuch, пастушка; вертопрахъ, lekkomyślny, вертопрашка. Wyumiają się орёлъ, orzeł, орлица; козёлъ, kozieł, коза; поваръ, kucharz, повариха; осёлъ, osieł, ослица.

2. Jednozgłoskowe zakończone na ь, zamieniają ь na овка; пр. щегль, szczygieł, щегловка; чижъ, czyż, чижовка. Wyumiają się кумъ, kum, кумá; волкъ, wilk, волчица; левъ, lew, львица; словъ, słow, слониха; свашъ, swaszья; ieśli свашъ znaczy pośrednik na wóczas swаха.

3. Mężkie na ань і унь odmieniaią ь на вь; пр. губань, dziwak, губанья; агунь, кіамса, агунья, лещ болвань, balwan, ша болванья.

4. Zakończone на инь zamieniaią на ка; пр. дво-рянинь, szlachcic, дворника; крестьянинь, wieśniak, крестьянка. Wyumia się хозинь, gospodarz, хозинка; бойринь, pan, бойриня; господиць, pan, госпо-жа; павлинь, paw, павья.

5. Kończące się на ець і иць odmieniaią zakoń-czenia на ица; пр. старець, mnich, старица; грѣш-никъ, grzesznik, грѣшница. Wyumia się купець, kupiec, купчиха; старикъ, starzec, старуха; мель-никъ, młynarz, мельничиха; самець, samiec, самка.

6. Rzeczowniki cudzoziemskie zakończone на ь і ь odmieniaią się на ша, uważając przytém, że te, które się kończą на лъ і рь przybierają ь przed ша; пр. генераль, generał, генеральша; майоръ, major, ма-йорша; аптекаръ, aptekarz, аптекарша. Wyumia графъ, hrabia, графиня; императоръ, imperator, им-ператрица; герцогъ, książę, герцогиня; баронъ, baron, баронесса; монахъ, mnich, монахиня.

7. Mężkie на ь zamieniaią ь на иха; пр. щеголь, elegant, щеголяха; журавль, żobaw, журавляха. Wy-iawszy гсударь, władca, гсудариня; царь, król, ца-рица; князь, książę, княгиня, (княжна, córka książęcia); король, król, королева; медвѣдь, niedźwiedz, медвѣдица.

Te trzy wyrazy mają w żeńskim на иха, пр. дякъ, kantor, дячиха; зайць, zając, зайчиха, samica; староста, starosta, старостица, staroscina.

8. Mężkie zakończone на шель в rodzaju żeńskim przybierają ница; благодѣтель, dobroczyńca, благо-дѣтельница; предѣтель, zdrauca, предѣтельница.

9. Kończące się на иь przybierają ка; злодѣй, zło-czyńca, злодѣйка; орочь герой, bohater, героиня; казначей, podskarbi, казначейша.

Uwaga. Imiona żeńskie rzemieślnicze kończą się на ица і ика. Zakończenie pierwsze wskazuje czyn-ność, jaką wypełnia kobieta, як хлѣбница, piekarka; шапошница, kusznierka; drugie zaś zakończenie иха oznacza żonę rzemieślnika, і używa się tylko w mo-wie pospolitej; як портниха, krawcowa.

II. Zgrubiаte.

§. 56. Rzeczowniki zgrubiаte (увеличительныя) mаią wлasnoscь nadania wyrażenia wielkości. Kończą się zwyczajnie na ище, ища, ина, i tak się formują:

1. Rzeczowniki męskie na ъ, ъ і ѣ, odmieniają te zakończenia na ище, niektóre zaś na ина; домъ, домъ, domiще і domiна; сараѣ, szpichlerz і szopa, сараище; гвоздь, гвоздь, гвоздище.

2. Niіakie mаiące końcówą odmianę na о і мя, zamieniają о і я na ище; пр. окно, окно, окнище; вымя, вымя, вымище.

3. Zeńskie na а, я і ъ, w nieżywotnych przybieraіą zakończenie na ища, w żywotnych zaś na ище; пр. лапа, лапа, лапище; баня, лазня, банище; кадь, кадь, кадище; баба, баба, бабище.

4. Rzeczowniki używające się tylko w liczbie mn. mаią na ищи; пр. сани, сани, санищи; часы, zegarek, часищи.

Uwaga. Jeśli się znajdą w zakończeniu gardłowe г, к, х, odmieniają się wówczas w zębowe ж, ч, ш; пр. сапогъ, ботъ, сапожище; етарикъ, starzec, снарищи; брюхо, brzuch, брюшище.

III. Zdrobniаte.

§. 57. Imiona zdrobniаte (уменьшительныя) są te, które mаią wлasnoscь wystawiania przedmiotów we względzie bardzo małym; zdarza się to wówczas, kiedy pochlebiamy, alboliteż ze wzgardą mówimy o iаkiej rzeczy. Z tego względu dwa są rodzaje imion zdrobniаtych, grzeczne (приветливыя), które w swoim znaczeniu, mаią wyobrażenie przyjemne, i pogardzające (уничижительныя), przedstawiające wyobrażenie nieprzyjemne; іак домъ, dom, domiкъ і domiшко.

§. 58. Zdrobniаte grzeczne kończą się w rodzaju męzkim na окъ, икъ, чикъ, ещъ.

W niіakim na цо, це, ко, ечко.

W żeńskim na ка, ица, і formują się w ten sposób.

I. М Е Ж К І Е.

1. Męskie kończące się na ъ poprzedzone spółgłoskami б, в, м, н, с, formują się na imiona zdrobniаte zamieniając ъ na окъ; пр. грибъ, grzyb, грибокъ; островъ, wyspa, островокъ; комъ, bryła, комъ.

мокъ; челнь, czółno, челнокъ; лѣсъ, las, лѣсокъ; зубъ, ząb, зубокъ і зубикъ. Ogrócz роуъ, przekor, ро́викъ; левъ, lew, лѣвикъ; заливъ, odnoga, заливецъ; черносливъ, śliwka, черносливецъ; кафтанъ, kaftan, кафтанецъ.

2. Zakończone на ь і poprzedzone zębowni ж, ч, ш, щ, л, п, р, ш, zamieniają ь на икъ; пр. ножъ, noż, ножи́къ; мячъ, piłka, мячи́къ; шалашъ, chata, шалашикъ; плащъ, płaszcz, плащикъ; споль, słoń, спольникъ; шаръ, kula, шарикъ; крестъ, krzyż, крестикъ. Ogrócz цвѣтъ, kwiat, цвѣто́къ; молошъ, miód, молодокъ; заборъ, płot zamogódnу, заборецъ і заборикъ; листъ, liść, листикъ і листокъ; колоколъ, dzwon, колокольчикъ; niemniej teź zakończone на ышъ, zamiaст ь, przybieraia екъ; іак барышъ, zysk, барышѣкъ.

3. Kończące się на ець zamieniają на чикъ; пр. огурецъ, ogórek, огурчи́къ; палець, palec, пальчи́къ.

4. Kończące się на ь, poprzedzone zaś gardłoweми г, к, х, odmieniają ь на екъ, gardłowe zaś на zębowne ж, ч, ш; пр. берегъ, brzeg, бережѣкъ; сукъ, gałąź, сучѣкъ; пѣтухъ, kogut, пѣтушѣкъ. Dodają się jeszcze niektóre на нь odmieniające нь на иекъ; пр. камень, kamień, камешѣкъ; ремѣнь, rzemień, ремешѣкъ.

5. Zakończone на ь і й odmieniają на екъ; пр. уголь, węgiel, уголѣкъ; ручей, strumyk, ручѣкъ. Ogrócz гвоздь, gwoźdź, гвозди́къ; голубъ, gołąb, голубо́къ і голубчикъ (1); корабль, okręt, корабликъ; покой, izba, покоецъ; сарай, saraецъ.

6. Zakończone на ь, poprzedzone od д і з, zamieniają ь на ець; пр. заводъ, fabryka, заводець; арбузъ, arbuz, арбузецъ. Wyumiają się годъ, rok, годикъ і годокъ; городъ, miasto, городокъ; садъ, ogród, садикъ; глазъ, oko, глази́къ і глазо́къ.

Uwaga. Są też niektóre imiona męskie zdrobniałe kończące się на юшка або ушка; іак дідя, wuu, дідюшка; дѣдъ, dziad, дѣдушка; бамя (w mowie pospolitey), oyciec, бамюшка. Znajdują się jeszcze

(1) Wyraz zdrobniały голубчикъ, mający w żeńskim голубушка, odpowiadający francuzkiemu petit coeur, jest wyrazem służącym do ujęcia jakiej poufalej osoby.

wyrazy mniej iak zdrobniałe, pr. стульчикъ, małeńkie krzeselko; покойчикъ, mała izdebka; пожичекъ, mały scyzoryczek.

2. NI I A K I E.

1. Imiona rzeczowne niiakie kończące się na o poprzedzone spółgłoskami в, д, н, с, ш, zamieniaią o na цо (alboliteż właściwiey na це, §. 48); pr. дерево, drzewo, деревцо; блюдо, półmisek, блюдце; сѣно, siano, сѣнцо; колесо, koło, колесцо. Jeśli o iest poprzedzone dwiema spółgłoskami, dodaje się wówczas e albo o; iak гумно, gumno, гуменце (2); сукно, sukno, суконце. Wyjąwszy зерно, ziarno, зернишко; бревно, belka, бревешко; мѣсто, mięysce, мѣстечко.

2. Zakończone na ло, i poprzedzone samogłoską zamieniaią o na ъце, ieśli zaś ло, ma przed sobą spółgłoskę odmienia wówczas o na це; pr. жало, żądło, жалъце; одѣяло, pokrycie, одѣяльце; весло, wiosło, веселцо i весельце; масло, oliwa, маслеце; niemniej te same przybierają zakończenie, które się kończą na бро; iak сребро, srebro, сребреццо. Wyumiają się, крыло, skrzydło, крылишко; ребро, bok, ребрышко.

3. Dodaje się це zakończonym na ъе; pr. конѣ, dzida, конеццо; плашье, suknia, плашьеце.

4. Kończące się na o poprzedzone gardłowemi г, к, х, odmieniają o na ко, i gardłowe na zębowe ж, ч, ш; pr. иго, iarżno, ижко; лыко, kora, лычло; ухо, ucho, ушко. Językowe ц odmienia się także w zębowe ч; яйце, iaie, яйчко. Lecz лице, twarz, мя личико; сѣрдце, serce, сѣрдечко; солнице, słońce, солнышко.

5. Zakończone na мя odmieniają я на ечко; pr. сѣмя, siemie, сѣмечко. Дитя, dziecię, ма дитяшко.

Uwaga. Niiakie mają także ieszcze wyższy stopień zdrobniałości, словечко, słoweczko; сѣрдечышко, serduszko.

3. Ž E N S K I E.

1. Imiona rzeczowne mające zakończenie na a poprzedzone spółgłoską, i na ъ, odmieniają a i ъ na ка; pr. рыба, ryba, рыбка; правя, trawa, правка; лошадь,

(2) гуменце znaczy ieszcze xiędzowską koronę na głowie.

ко́н, лоша́дка. Jeśli przed a i ь znajduią się dwie spółgłoski, wtenczas dodaje się o albo e; iak игла, игла, иго́лка; вервь, sznuć, верёвка. Oprócz сестра, siostra, сестрица; кума, kuma, кумушка; мать, matka, матушка; вѣтвь, gałąź, вѣшка.

2. Zakończone na a poprzedzone gardłowemi г, к, х, odmieniaią a na ka, i gardłowe tak męskie, iako też niżkie na zębowe; пр. книга, хіста, книжка; рѣка, rzeka, рѣчка; кроха, odrobina, крошка. Językowe ц zamienia się także na ч; iak птица, ptak, птичка. Wyumie się мѣтка, ciotka, мѣтушка.

3. Kończące się na жа, ца i ць, odmieniaią a i ь na ца; пр. кожа, skóra, кожица; роща, гау, рошица; вещь, rzecz, вещица. Lecz рогожа, рохожа, та рожежа.

4. Te zaś, które się kończą na л przybierają ка w zakończeniu przypad. drug. пр. гиря, zegar z perpendykulem, гирька; дыня, melon, дынька; змѣя, wąż, змѣйка; семья, familia, семейка; башня, wieża, башенька; сабля, szabla, сабелька.

Uwaga. Imiona żeńskie mają wyższy stopień zdrobniałości, iak: книжечка, хісточка; головочка, гловечка; лѣншочка, wstążечка.

§. 59. Imiona zdrobniałe pogardzające, kończą się na енко, енце, ишко, сика, енца, ишка; пр. старикъ, starzec, старичѣнко i старичѣнце; столю, stół, столишко; лице, twarz, личко; рука, ręka, ручѣнка; баба, baba, бабѣнца; скатерть, obrus, скатертишка etc.

Uwaga 1. Widzieliśmy, że więzuka bossyyskim imiona zdrobniałe tego są rodzaju, co ich pierwiastkowe. Są jednak niektóre wyjątki, пр. грѣбѣнка, грѣбѣнѣк, iest żeń. iego zaś pierwiastkowy грѣбеу iest męz. бочѣнокъ, becufeczka, męz. бочка zaś żeń.

Uwaga 2. Imiona własne osobowe mają także zdrobniałe, lecz taka w nich zachodzi nieforemność, że trudno iest rozpoznać, пр. Пѣтръ, Piotr, Пѣтруша, Пѣтрушка; Иванъ, Jan, Ванюша, Ванюшка, Ваня, Ванька; Александръ, Alexander, Алексаша, Саша, Сашенька; Елисавета, Elżbieta, Ліза, Лізинька; Авдошья, Eudoxya, Дуняша, Дунька, Дуничка.

IV. o Rzeczownikach narodowych.

§. 60. Od nazwania krajów i miast powstają imiona ich mieszkańców. Kończą się one na

ець, ен, инь,

анець, апець, иманець; лвинь, анинь, ипшанинь.

1. Imiona miast kończące się na овъ, дъ, ль, formują swoje rzeczowniki zamieniającъ і ь na ець; пр. Ростовъ, Ростовець; Новгородъ, Новгородець; Каргополь, Каргополець. Toż samo następuje kończą się także na ець: Ярославль, Ярославець; Астрахань, Астраханець; Казань, Казанець; Могилевъ, Могилевець.

2. Imiona miast kończące się na а, ь, гь, ёць, скь, formują rzecz. narodowe na инь; пр. Москва, Москвитининь; Тверь, Тверитининь; Олонець, Олончанинъ; Смоленекъ, Смоленинъ; niemniej też następujące: Россія, Россіянинъ; Кіевъ, Кіевлянинъ. Lecz Сибирь, та Сибирікъ, і Тула, Тулякъ.

Uwaga. Jest wiele miast mających rozmaite zakończenia dla swoich rzeczow. narodowych; iak Новгородець і Новгородчанинъ; Москвитининъ і Москвичъ. Są zaś niektóre niemające tych rzeczowników, wówczas używa się miasto w przyp. drug. z poprzedzającym przymkiem изъ; пр. изъ Навры, изъ Выборга.

3. Rzeczowniki narodowe cudzoziemskie kończą się po większej części na ець lub инь; iak Австріець, Испанець, Кишанець, Немець, Авілліинъ, Римлянинъ, Англичанинъ, Дамчанинъ, Діпсчук, Аравіянинъ. Lecz następujące są nieregularne: Грекъ, Скиець, Арапъ (Мурзун), Жидъ, Французъ, Шведъ, Лопаръ, (Ларонсчук); Полякъ, Прусакъ, Туроць, Камчадалъ.

4. Rzeczowniki narodowe żeńskie powstają z męzkich, dodając do zakończenia ка, анка, чка, чанка; iak Россіянка, Ташарка, Шведка, Нёмка, Гречанка, Француженка, Кишанка, Жидовка, Полька.

V. o Rzeczownikach rodzeńskich czyli osobowych.

§. 61. Z imion osobowych powstają przymiotniki dzierżawcze osobowe (§. 72), za pomocą zakończenia овъ, евъ, инъ; пр. Александровъ, ва, во, со należy do Александра; Алексеевъ, ва, во, Alexego; Оминъ, на,

по, Томаша; пр. Алексѣевъ сынъ, Александрова по-
бѣда; Ѣоміино имѣніе, майątek Томаша.

Od tych tedy przymiotników, tworzą się rzeczow-
niki rodzeńskie (бѣтвенныя) to jest: rzeczowni-
ki pochodzące od imienia оуса, łączące się z imie-
niem iakiey osoby; пр. Александръ Ивановичъ Соко-
ловъ, Alexander syn Jana Sokolow; Марья Ивановна
Соколова, Marya córka Jana Sokolowa. Te rzeczow-
niki tworzą się następnie:

1. Mężkie odmieniaią zakończenia овъ і евъ на
овичъ і евичъ, а zaś инъ на ичъ: пр. Александровичъ,
syn Alexandra; Алексѣевичъ, syn Alexego; Григорѣ-
евичъ, Ѣомичъ, Лукійчъ.

2. Zeńskie odmieniaią zakończenie овъ і евъ на
овна і евна, а zaś инъ на ишна; пр. Александровна,
córka Alexandra; Алексѣевна, Григорѣевна, Ѣомишна,
Лукійшна.

Uwaga 1. W mowie pospolitey zakończenia овичъ
і евичъ zbіаіа się, pierwsze na ычъ, drugie na ичъ,
iak: Александрычъ, Алексѣичъ, Григорычъ.

Uwaga 2. Tym sposobem z wyгази царь, сар,
tworzą się rzeczowniki rodzeńskie царевичъ і царевна,
syn і córka сара; князь, хіаждъ, княжичъ і княжна, syn
і córka хіаждца.

R O Z D Z I A Ł II.

o Przymiotniku.

§. 62. Przymiotnik iest wyraz służący do rozróż-
nienia osoby lub rzeczy, o której się mówi. W ie-
zyku rossyyskim dwa są rodzaje przymiotników, to-
i jest oznaczające przymioty і dzierżawcze.

1. Oznaczające przymioty (качественныя), iak wi-
dać z nazwiska przedstawiają przymiot iakiey rzeczy;
пр. добрый отецъ, dobry оуciec; приятная книга,
przyjemna хіега.

2. Przymiotniki dzierżawcze (прислѣдательныя)
oznaczają własność iakiey rzeczy, пр. Царскій дворець,
pałac сара; Петровъ сынъ, syn Piotra; народное право,
prawo narodowe.

§. 63. Przymiotniki mają zakończenia rodzajowe,
liczbowe і przypadkowe. Jak widać na tey tablicy.

OZNACZAJĄCE PRZYMIOTY.

DZIERŻAWCZE.

L i c z b a p o i e d u p c z a .

	Męzki.	Niżki.	Żeński.	męzki.	niżki.	żeński.	męzki.	niżki.	żeński.
1.	Мѣи, ия	оє, еє	Яя, яя	ъ	о	а	ш	ьє	ья
2.	зго, зго	зго, зго	(ья), ей (ия)	а	а	ой	ш	ьє	ьей
3.	ому, ему	ому, ему	ой, ей	у	ой	ой	ш	ьє	ьей
4.	жyвот. иак 2.	оє, еє	юю, юю	==iak 2.	о	у	==iak 2.	ьє	ью
5.	мѣжyв. иак 1.			==iak 1.			==iak 1.		
6.	ьмъ, имъ		ою, ею	ьмъ	ьмъ	ою	ьмъ	ьмъ	ью
7.	омъ, емъ		ой, ей,	омъ	омъ	ой	ьмъ	ьмъ	ьей

L i c z b a m n o g a .

	Męzki.	Niżki.	Żeński.	Na trzy rodzaje.	Na trzy rodzaje.
1.	ьє, иє	ья, ия		ь	ьи
2.		ьхъ, ихъ		ьхъ	ьихъ
3.	жyвотне, иак 2.	ьмъ, имъ		ьмъ	ьимъ
4.	мѣжyвот. иак 1.			==iak 2.	---
6.	ьми, ими			==iak 1.	---
7.	ьхъ, ихъ			ьми	ьими
				ьхъ	ьихъ

prze
prze
ложн
wyż

днег
лнна
czas

naw
wyż
мъ,
гаш
мол

odm
бий
мед
свѣн

głos
raia
ski

а

б

с

д

а

ARTYKUŁ I.

Oznaczające przymioty.

§. 64. Oznaczające przymioty mogą przedstawiać przedmiot ieden bezwzględnie do drugiego, alboliteż przeciwnie; na ten koniec są trzy stopnie, równy (положительная степень), wyższy (сравнительная) i najwyższy (превосходная).

§. 65. Stopień równy oznacza przymiot bez żadnego względu: pr. добрый отецъ, dobry oyciec; przyjemная книга, przyjemna książka; теплое время, ciepły czas.

§. 66. Stopień wyższy oznacza przymiot porównawczy z drugim. Wynika więc z tego porównania wyższość, niższość i równość; pr. весна приятнее зимы, wiosna przyjemniejsza nad zimę; онъ меньше богатъ нежели вы, on jest mniej bogaty niż WP. я такъ молодъ какъ онъ, ja tak młody jestem iak on.

1. Przymiotniki tworzą pospolicie stopień wyższy odmieniając zakończenie *ый*, albo *ий* na *е*; pr. слабый, słaby, слабѣе, słabszy; мудрый, mądry, мудрѣе, mędrszy; светлый, światły, светлѣе, świeżий, świeży, свежѣе, świeższy.

2. Te zaś, których zakończenie poprzedzone jest głoskami gardłowemi *г*, *к*, *х*, albo *д* i *сп*, przybierają tylko *е* (na miejscu *ѣ*) i odmieniają te spółgłoski na zębowe:

- a) *г* i *д* na *ж*; pr. дорогой, drogi, дороже; строгий, srogі, строже; молодой, młody, моложе; твердый, twardy, тверже; худой, zły, хуже; добавить się jeszcze późний, późny, позже.
- b) *к* na *ч*, pr. легкий, lekki, легче; крепкий, silny, крепче; прыткий, prędki, прыпче.
- c) *х* na *ш*, pr. сухой, suchy, суше; глухой, głuchy, глуше.
- d) *сп* na *щ*, pr. толстый, gruby, толще; простой, prosty, проще; чистый, czysty, чище.

Wyjątki od tego prawidła są:

- a) Te które odstępują prawidła powszechnego; iak: милосердый, miłosierdny, милосердѣе; сядой, si-

wy, сѣдѣ; niemniej teŝ, które pochodzą od rzeczowników; jak: горькій (od горá) górzysty, горьсше; рѣдкій (od рѣчь) wielomowny, рѣдсше.

- b) Siedm następnych odmieniają dk i zk na ж; гадкій, brzydki, гáже; глáдкій, gládkі, gláже; жидкій, płynny, жиже; рѣдкій, rzadki, рѣже; близкій, bliski, ближе; низкій, niski, ниже; узкій, wąski, уже. Lecz сладкій, słodki, та слаще.
- c) Nadto, долги́й, dlugi, дол́же; ширóкий, szeroki, шир́же i шире; далéкий, daleki, дал́же i дальше; горь́кий, gorzki, горч́же i горче; тон́кий, cienki, тон́же i то́льше; корóткий, krótki, корóче; высо́кий, wysoki, выше; глúбокий, głéboki, глúбже.
- d) Cztery następujące formami stopień wyższy wcale nieregularnie; вели́кий, wielki, больш́е; малы́й, mały, мѣньше i мѣньше; хоро́ший, dobry, луч́ше; мно́гие, wielu, бол́ше i больш́е. Dodają się tu jeszcze dwa przymiotniki, mające w stopniu wyższym dwójakie wcale różne znaczenie; np. доб́рый, dobry, луч́ше; jeśli znaczy dobroczynny, та доб́рже; краси́ый, piękny, кра́ше, jeśli znaczy czerwony, та крас́ше.

Uwaga 1. Określa się niekiedy stopień wyższy przymiotkiem по, wzmacnia się zaś przysłówkiem гораздо; np. получ́ше, nieco lepiej, гораздо луч́ше, далеко lepiej.

§. 67. Stopień najwyższy oznacza przymiot najwyżey względnie lub przeciwnie do jakiey rzeczy.

1. Tworzy się odmieniając zakończenie ый, albo ий stopnia równego na ьшій, w żeńsk. rodz. ьшая, w męsk. ьше; np. свѣтлый, światły, свѣтлѣйшій, ая, ее. Jeśli się znajdą w stopniu równym gardłowe г, к, х, wówczas zamieniają się na zębowe ж, ч, ш, i przybierają zakończenie ашій, ая, ее, np. дорогóй, drogi, дорогáйшій, ая, ее; сухóй, suchy, су́щайшій, ая, ее. Wymienia się близкі́й, bliski, близáйшій; низкі́й, niski, низáйшій; узкі́й, wąski, у́жайшій; худóй, zły, худáйшій. Ze stopnia wyższego больш́е, мѣньше i луч́ше,

powstają najwyższe больши́й, większy; меньши́й, mniejszy; лучши́й, lepszy.

2. Formuje się jeszcze stopień najwyższy przez dodanie zaimku самы́й, ań, ee, iako też przysłówków всема́, вельми́, очень, bardzo; np. самы́й полезный, najużyteczniejszy; всема́ богатый, bardzo bogaty; очень трудный, bardzo trudny.

3. Przymiotnik niaki все, i przyimek nierozdzielny пре, będąc dodane do stopnia równego, nadają mu także siłę najwyższego stopnia; np. всеблаги́й, bardzo łaskawy; превысо́кий, bardzo wysoki.

Uwaga 1. Dla nadania większej mocy w stopniu najwyższym на ший, kładą przed nim самы́й, albowi też пре, все, lub w końcu partykułę polską най; np. книга́ самы́й полезныйша́я, xięga najużyteczniejsza; всеми́лосивѣйши́й госуда́рь, najłaskawszy panie; она́ найпрекрасѣйша́я же́нщина, ona najpiękniejsza kobięta.

Uwaga 2. W języku rossiyskim tak iak w polskim, przymiotniki które powstają z rzeczowników używają się po większej części tylko w stopniu równym. To samo o przymiotnikach dzierżawczych i przymiotnikach liczbowych rozumieć należy.

P R Z Y P A D K O W A N I E

§. 68. Imiona oznaczające przymioty kończą się w stopniu równym na *ый* albo *ий*, *ая*, *ое*, *ий*, *яя*, *ее* w stopniu zaś najwyższym na *ий*, *ая*, *ее*. Przypadkują się według czterech następujących wzorów.

L I C Z B A

	Мęzki.	Niia.	Zeński.	Мęзки.	Niia.	Zeński.
1.	Мудр-ый, мудру.	ое,	ая,	Мягк-ий, мягкки.	ое,	ая.
2.	Мудр-аго,	—	ой (ья)	Мягк-аго,	—	ой (ия).
3.	Мудр-ому,	—	ой.	Мягк-ому,	—	ой.
4.	Мудр- { аго, { ое,	ое,	ую.	Мягк- { аго, { ий,	ое,	ую.
6.	Мудр-ымъ,	—	ою, ой.	Мягк-имъ,	—	ою, ой.
7.	о Мудр-омъ,	—	ой.	о Мягк-омъ,	—	ой.

L I C Z B A

	Мęзки.	Niia i Zeński.	Мęзки.	Niia i Zeń.
1.	Мудр-ые,	ья.	Мягк-ие,	— ия.
2.	Мудр-ыхъ,		Мягк-ихъ,	—
3.	Мудр-ымъ,		Мягк-имъ,	—
4.	Мудр- { ихъ, { ые,	{ ихъ. { ья.	Мягк- { ихъ, { ие,	{ ихъ. { ия,
6.	Мудр-ыми,		Мягк-ими,	—
7.	о Мудр-ыхъ.		о Мягк-ихъ.	—

Так się przypadkują:

1. Imiona oznaczające przymioty, zakończone na *ый*, *ая*, *ое*.
2. Imiesłowu biernie.
3. Niektóre rzeczow. na *ой*, *ая*, *ое*.
4. Przymiotniki dzierżawcze na *ый*, *ая*, *ое*.

Так się przypadkują:

1. Imiona oznaczające przymioty kończące się na *ий*, *кий*, *хий*, *ая*, *ое*.
2. Przymiotniki dzierżawcze na *ский*, *ая*, *ое*.

PRZYMIOTNIKOW.

Uwaga. Te same prawidła, które dane były, 48, na przypadkowanie rzeczowników, zachowują się też w odmianie przymiotników.

P O I E D Y N O Z A.

Mężki.	Niia.	Żeński.	Męskie.	Niia.	Żeński.
Хорош-ий, добру,	ее,	ая,	Дрэвн-ий, давну.	ее,	ая.
Хорош-аго,	—	ей, (ія).	Дрэвн-яго,	—	ей, (ія).
Хорош-ему,	—	ей.	Дрэвн-ему,	—	ей.
Хорош- { аго, ий,	ее,	ую.	Дрэвн- { яго, ий,	ее,	ую.
Хорош-ему,	—	ею, ей.	Дрэвн-имъ,	—	ею, ей.
o Хорош-емъ.	—	ей.	o Дрэвн-емъ,	—	ей.

M N O G A.

Mężki.	Niia i Żeńs.	Męzki.	Niia i Żeńs.
Хорош-ие,	—	Дрэвн-ие,	ія.
Хорош-ихъ,	—	Дрэвн-ихъ,	
Хорош-имъ,	—	Дрэвн-имъ,	
Хорош- { ихъ, ие,	{ ихъ. ія.	Дрэвн- { ихъ, ие,	{ ихъ. ія.
Хорош-ими,		Дрэвн-ими,	
o Хорош-ихъ.		o Дрэвн-ихъ.	

Так się przypadkują:

1. Imiona oznaczające przymioty zakończone na жий, чий, ший, щий, ая, ее.
2. Imiesłowy czynne.
3. Niektóre rzeczowniki na жий, чий, ший, щий.
4. Wszystkie stopnie najwyższe.

Так się przypadkują:

1. Imiona oznaczające przymioty zakończone на ий, ния, не.
2. Przymiotniki dzierżawcze на ий, ния, не.

Według pierwszego wzoru (мудрый) przypadkują się imiona oznaczające przymioty zakończone na *ый, ая, ое, іак*:

Бѣлый, ая, ое, biały.	Счастливыи, ая, ое, szczęśliwy.
Добрыи, ая, ое, dobry.	Толстый, ая, ое, gruby.
Жёлтыи, ая, ое, żółty.	Хромой, ая, ое, kulawy.
Здоровыи, ая, ое, zdrowy.	Чёрныи, ая, ое, czarny.
Слабыи, ая, ое, słaby.	
Слѣпой, ая, ое, ślepy.	

2. Imięsłowu hierne, iako to:

Двиگانый, ая, ое, zdwigany.	Мыльный, ая, ое, myły.
Любимый, ая, ое, kochany.	Питый, ая, ое, pity.
Мѣрныи, ая, ое, mierzony.	Читанныи, ая, ое, czytany.

3. Niektóre rzeczowniki na *ый, ая, ое, іак*:

Вселенная, świat.	Портной, krawiec.
Выборный, deputat.	Часовой, wartownik.
Жаркое, pieczenie.	Чертежная, izba do rysowania planów.
Животное, zwierzę.	
Мороженое, lody.	

niemniey też imiona rzecz. własne, iak Толстой, пѣго, nazwisko фамилии.

Według drugiego wzoru (мягкий) przypadkują się imiona oznaczające przymioty kończące się na *гий, хий, ая, ое, іак*:

Великий, ая, ое, wielki.	Дорогой, ая, ое, drogi.
Высокий, ая, ое, wysoki.	Лёгкий, ая, ое, lekki.
Вѣхкий, ая, ое, stary, wafły.	Срoгий, ая, ое, srogі.
Глухой, ая, ое, głuchy.	Сухой, ая, ое, suchy.
Горький, ая, ое, gorzki.	

Опрóч tych, niektóre rzecz. własne, iak Трубецкой, каго; Павловское, каго, imie miasta.

Według trzeciego wzoru (хороший) przypadkują się:

1. Imiona oznaczające przymioty zakończone na

жый, чый, шый, щый, ая, ее, іак:	
Большой, ая, ее, wielki.	Ничий, ая, ее, ubogi.
Горячий, ая, ее, gorący.	Общий, ая, ее, powszechny.
Дюжий, ая, ее, silny, mocny.	Похожий, ая, ее, podobny.

Пригóжий, ая, ея, przy- Свежий, ая, ея, świeży.
 stoynu, рієкны. Тошій, ая, ея, czczy.

2. Imiesłowy czynne, iako to:

Далішній, walaćy. Писавшій, który pisał.
 Валившій; który wywrócił. Сущій, będący.
 Двигающій, дзвигаіацьy.

3. Niektóre rzeczow. на жій, чій, шій, щій, iак:
 Кравчій, podczasy. Пѣвшій, pieszy.
 Пѣвчій, śpiewak. Спріаччій, patron, plenipotent.
 Прохóжий, przechodзaцьy. Ясэльничій, koniuszy.

Według czwartego wzoru (древній) przypadkuіа się imiona oznaczaiące przymioty на ній, няя, нее, iак:
 Ближній, ая, ея, bliźni. Прѣжній, ая, ея, poprze-
 Вѣрхній, ая, ея, wierzchni. dzaiацьy.
 Нижній, ая, ея, niższy. Сійній, ая, ея, granatowy.
 Послѣдній, ая, ея, ostatni. Средній, ая, ея, średni.

Przepisy.

1. Zakończenie **ий** odmienia się на ой, kiedy akcent iest на ostatniey zgłosce; np. слѣпóй, zamiast слѣвшій, слєру; нѣмóй, zamiast нѣвшій, niemy. То samo dzieie się z zakończeniem **иі**, kiedy iest poprzedzone gardłowemi г, к, х, np. дорогóй, zamiast до-рогій, drogi; глухóй, zamiast глухій, głuchy. Zakończenie **иі** poprzedzone spółgłoską zamienia się на ей.

2. Zakończenie **ия** albo **ія** przypadku drugiego liczby pojedyn. używa się tylko w stylu wzniosłym i poetyckim.

3. Zakończenie ой і ей przypadku szóstego liczby pojedyn. iest ucięciem z ою і ею.

4. Przymiotnik весь, вся, всё, wszystek iest nieforemny і przypadkuіе się tak:

ЛІЧБА ПОІЕДЫНЦА.

МНОГА.

	Мужки.	Нііаки.	Жѣнски.	Na wszystkie rodz.
1.	Весь,	Всѣ,	Вся,	Всѣ.
2.	Всего,		Всеі (всей)	Всѣхъ.
3.	Всему,		Всеі,	Всѣмъ.
4.	живот. Всего, иіежу. Весь,	Всѣ,	Всю,	{ Всѣхъ. Всѣ.
6.	Всѣмъ,		Всєю, ей,	Всѣми.
7.	о Всѣмъ,		о Всеі.	о Всѣхъ.

§. 69. Imiona oznaczające przymioty dwoiako się łączyć mogą z rzeczownikami, albo bezpośrednio, iak: *новѣй домъ*, nowy dom; *счастливая жена*, szczęśliwa żona; alholiteż za pomocą słowa *быдъ*, które się zwyczajnie kładzie w teraźn. (§. 91), pr. *эпошь домъ есть новъ*, ten dom jest nowy; *гóry (суть) высоки*, góry są wysokie. W pierwszym przypadku zakończenie pełne, w drugim ucięte.

§. 70. Zakończenie całkowitych przymiotników wskazaliśmy (pod §. 68). Zakończenia ucięte w rodzaju męzkim są *ъ, ь*; w żeńsk. *а, я*; w miazk. *о, е*; w liczb. mn. na trzy rodzaje *ы, и*. Powstają ucięte z całkowitych, toiest:

1. Przymiotniki kończące się na *ый* albo *ий, ая, ое*, w ucięciu kończą się na *ъ, а, о*, w mnogiej *ы* (albo *и ро г, к, х*), pr. *добрый, добру, добръ, бра, брѳ*, w mn. *добры*; *дорогой, drogi, дорогъ, га, го*, w mn. *дороги*; *великий, wielki, великъ, ка, ко*, w mn. *велики*; *глухъ, głuchy, ха, хо*, w mn. *глухи*.

2. Zakończone na *ий, ая, ее*, kończą się w ucięciu na *ъ, а, е*, w mn. *и*; pr. *хороший, добру, хорѳшь, ша, шѳ*, w mn. *хорѳши*.

3. Kończące się na *ий, ия, ее*, ucięte kończą się na *ъ, я, е*, w mn. *и*; pr. *синий, granatowy, синъ, иня, ине*, w mn. *сини*; *выумиѳ się дрѳвний, dawny, дрѳвень, вил, вне*, w mn. *дрѳвни*. Ztѳmwszystkiѳm potrzeba uważać, że:

1. Jeśli znajduje się w rodzaju męzkim całe zakończenie ze dwóch lub więcej spółgłosek składające się, wówczas dodaje się *о* lub *е* w zakończeniu uciętym; lecz ten dodatek używa się tylko w rodzaju męzkim; pr. *долгий, długi, дологъ; злыи, zły, золь; истинный, prawdziwy, истиинъ*, uważając, że jeśli ostatnia spółgłoska jest *и*, dodaje się zawsze *е*. Wyumiają się niektóre przymiot. kończące się na dwie spółgłoski, mające ucięcie bez dodania pr. *подлый, podły, подль; вѳглый, gwałtowny, вѳгль; шѳпалый, ciepły, шѳпаль і шѳпель*.

2. Jeśli przed ostatnią spółgłoską znajduje się *ь* albo *и*, obie te głoski zamieniają się na *е*; lecz tylko w rodz. męzk. albowiem w żeńsk. i mniak. niemniej też w liczb. mn. przyjmują *ь* albo *и*, pr. сильный, silny, смелъ, w żeńsk. сильна; спокойный, spokojny, спокоенъ, w żeńsk. спокойна.
3. Niektóre przymiot. kończące się na *ный* odrzucają jedno *н* w zakończeniu uciętym; lecz tylko w rodz. męzkim, pr. блаженный, szczęśliwy, блаженъ, w żeńsk. блаженна. Imiesłowy bierne na *ный* odbierają także *н*, we wszystkich rodzajach; pr. писанный, pisany, писанъ, сана, сано, w mn. писаны.

Uwaga 1. Zakończenie ucięte używa się tylko w stopniu równym; stopień wyższy nie używa iako też najwyższy. Na to jeszcze trzeba uważać, że to ucięcie nie zdarza się jeszcze we wszystkich imionach oznaczających przymiot, nigdy zaś w dzierżawczych.

Uwaga 2. Zakończenie ucięte używa się tylko kiedy przymiotnik jest oddzielony od swego rzeczow. przez słowo bydź (§. 69), iasno się okaże, że przymiot. ucięte mają tylko przypadek pierwszy. Lecz w Poezyi zdarza się użycie w wielu innych przypadkach, gdzie nie jest wolno w prozie (ob. Wierszopństwo).

§. 71. Przymiotniki są także zgrubiałe i zdrobniałe.

1. Zgrubiałe formują się zamieniając zakończenie *ый* albo *ий*, na *ехонекъ* i *ешенекъ*, w żeńsk. *ька*, w mniak. *ько*; pr. зелёный, zielony, зеленехонекъ i зеленешенекъ; белый, biały, белехонекъ i белешенекъ.

2. Zdrobniałe formują się zamieniając zakończenie na *овашый*, *онький* albo *енький*, w żeńsk. *ая*, w mniak. *ое*; pr. плохой, płochy, плоховашый i плохонький; сырой, srogowy, сыровашый i сыренький. Te zaś zdrobniałe, których formą uciętą jest *овашъ* i *онекъ* albo *енекъ*, nie używają się iedne za drugich. 1) Kończące się na *овашый* oznaczają niedostatek w jakimkolwiek przedmiocie, pr. ашотъ ешотъ маловашъ, ten

stół mały; мой сапоги узковаты, моје боты są wąskie.
 2) Zakończenie онькій i енькій używa się z rzeczownikami zdrobniałemi, ponieważ trzeba ażeby przymiotnik zgadzał się we wszystkiém ze swoim rzeczownikiem; пр. маленькая дѣвочка, чернёвкіе сапожки.

ARTYKUŁ II.

o Przymiotnikach dzierżawczych.

§. 72. Przymiotniki dzierżawcze dwoiako się dzielą, na dzierżawcze osobowe, i dzierżawcze familiyne.

1. Przymiotniki dzierżawcze osobowe (личныя) kończą się na овъ, евъ, ынъ, инъ, żeńsk. а, пиак. о, i powstają z rzeczowników, zamieniając ь na овъ; ь i й на евъ; а, я i ь (w żeńsk.) на инъ, ца i цынъ; пр. монаховъ, ва, во, со należy do mnicha; царевъ, ва, во; Николаевъ, ва, во; дядинъ, на, по.

2. Przymiotniki dzierżawcze rodowe (родовыя) kończą się na ый, скій, ая, ое; ий, няя, нее i ій, бя, ье, powstają także z rzeczowników, пр. львиный, ая, ое, pochodzi od левъ; женскій, ая, ое, od жена; зимний, няя, нее, zimowу; рыбій, бя, ье, губи.

Przypadkowanie przymiotników dzierżawczych.

§. 73. Przymiotniki dzierżawcze na овъ, евъ, ынъ i инъ, niemniey też na ій, бя, ье, przypadkują się według dwóch następných wzorów.

ЛІСЗВА РОІЕДУНСЗА.

	мѣзкі.	пиак.	жеńскі.	мѣзкі.	пиак.	жеńскі.
1.	Поповъ,	о,	а.	Рыб-ій,	бе,	бя.
	хѣдзовскі.			губи.		
2.	Попов-а,		ой.	Рыб-ьяго,		бей.
3.	Попов-у,		ой.	Рыб-ьему,		бей.
4.	Попов- $\left\{ \begin{array}{l} а, \\ ь, \end{array} \right.$	о,	у.	Рыб- $\left\{ \begin{array}{l} ьяго, \\ ій, \end{array} \right.$	бе	бю.
6.	Попов-ымъ,		ою, ой.	Рыб-ымъ,		бою, бей.
7.	о Попов-омъ.		ой.	о Рыб-ьемъ,		бей.

Л И С З В А М Н О Г А.

	Na wszystkie rodzaie.		Na wszystkie rodzaie.
1.	Попов-ы,		Рыб-ыи,
2.	Попов-ыхъ,		Рыб-ыхъ,
3.	Попов-ымъ,		Рыб-ымъ,
4.	Попов- $\left\{ \begin{array}{l} \text{ыхъ,} \\ \text{ы,} \end{array} \right.$		Рыб- $\left\{ \begin{array}{l} \text{ыхъ,} \\ \text{ыи,} \end{array} \right.$
6.	Попов-ыми,		Рыб-ыми,
7.	о Попов-ыхъ.		о Рыб-ыхъ.

Według pierwszego wzoru (Поповъ) przypadkują się przymiotniki dzierżawcze osobowe na овъ, евъ, инъ, инъ; żeński a, męski o; iak:

Горлицынъ, на, но, synogarlicy, od горлица.

Ильинъ, на, но, Eliaszowy, od Илья.

Купецъ, ва, во, kupiecki, od купецъ.

Монаховъ, ва, во, mniszny, od монахъ.

Ощецъ, ва, во, oycowski, od отецъ.

Петровъ, ва, во, Piotra, od Пётръ.

Пшичынъ, на, но, pszyczny, od пшича.

Слугинъ, на, но, służący, od слуга.

Свекровинъ, на, но, teściowy, od свекровъ.

Według drugiego wzoru (рыбий) przypadkują się przymiotniki dzierżawcze na ии, ья, ье, iak:

Вельблюдий, ья, ье, wielbłądowy, od вельблюдъ. ■

Волчий, чья, чье, wilczy, od волкъ.

Козий, зья, зье, kozi, od коза.

Овечий, чья, чье, owczy, od овца.

Пшичий, чья, чье, pszyczny, od пшича.

Соболій, лья, лье, sobolowy, od соболю.

Przymiotniki dzierżawcze rodowe на ый, ая, ое, przypadkują się według pierwszego wzору (мудрый) imion oznaczających przymiot, iak:

Гусиный, ая, ое, gęsi, od гусь.

Земляной, ая, ое, ziemny, od земля.

Львиный, ая, ое, lwi, od левъ.

Небесный, ая, ое, niebieski, od небо.

Столовый, ая, ое, stołowy, od столъ.

Kończące się na *skij*, *aj*, *oe*, przypadkują się według drugiego wzoru (*мягкій*), iak:

Господскій, *aj*, *oe*, pański, od господи́нь.

Деревенскій, *aj*, *oe*, wieyski, od деревня́.

Женскій, *aj*, *oe*, żeński, od жена́.

Звѣрскій, *aj*, *oe*, zwierzęcy, od звѣрь.

Человѣческій, *aj*, *oe*, ludzki, od человекъ,

Zakończone zaś na *niij*, *niaj*, *nee*, przypadkują się według czwartego wzoru (*древній*).

Домашній, *niaj*, *nee*, domowy, od домъ.

Зимній, *niaj*, *nee*, zimowy, od зима́.

Сыновній, *niaj*, *nee*, synowski, od сынъ.

Przeписы.

1. Przymiotnik dzierżawczy Господень, *дия*, *дне*, pański, przybiera we wszystkich przypadkach samogłoski miękkie, zamiast twardych; drug. Господня́, żeńsk. *днея*, trzeci Господню́, żeńsk. *днея*, w mnog. Господни, *днихъ*, etc.

2. Przymiot. dzierżawczy Божій, w żeńsk. *жя* albo *жья*, w mniak. *же* albo *жье*, przybiera we wszystkich przypad. *i* albo *ь*, pr. Божя́, *жья*, Божню́, *жью*. W ogólności można dać bacność, że z dwóch zakończeń, to, które przyjmuje *i*, używa się w stylu wyższym.

3. Przymiot. dzierżawcze osobowe różnią się od przymiotników dzierżawczych rodowych w tém, że pierwsze mają wzgląd do iednego individuum, kiedy drugie do wszystkich tego samego gatunku. Przym. адмираловъ домъ, znaczy, dom admirała, który należy do admirała; адмиральскій флагъ, znaczy banderę admirałską. Pierwszy oznacza niepodległość osoby, drugi zaś niepodległość godności.

R O Z D Z I A Ł III.

O imionach liczbowych.

§. 74. Imiona liczbowe oznaczają ilość albo porządek rzeczy. Dziela się na kardynalne, porządkowe, zbiorowe, dzielące i stosunkowe.

1. Liczby kardynalne (количественныя) są początkiem innych liczb i służą do wyrażenia ilości, osób lub rzeczy.

2. Liczby porządkowe (порядочныя) znaczą porządek i miejsce, niemniej odpowiada się na pytanie który? powstają z liczb kardynalnych.

Одинъ, (sław. едннѣ),	1.	Первый, ая, ое,	pierwszy.
Два; двѣ, оба, - - -	2.	Второй, ая, ое,	} drugi.
Три; трѣе, - - -	3.	Третій, бя, ве,	
Четыре; четверо, - - -	4.	Четвёртый,	czwarty.
Пять; пятеро, - - -	5.	Пятый,	piąty.
Шесть, - - - - -	6.	Шестой,	szósty.
Семь, (sł. едмѣ), - - -	7.	Седьмой,	siódmy.
Восемь, (sł. осмѣ), - - -	8.	Осьмой,	ósmy.
Девять, - - - - -	9.	Девятый,	dziewiąty.
Десять, - - - - -	10.	Десятый,	dziesiąty.
Одиннадцать, (sł. едннѣ)	11.	Одиннадцатый, (sł. перемнѣ)	} jedenasty.
дцать). - - - - -		надцать),	
Двадцать, (sł. двандцѣ)	12.	Двадцатый, (sł. вторымнѣ)	} 12sty.
ать), - - - - -		надцать),	
Тринадцать, - - - - -	13.	Тринадцатый, (sł. третимнѣ)	} 13sty.
		дцать),	
Четырнадцать, - - - - -	14.	Четырнадцатый,	14sty.
Пятнадцать, - - - - -	15.	Пятнадцатый,	15sty.
Шестнадцать, - - - - -	16.	Шестнадцатый,	16sty.
Семнадцать, - - - - -	17.	Семнадцатый,	17sty.
Восемнадцать, - - - - -	18.	Восемнадцатый,	18sty.
Девятнадцать, - - - - -	19.	Девятнадцатый,	19sty.
Двадцать, (sł. двандцѣ)	20.	Двадцатый,	20sty.

Двадцать одинъ, - - 21.	Двадцать первый, 21wszy.
Двадцать два, - - 22.	Двадцать второй, 22gi.
Тридцать, (sl. тридцать), 30.	Тридцатый, (sl. тридцатый), 30.
Сорокъ, (sl. сорокъ), 40.	Сороковой, (sl. сороковой), 40sty.
Пятьдесятъ, - - - 50.	Пятидесятый, 50ty.
Шестьдесятъ, - - - 60.	Шестидесятый, 60ty.
Семьдесятъ, - - - 70.	Семидесятый, 70ty.
Восемьдесятъ, - - - 80.	Восьмидесятый, 80ty.
Девяносто, (sl. девяносто), 90.	Девяностый, (sl. девяностый), 90ty.
Сто, - - - - - 100.	Сотый, setny.
Сто одинъ, - - - 101.	Сто первый, setny 1wszy.
Двасти, - - - - 200.	Двухсотый, dwusetny.
Триста, - - - - 300.	Трехсотый, trzechsetny.
Четыреста, - - - 400.	Четырехсотый, czterechsetny.
Пять-сотъ, - - - 500.	Пятисотый, pięćsetny.
Шесть-сотъ, - - - 600.	Шестисотый, sześć setny.
Тысяча, (sl. тысяча), 1000.	Тысячный, tysiączny.
Два тысячи, - - - 2000.	Двухтысячный, dwutysiączny.
Пять тысячъ, - - 5000.	Пятитысячный, pięćtysiączny.
Миллионъ, - - - 1,000,000.	Миллионный, milionowy.

Uwaga. Imiona liczbowe porządkowe od jedenaście do dziewiętnaście, formują się z первого, второго, и десятого, są sławiańskie, и używają się w stylu wyższym, dla oznaczenia daty miesiąca, и dla rozróżnienia imion panujących; np. Лудовикъ шестнадцатый, Ludwik szesnasty; dzisiaу пятнадцатый (число); piętnasty dzień.

3. Imiona liczbowe zbiorowe (собираТЕЛЬНЫЯ) означаютъ певнѣю количество rzeczy, albo liczebność osób niejakich z sobą zjednoczonych, np. десятокъ, десятокъ, дюжина, тuzin, полдюжина, pół tuzina, двойца, para, тройка, trojka, (uprzęж koni).

4. Imiona liczbowe podzielaiace (дрóбныя), służą do wyrażenia części jednej całości; iako, половина, półowa, треть, trzecia część; четверть, czwarta część; полтора, półtora, полтретья, półtrzecia, полчетверта, półczwarta.

5. Imiona liczbowe stosunkowe (нѣсколькóкратныя) służą do oznaczenia ile razy całość jest powtórzona, iako: двойной, sугубый, podwójny; тройной, potrojny; стóкратной, stókratny; многóкратный, wielokrotny.

§. 75. Imiona liczbowe są albo rzeczowne albo przymiotne. Rzeczowne są te, które mają znaczenie dla wskazania ich rodzaju, takie są, сорокъ, сто, тысяча, миллионъ, половина. Przymiotne są te, które oznaczają pewną ilość przedmiotów, iako to: одинъ, два, оба.

О Припадкованіи іменъ лицьбовыхъ.

§. 76. Imiona liczbowe rzeczowne przypadkują się iak rzeczowniki, do których są podobne z zakończenia; iako: сорокъ, десятóкъ, миллионъ, przypadkują się według formy pierwszej; сто, девяносто, według drugiej formy: kończące się na а, я і ъ, według trzeciej. Imiona liczbowe złożone, iako: пятьдесятъ, przypadkują się iak proste, uważając tylko, że przypadek szósty kończy się na и zamiast ъю, пр. пятидесятью, nie zaś пятидесятью. Три, четыре, двѣсти przypadkują się tak:

1.	Три, trzy.	Четыре, cztery.	Двѣсти, dwieście.
2.	Трёхъ.	Четырѣхъ.	Двухъ сотъ.
3.	Трѣмъ.	Четырѣмъ.	Двумъ сшамъ.
4.	Трёхъ.	Четырѣхъ.	Двѣсти.
	Три.	Четырсъ.	
6.	Тремъ.	Четырьмя.	Двумъ-сшамъ.
7.	о Трёхъ.	о Четырѣхъ.	о Двухъ сшамъ.

Liczbę шриста, четыреста, przypadkują się iak двѣсти. Liczb zaś kilka złożonych odmieniają się w ten sposób:

1. Пять-сотъ шестъдесятъ семь, 567.
2. Пяти-сотъ шестидесяти семи.
3. Пяти-сшамъ шестидесяти семи.
6. Пятью-сшами шестидесятью семью.
7. о Пяти-сшамъ шестидесяти семи.

§. 77. Przymiotniki liczbowe zakończone na *ый*, *ал*, *ое*, przypadkują się według pierwszego wzoru imion oznaczających przymioty (§. 68): *прѣмій*, *ьл*, *ье*, przypadknie się według drugiego wzoru przymiotników dzierżawczych (§. 73). Następne przymiotniki liczbowe odmieniają się szczególnie:

ЛІЧБА РОІЕДЫНЦА.

ЛІЧБА МНОГА.

	Мѣзкі.	Нііакі	Зе́нскі	Мѣзкі і Нііа.	Зе́нскі.
1.	одинъ,	одно́,	одна́,	одинъ,	одна́.
	іеденъ,		іедна́,	іедні́,	іедне́.
2.	одного́,		одной́,	однихъ́,	однихъ́.
3.	одному́,		одно́й,	однихъ́,	однихъ́.
4.	одного́,	одно́,	одну́,	однихъ́,	однихъ́,
	однихъ́,			одні́,	одні́,
6.	однихъ́,		одно́ю, ой́,	одними́,	одними́.
7.	о́бъ однихъ́,		о́бъ одной́,	о́бъ однихъ́,	о́бъ однихъ́.

Uwaga. W liczbie mnogiej *одинъ* używa się iak zaimek, wówczas znaczy, niektórzy. Niemniej też *одинъ* znaczy sam, ieden.

	Мѣзкі і Нііакі.	Зе́нскі.	Мѣзкі і Нііак.	Зе́нскі.
1.	два́,	двѣ́,	оба́,	обѣ́,
	два́.		обадва́.	обедвѣ́.
2.	двухъ́.		обоихъ́,	обѣихъ́.
3.	двумъ́.		обѣимъ́,	обѣимъ́.
4.	{ двухъ́,	{ двухъ́.	{ обоихъ́,	{ обѣихъ́.
	два́,	{ двѣ́.	{ оба́,	{ обѣ́.
6.	двумя́.		обоими́,	обѣими́.
7.	о двухъ́.		о́бъ обоихъ́,	о́бъ обѣихъ́.

1.	дво́е або дво́и,	чѣтверо або чѣтверы́,
	два́я.	чzwого́.
2.	двоихъ́,	чѣтверыхъ́.
3.	двоихъ́,	чѣтверымъ́.
4.	{ двоихъ́,	{ чѣтверыхъ́.
	дво́е, дво́и,	{ чѣтверо, чѣтверы́.
6.	двоими́,	чѣтверыми́.
7.	о двоихъ́.	о чѣтверыхъ́.

Tak się przypadknie *прѣе* або *прѣи*, *troie*. Со *до* у́жця tych liczb o-
bacz w składni.

Tak się przypadknią *пятеро* або *ры*, *пѣциоро*,
шѣстеро або *ры*, *шѣщиоро*,
сѣмеро або *ры*, *сѣдмиоро*.

LICZBA POJEDYNCZA.

LICZBA MNOGA.

	Męzki i Niżki.	Żeński.	na trzy rodzaje.
1.	полшорá, полтора.	полшоры, полторы.	полшоры.
2.	полшора,	полшоры,	полшорыхъ.
3.	полшору,	полшоры,	полшорымъ.
4.	полшорá,	полшоры,	полшоры.
6.	полшорымъ,	полшорою,	полшорыми.
7.	о полшорѣ.	о полшорой.	о полшорыхъ.

Так się przypadkują полчетверта, полцвѣрта, полпята, полпята і полшестя, полшестя, uważając przy tém, że в zachowanie się we wszystkich przypadkach, і przybierają samogłoski miękkie в miejscu twardych, пр. полшестя, полшестю.

Uwaga. W liczbach złożonych, jako: первый-надесять, второй-надесять, przypadkują się tylko первый, второй, надесять nie odmienia się. W liczbie porządkowej z wielu liczb, ostatnie są tylko porządkowe і przypadkują się, inne zaś są kardynalne і nie odmieniają się zgoła, пр. въ тысячу восемь-сотъ двадцать первомъ году, Апрель двадцать седьмого дня, го-ку тысяч осмьсотъ первого, Квѣтня двудцѣстого седьмого дня.

ROZDZIAŁ IV.

O Zaimku.

§. 78. Zaimek jest wyraz, który się kładzie на miejscu imienia. Dzieli się zaimki według ich znaczenia на оśm części, to jest:

1. Zaimki osobiste (личныя), znaczą osoby, których jest trzy; pierwsza, która mówi, druga, do której się mówi, trzecia, o której jest mowa. Te zaimki są я (sl. я), я, мы, ты, онъ, она, оно, он, она, оно.

2. Zaimki zwrotne (возвратныя) odnoszą się względnie do iednej osoby, пр. себя, sobie. Zaimek ten służy на wszystkie trzy osoby.

3. Zaimki dzierżawcze (присяжательныя), pochodzą od zaimków osobistych і zwrotnych, oznaczają

śza dzierżenie lub własność jakiej rzeczy. Te są: мой, мóу, моя, моё, мо́у; свой, свой, своё, swóу; нашъ, наша, наше, nasz; вашъ, ваша, ваше, wasz.

4. Zaimki wskazujące (указательныя) wskazują osobę lub rzecz, którę zastępują miejsce. Takie są: сей, сій, сіё, ten, ta, to; тотъ, та, то, э́тотъ, э́та, э́то.

5. Zaimki względne (относительныя), które mają wzgląd do imienia lub zaimka, który poprzedza, i który się zowie dla tej przyczyny poprzedzającym. Takie są: который, ая, ое, który; кой, ко́я, коё, któ-
гу; кто, что.

6. Zaimki pytające (вопросительныя), które służą do zapytania, te są: кто, кто? что, со? чей, чья, чье, какой, ая, ое, który? каковъ, ая, ое, iakiż?

7. Zaimki nieokreślne (неопредѣленныя), są te, które wyrażają przedmiot ogólny i nieokreślony, np. нѣ-
который, ая, ое, iakiś; нѣкій, ая, ое, pewny; кто, нибудь, ktokolwiek; что́либо, со́лво́, ка́ждый, ая-
оа, každy; некій, ая, оа, každy; друго́й, ая, оа, иной, ая, оа; нѣско́лькй, таковы́й, какой-то, и други.

8. Zaimki przeczące (отрицательныя) służące do przeczenia, np. никто́, żaden; ничто, ніс; никако́й, ая, оа, żaden; ни оди́нъ, дна́, дво́, ani ieden.

O Przypadkowaniu zaimków.

§. 79. Zaimki używają się zamiast imion, mają jak one, rodzaje, liczby i przypadki. Między zaimkami są niektóre zupełne przymiotniki i przypadkują się według ich wzorów; takimi są zakończone na *ий* i *ий*, ая, оа. Inne zaś odmieniają się w ten sposób:

LICZBA ROZDWINCZA.

	na osobę 1wszą. na trzy rodzaje.	na osobę 2gą. na trzy rodz.	na osobę trzecią. Męzki. Niiaki. Żeńs.		
1.	я, ја,	ты, ту.	онъ, он	оно́, оно	она́, она
2.	меня́,	тебя́.	его́,		ей, её.
3.	ми́,	себя́.	ему́,		ей.
4.	меня́,	себя́.	его́,		её.
6.	мно́ю, ой,	собо́ю, ои́.	имъ́,		ею́.
7.	о ми́.	о себѣ́.	о нёмъ́.		о неѣ́.

L I C Z B A M N O G A .

	na trzy rodzaje.	na trzy rodzaje.	Mężki i Niia.	Zeński.
1.	мы, шу.	вы, шу.	они, они.	онѣ.
2.	насъ.	васъ.	ихъ.	
3.	намъ.	вамъ.	имъ.	
4.	насъ.	васъ.	ихъ.	
6.	нами.	вами.	ими.	
7.	о насъ.	о васъ.	о нихъ.	

Tym zaimkiem osobistym dla nadania większey mocy, dodae się zaimek самъ, самá, самó, сам, który się tak przypadkuie.

L I C Z B A P O I E D Y N C Z A .

L I C Z B A M N O G A .

	Mężki.	Niiaki.	Zeński.	na trzy rodzaje.
1.	самъ, сам.	самó,	самá,	самі, самі.
2.	самого,		самой;	саміхъ.
3.	самоу,		самой,	самимъ.
4.	самого,	самó,	саму,	саміхъ.
6.	самимъ,		самою, ой.	самими.
7.	о самомъ,		о самой.	о саміхъ.

Ten zaimek łączy się także z tym zaimkiem zwrotnym.

1.	przypadku pierwszego nie ma.
2.	себя.
3.	себѣ.
4.	себя.
6.	собою, собой.
7.	о себѣ.

L I C Z B A P O I E D Y N C Z A .

L I C Z B A M N O G A .

	Mężki.	Niiaki.	Zeński.	na trzy rodzaje.
1.	мой, шу.	моё,	мой.	мой, мои.
2.	моего,		моей, (ей).	моихъ.
3.	моему,		моей.	моимъ.
4.	{ моего, мой,	моё,	мою.	{ моихъ, мой.
6.	моимъ,		моєю, ей.	моими.
7.	о моёмъ,		о моей.	о моихъ.

Tak się przypadkuia мой, ая, оё, твоу; свой, ая, оё, своу; кой, оя, оё, który, uważając, iż ten

ostatni przyjmuje zawsze akcent nad pierwszą zgłoską; i нѣкій, ая, ое, певну.

LICZBA POIEDYNCZA.			LICZBA MNOGA.	
	Мѣзкі.	Нѣіаки.	Жѣнски.	na trzy rodzaje.
1.	нашъ, наш.	наше,	наша.	наші.
2.	нашего,		нашей, (ея).	нашихъ.
3.	нашему,		нашихъ.	нашимъ.
4.	{ нашего, нашъ,	наше,	нашу.	{ нашихъ. наші.
6.	нашимъ,		нашею, ей.	нашими.
7.	о нашемъ,		о нашей.	о нашихъ.

Такъ się przypadkuje вашъ, ваша, ваше.

LICZBA POIEDYNCZA.			LICZBA MNOGA.	
	Мѣзкі.	Нѣіаки.	Жѣнски.	na trzy rodzaje.
1.	сей, ten.	сіе, to.	сія, та.	сіи.
2.	сего,		сей, (сея).	сіхъ.
3.	сему,		сей.	сімъ.
4.	{ сего, сей,	сіе,	сіхъ.	{ сіхъ. сіи.
6.	сімъ,		сею, сей.	сіми.
7.	о семъ,		о сей.	о сіхъ.

Такъ się przypadkuje zaimek pytający чей, чья, чье, uważając, iż we wszystkich przypadkach przybiera в ро ч, пр. чьего, чьему, чьи, чьихъ.

LICZBA POIEDYNCZA.			LICZBA MNOGA.	
	Мѣзкі.	Нѣіаки.	Жѣнски.	na trzy rodzaje.
1.	шощъ, tento.	шо,	ша, tato.	шѣ, cito.
2.	шого,		шой, (мой).	шѣхъ.
3.	шому,		шой.	шѣмъ.
4.	{ шого, шощъ,	шо,	шу.	{ шѣхъ. шѣ.
6.	шѣмъ,		шою, ой.	шѣми.
7.	о шомъ,		о шой.	о шѣхъ.

Такъ się przypadkuje этому, эма, эмо, tento, postrzegając, że przyjmuje и на miejscu ѣ w przypadku szóstym liczby pojedynczej i we wszystkich liczby mnogiej.

LICZBA POIEDYNSZA.

1.	кто, кто?		что, со.
2.	кого,		чего.
3.	кому,		чему.
4.	кого,		что.
6.	къмъ,		къмъ.
7.	о комъ,		о чёмъ.

Te dwa zaimki nie mają liczby mnogiej.

Tak się przypadkują zaimki złożone z *кто* i *что*, jak: *кто-нибудь*, *кто-либо*, *ктоkolwiek*; *что-нибудь*, *что-либо*, *сokolwiek*; *никто*, *никт*; *ничто*, *нис*, uważając przytém, że *нибудь* i *либо* nie odmieniają się, i że *никто* i *ничто*, na miejscu przypad. szóst. o *никомъ*, o *ничёмъ*, przenoszą przyimek między przeczenie ni i zaimek, i mają ni o *комъ*, ni o *чёмъ*.

Zaimek nieokreślony *нѣсколькѣй*, ma przyp. drugi liczby mn. *нѣсколькихъ*, trzeci *нѣсколькимъ*, szós. *нѣсколькими*, siód. o *нѣсколькихъ*.

Przepisu.

1. Kiedy zaimek trzeciej osoby poprzedzony jest w przypadkach ukośnych, jednym z przedimków *въ*, *къ*, *съ*, *для*, *за*, *на*, *о*, *по*, *про*, *у*, wówczas przybiega się *н*; pr. *къ нему*, *до него*, *для него*, *для него*; *у ней*, *у niej*; *съ ними*, *z nimi*. Lecz to zachodzi wówczas, kiedy zaimek jest dopełnieniem przyimka, pr. *для его жены*, *dla jego żony*.

2. Zaimek zwrotny *себя* służy trzem osobom i obu liczbom, szczególniej kiedy się odnosi do przedmiotu mowy, pr. *я защищаю себя*, *ja bronię się*; *мы самъ себя хвалишь*, *ty sam siebie chwalisz*; *мы должны ополчаться себя терпѣниемъ*, *powinniśmy uzbrajać się cierpliwością*.

3. Toż samo z zaimkiem *свой*. Znaczy on, *móу*, *twóу*, *awóу*, *nasz*, *wasz*, *ich*, według przedmiotu, do którego się odnosi, pr. *беру свою шляпу*, *biore swoją czapkę*; *почитай свойхъ родителей*, *czciу swoich rodziców*; *они мнѣ показали свою библиотеку*, *pokazali swoją bibliotekę*. Zakonczenie *ей* i *ой*, przyp. drugi liczby pojedyn. używa się w stylu górnym, *pospolicie* używa się w zakonczeniu *ей* i *ой*.

4. Zaimki таковій, такі, каковій, іакі? używają się tylko w sensie uciętym zamiast przymiotników, kiedy są oddzielone od swoich rzeczow. słowem byдź, np. каковá дорога, іака іест дорога? эшотъ человекъ таковъ, какъ вы желаете, ten człowiek iest takim, іакiego chcecie.

5. Zaimек другой, inny, znajduje się także w mowie uciętej, np. они любили другъ друга, kochali ieden drugiego; народы имѣють нѣжду другъ въ другъ, narody mają potrzebę ieden drugiego; w tém zdarzeniu przypadkowie się іак rzeczownik, i używa się tylko w liczbie pojedyn. Lecz to się tylko zdarza, kiedy się mówi w powtórzeniu; одинъ спомінь другою, ieden wart drugiego; они слѣдовали одинъ за другимъ, postępowali ieden za drugim.

R O Z D Z I A Ł V.

o S ł o w i e.

§. 80. Słowo іест wyraz oznaczający sąd lub stan przedmiotu, albo czynność dokonaną, alboliteż przyiętą od przedmiotu.

§. 81. Słowa rossyyskie według znaczenia, dzielą się na sześć gatunków, залоговъ, które są:

1. Słowa czynne (дѣйствишельные), oznaczają czynność wykonaną przez przedmiot, i od iedney do drugiej rzeczy przechodzą: любить, kochać; писать, pisać.

2. Słowa niakie (срѣдніе) wyrażają stan przedmiotu, nie znaczą zaś ani czynności spełnionej, ani odciętej od przedmiotu: ходить, chodźć, спать, spać. Do słów niakich należy odnieść słowa inchoativa (начинашельные), które wyrażają początek іакiej rzeczy; np. свѣдѣть, siwieć; краснѣть, czerwienieć.

3. Słowa zwrotne (возвращные), oznaczają czynność przedmiotu działającą na siebie samego: хвалить ся, chwalić się. Słowo zwrotne іест słowem czynnym, powstaje zaś przez dodanie zaimka zwrotnego себя przez skrócenie ся.

4. Słowa zaimkowe (взаимные), wyrażają czynność dwóch albo więcej przedmiotów działających ie-

dnych na drugich. Kończą się tak samo, iak słowa zwrotne: биться, bić się, ссориться, kłócić się.

5. Słowa powszechne (общие), mają takie same zakończenie iak zwrotne: co się tycze znaczenia, to jest, albo czynne, albo niakię: бояться, obawiać się; смѣяться, śmiać się. Są to też same słowa, co u Greków i Rzymian czynno-niakię (deponentia).

6. Słowa bierne (спрадательные), których przedmiot przyjmuje czynność oznaczaną słowem. Powstają zaś z imiesłowu biernego i słowa postłkowego: быть любиму, bydź kochanym; быть хвалиму, bydź chwalonym.

§. 82. W słowach rossiyskich na sześć rzeczy względ mteć potrzeba, toiest: 1) tryby, 2) czasy, 3) znaczenie, 4) liczby, 5) osoby, 6) rodzaje.

§. 83. Słowa mają trzy tryby (наклонения), toiest:

1. Bezokoliczny (неокончателное), nie wyraża żadney czynności, iako to: любить, kochać; писать, pisać; сказать, mówić.

2. Oznaumiący (изъявительное), potwierdza rzecz iaką, która iest, albo była, albo będzie, pr. я люблю, ja lubię; мы писали, tyś pisał; онъ скажетъ, on powie.

3. Rozkazujący (повелительное), wyraża czynność rozkazywania, polecenia i napomnienia, pr. люби, kochaj; пиши, pisz; скажи, mów.

Przeztroga. Słowa rossiyskie nie mają trybu łączącego (сослагательное); obacz §. 124, iakim sposobem wyraża się ten tryb.

§. 84. Czasy (времена), są to odmiany słów, które oznaczają pod iakim względem uważać należy czynność iakąkolwiek. Z tego względu czasy mogą bydź terażniejsze, przeszłe i przyszłe. O ich użyciu obacz Artykuł II.

§. 85. Te tryby i czasy przedstawują wiele przedmiotów, pod którymi ich znaczenie może bydź uważane, dla tego więc w słowach rossiyskich znaczenia (виды) (1), są to rozmaite formy odznaczające rozmaitość przedmiotów. Znaczeń tych liczą sześć, toiest:

(1) Jakob w swojej Grammatyce powszechney, w Lipsku 1814, mówiąc o dyalektach sławiańskich, str. 135,

1. Znaczenie nieokreślne (неопределенный), oznacza stan czynności bez żadnego względu do innej rzeczy determinowanej; писать, читать, рисовать; я хожу, я хожу; я буду ъздить, верхомъ, бѣдѣ ѡездилъ конно (2).

2. Znaczenie określne (определенный), wyraża czas, w którym się wykonywa czynność: я идѣ теперь въ театръ, идѣ dopiero do teatru; она шла сего утра по городу, chodziła tego poranku po mieście.

3. Znaczenie iednotliwe (одинкратный), oznacza czynność lub robienie czego ieden raz tylko, która bardzo mało trwa i powtórnie nie powtarza się: молния блеснула, блынула; вѣтръ дѣнетъ, powiecie wiatr.

4. Znaczenie częstotliwe (многократный), wyraża czynność powtarzaną kilkakrotnie: я хаживалъ, chodziłem razy kilka; въ Парижѣ я гуливалъ, przechadzałem się często w Paryżu.

5. Znaczenie niedokonane (несовершенный), wyraża czynność niedokonaną: я сказывалъ, я mówiłem; я буду переписывать до семи часовъ, бѣдѣ przepisywał do siódmej godziny.

6. Znaczenie dokonane (совершенный), oznacza czynność dokonaną: я сказалъ, я powiedziałem; я перепису все это до семи часовъ, я to skończę przepisywać do siódmej godziny.

przywodzi: *In den slavonischen Sprachen finden sich, so wie in der griechischen, mehrere formen aus ähnlichen Wörtern, oder ähnlichen Dialecten, welche anfänglich synonymisch gebraucht werden mochten, in der Folge aber zur Unterscheidung verschiedener Modificationen angewandt wurden, — um theils eine Nebenbestimmung, Vollendung, Anfang, u. s. w. anzudeuten, theils das fehlende Tempus zu ergänzen, weil das Verbum derivatum nicht üblich ist, oder gar nicht existirt. — str. 187. Die vier (albo radniey sechs) verschiedenen Formen des Infinitivs in der russischen Sprache drücken gar keine Verschiedenheit der Zeit, sondern andere Nebenbestimmungen der Handlung aus.*

- (2) To znaczenie nieokreślne odpowiada Aorystowi greckiemu, składa się z α i $\omicron\rho\iota\sigma\iota\nu$, oznaczać.

Przestroga. Wszystkie te znaczenia mają czas przeszły, wszystkie, wyjąwszy częstotliwie, mają przyszły, te zaś trzy, nieokreślne, określne i niedokonane mają czas teraźniejszy.

§. 86. Liczby (числа) są dwie, pojedyncza i mnoga, пр. я пишу́, ја пишу́; онъ скажетъ, онъ powie; они скажутъ, они powiedzą.

§. 87. Osob (лицъ) jest trzy, odpowiadających trzem zaimkom osobistym, пр. я люблю, ты любишь, онъ любитъ.

Przestroga. Względnie do osób słowa dzielą się na osobiste (личные), które mają trzy osoby, i nieosobiste (одноличные), które używają się tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej (ob. Art. V.).

§. 88. Rodzaje (роды) znajdują się także w słowach rosyjskich. Mają one wszystkie czasy słów biernych, lecz w innych słowach używają się tylko w liczbie pojedynczej czasów przeszłych, пр. онъ любилъ, она любила, оно любило.

§. 89. Słowa rosyjskie mają jeszcze dwie inne modyfikacye.

1. Imiesłów (причастие) jest częścią słowa, częścią imie. Jako słowo zgadza się z niem, iż ma to znaczenie i rząd; iako imie zgadza się w tém, iż odróżnia przedmioty, z którymi się zgadza w rodzaju, liczbie i przypadku; пр. любящий, ая, ея, Kochający; любивший, ая, ея, любимый, ая, ея.

2. Imiesłowy osobliwe (двепричастие), wyrażają okoliczność teraźniejszą lub przeszłą, i mogą być uważane, iako przypadek trybu bezokolicznego, пр. любя, Kochając; любивши, Kochawszy.

§. 90. Odmiany przez tryby, czasy, zakończenia, liczby, osoby i rodzaje nazywają się czasowaniem (спряженіе). Lecz nim przystąpimy do czasowania słów czynnych, wspomnimy najprzód o słowie posilkowym.

O czasowaniu słowa posiłkowego.

§. 91. Słowo posiłkowe ma dwojakie znaczenie, jedno określane, *быть*, *bydź*, drugie nieokreślne *бышь*, *bywać*. Czasują się następnie:

Znaczenie określane. | *Znaczenie nieokreślne.*

ТРИВ БЕЗОКОЛИЧНЫ.

Бышь, *bydź*.

Бываешь, *bywać*.

Бываешь.

ЧАС ТЕРАЗНИЕШЫ,

L. pojed. Я есмь, *ia iestem*.

Я бываю, *ia bywam*.

Ты еси, *ty iestesh*.

Ты бываешь, *ty bywasz*.

Онъ, о, о, ешь, *on, a, iest*.

Онъ, а, о, *бываетъ, on, a, o, bywa.*

L. mn. Мы есмы,

Мы бываемъ.

Вы естѣ,

Вы бываете.

Онѣ, онѣ суть.

Онѣ, онѣ *бываютъ*.

Przeztroga. Pierwsza i druga osoba obu liczb czasu terazn. znaczenia określonego prawie nigdy się nie używa, np. я здѣсь, *ia iestem*; боленъ-ли ты, *czy iestesh chory*? мы здоровы, *iesteshmy zdrowi*; вы счастливы, *wy iesteshcie szczęśliwi*. Trzecia osoba używa się częściej niż dwie poprzedzające. Czas teraz. znaczenia nieokreślonego używa się zawsze, albowiem oznacza ciąg rzeczy, np. онъ *безпам'янешъ* znaczy: он *iest bez pam'ięci*; онъ *бываешь* *безпам'янешъ*, он *bywa* *niekiedy bez pam'ięci*.

ЧАС ПРЗЕШЛЫ.

Я { *былъ,*
была, } *ia byłem.*
было,

Ты *былъ,* *ла,* *ло,*

Онъ *былъ,*

Она *была,*

Оно *было,*

Мы *были,*

Вы *были,*

Онѣ } *были,*

Онѣ }

Я { *бывалъ,*
бывала, } *ia bywałem.*
бывало,

Ты *бывалъ,* *ла,* *ло,*

Онъ *бывалъ.*

Она *бывала.*

Оно *бывало.*

Мы *бывали.*

Вы *бывали.*

Онѣ } *бывали.*

Онѣ }

CZAS PRZYSZŁY.

Я буду, іа бѣдѣ.	Я спану, іа станѣ.
Ты будешь,	Ты спанешь.
Онъ, а, о, будешь,	Онъ, а, о, спанешь.
Мы будемъ,	Мы спанемъ.
Вы будете,	Вы спанете.
Они } будушь.	Они } спанушь.
Онѣ }	Онѣ }

Przestroga. Znaczenie nieokreślne słowa posiłkowego nie ma czasu przyszłego; lecz спану іest przyszły słowa спать, stać się. Ten czas przyszły, tak, iak буду służy do formowania czasu przyszłego nieokreślonego we wszystkich słowach, §. 102. Czas przeszły tego słowa, я спалъ, używa się także, iak słowo posiłkowe; łącząc się z trybem bezokolicznym nieokreślonym innego słowa, wówczas ma znaczenie *zaczynać*, пр. я спалъ писать, zacząłem pisać.

ТРИВ РОЗКАЗУЮЦЬ.

Будь, bądź.	Бывай, byway często.
Пусть онъ будешь,	Пусть онъ бываешь.
Будьте, bądźcie.	Бывайте.
Пусть они будушь.	Пусть они бываюшь.

ІМІЕСЛОВЬ.

cz. tera. Сущій, ая, ея, бѣ-	Бывающій, ая, ея.
	дачу.
прошл. Бывшій, ая, ея.	Бывавшій, ая, ея.
прzysz. Будушій, ая, ея.	

Przestroga. Imiesłów сущій, niekiedy іest używany iako przymiotnik, і znaczy wówczas *prawdziwy, istotny*; пр. это сущая правда, іest to istotna правда; онъ сущій Христіанинъ, он prawdziwy Chrześcianin.

ІМІЕСЛОВЬ ОСОБЛИВЕ.

cz. tera. Будуци, бѣдач,	Бывая, lub бываючи.
прошл. Бывши, albo бывъ,	Бывавши, lub бывавъ.

ARTYKUŁ I.

O czasowaniu słów czynnych i niakich.

Uwaga. Łomonosów pierwszy grammatyk rosyjski, naznacza tylko dwie formy czasowania, według dawney grammatyki sławiańskiej: pierwsza na słowa, które mają drugą osobę czasu terazn. na емь, druga, które mają на ншь. Wszyscy grammatycy trzymali się tego podziału aż do r. 1802, kiedy Akademia Petersburska ustanowiła cztery formy czasowania według zakończenia trybu bezokolicznego nieokreślnego, na wzór łacińskich: pierwsza na słowa, które mają tryb bezokoliczny на амь і ямь, druga на шь poprzedzone od е і ѣ, trzecia на ншь і ѣшь, czwarta на омь і умь.

Podział ten był jeszcze powiększony przez P. Vatera, który podzielił te cztery formy na słowa mające pierwszą osobę czasu teraz. на ю, dodając trzy inne mające на у. Umieścił wszystkie słowa rosyjskie pod 17 wzorami i wyznacza sześć form na czas terazniejszy. P. Born i Grecz naznaczaia tylko jedną formę (1) i dzielą słowa rosyjskie na cztery klasy. Metod ten jest najprostszy i najłatwiejszy, którego trzymać się będziemy.

§. 92. Wszystkie słowa rosyjskie są albo proste (простые), albo złożone (сложные). Pierwsze są bez przyimka, iak: писамь, видѣмь, drugie z nim się łączą, подписамь, предвидѣмь. Słowa proste mogą bydź

(1) P. Grecz w 1811, опытъ о Рускихъ спряженіяхъ, podał Towarzystwu przyjaciół Literatury i Sztuk pięknych. Jeden z członków P. Wostoków, dał swoje zdanie, które pod końcem tey części iest umieszczone. P. Jacob str. 139. powiada: *Die Lehre von den russischen Conjugationen würden daher sehr an Deutlichkeit gewinnen, wenn man die verschiedenen Verba von einander trennte, und die Formen, welche blos eine Nebenbedeutung, aber keine eigentliche Zeitbestimmung ausdrücken, von einander separirte.*

nieokreślne, kiedy mają dwa znaczenia, nieokreślone i częstotliwe; pełne, kiedy mają trzy zakończenia, nieokreślne, iednotliwe i częstotliwe; albo podwójne, kiedy mają dwa różne znaczenia.

§. 93. Z tego względu słowa dzielą się na cztery klasy, toiest:

1. Słowa proste nieokreślne (неопредѣленные), które zawierają wszystkie słowa proste, nienależące do dwóch następnych.

2. Słowa proste pełne (полные), różnią się od innych, iż znaczą zawsze czynność zmierzoną do przedmiotu żywotnego lub nieżywotnego. Te słowa oznaczają jeszcze czynność raz tylko zdarzoną, dla tego zowią się iednotliwe (однокрашные).

3. Słowa proste podwójne (сугубые), mają dwa znaczenia, iedno nieokreślne, drugie określne. Czasują się iak dwa różne słowa. Jako zaś znaczą lub odmianę miejsca, albo czynność ciągłą, nazywają się więc słowami częstotliwymi (учащательные).

4. Słowa złożone (сложные), różnią się od prostych w tém, iż się łączą zawsze z przyimkami. Jako zaś znaczą czynność zupełnie dokonaną, zowią się przeto słowami dokonanemi (совершенные) (2).

§. 94. W tym podziale słów trzeba mieć uwagę na te prawidła powszechne czasowania.

1. Każde znaczenie ma koniecznie tryb bezokoliczny, który iest podstawą innych trybów i czasów, i którego końcowa cecha iest *ть*, albo *ми*, niekiedy zaś *чь*.

2. Każde znaczenie ma czas przeszły, którego cecha końcowa iest *ль*, niekiedy zaś *ь*.

(2) W ięzyku bohemskim słowa dzielą się także na proste, iednotliwe i częstotliwe. Ob. Bohemische Grammatik von J. Negledy, pag. 224 et seq.

3. Znaczenia określne, nieokreślne i niedokonane mają tylko czas terażniejszy, którego cecha jest *ю* albo *у*, (rzadko *мъ*).

4. Czasy przyszłe nie mają szczególnego zakończenia, albowiem formują się z trybu bezokolicznego ze słowem posiłkowym *бъдѣ* (*емѣу*), niekiedy mają zakończenie czasu terażniejszego, wszystkie znaczenia, wyjąwszy częstotliwe, mają czas przyszły.

5. Każde znaczenie, wyjąwszy częstotliwe, ma tryb rozkazujący, który się kończy na *и* długie, to jest z akcentem, albo *и* krótkie, to jest *ѣ* po spółgłosce *и* po samogłosce (§. 11).

I. o Słowach prostych nieokreślnych.

§. 95. Słowa proste nieokreślne są te, które wyrażają czynność w sposobie ogólnym i nieokreślnym, np. *дѣлать*. Te słowa tak się odmieniają.

1. ТРИ ВЕКООКЛІСНІ.		nieokreślony, ть poprzedzony od а, я, е, ѣ, и, м, о, у. częstościwy, ^ы _и вась		przyszły nieokreślony.	
Czas teraźniejszy:		przeszły nieokreślony: przesz. częstościwy.		przyszły nieokreślony.	
ю, albo у.		{ ль, ла, ло.		буау	
ешь, ишь.		{ ..ъ, лъ, ло.		будеть будешъ	
емъ, йшь.		— — — —		— — — —	
емъ, имъ.		ль.		будемъ будете	
еме, ише.		— — — —		— — — —	
ю я		— — — —		будушь	
у шъ, а шъ.		— — — —		— — — —	
3. ТРИ В РОЗКАЗІАЦІ неокреślony.		друга особа лічбы поіед. и, ѣ, й.		— — — — шног. ише, ьше, йше.	
4. ІМІЕСЛОВУ.		Czas teraźniejszy.		przeszły nieokreślony.	
ю шій, а шій, а еє,		ю шій, а шій, а еє,		— — — —	
я, ю чи.		я шій, ая, еє.		— — — —	
а, у		я шій, ая, еє.		— — — —	
5. ІМІЕСЛОВУ ОСОБЛИВЕ.		я шій, ая, еє.		— — — —	
		я шій, ая, еє.		— — — —	
		я шій, ая, еє.		— — — —	

I. O TRYBIE BEZOKOLICZNYM.

§. 96. Tryb bezokoliczny nieokreślony jest źródłem słowa, i podstawą pierwotną czasów. Kończy się na *ть* (sl. ти) poprzedzony jedną z samogłosek *a, я, е, в, и, ы, о, у*; np. *желать, хотеть; мёрзть, мерзнуть; шёрсть, трезь; владеть, правować; говорить, mówić; мышь, мыс się; молоть, млеć; блёкнуть, więdnąć.*

Przeestroga. Słowa zakończone na *ть* lub *ти* poprzedzone spółgłoską, i na *чь*, niemniej wszystkie słowa jednozgłoskowe, odstępni od prawideł powszechnych formowania i zowią się nieforemnymi (неправильные), ob. Art. VI.

§. 97. Tryb bezokoliczny częstotliwy kończy się na *ывать* albo *ивать*, powstaie z trybu bezokolicznego nieokreślonego następnym sposobem:

1. Słowa kończące się na *ать*, *онь* i *ышь* zamieniają swoje zakończenia na *ывають, ять, на ьть, ишь, на ивають*, niemniej te na *ать* poprzedzone gardłowymi *г, к, х*, albo szypiącemi *ж, ч, ш, щ*; np. *дѣлать, robić, дѣлывають; воевать, wojować, воёвывають; писать, pisać, пишывають; полоть, pleć, польывають; крышь, nakryć, кривають; мышь, мыс, мывають; мёрзть, мерзнуть, мёрзивають; болеть, chorować, баливають; гулять, przechadzać się, гулывають; смотреть, patrzeć, сматривають; говорить, mówić, говаривають; плакать, płakać, плакивають; слушать, słuchać, слущивають. Wyumiają się *кричать, krzyczeć, крикивають; велеть, rozkazać, велѣвають; глядеть, patrzeć, глядывають; вертѣть, kręcić, вёртывають; niemniej też zakończone na ерь, odmieniają ерь на ирають; np. мереть, umierać, мирають; шереть, trzeć, ширають; переть, pierzyć, пирають.**

2. Zakończony na *ишь*, poprzedzone wargowemi *б, в, м, н*, przybierają spółgłoskę *л* przed *ивають*; np. *любить, kochać, любливають; ловить, chwycić, лавливають; кормить, żywić, кармивають; поить, palić, папчивають. Dodają się jeszcze шереть, cierpieć; дремать, drzeмаć; колебать, ruszać; пренать, trzeć konopie; odmieniają także ьшь i ашь na ливають.*

3. Zakończony na *ишь* poprzedzone od spółgło-

sek д, з, ш, с, см, przybierając zakończenie на ивать, odmieniają te spółgłoski na zębowe, toiest д і з на ж, ш на ч, с на ш, см на щ; пр. судить, судzić, суживать; грузить, ładować, грузивать; плашить, пѣсикъ, плачивать; просить, просić, прошивать; чистить, czyścić, чищивать; сидѣть, siedzieć, сѣживать.

Przestroga 1. Jeśli w formowaniu trybu bezokolicznego częstotliwego, akcent który był na ostatniej zgłosce, przenosi się na przedostatnią, gdzie znajduje się о, wówczas то о, zamienia się на а; пр. орать, orać, арывать; ходить, chodzić, хаживать; ломать, łamać, ламывать.

Przestroga 2. Wiele słów nie ma trybu bezokolicznego częstotliwego; między innemi kończące się на нушь (wyjąwszy плянушь, ciąгнуа, шѣгивать; сохнушь, suszyć, сохатъ; гнушь, giąć, гибать), wówczas te słowa nie mają innych czasów częstotliwych.

2. О ТРИБЕ ОЗНАУМУЮЩЕМЪ.

§. 98. Pierwsza osoba trybu oznaumującego kończy się на ю albo у. Formuje się она z trybu bezokolicznego nieokreślonego zamieniając ть на ю; пр. желать, желю, мѣрять, мѣрю.

Wyjątkami są słowa, które odmieniają zakończenie

1.	{ ить і ять poprzedzone samogłoską { ить poprzedzone od л, н, р, і ошь, }	на ю.
2.	ить poprzedzone od б, в, м, п, . . .	на лю.
3.	ить poprzedzone od ж, ч, ш, щ, . . .	на у.
4.	ышь,	на ою.
5.	евать,	на юю.
6.	овать,	на ую.
7.	ушь,	на у.
8.	ерель,	на ру.
9.	дшь, дѣшь, зшь, зашь,	на жу.
10.	пшь, пѣшь, кашь, шашь,	на чу.
11.	сшь, сѣшь, сашь,	на шу.
12.	спшь, спѣшь, скашь,	на шу.

Według tego wzoru widać jasno, że:

1. Słowa kończące się ить і ять poprzedzone samogłoską, niemniej też на ить poprzedzone od л,

н, р і оть, zamieniaią trzy ostatnie głoski na ю, пр. спрѣишь, budować, спрѣю; сѣишь, сіаць, сѣю; винишь, oskarżać, виню; говоришь, мѣиць, говорю; полѣишь, pleć, полю. Następniacé болѣишь, chorować; велѣишь, rozkazywać; горѣишь, palić się; зрѣишь, widzieć; звенѣишь, dzwonić; смотрѣишь, patrzeć; ораишь, огаць; глаголяишь, mówić, odmieniaią także ѣишь і аишь на ю. Lecz сіишь, świecić się, ма-сію; зіишь, otwierać paszczę, зію; мыслишь, myśleć, мышлю; молѣишь, młеć, мелю.

2. Kończące się на иишь poprzedzone wargowemi б, в, м, п, odmieniaią także иишь на ю, і додаіа іак до trybu bezokolicznego częstotliwego, spółgłoskę л; пр. любиишь, kochać, люблю; ловишь, chwycić, ловлю; помиишь, mordować, помлю; шопишь, palić, шоплю. Wszystkie zakończone на пѣишь, które nie są iednozgłoskowe, іак терпѣишь, cierpieć; і następnie: грѣишь, grzmieć; скорбѣишь, trapić się; шумѣишь, hałasować; дремаишь, drzemać; зыбаишь, wahać się; клепаишь, oskarżać fałszywie; шрепаишь, trzeć konopje; щипаишь, szypać; odmieniaią także ѣишь і аишь на ю. Lecz клеймиишь, naznaczać, клеймію; вопиишь, krzyczeć, вопію. Jednozgłoskowe następnie odmieniaią иишь на лю (sł. ію), биишь, bić, бую (sł. бію); виишь, wić, вую; иишь, pić, пую; лиишь, nalewać, лую; шиишь, szuć, шую.

3. Zakończzone на иишь poprzedzone szyjącemi ж, ч, щ, ш, замѣниаіа иишь на у, пр. служиишь, służyć, служу; учиишь, uczуć, учу; душиишь, duszyć, душу; мѣрциишь, marszyć, мѣрцу. Ale почиишь, odprocywać, ма почию. Kończące się на аишь poprzedzone zębowemi odmieniaią także аишь на у, брѣнчаишь, dzwonić; вижжаишь, skowyczeć; ворчаишь, burczeć; держаишь, trzymać; дрожаишь, trząść się; дышаишь, oddychać; кричаишь, krzyczeć; молчаишь, milczeć; слышаишь, słyszeć; пищаишь, piścić. Lecz бѣжаишь, biedz, ма бѣгу.

4. Kończące się на иишь odmieniaią иишь да ою, пр. мыишь, myć, мою; крѣишь, nakrucь, крѣю; рыишь, korać, рѣю. Ale плѣишь, плѣиць, плѣвю; слыишь, слыць, слыиць, слывю; жиишь, żyć, живю.

5. Zakończzone да еваишь odmieniaią еваишь на юю, пр. воеваишь, woіować, воюю; гореваишь, trapić, горію; ночеваишь, posować, ночую; жеваишь, żuć, жую; враче-

вѣтъ, лечуѣ, вратую, ponieваѣ ю по szyriacych zamienienia się na y. §. 48.

6. Zakończone na owamy odmieniaią się na uo, pr. прѣбовашь, wumagaѣ, прѣбую; цѣловашь, саѣловаѣ, пѣлую; слѣдовашь, ісдѣ за kim, слѣдую. Lecz уповашь ufaѣ, та уповаю.

7. Kończące się na uшь przechodzą w czasie te-gaznieyszym na y, pr. блѣкнушь, więdnieѣ, блѣкнy; плянушь, ciagnac, плянy; niēmnieу спонашь, іещеѣ, спонy; ревшь, гусчеѣ, реву; жаждашь, прагнаѣ, жажду. Ale думь, слухачь, дyю.

8. Kończące się на ерешь маіа на ру, pr. шерешь, трѣ, пры; мерешь, umierac, мру.

9. Zakończone на димь, дѣшь, зимь, замь, odmieniaią swoje zakończenia на жу, pr. ходимь, chodzic, хожу; видѣшь, widzieѣ, вижу; грузимь, ładowac, грузу; мазашь, намаściѣ. Lecz швердѣшь, twaridnieѣ, владѣшь, рапować; дерзашь, śmieѣ; ползашь, czołgac się; перзашь, drzec, маіа nieforemnie odmieniającь на ю.

10. Kończące się на шимь, шѣшь, камь, шамь, zamieniaią на чу, r.р. плашимь, плачу; вершѣшь, obracaѣ, верчу; плакашь, plakaѣ, плачу; мешашь, rzucaѣ, мечу. Ale помѣшь, potnieѣ, толкашь, uderzac, болашашь, bełkotaѣ; глошашь, zrzec; капашь, kociѣ; odmieniaią nieforemnie ть на ю.

11. Zakończone на симь, сѣшь, самь, zamieniaią на шу, pr. просимь, domagaѣ się, прошу; висѣшь, wisieѣ, вишу; писашь, pisaѣ, пишу; niēmnieу te trzy, брешашь, czekaѣ, брешу; махашь, machac, машу; пасашь, paѣ, пашу. Lecz бросашь, rzucaѣ, ужасашь, straszyc, касашься, mieszac się (kasiaюсь), маіа nieforemnie zamieniającь ть на ю.

12. Kończące się на шимь, шѣшь, камь, odmieniaią zakończenie на шу, pr. чистимь, czyścic; блещѣшь, błyszczeѣ, блещу, искашь, szukaѣ, ишу; niēmnieу te trzy, богатимь, wzbogacaѣ, богатшу; прешимь, przeczyc, прещу; свѣшимь, świcѣcic, свѣщу; te cztery, клеветашь, szkalowaѣ, клеветшу; ропшашь, szemrzeѣ, ропшу; скрежешань, zgrzytaѣ, скрежешу; препешашь, drzec, препещу, i te, свисташь, gwizdaѣ, свищу; хлыснашь, chwostaѣ, хлыщу.

§. 99. Pierwsza osoba czasu teraz. jest złożona, druga kończy się na ешь lub ишь, inne zaś osoby według tych sześciu wzorów odmieniaią się.

Я	Желá-ю,	Сóхи-у,	Бере-г-у́,
Ты	Желá-ешь,	Сóхи-ешь,	Бере-ж-ешь,
Онъ	Желá-еть,	Сóхи-еть,	Бере-ж-еть,
Она́			
Оно́	Желá-емъ,	Сóхи-емъ,	Бере-ж-емъ,
Мы			
Вы	Желá-ете,	Сóхи-ете,	Бере-ж-ете,
Онѣ	Желá-ють,	Сóхи-уть,	Бере-г-ють.
Онѣ			

Так się czasuią słowa: 1. Które mają pierwszą osobę na ю, poprzedzoną samogłoską; i które nie mają trybu bezokolicznego na ишь. 2. Słowa mające pierwszą osobę na ю, poprzedzoną spółgłoską, i nie mające trybu bezok. на ишь lub ѣшь. 3. Te, które mają pierwszą osobę на ъю (sł. no) i niektóre на ю.	Tak się czasuią słowa mające pierwszą osobę на у poprzedzoną spółgłoskami б, в, д, ш, з, с, м, н, р, które po większej części są jednozgłoskowe. 2. Te, które mają tryb bezok. на амь poprzezdzone od з, к, ш, с, ск, odmieniają te spółgłoski na zębowe, toiest: з на ж, к і ш на ч, с на ш, ск на ш. na wszystkie osoby czasu terażniejszego.	Tak się czasuią słowa mające pierwszą osobę на у poprzedzoną gardłowemi r і к, są one słowami nieregularnemi, ponieważ mają tryb bezok. на чь. Te słowa odmieniają spółgłoski naszybiające, toiest: г на ж, к на ч, co się tycze innych osob czasu terażniejszego, wyjąwszy trzecią liczb. mn. która przyjmuje spółgłoskę pierwszej.

Przestroga. Słowa, które odstepują w niektórych osobach czasowania od tych sześciu wzorów, są nieregularne.

Говор-ю,	Служ-у,	Про-ш-у.
Говор-ишь,	Служ-ишь,	Прó-с-ишь.
Говор-ишь,	Служ(ишь),	Прó-с-ишь.
Говор-имъ,	Служ-имъ,	Прó-с-имъ.
Говор-ише,	Служ-ише,	Прó-с-ише.
Говор-ишь.	Служ-ашъ.	Прó-с-яшь.

Tak się czasują słowa mające pierwszą osobę na *ю* poprzedzone spółgłoską i tryb bezokoliczny kończy się na *ишь* lub *шь*.

2. Te, które mają pierwszą osobę na *ю* poprzedzoną samogł. *о*, i tryb bezokoliczny kończy się na *ишь* lub *ашъ*.

3. Słowa, które mają tryb bezok. na *ишь* lub *шь*, przybierają spółgłoskę *л* tylko do pierwsz. osoby.

Tak się czasują słowa, które mają tryb bezokoliczny na *ишь* poprzedzone spółgłoskami *ж, ч, ш, щ*, zachowują w pierwszej osobie spółgłoskę trybu bezokolicznego.

Te słowa różnią się od poprzedzających pierwszą osobą liczby pojedyn. i trzecią mnog. przybierając *у* zamiast *ю* i *а* zamiast *я*. §. 48.

Tak się czasują słowa mające tryb bezok. na *ишь* lub *шь* poprzedzone od *д, з, ш, с, см*, zamieniają w pierwszej osobie spółgłoski na szypiące, to jest:

д i *з* na *ж*,
ш na *ч*,
с na *ш*,
см na *щ*,

lecz w innych osobach przybierają spółgłoskę trybu bezokolicznego.

Według pierwszego wzoru (желáю) czasuią się słowa mające pierwszą osobę na ю, poprzedzone samogłoską, i które nie mają trybu bezokolicznego на ишь, iako to:

Дума́шь, myśleć, маю.	Грѣ́шь, grzeć, рѣю.
Ку́шашь, iedź, шаю (1).	Имѣ́шь, mieć, мѣю.
Мы́шашь, mieszać, шаю.	Вы́шь, wyc, рюю.
Пи́шашь, żywić, шаю.	Кры́шь, kryć, врюю.
Уздáшь, uzdeczkę wkładać, аю;	Мы́шь, myć, мою.
Лáяшь, czekać, лáю.	Ры́шь, ryc, роюю.
Ча́яшь, spodziewać się, чаю.	Вѣ́ровашь, wierzyć, рую.
Чу́яшь, czuć, чую.	Дѣ́йствовашь, działać, вую.
Гу́ляшъ, przechadzać się, ляю.	Жáловашь, nagradzać, лую.
Мѣ́ряшъ, mierzyć, ряю.	Мило́вашь, mieć litość, лую.
Блѣ́яшъ, biec, лею.	Торго́вашь, targować, рую.
Вѣ́яшъ, wiać, вѣю.	Чу́вствовашь, czuć, чую.
Сѣ́яшъ, siać, сѣю.	Во́евашъ, wojować, воюю.
Владѣ́шь, radować, дѣю.	Цѣ́ловашъ, całować, лую.
	Врачѣ́вашъ, leczyć, чую.
	Горѣ́вашъ, trapić się, рюю.

2. Słowa mające pierwszą osobę na ю poprzedzoną spółgłoską, i które nie mają trybu bezokolicznego на ишь lub тшь, iako to:

Борóшь, radować się, рю.	Дремáшь, drzemać, млю.
Молóшь, mlec, мелю.	Колѣбáшь, ruszać, блю.
Полóшь, plec, лю.	Сыпáшь, rozsypać, плю.
Порóшь, próć, рю.	Трепáшь, trzeć, плю.
Глаго́лашъ, mówić, олю.	Щипáшь, szypać, млю.
Орáшь, orać, рю.	

3. Które mają pierwszą osobę на ью (сл. ию), iak:

Би́шь, bić, бью, бѣшь,	Гни́шь, gnić, гнию.
Ли́шь, lać, лью.	Вопи́шь, wzdychać, пию.
Пи́шь, pić, пью.	Почи́шь, odroczywać, чию.
Ши́шь, szyć, шью.	

(1) Słowo ку́шашъ, jest wyrazem grzeczności i używa się mówiąc tak o picciu, iako też iedzeniu, пр. оу́ ку́шашъ, он іе; кушали ли вы чай, czy piłeś herbatę?

Według drugiego wzoru (сѡхны) czasuią się 1° słowa, które mają pierw. osobę na y poprzedzone od б, в, д, ш, з, с, м, н, р, które po większey części są iednozgłoskowemi, np.

Блѣкнуть, blakować, кнѹ.	Жить, żyć, живѹ.
Вѣднуть, wiednać, ѣнѹ.	Плыть, płynąć, плывѹ.
Гаснуть, gasnać, снѹ.	Слыть, słynąć, слывѹ.
Тонуть, tonąć, онѹ.	Ревѣть, rycь, вѹ.
Тянуть, ciągnąć, лнѹ.	Жаждаць, pragnąć, ждѹ.
Чэхнуть, czehnać, хнѹ.	Сосать, ssać, сосѹ.
Терѣть, trzeć, шрѹ.	niemniey słowa nieregularne, które mają iedną z tych spółgł. w pierw. os.

2. Те, które mając tryb bezokoliczny na амь poprzedzone od з, к, ш, с, ск, odmieniania te spółgłoski w szupiące ж, ч, ш, щ, we wszystkich osobach czasu terażnieyszego.

Вязать, wiązać, ѣжѹ.	Писать, pisać; пишѹ.
Казать, pokazać, ажѹ.	Плсать, skakać, яшѹ.
Рѣзать, rznąć, ѣжѹ.	Искать, szukać, ишѹ.
Плакать, płakać, ачѹ.	Клеветать, obmawiać, ещѹ.
Лепетать, raplać, ечѹ.	Ропнать, szemrzeć, ищѹ.
Топтать, deptać, пчѹ.	Скрежетать, zgrzytać.
Хохотать, chichotać, очѹ.	Трепетать, drzeć, ещѹ.

Тоż само гладать, роукаць, гложѹ; блестять, świecić się, блещѹ; свистать, gwizdać, свищѹ; треба uważać, iż te dwa ostatnie słowa mają w osobie drugiey блещешь lub блестяишь, свищешь lub свищиишь.

Według trzeciego wzoru (берерѹ) czasuią się słowa mające pierwszą osobę na y poprzedzoną gardłowemi г і к, і które są wszystkie nieregularne. Ob. Art. VI.

Według czwartego wzoru (говорію) czasuią się słowa mające pierws. osobę na ю poprzedzone spółgłos. і tryb bezokolicz. на ить lub ѣть, iako to:

Благодарить, dziękować,	Бдѣть, czuwać, бдѹ.
Винить, oskarżać, нѹ.	рїю. Болѣть, chorować, лѹ.
Клеймить, piętnować, мѹ.	Велѣть, rozkazać, лѹ.
Курить, kurzyć, рїю.	Горѣть, palić się, рїю.
	Звенѣть, dzwonić, нѹ.

Моляшь, prosić, лію.
Палішь, palić, лію.
Хвалишь, chwalić, лію.

Зрѣшь, widzieć, зрю.
Смошрѣшь, patrzeć, рю.

Niemniejemy мыслишь, myśleć, odmienia с на ш в pierwsz. osobie, lecz zatrzymuje spółgłoskę trybu bezokol. w innych osobach, мыслию, мыслишь.

2. Те, które mają pierw. osobę на ю poprzedzone samogłoską о, і tryb bezokol. на ишь lub яшь, пр.

Доишь, doić, дою.	Споишь, dbać, пою.
Кройшь, kraić, рою.	Споишь, stać, пою.
Покоишь, uspakaić, кою.	Клеишь, kleić, лею.
Поишь, poić, пою.	Таишь, ukrywać, паю.
Строишь, budować, рою.	

3. Те, które mając tryb bezokolicz. на ишь lub ѣшь, przybierają spółgl. л do pierwszey osoby, lecz odrzucają w innych osobach, пр.

Грабишь, grabić, блю.	Сопѣшь, sapać, плю.
Дымишь, kurzyć, мяю.	Скорбѣшь, trapić się, блю.
Кормишь, żywić, мяю.	Терпѣшь, cierpieć, плю.
Ловишь, łowić, влю.	Хрипѣшь, chrzypieć, плю.
Топишь, palić w piecu, плю.	Шумѣшь, hałasować, мяю.
Кипѣшь, wrzeć, плю.	

Jeszcze te, które mają spółgłoskę л w trybie bezokol. і zachowują we wszystkich osobach, iak: скоблишь, heblować, скоблю, блишь; мѣдишь, o różnić, мѣдлю, длишь.

Według piątego wzoru (служу) czasują się słowa, mające tryb bezokol. на ишь lub ашь, poprzedzone szyjącemi ж, ч, ш, щ, zatrzymują we wszystkich osobach spółgłoskę trybu bezokol. пр.

Вершишь, dokonywać, ршу.	Вижѣшь, kwiczeć, жжю.
Душишь, duszyć, ушу.	Держѣшь, trzymać, ржю.
Лощишь, iakierować, ошу.	Дрожишь, trząść się, ожю.
Лечишь, leczyć, ечу.	Молчѣшь, milczeć, ачу.
Мощѣшь, marszyć, рчу.	Пищѣшь, pisać, ичу.
Ушюжишь, prasować, ужу.	Слышѣшь, słyszeć, ышу.
Учишь, uczyć, учу.	Стучѣшь, stukać, учу.

Według szóstego wzoru (прошу) czasują się słowa, mające tryb bezokol. на ишь lub ѣшь poprzedzo-

ne od д, з, ш, с, сп, zamieniaią w pierw. osobie to spółgl. pa szupiaсе ж, ч, ш, щ; lecz w innych osobach przybierają spółgl. trybu bezokolicznego.

Будить, budzić, ужь.	Видѣть, widzieć, ижу.
Гасить, gasić, ашъ.	Висѣть, wisieć, ишъ.
Грузить, ładować, ужъ.	Гладить, patrzeć, ажъ.
Мешить, mścić się, мшъ.	Невидѣть, nienawidzieć, ижу.
Плашить, płacić, ачъ.	
Судить, sądzić, ужъ.	Лечь, lecieć, ечъ.
Чистить, czyścić, ишъ.	Сидѣть, siedzieć, ижу.
Шутить, żartować, учъ.	Хрустѣть, huczeć, trza-
Вершѣть, obracać, рчъ.	скаć, ушъ.

§. 100. Czas przeszły niedokonany ma dwie końcowe cechy, i odmienia się według następnych przykładów.

Я	желá-лъ, ла, ло,
Ты	желá-лъ, ла, ло,
Онъ	{ лъ,
Она	желá-ла,
Оно	{ ло,
Мы	желá-ли,
Вы	желá-ли,
Они	{ желá-ли.
Онѣ	{ желá-ли.

Так się czasuią wszystkie słowa regularne, odmieniającь trybu bezokol. на лъ (sl. хъ), жеñс. ла, ниак. ло, w mnogiej на wszystkie rodz. ли, пр.

Тянушь, ciągnąć, пниуль,
ла.

Говорить, mówić, говорилъ.
Мѣрять, mierzyć, мѣрляъ.
Молоть, młеć, молóль.
Цѣловать, całować, цѣло-
вáль.

Я	берѣг-ъ, лá, лó,
Ты	берѣг-ъ, лá, лó,
Онъ	{ ь,
Она	берѣг-лá,
Оно	{ лó,
Мы	берѣг-ли,
Вы	берѣг-ли,
Они	{ берѣг-ли.
Онѣ	{ берѣг-ли.

Так się czasuią słowa nieregularne, które mają w czasie teraźn. бу, гу, ку, зу, су, odmieniającь у на ь, w жеñск. ла, w ниак. ло, w mnog. на wszystkie rodzaje ли, пр.

Гребу, wiosłem robię, грѣбъ,
блá.

Пеку, piekę, пѣкъ.
Грызу, gryzę, грызь.
Несу, niesę, нѣсь.
прибierają spółgl. л w жеñ. ниак. i w liczbie mnog. (1)

(1) Do tego można dodać następujące правило: jeśli w czasie przeszłym przed zakończeniem лъ znajdzie

Przestroga 1. Słowa kończące się na ерь мають czas przeszły przez ucięcie на ерь, ерла, ерло, пр. мереть, трзеть, мёрь, рла, рло, w mnog. мёрли; кереть, прасować, пёрь, рла, рло, w mnog. пёрли.

2) W słowach kończących się на нушь czas przeszły formuje się często odbierając zgłoskę нуль, пр. гаснушь, gasnąć, гась (zamiast гаснуль); сохнушь, schnąć, сохь (zamiast сохнуль); грізнушь, grząznąć, гразь; toż samo złożone, воскресь, zmartwychwstał, (воскреснуль), w tym przypadku przybierają jeszcze spółgłoskę л, w żeńskim i męskim.

§. 101. Czas przeszły częstotliwy formuje się z trybu bezokol. zamieniając шь на ль, ла, ло, i czasuje się iak przeszły niepewny, i tak зговаривашь powstaie зговаривалъ, ла, ло, мавіаѣм; хаживашь, chodзіѣм, хаживалъ, ла, ло, chodзіѣм. Ten czas oznaczając czynność kilkakrotnie powtarzaną, zowie się także czasem zaprzyszłym (давнопрошедшее).

§. 102. W czasie przyszłym niepewnym żadnych trudności nie znajdziemy, powstaie bowiem ze słowa posiłkowego буду lub спану, i z trybu bezokolicznego, пр.

Я буду (lub спану) говорішь.

Ты будешь (спанешь) говорішь.

Онъ }
Она } будеть (спанеть) говорішь.
Оно }

Мы будемъ (спанемъ) говорішь.

Вы будете (спанете) говорішь.

Они }
Онѣ } будушь (спанушь) говорішь.

Przestroga. Różnica między буду i спану w tém zachodzi, że спану oznacza czas przyszły bliższy, i bardziey oznaczony, używa się częściey w mowie pospolitey.

3. O TRYBIE ROZKAZUJĄCYM.

§. 103. Tryb rozkazujący nie ma pierwszej osoby w liczbie pojedynczej, lecz ma trzy końcowe ce-

się nie samogłoska, iak zwyczajnie, lecz spółgłoska, wówczas to ль odrzuca się.

chy w drugiey. Formuje się z drugiey osoby czasu teraźniejszego zamieniając

- 1) ешь і ишь на и, jeśli akcent iest nad ostatnią zgłoską w osobie pierwszej czasu teraźn.
- 2) ешь lub ишь на ь, jeśli nie ma akcentu nad ostatnią zgłoską.
- 3) ешь lub ишь на и, jeśli iest samogłoska przed ешь lub ишь.

Поид. Говор-и, мѡв.	Вѣр-ь, wierz.	Желá-и.
Мног. Говор-ише.	Вѣр-ьше.	Желá-ише.

Так się czasuią słowa mające akcent na ostatniey zgłosce pierwszej osoby czasu teraźn. wyiawszy słowa na ю poprzedzone samogłoską z akcentem nad ostatnią, które odmieniają ешь lub ишь на и, пр. крою, краям, кроишь, в trybie rozkaz. крои; дай, даиє, даишь, дай.	Так się czasuią słowa, które nie mają akcentu nad ostatnią zgłoską.	Так się czasuią słowa mające samogłoskę przed ешь lub ишь.

wa na ю poprzedzone samogłoską z akcentem nad ostatnią, które odmieniają ешь lub ишь на и, пр. крою, краям, кроишь, в trybie rozkaz. крои; дай, даиє, даишь, дай.

Trzecie osoby w trybie rozkazującym wyrażają się przez dodanie пусть, пускай і пуцай (niech), пр. пусть онъ говоритъ, niech mówi; пускай они желаютъ, niech żądają; niekiedy zaś przez partykulę да; да свящителъ имя швое, święć się imię twoje. Pierwsza osoba liczby mnog. podobna iest pierwszej czasu teraźniejszego (1).

Przestroga 1. Słowa mające pierwszą osobę czasu teraźn. na ью formuią tryb rozkazujący z tey osoby zamieniając ью на ей, iako; бью, бие, бей; пью, пиє, пей. Lecz kończące się на ю mają на ии, iako; воию, кричує, воиш.

2) Słowa nieforemne zakończone на гу і ху, formuią ten tryb z pierws. osoby, zamieniając у на ии;

(1) W mowie pospolitey dodaje się niekiedy do pierwszej osoby liczby mnogiej gloska me; iak, пойдёмъ-ме, пойдѣму, niemniej też do osoby drugiej liczby pojedynczej gloska ка, пр. послушай-ка, słuchaj.

іako: берегу, strzegę, берегі; бѣгу, biegnę, бѣгі; не-
кѹ, piekę, пеки.

4. O IMIESŁOWACH.

§. 104. Imiesłów czasu teraznieyszego formuie się z trzeciej osoby liczby mnogiej czasu terazn. trybu oznajm. zamieniającъ на щій, щая, щес, пр. желаютъ, żądają, желаютій, ая, ес, żądająсy; говорятъ, mówią, говорятій, мовіаюсy; служатъ, służą, służащій, służаюсy.

2. Przeszły niepewny formuie się z przeszłego oznajmującego, zamieniając:

a) лъ на вшій, ая, ес, пр. желалъ, żądałem, желавшій, żądawszy; служилъ, służyłem, служившій, służywszy.

b) ъ druga końcowa czasu przeszłego (§. 100) на шій, ая, ес, пр. пекъ, piekłem, пекшій; мѣръ, tarłem, мѣршій; niemniej słowa kończące się на ду і шу, chociaż mają czas przeszły на лъ, ztémwyszyskiém odmieniają у teraznieyszego на шій; пр. веду, prowadzę (вѣлъ, вѣдшій); плещу, plotę, (плѣлъ) плещшій; додае się вѣну, więdnę (вѣнулъ і вѣлъ), które та вѣнувшій і вѣдшій. Lecz краду, kradnę, (кралъ) кравшій.

Przeztroga. Imiesłowy przypadkują się iak przymiotniki, pochodzące zaś od słów czynnych nie mają formy uciętej.

5. O IMIESŁOWACH OSOBLIWYCH.

§. 105. Czas terazniejszy imiesłowów osobliwych formuie się z drugiej osoby liczby pojedyn. czasu terazn. trybu oznajmującego, zamieniając ешь albo ишь на я lub а, w stylu górnym, на ючи lub учи, w mowie pospolitey, пр. желаетъ, żadasz, желая lub желаячи, żądając; служишь, służyysz, служа lub служачи, służąc.

Przeztroga. Wiele słów między innemi zakończonych на лю, poprzedzone spółgłoską, nie mają zakończenia на ючи, kiedy iednospółgłoskowe nie mają zakończenia я.

2. Czas przeszły formuje się jak imiesłów kładąc *ни* zamiast *ши*; np. желавши, przez ucięcie желавъ, żądawszy; говаривавши i говаривавъ, mówiwszy.

II. O Słowach prostych iednotliwych.

§. 106. Słowa proste iednotliwe są te, które oprócz słów prostych niepewnych, mają ieszcze znaczenie iednotliwych, znaczą pospolicie poruszenie momentalne, szept trwający krótko, który się nie może powtórzyć, np. kaszlnąłem, poruszyłem raz tylko. Ta odmiana słów jest tylko szczególne sławiańskiemu językowi, tłumaczy się w innych językach przez przysłówki lub (peryfrazesa).

§. 107. Słowa tego rodzaju mają, oprócz czasów słów prostych niepewnych (ob. tabl.).

1. Tryb bezokoliczny iednotliwy.
2. W trybie oznajm. czasy przeszły i przyszły iednotliwe.
3. Tryb rozkazujący iednotliwy.
4. Imiesłowy przeszłe.
5. Imiesłowy osobliwe.

1. TRYB BEZOKOLICZNY iednotliwy, нушь.		
2. TRYB OZNAJMUJĄCY. pojed. mnog.	przeszły iedn.	przysz. iednotl.
	нуль, ла, ло. нули.	ну, нешь, нешь. немъ, неше, нушь.
3. TRYB ROZKAZU.	{ 2ga osoba licz. pojed. ни, нь. - - - - - мног. ніше, ньше.	
4. IMIESŁÓW PRZESZŁY. нувши, ал, ее.		
5. IMIESŁÓW OSOBLIWY. нувши lub нувъ.		

Uwaga. Ta odmiana słów nie ma czasu teraźniejszego, ponieważ oznacza czynność zdarzoną raz tylko ieden, podobna jest momentowi matematyczne-

nia, który niepowinien mieć w czasie teraźn. micy-
są oddalając się szybko.

§. 108. Czasy słów iednotliwych formują się w ten sposób:

1. Tryb bezokoliczny formuje się od bezokolicznego niepewnego, zamieniając trzy, niekiedy cztery ostatnie głoski na нушь, i jeśli przed temi głoskami znajduje się л, dodaje się natenczas ь, pr. кли-
кашь, wołać, кликнущь; двігашь, ruszać, двігнушь,
lub двінушь; колошь, kłóć, кольнушь. Wiele jest
wyjątków, iak widać niżej.

2. Inne czasy formują się od trybu bezokolicznego zamieniając,

- нушь на нуль, ла, ло, w przeszłym.
- нушь на ну, ньшь, w przyszłym.
- нушь на ні z akcentem, albo на нь bez akcentu, w trybie rozkazującym.
- нушь на нувший, w imiesłow. przeszłych.
- нушь на нувши lub нувь w imiesł. osobliwych.

PRZYKŁAD.

	<i>Przeszły.</i>	<i>Przyszły.</i>	<i>Tryb rozkaz. (1)</i>
Я	коль-нуль,	коль-нуь,	коль-ниь.
Ты	żeńs. ла, ніа. ло.	коль-нёшь,	коль-ніше.
Онъ		коль-нёшь,	
Мы		коль-нёмь,	albo
Вы	коль-нули,	коль-нёте,	Дви-нь.
Они		коль-нушь.	Дви-ньше.

§. 109. Akademia w swojej grammatyce §. 224. uważa, iż to znaczenie znajduje się w słowach prostych zakończonych na башь, гашь, кашь, пашь, хашь. Lecz iako to prawidło nie jest bez wyjątków, i że wiele słów, w których znajduje się to znaczenie, mają nieiakieś odmiany na ich formowanie, z tego względu kładziemy tu zbiór słów porządkiem alfabetycznym ułożony.

(1) Tak się czasują tryby rozkazujące, które mają akcent nad ostatnią lub przedostatnią zgłoską.

Tryb bezokol. niepew. Tryb bezok. iednotl. C. terazniejszy.

А хашь, wzdychać,	ахнушь,	ахаю, ешь.
Блевашь, vomitować,	блюнушь,	блюю, ешь.
Блещешь, świecić się,	ещушь,	ещу, ещешь.
Босни, boszyć się,	боднушь,	боду, ешь.
Болшашь, paplać,	лпнушь,	пашу, ешь.
Брешашь, czekać,	хнушь,	ешу, ешь.
Брызгашь, wytryskać,	ызнушь,	ызжу, жешь.
Брыкашь, wierzgać,	кнушь,	каю, ешь.
Вергашь, rzucać,	гнушь,	гаю, ешь.
Вершашь, obracać,	рушь,	рчу, пишь.
Вилашь, wykrecać się,	льнушь,	ляю, ешь.
Ворошашь, wracać,	рохнушь,	ошу, пишь.
Глошашь, połykać,	глонушь,	пашу, ешь.
Глядешь, patrzeć,	глянушь,	яжу, пишь.
Грызашь, gryźć,	знушь,	ызу, зешь.
Гремешь, grzmieć,	гринушь,	млю, мишь.
Давашь, dusić,	давнушь,	влю, вишь.
Двигашь, ruszać,	двигнушь,	гаю, ешь.
Дергашь, wurywać,	дернушь,	гаю, ешь.
Дерзашь, śmieć,	знушь,	заю, ешь.
Дрожашь, trząść się,	огнушь,	ожу, жишь.
Душашь, dmuchać,	дунушь,	дую, ешь.
Дышашь, oddychać,	дохнушь,	дышу, пишь.
Жевашь, żuć, (rem,	жевнушь,	жую, ешь.
Журчашь, ciec ze szme-	ркнушь,	рчу, пишь.
Зввашь, roziewać,	зввнушь,	ваю, ешь.
Икашь, mieć czkawkę,	икнушь,	икаю, ешь.
Канашь, ściekać,	канушь,	ялю, лешь.
Каркашашь, krakać,	каркнущь,	каю, ешь.
Касашься, tyczyć się,	коснушься,	саюсь, ешься.
Качашь, kołysać,	чнушь,	чашу, ешь.
Кашляшашь, kaszlać,	лянушь,	ляю, ешь.
Кивашь, kiwać,	кивнушь,	ваю, ешь.
Кидашь, rzucać,	кинушь,	даю, ешь.
Клевашь, dziobać,	клянушь,	кляю, ешь.
Кликашашь, wołać,	кнушь,	кличу, чешь.
Ковыряшашь, dłubać,	рушь,	рюю, ешь.
Колешашь, wahać,	бнушь,	эблю, лешь.
Козыряшашь, wychodzić z kozyrą,	рушь,	рюю, ешь.
Колошашь, kłóć,	льнушь,	лю, лешь.

<i>Tryb bezokol. niepew.</i>	<i>Tryb bezokol. iádnott.</i>	<i>S. terazn.</i>
Колупáшь, kołupać,	пнѹшь,	пáю, ешь.
Кольхáшь, ruszać,	хнѹшь,	ьщѹ, ещѹ.
Копáшь, kopać,	пнѹшь,	пáю, ешь.
Кричáшь, krzyczeć,	кнѹшь,	ичѹ, чешь.
Лизáшь, lizać,	знѹшь,	ижѹ, жешь.
Локáшь, łepać,	кнѹшь,	чѹ, чешь.
Лопáшь, rozrywać,	пнѹшь,	пáю, ешь.
Лягáшь, wierzgać,	гнѹшь,	аю, ешь.
Мáзашь, namaszczać,	знѹшь,	жу, жешь.
Макáшь, namaszczać,	кнѹшь,	чѹ, чешь.
Марáшь, brudzić,	рнѹшь,	рáю, ешь.
Мелькáшь, migać,	кнѹшь,	кáю, ешь.
Мигáшь, migać oczami,	гнѹшь,	гáю, ешь.
Мешáшь, rzucać,	шнѹшь,	чѹ, чешь.
Миновáшь, mijać,	миѹшь,	нѹю, ешь.
Мощáшь, kręcić nicí,	шнѹшь,	пáю, ешь.
Нырjáшь, zanurzać się,	рнѹшь,	рáю, ешь.
Нюхáшь, zażywać, wa- chiać,	хнѹшь,	хáю, ешь.
Обыкáшь, prz. zwu- czaić się,	кнѹшь,	кáю, ешь.
Пикáшь, pchać,	кнѹшь,	каю, ешь.
Пихáшь, pisać,	хнѹшь,	хаю, ешь.
Плескáшь, klaskać,	плеснѹшь,	ешѹ, щешь.
Плевáшь, pluć,	плáюшь,	плáю, ешь.
Полоскáшь, płókać,	оснѹшь,	ошѹ, щешь.
Порхáшь, latać,	хнѹшь,	хáю, ешь.
Присягáшь, przysięgać,	гнѹшь,	гáю, ешь.
Прыгáшь, skakać,	днѹшь,	гáю, ешь.
Прыскáшь, kropić,	ьснѹшь,	ьщѹ, щешь.
Прыдáшь, podskakiwać,	ьнѹшь,	даю, ешь.
Пугáшь, straszyć,	гнѹшь,	гáю, ешь.
Пырjáшь, uderzać,	рнѹшь,	рáю, ешь.
Пытáшь, palić się,	ьхнѹшь,	шѹ, шнѹшь.
Рвалъ, rwać,	рванѹшь,	рву, вѣшь.
Рыгáшь, rzygać,	гнѹшь,	гáю, ешь.
Рычáшь, ryczeć,	кнѹшь,	чѹ, чнѹшь.
Рѣлáшь, porierać,	рнѹшь,	рѣю, ешь.
Сверкáшь, błyszczeć;	кнѹшь,	кáю, ешь.
Свиспáшь, gwizdać,	снѹшь,	ищѹ, ищешь.
Скакáшь, skakać,	скокнѹшь,	ачѹ, чешь.

<i>Tryb bezokol. nierew.</i>	<i>Tryb bezok. jednotl.</i>	<i>C. terazn.</i>
Скользишь, <i>ślizgać się</i> ,	льзиушь,	лзишь.
Скрипишь, <i>akrzyrieć</i> ,	пнушь,	плю, пишъ.
Сморкашь, <i>ucierać nos</i> ,	кнущь,	каю, ешь.
Совашь, <i>posuwać</i> ,	сунущь,	ою, ешь.
Спегашь, <i>ściobać</i> ,	гнушь,	гаю, ешь.
Спричь, <i>strzydz</i> ,	спригнушь,	игу, жешь.
Спрѣлшь, <i>strzelać</i> ,	льнушь,	лю, ешь.
Сшучаешь, <i>stukać</i> ,	укнушь,	учу, чишь.
Такаешь, <i>potakiwać</i> ,	кнущь,	каю, ешь.
Тиснишь, <i>ciągnąć</i> ,	снущь,	сно, ишь.
Толкаешь, <i>trącać</i> ,	кнущь,	каю, ешь.
Топашь, <i>deptać</i> ,	пнушь,	паю, ешь.
Торгань, <i>gwał</i> ,	гнушь,	гаю, ешь.
Трещашь, <i>hukać</i> ,	ѣснущь,	ешу, щишь.
Трогаешь, <i>dotykać się</i> ,	пронущь,	гаю, ешь.
Трещи, <i>trząść</i> ,	прыхнушь,	ясу, ешь.
Тыкаешь, <i>zagłębiać się</i> ,	пкнущь,	ычу, чешь.
Улыбашься, <i>śmiać się</i> ,	бнущься,	бають, ешься.
Ужасашь, <i>straszyć</i> ,	снущь,	саю, ешь.
Хапашь, <i>chapać</i> ,	пнущь,	паю, ешь.
Харкаешь, <i>plwać</i> ,	ркнущь,	каю, ешь.
Хлебаешь, <i>ieść co rzadkiego</i> ,	бнущь,	баю, ешь.
Хлещашь, <i>siec różgą</i> ,	снущь,	щу, щешь.
Хлопашь, <i>stukać</i> ,	пнушь,	паю, ешь.
Храпашь, <i>chrapać</i> ,	пнушь,	плю, пишъ.
Царапашь, <i>drapać</i> ,	апнушь,	паю, ешь.
Черпашь, <i>czepać</i> ,	черпнушь,	паю, ешь.
Чесаешь, <i>czesać</i> ,	чеснущь,	ешу, сеешь.
Чихашь, <i>kichać</i> ,	чихнушь,	хаю, ешь.
Чкаешь, <i>patraćić</i> ,	чкнущь,	чаю, ешь.
Шагаешь, <i>szastać</i> ,	шагнушь,	гаю, ешь.
Шатаешь, <i>trząść</i> ,	щатнушь,	шаю, ешь.
Швыряешь, <i>miotać</i> ,	швырнишь,	ряю, ешь.
Шевелишь, <i>poruszać</i> ,	льнушь,	лю, пишъ.
Шептаешь, <i>szeptać</i> ,	пнущь,	ичу, чешь.
Шибашь, <i>rzucać</i> ,	бнущь,	баю, ешь.
Щипашь, <i>szukać</i> ,	пнущь,	плю, пишъ.
Шлёпашь, <i>klaskać</i> ,	пнущь,	паю, ешь.
Шорошишь, <i>hałasować</i> ,	рохнушь,	ошу, ишь.

<i>Tryb bezokol. niepew.</i>	<i>Tryb bezok. iednotl.</i>	<i>C. terazn.</i>
Щепáшь, szcераć,	щупь,	пáю, ешь.
Щелкáшь, dadź szczy- tkę,	кнушь,	кáю, ешь.
Щикáшь, ucierać świe- cę,	кнупь,	каю, ешь.
Щипáшь, szczyраć,	пнупь,	пáю, лешь.

Przestroga 1. Słowa złożone pochodzące od tych słów mają znaczenie iednotliwe. Ob. §. 115.

2) Są niektóre słowa złożone mające znaczenie iednotliwych, chociaż ich pierwiastkowe nie są bynajmniej, pr. прибѣгнушь, uđadź się, do, od бѣгашь, помлнупшь, wzmiánkować, od мншь, вспрепечнупшься, wstrzęснáć się, od пречепáшь.

III. o Słowach prostych częstotliwych.

§. 110. Słowa częstotliwe zowią się te, które znaczą częste bywanie lub rabianie czego. Mają one dwoiakie znaczenie, iedno niepewne lub nieograniczone, drugie pewne lub ograniczone.

§. 111. Każde z tych znaczeń czasuje się iak słowo proste, uważając, że tylko ma znaczenie niepewne to, które ma tryb bezokoliczny częstotliwy. Słowa tego rodzaju są następuje,

<i>Znaczenie niepewne.</i>	<i>Znaczenie pewne.</i>
Блеспáшь, спáю.	Блеспшь, ещү, świećić się.
Бодáшь, дáю.	Боспш, бодү, bodzić.
Бродшшь, ожү, дшшь.	Бреспшь, едү, bródzić.
Брызгáшь, гаю, wутру- скає.	— брызжу, kropić.
Бывáшь, вáю,	Бышь, есмь, еси, byдź.
Бѣгáшь, гаю,	Бѣжáшь, бѣгу, жишь, bieгаć.
Валяшь, ляю,	Валишь, лю, wуwрасаć.
Величáшь, чáю,	Величшшь, ичу, чшшь, podnosić.
Вергáшь, гаю,	Вѣрзшшь, ржу, зшшь, rzucаć.
Видáшь, дáю,	Видшь, ижу, дшшь, widzieć.
Водшшь, ожү, дшшь,	Веспш, ведү, przywodzić.
Возшшь, ожү, озшшь,	Везпш, везү, wieźć.
Ворбчáшь, чаю,	Ворощшшь, очү, пишшь, obrасаć.

Znaczenie niepewne.

Вѣщаешь, шаю,
 Глошашь, шаю,
 Двигашь, гаю,
 Имашь, маю,
 Капашь, шаю,
 Кланяшся, яюсь,
 Короташь, шаю,
 Кривляшъ, лѣю,
 Кусашь, саю,
 Лазашь, ажу, зишь,
 Лешашь, шаю,
 Ломашь, маю,
 Мѣняшъ, нѣю,
 Мѣряшъ, ряю,
 Носишь, оцу, сишь,
 Плавашь, цаю,
 Ползашь, заю,
 Равнишь, нѣю,
 Роняшъ, нѣю,
 Сажашь, жаю,
 Слышашь, —
 Спашь, силю, пишъ,
 Спенашь, наю,
 Спрадашь, даю,
 Спрогашь, гаю,
 Таскашъ, каю,
 Тискашъ, каю,
 Трудашъ, даю,
 Тлгашся, гаюсь,
 Ходишь, ожу, дишь,
 Чашашъ, шаю,
 Бздишь, ажу, дишь,

Znaczenie pewne.

Вѣстишь, ѣшу, сишь, wążyc,
 wieszac.
 Глошишь, очу, пишъ, zżec.
 Двизашъ, йжу, жешъ, ruszyc.
 Япъ, ёмлю, лешъ, brać.
 Капишь, ачу, пишъ, toczyć.
 Клонишься, нѣсь, klaniać się.
 Коротишь, оцу, пишъ, skracac.
 Кривишь, влю, skrzywiac.
 Кусишь, кушу, сишь, kasac.
 Лѣзшь, ѣзу, łazić.
 Лешъ, ечу, пишъ, latać.
 Ломишь, млю, łamac.
 Мѣнишь, ню, odmieniać.
 Мѣряшь, рю, mierzyc.
 Несишь, несу, nosić.
 Плавъ, льву, pływać.
 Ползишь, лзу, pełzac.
 Равнишь, ню, równac.
 Ронишь, ню, upuszczac, wyrzucac.
 Садить, ажу, sadzić.
 Слышашъ, шу, пишъ, słyszeć.
 Спашъ, сшу, sprac.
 Спонашь, ону, ięszec.
 — спражду, дешъ, cierpieć.
 Спружишь, жу, пишъ, strugać.
 Тащишь, щу, пишъ, ciągnac.
 Тиснушь, сну, снешъ, ciskać.
 Трудить, ужу, дишь, utrudzac.
 Тяжишься, жу, prawować się.
 Ишлишь, иду, дешъ, iść.
 Чешъ, чпу, дешъ, czytać.
 Бхашъ, ѣду, дешъ, iechać.

IV. o Słowach złożonych.

§. 112. Złożonemi słowami zowią się te, które powstaiają z prostych i z przyimku, który nadaie jakąś moc, lub też modyfikacyią słowu prostemu. Zdarza się niekiedy, iż pierwiastkowe słowo ginie, kiedy złożone iest w użyciu, np. воскресашъ, zmartwychwstać;

исчезать, ginać; получать, przyuymować; попрекать i uprekать, zarzucac.

§. 113. Przyimki wchodzące do składu słów są następujące:

1. Безъ, безо (1) znaczy ujęcie czego, np. беспокоить, utrudzać; безобразить, zeszczać. Ten przyimek bywa niekiedy poprzedzony samogłoską o, iak, обезчестить, osławić, обезсилить, osłabić.

2. Во, въ (w) znaczy czynność przechodzącą wewnątrz do iakiey rzeczy, np. войти, wejść; влечь, wlać; влечь, wciągnąć; возить, wepchnąć; вставить, wstawić.

3. Вozъ, взъ, взо (w górę) oznacza czynność przechodzącą z dołu na górę, np. восходить, wstępować; вознесиися, podnieść się; влечь, wleść. Niekiedy oznacza początek, np. возмечь, zacząć mieć; возненавидеть, zacząć nienawidzić; возлюбить, polubić. Poprzedzony zaś ten przyimek od пре, wówczas znaczy wyższość, np. превзойти, przechodzić; превознесиися, wznieść się.

4. Вы (zewnątrz) 1) wyraża czynność zewnętrzną, np. выйти, wyjść; вывлекъ, wyciągnąć; вынести, wynieść; выбрать, wybrać; 2) dokonanie czego, выкрасть, wyciągnąć; выплунуть, wyplunąć; выбьить, wybić; вымыть, wumyć; 3) nabycie, np. выплатить, otrzymać przez płac; выиграть, wygrać; выльстивъ, przez pochlebstwo otrzymać.

5. До (do) wymierza granicę albo koniec, np. доходить, dochodzić; дописать, napisać aż do końca; доиграть, dograć.

6. За (za) znaczy 1) początek, np. засвистать, zagwizdać; заговорить, zacząć mówić; 2) dokonanie, np. закрасить, zamalować; закричать, upiękrzyć; 3) oddalenie, np. захватить, zaiechać; зайти, zażyć; 4) zby-

(1) Przyimki kończące się na spółgłoskę przybierają pospolicie samogłoskę o łącząc ze słowami, które poczynają się od dwóch spółgłosek, ażeby w wymawianiu nieco ułagodzić.

teczność, пр. заговоритъся, загадаѣ się; заспаѣсья, за-
спаѣ się; зацаловаѣсья, зацаловаѣ.

7. Изъ (z) ma znaczenie wy, używa się w stylu
górnym, пр. изгнаѣсья, выгнаѣ; избраѣсья, выбраѣ. O-
znacza także wykonanie, пр. падержаѣсья, wydaѣковаѣ;
износиѣсья, выносиѣ; изписаѣсья, выписаѣ.

8. На (na) znaczy 1) napelnienie, пр. набрѣситаѣ;
пазрѣситаѣ; наклаѣсья, наклаѣдѣ; 2) przyradek, пр. на-
спаѣсья, наспаѣ; наплаѣсья, наспаѣаѣ iakiey choroby
sobie; 3) czynność dokonana, пр. написаѣсья, написаѣ;
нарисоваѣсья, сарысоваѣ; 4) z zaimkiem zwrotnym zna-
czy dostatek, пр. наиграѣсья, паграѣ się do woli; на-
говориѣсья, пагадаѣ się; наплаѣсья, наспаѣаѣ się.

9. Надъ (nad) oznacza iakieś dodanie, пр. над-
спрѣситаѣ, надбудоваѣ; надписаѣсья, написаѣ.

10. Низъ (nizko) z góry na dół sprowadza czyn-
ność, w stylu górnym używa się zamiast съ, пр. низ-
ходиѣсья, зстаѣрѣ; низвергнуѣсья, страѣситаѣ; zamiast схо-
диѣсья i свергнуѣсья.

11. О, объ, обо (o, około) wyraża 1) czynność
wykonaną około iakiey rzeczy, пр. обитаѣсья, обиаѣ;
обойти, obeysdѣ; обстаѣваѣсья, оточыѣ; 2) wykład lub
badanie, пр. обдумаѣсья, обмыслиѣ; опиѣсаѣсья, опиѣсаѣ;
обольстѣсья, зwięsdѣ.

12. Омъ (od) znaczy 1) odcięcie iakiey części od
całości, пр. омбѣсья, омбѣситаѣ; омьрѣваѣсья, омьрѣваѣ;
2) od-
dalenie od siebie, пр. омшѣлкаѣсья, омдѣлаѣситаѣ; омстаѣ-
виѣсья, омдѣлаѣситаѣ; 3) przerwanie, пр. омписаѣсья, омпи-
саѣ; омкыѣсаѣсья, омдѣситаѣ; 4) z zaimkiem zwrotnym a-
wolnienie, пр. омговориѣсья, оммовѣситаѣ; омплаѣкаѣсья,
выплаѣкаѣ.

13. Пере, пре (prze) znaczy 1) czynność prze-
chodzącą miarę, пр. перѣполниѣсья, перѣполниѣситаѣ; перѣ-
спѣсья, перѣурѣситаѣ; 2) zmianę mieysca, перѣлиѣсья, перѣ-
лаѣситаѣ, перѣвестѣсья, перѣнесѣситаѣ; 3) odnawianie, пр. перѣ-
писаѣсья, перѣписаѣситаѣ; перѣдѣлаѣсья, перѣрѣбѣситаѣ; 4) prze-
ситаѣ, перѣѣхаѣсья, перѣситаѣситаѣ; перѣстаѣвиѣсья, сконѣчыѣситаѣ
ситаѣ, прѣрѣситаѣ; 5) пре злѣситаѣ z innym przyimkiem
znaczy wyższość, пр. прѣвознесѣсья, прѣнесѣситаѣ; прѣ-
возойти, прѣситаѣситаѣ. W stylu górnym пре używa się
zamiast пере.

14. По oznacza krótką chwile, i tłumaczy się przez nieco, пр. поиграть, nieco pograć; поговорить, rozmówić; погоспшить, zabawić się nieco; побыть, robydź.

15. Подъ (pod) wyraża czynność dokonaną, пр. подложить, podłożyć; подставить, podstawić; 2) przybliżenie, пр. подбъжать, podbiedz; подѣхашь, podiechać; подойти, podeyśdź.

16. Предъ (przed) wyraża czynność mającą stać się, пр. предсказать, przepowiedzieć; предисать, zalecić; предупредить, uprzedzić.

17. При (przy) oznacza 1) zbliżenie, пр. пристать, wylądować; приѣхашь, przybydź; 2) dodanie, пр. приліть, dolać; присоединить, przyłączyć.

18. Про (za) oznacza czynność wskrós przechodząca, пр. прорвать, przerwać; прожить, przeszyć szpada; 2) kontynuacją, пр. простоять, przestać; пробыть, przebydź; 3) stratę lub ujęcie, пр. прожить, przerić; проиграть, przegrać; проглядеть, przesłepić; 4) z zaimkiem zwrotnym бłąd, пр. проговориться, przegadać się.

19. Противъ (przeciw) wyraża sprzeciwienie się, противустоять, sprzeciwiać się; противорѣчить, sprzezczać się.

20. Разъ (osobно) znaczy podział, пр. разобрать, rozebrać; разрѣзать, pociąć w kawałki; разорвать, porwać; 2) z zaimkiem zwrotnym kontynuacją, пр. разговориться, rozgadać się; разоцнаться, rozespać się; разкричаться, rozkrzyczeć się.

21. Со, съ (z) znaczy 1) zebranie części; соспа-влять, złożyć; сплесть, spleść; 2) ujęcie, пр. смѣреть, wymazać; 3) czynność oznaczającą przechód z góry na dół, пр. сойти, zstąpić; сбросить, zrzucić; 4) wypełnienie, сдѣлать, wykonać.

22. У (u) oznacza 1) oddalenie, пр. унести, unieść; улетѣть, ulecieć; 2) urządzenie, укласть, ułożyć; уставить, ustawić; 3) zmniejszenie, пр. убить, umnieyszyć, урвать, urwać; 4) utrzymanie się, усно-вать, utrzymać się; удержать, dotrzymać; 5) przekonanie, упросить, uprosić; убѣдить, przekonać; 6) za-

boystwo, ubić, zabić; udawić, zadusić; 7) wypelnienie, umyć się, umyć się; usmożyć, postrzedz.

§. 114. Przykłady następne posłużą do wskazania różnicy, jaką przybierają słowa podług rozmaitych przyimków, z których są złożone.

Ze słowa ходи́ть lub ишти́ (sl. иши́), ісдз.	Ze sławiańskiego имати́ lub яши́, брац.
В-ходи́ть, wchodzić.	В-н-имати́, rozumieć.
Вос-ходи́ть } wstępować.	Вз-яти́, брац.
Вс-ходи́ть } wstępować.	Вос-при-яти́, wziąć.
Вы-ходи́ть, wychodzić.	Вы-нимати́, dobywać.
До-ходи́ть, dochodzić.	До-нимати́, zabierać.
За-ходи́ть, zachodzić.	За-нимати́, pożyczać.
Ис-ходи́ть, wychodzić.	Из-нимати́, wyjąć.
На-ходи́ть, znaleźć.	На-нимати́, paumować.
Низ-ходи́ть, zstąpić.	
Об-ходи́ть, obchodzić.	Об-нимати́, ścisnąć.
От-ходи́ть, wychodzić.	От-нимати́, odbierać.
Пере-ходи́ть, przechodzić.	
Пред-ходи́ть, ісдз przed kim.	Пере-нимати́, przeumować.
По-ходи́ть, być podobnym.	По-нимати́, rozumieć.
По-йти́, pójść.	По-йти́, złowić.
Под-ходи́ть, zbliżyć się.	Под-нимати́, podnieść.
Пре-вос-ходи́ть, przewyższać.	Пред-при-нимати́, przedsiębrać.
Пред-ходи́ть, poprzedzać.	При-нимати́, przeumować.
При-ходи́ть, przybywać.	При-под-ымати́, podnosić zwolna.
Про-ис-ходи́ть, pochodzić, wynikać.	Про-нимати́, przeumować.
Про-ходи́ть, przebywać.	
Рас-ходи́ться, rozdzielić się.	Раз-нимати́, oddzielać.
С-ходи́ть, zstępować.	С-нимати́, zdeumować.
С-низ-ходи́ть, zstępować.	
У-ходи́ть, oddalić się.	У-нимати́, zatrzymywać.

§. 115. Słowa złożone lub dokonane mają

1. Dwa tryby bezok. czasy, przeszły niedokony i dokonany.
2. W trybie oznaym. czasy teraz. przesz. niedokony i dokonany.
3. Dwa tryby rozkazujące.
4. Imiesłowy czasu przeszłego i terażniejszego.
5. Imiesłowy osobliwe.

Przestroga 1. Słowa złożone, powstałe z prostych, które mają znaczenie iednotliwych, mają dwa czasy przeszłe i przyszłe. Ob. §. 122.

Przestroga 2. Słowa złożone, których pierwiastkowe nie mają trybu bezokolicznego częstotliwego наывашь, mają ten tryb tak: пр. велѣшь, rozkazać, повелѣвашь; мерѣшь, umierać, умирашь; шерѣшь, trzeć, спиращь.

1. ТРЪВ БЕЗОКОЛІЧНЫ.		2. Т. ОЗНАЧАЮЩИА.	
1. ТРЪВ БЕЗОКОЛІЧНЫ. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.		2. Т. ОЗНАЧАЮЩИА. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.	
3. ТРЪВ РОЗКАЗУЮЩИА. ниедок. — нль. — — нль. — — нль. — ень. — юнь.		3. ТРЪВ РОЗКАЗУЮЩИА. ниедок. — нль. — — нль. — — нль. — ень. — юнь.	
4. ІМІЕСЛОВУ. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.		4. ІМІЕСЛОВУ. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.	
5. ІМІЕСЛОВУ ОСОБЛИВЕ. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.		5. ІМІЕСЛОВУ ОСОБЛИВЕ. ниедоконаны, кнать, кнать (албо нль і амь), доконаны, іак безокoliczny ниедоконаны слова простого.	

§. 116. Tryb bezokoliczny słów złożonych formuje się z bezokolicznego prostego. Z przyimku i bezokol. niepewnego formuje się dokonany; z przyimku i trybu bezokol. częstotliwego powstaie niedokończony. pr.

дѣлать, <i>bezok. nied.</i> опдѣлывать, <i>bezok. dok.</i> опдѣлашь.				
robić,		kończyć		
колѡшь, —	закалывать,	—	заколѡшь.	
kłóć.				
гуляшь, —	прогуливать,	—	прогуляшь.	
przechadzać się,				
смотрѣшь, —	усматривать,	—	усмотрѣшь.	
patrzeć.				

Lecz w słowach złożonych, których prosty iest ишь, bezok. niedok. zamiast zakończenia na ивать, przez ucięcie та нашь, i zbita się на яшь lub ашь, pr. любишь, *bezok. niedok.* возлюблѣшь, *bezok. dok.* возлюкochać. (бѣшь.

помѣшь, —	ушомлѣшь,	—	ушомѣшь.
mordować.			
грузишь, —	нагружать,	—	нагрузишь.
ładować.			
гасѣшь, —	погашать,	—	погасишь.
gasić.			

2. W trybie oznajmującym czasy przeszłe niedokonane formują się z przeszłego niedokonanego zamieniając ть на ю, ешь, w czasach terazni.; на лъ, ла, ло, w przeszłych; dodając zaś słowo posiłkowe бѣду (lub спѣну) w przyszłych. Czasy dokonane iak w prostych: terazniejszy łącząc się z przyimkiem robi przyszły dokonany, a przeszły niedokonany z przyimkiem formuje przeszły dokonany.

3. Tryby rozkazujące, niedokonane lub dokonane formują się iak w słowach prostych. Toż samo o imiesłowach osobliwych.

§. 117. Słowa proste nie mające trybu bezokol. częstotliwego formują różne czasy złożone.

1. Kończące się na *ю* poprzedzone samogłoską utrzymują zakończenie prostego w złożonych; np. *вергаю, rzucam, повергаю; obalam, касаясь, dotykam się, прикасаюсь; имаю, понимаю, rozumiem.*

2. Kończące się na *ю* lecz poprzedzone spółgłoską zamieniają *ю* na *лю* w złożonych, np. *веселю, bawię, увеселяю; даю, oddalam, удаляю. Lecz борю, бию się, поборяю, и горю, паляю się, выгораю.*

3. Zakończone na *ю* odmieniają się na *аю* w złożonych, np. *гибну, ginę, погибаю; мёрзну, marzę, замерзаю; кресну, powstaю, воскресю; выйавшу вину, więdnę, увидяю. Lecz гну, сохну и пияю, маюсе tryb bezokoliczny częstotliwy, маю сгибаю, посыхаю, вышываю.*

4. Zakończone na *жу*, pochodzące z sławiań. *жду*, chociaż mają bezokol. częstotliwy, wszakże odmieniają u na *даю*; np. *сужу (sl. суждѣ), rozsuwają, sądzę; нужу (slaw. нужду) принуждаю, zmuszam; бужу (sl. буждѣ), разбуwają, budzę.*

§. 118. W ogólności dla formowania czasu przeszłego i przyszłego dokonanych ze słowa prostego, potrzeba tylko dodać przyimek do tych czasów. Lecz jaki to jest przyimek, który się powinien łączyć z temi słowy? Następne prawidła nieco wyjaśnia.

1. Słowa znaczące czynność wypełnioną nagle, lub też doszłe do najwyższego stopnia, przyjmują *возь* lub *въ*, na formowanie czasów dokonanych; takie są: *алкаю, mieć głód; бунтоваю, buntować; бѣснѣю, szaleć; волнуяю, poruszać; вопию, wzdychać; гнушюся, mieć wstręt; гордѣюся, pysznić się; лелѣю, pieścić; попию, potnieć; препишествоваю, przeskadzać; чувствую, czuć.*

2. Słowa znaczące jakąś odmianę w zewnętrznej części przyjmują *вы*; np. *золотю, złocić; лудю, pocynować; лоплю, wylakierować; сминю, sinić; чеканю, rzezać dłotkiem.*

3. Oznaczające czynność gwałtowną przybierają *за*, np. *владаю, panować; ржавлю, rdzawieć, i inne*

zaś przybieraia razъ, пр. богатѣть, bogacić się; свирѣть, stawać się okrutnym; сердиться, złościć.

4. Słowa przyumią изъ oznaczaiące czynność przychodzącą do wysokiego stopnia, iak: баловать, pieścić; ходатайствовать, starać się; чахнуть, mieć suchoty; шумить, tępić.

5. Wyrażaiące iaki obraz przyumią на, пр. рисовать, чертить, wygrabić.

6. Słowa niiakie znaczące przeuście z iednego do drugiego stanu, przybieraia о lub объ, пр. бородачить, zaczynać brodą obrastać; бѣднѣть, ubożeć; злѣпиться, gniewać się; вѣспрѣть, starzeć się; зѣбнуть, ziębnieć; радоваться, cieszyć się; робѣть, tracić odwagę; каменѣть, kamienieć.

7. Oznajumiące iaki pewny pobyt, przybieraia пере (pre); пр. годовать, bawić się rok cały; днѣвать, dniować; зимовать, zimować; ночевать, posować.

8. Większa część słów, które nie mają złożonych formiа czasy dokonane z по, пр. алѣть, rumienić się; божить, przysięgać się; русѣть, stawać się blondym; шемнѣть, ciemnieć; краснѣть, czerwienieć; дѣйствовать, działać; жаловать, obiarować; жалѣть, żałować; желать, żądać; жерштовать, poświęcać; корѣштоваться, przywłaszczać; миловать, mieć litość; ленѣть, iasnieć; линять, linieć; шукнуть, zniednieć.

9. Niektóre przyumią съ lub со, iak: бредить, marzyć się; варить, warzyć; хоронить, ukrywać. Inne zaś у, пр. вѣзнуть, pogażać się; жалить, klóć; шарить, starzeć; наконец inne про, пр. дѣлать, zwlekać; горькнуть, gorzknieć.

§. 119. Niektóre słowa proste formiа swoje czasy dokonane bez przyimku, zowią ich słowami dokonanemi prostemi, (совершенно простіе). Te są następane:

<i>Bezok. niedok.</i>	<i>bezok. dok.</i>	<i>teraz.</i>	<i>przyszły.</i>
Бросать, rzucać,	бросятъ,	бросу,	брошу.
— розказаć,	велѣть,	—	велю.
Давать, dawać,	дашь,	даю,	дамъ.

<i>Bezok. niedok.</i>	<i>bezok. dok.</i>	<i>teraz.</i>	<i>przyszły.</i>
Дѣвашь, mieścić,	дѣшь,	вѣю,	дѣю.
— żenić,	женішь,	—	женію.
Кончашь, kończyć,	кѡнчишь,	чѣю,	нчу.
— kupić,	купишь,	—	куплю.
Лежашь, leżeć,	лечь, жу,		
Ложіться, kłaść się,	лечь, жусь,		лѣжу.
Лишашь, wyzuwać,	лишишь,	шѣю,	лишу.
Обижашь, krzywdzić,	обидѣшь,	жѣю,	ижу.
Падашь, upadać,	пасть,	пѣдаю,	паду.
Плѣнишь, więzić,	плѣнишь,	нѣю,	плѣнию.
Прощашь, przebaczać,	проспишь,	щѣю,	прощу.
Пускашь, } zostawiać,	пустишь,	скѣю,	
Пущашь, }		щѣю,	пущу.
Раждашь, rodzić,	родишь,	раждѣю,	рожу.
Рѣшашь, decydować,	рѣшишь,	шѣю,	рѣшу.
Свободжашь, swobodzić,	свободишь,	ждѣю,	ожу.
Садіться, } usieść,	сѣсь,	сажусь,	
Сидѣшь, } siedzieć,		сижу,	сѣду.
Скакашь, skakać,	скочишь,	ачу, ешь, очу,	ишь.
Ставашь, postawić,	спать, спѣю, пѣузу.		
Становіться,	влюсь,		стану.
Спрѣляшь, strzelać,	спрѣлишь,	лѣю, ѣлю.	
Спрѣчашь, spotykać,	спрѣшишь,	чѣю, ѣчу.	
Спунашь, isnąć,	шупишь,	пѣю, плѣю.	
Хвашашь, brać,	хвѣишь,	шѣю, хвачу.	
Являшь, pokazywać,	явишь,	являю, явлю.	

Przestr. 1. Słowo брать, brać, przybiera w swoich czasach dokonanych od *взимашь, пр. взять, возму, мѣшь.*

§. 120. Czasy dokonane kładąc się *pospolicie* przez słownikopisarzów z słowami złożonemi на *ываю, инаю, ню і аю*, kiedy zaś napotyka się czas przeszły lub przyszły słowa dokonanego, trzeba szukać *terazniejszego* czasu bez przyimku według reguł §§. 96 і 118. alholi też stosować się do następnego wzoru.

<i>Przesz.</i>	<i>Przysz.</i>	<i>Terazn.</i>	<i>Przesz.</i>	<i>Przysz.</i>	<i>Terazn.</i>
билъ,	блю,	бляю.	заль,	жу,	живаю.
виль,	влю,	вляю.	каль,	чу,	киваю.
милъ,	млю,	мляю.	шаль,		шываю.
пилъ,	плю,	пляю.	саль,	шу,	сываю.

<i>Przesz.</i>	<i>Przysz.</i>	<i>Terazn.</i>	<i>Przesz.</i>	<i>Przysz.</i>	<i>Terazn.</i>
диль, } зидь, } жилъ, }	жу,	ждаю.	скаль,	шу,	скиваю.
шилъ, } чилъ, }		живаю.	. . лъ,	. . ю,	ываю (2). н
силъ, } шилъ, }		чу,	чиваю.	бъ,	бу,
спилъ, } щилъ, }	шу,	шваю.	гъ,	гу,	гаю.
. . иль, . .	щю,	шваю.	къ,	ку,	каю.
		шваю.	зъ,	зу,	заю.
		шваю.	съ,	су,	саю.
		шваю.	. . лъ,	{ ду, шу,	даю. шаю (3).
	ю,	{ нваю. лю (1).			

P R Z Y K Ł A D Y.

<i>Przesz. dokon.</i>	<i>Przyszły.</i>	<i>Terazn. złożony.</i>	
Возлюбилъ,	блiю,	любляю, kocham.	} te dwa słowa w cza- sie te- raz. nie używa- ją się.
Погубилъ,	блiю,	губляю, niszczę.	
Оставилъ,	влiю,	спавляю, opuszczam.	
Оширавилъ,	влiю,	правляю, wyprowadzam.	
Воскормилъ,	млiю,	кормляю, karmię.	
Ушомилъ,	млiю,	томляю, morduję.	
Нашопилъ,	плiю,	шопляю, pałę.	
Облупилъ,	плiю,	лупляю, obłupię.	
Разбудилъ,	бужу,	будяю, budzę.	
Вынудилъ,	нужу,	нудяю, wymuszam.	
Нагрузилъ,	ужу,	грузяю, ładuję.	
Угрозилъ,	ожу,	грозяю, grożę.	
Услужилъ,	ужу,	служиваю, służę.	
Одолжилъ,	лжу,	должяю, pożyczam.	
Заплашилъ,	ачу,	плачиваю, płacę.	
Выучилъ,	учу,	учиваю, uczę.	

(1) Jeśli się znajduje przed иль inna spółgłoska; taż sama zachowuje się w przyszłym i terazniejszym złożonym.

(2) Jeśli się znajduje przed лъ iaka samogłoska, wówczas terazniejszy złożony ma ываю i нваю.

(3) Niekiedy лъ zamienia się na ду lub му, w czasie przyszł. на даю lub маю, w terazn. złożonym zachowując tę samogłoskę, która była przed лъ.

<i>Przeszły dok.</i>	<i>Przyszły.</i>	<i>Terazn. złożony.</i>
Полечилъ,	лечу́,	лечиваю, leczę.
Загасилъ,	гашу́,	гашаю, gaszę.
Упросилъ,	ошу́,	прошываю, proszam.
Совершилъ,	ршу́,	вершаю, wypełniam.
Успрашилъ,	ашу́,	спрашаю, lękam.
Ошмысилъ,	мщу́,	мщаю, mszczę.
Вылощилъ,	дощу́,	лащиваю, gładzę.
Сморщилъ,	рщу́,	морщиваю, marszczę.
Разговорилъ,	рю́,	говариваю, rozgadywam.
Выналилъ,	лю́,	наливаю, wypalam.
Исполнилъ,	ню́,	полию, napelniam.
Раздѣлилъ,	лю́,	дѣляю, rozdzielam.
Опрѣзалъ,	рѣжу́,	рѣзываю, odrzynam.
Показалъ,	кажу́,	казываю, pokazuję.
Оплакалъ,	плачу́,	плакиваю, oplakuję.
Скликалъ,	кличу́,	кликаю, zwołuję.
Вымещалъ,	мечу́,	мещиваю, wymiatam.
Списалъ,	пишу́,	писываю, spisuję.
Вычесалъ,	чешу́,	чесываю, wyczesywan.
Ошмыскалъ,	ищу́,	ищиваю, zbawduję.
Передѣлалъ,	лаю́,	дѣльваю, przerabiam.
Выигралъ,	раю́,	игриваю, wygrywam.
УколѠлъ,	колю́,	кальваю, kole.
Вымылъ,	мою́,	мываю, wumywam.
Посмотрѣлъ,	прю́,	сматриваю, poglądam.
Помогъ,	могу́,	могаю, pomagam.
Пренебрѣгъ,	брегу́,	брегаю, pogardzam.
Выпекъ,	пеку́,	пекаю, wypiekam.
Ощекъ,	сѣку́,	сѣкаю, odcinam.
Влѣзъ,	лѣзу́,	лѣзаю, włazę.
Пошрясъ,	шрясу́,	шрясаю, wtrząsam.
Соблюлъ,	блюду́,	блюдаю, zachowuję.
Напрялъ,	пряду́,	прядаю, naprzędę.
Укралъ,	краду́,	крадываю, skradam.
Сплѣлъ,	плешу́,	плешаю, uplatam.
Ощѣвлъ,	цѣвшу́,	цѣвшаю, odkwitam.
Смялъ,	мяшу́,	мяшаю, mieszam.

Przestr. Słowa następne złożone powstałe ze słów prostych składają się z iednozgóskowych, które mają tryb bezokol. częstotliwy nieregularny. Ob. §. 135.

<i>Przeszły dok.</i>	<i>Przyszły.</i>	<i>terazn. złożony.</i>
Избрáль,	изберу́,	избираю́, wybieram.
Назвáль,	назову́,	называю́, nazywam.
Прижáль,	прижму́,	прижимаю́, przyciskam.
Пожáль,	пожну́,	пожинаю́, żynam.
Нáчалъ,	начну́,	начинаю́, zaczynam.
Узнáль,	узнаю́,	узнаваю́, poznaję.
Послáль,	пошлю́,	посылаю́, posyłam.
Смяль,	сомну́,	сминаю́, scieram.
Распáль,	распну́,	распинаю́, rozpinam.
Зáнялъ,	займу́,	занимаю́, zabieram.
Убáль,	убью́,	убиваю́, zabijam.
Выпáль,	вышю́,	выпинаю́, wyrpiam.
Пережáль,	переживу́,	переживаю́, przeżywam.
Прослáль,	прослыву́,	прослываю́, słynę.
Запáль,	запою́,	запѣваю́, zaspiewam.
Призрáль,	призрю́,	призираю́ obdarzam iáłmu-
Зáперъ,	запру́,	запираю́, zamykam. (żną-
Ушѣръ,	ушрү́,	ушираю́, ucieram.
Просшѣръ,	проспрү́,	проспираю́, rozciągam.
Раздүль,	раздую́,	раздуваю́, rozdmuchywam.
Обүль,	обую́,	обуваю́, obuwam.
Согнүль,	согну́,	сгибаю́, schylam.

ARTYKUŁ II.

O używaniu trybów i czasów.

§. 121. Tryb bezokoliczny nie ma czasów w ięzuku rossyyskim, lecz może być sześciorakiego znaczenia. Ob. §. 85.

§. 122. Tryb oznajmujący wystawia czynność z różnicą trzech czasów, które mają rozmaite znaczenia.

1. Czas terazniejszy może mieć znaczenie niepewne, pewne i niedokonane. Czasy terazniejszy i niedokonany odpowiadają terazniejszemu w innych ięzykach, np. онъ берѣтъ а́рфу, наспрóиваетъ, играетъ, и каждый изъ насъ поѣтъ въ свою́ очередь, беретъ свою́ харфę, стóитъ, гра, и кажды́ з насъ спѣваетъ ко́лыно.

Przestroga. Czas terazniejszy używa się niekiedy

за przyszły, пр. завтра я обѣдаю дома (zamiast бѣду обѣдать), jutro obiadam w domu. Ужyва сѣ некиedy за czas przeszły, кedy dobituicy chcesz wyrazić, пр. довольно долгое время пользовались мы благопріимнымъ вѣшромъ; но внезапно мрачная шуча сокрываесть небо ошъ очей нашихъ, молнія со вѣхъ спорошъ блестящъ, море пѣнишя, przez dlugi czas używaliśmy przyjemnego wiatru, gdy nagle ciemny obłok zakrywa niebo przed nami, wszędzie się błyska, i morze burzy się.

2. Czas przeszły ma sześć rozmaitych znaczeń.

Dokonany niepewny oznacza czynność przeszłą, w znaczeniu niepewnym, пр. онѣ носили воду и мололи жерновомъ, nosili wodę i mleli w żarnach; я никогда не видалъ, ни слышалъ ничего подобнаго, ніс нігdy podobnego ani widziałem ani słyszałem.

Dokonany pewny oznacza czas, w którym się co staie, пр. сего утра быстро неслись корабли на вѣхъ парусѣхъ, tego poranku szybko okręty płynęły pod wszystkimi żaglami; я все видалъ и слышалъ, ja wszystko widziałem i słyszałem.

Przeszły *iednotliwy*, oznacza raz tylko zdarzoną czynność, która krótko trwa i nie powtarza się, пр. онѣ ринулись въ городъ, и кинулись на корысь, wdarli się do miasta i na łup rzucili się; молнія блестяла, грянулъ сильный громъ, и земля дрогнула, błysnęło, zagrzmiało, i ziemia wstrzęsła się.

Przeszły *częstotliwy*, oznacza czynność kilkakrotnie powtarzaną, пр. въ молодости своей игривалъ я въ мячъ, w młodości mojej grywałem w piłkę; Сократъ говаривалъ, Sokrates mawiał; я часто къ нему хаживалъ, często do niego chodziłem.

Przeszły *niedokonany*, oznacza już przez się czynność ale nieokreśloną, пр. соединяясь со Славянами, онѣ умножали ихъ силу, злѣчuwшы сѣ ze Sławianami powiększali ich siły; онѣ приучалъ многихъ звѣрей, przyzwyczaiał wiele zwierząt.

Przeszły *dokonany*, oznacza czynność przeszłą w czasie już oznaczonym, lub określonym, пр. по мрачилъ воздухъ, неистовая возстала буря, море въ яроссти своей возшумѣло, и страхъ объялъ чувства пла-

нашеley, powietrze zaczęło się, wsczęła się straszna burza, morze w poruszeniu, i padł strach na żeglarzy.

Przestroga. Słowa złożone, powstające z prostych, które mają znaczenie iednotliwych, zawierają w sobie dwa czasy przeszłe dokonane, z których pierwszy formuje się z przeszłego niepewnego, drugi z przeszłego iednotliwego. Pierwszy oznacza czynność zupełnie dokonaną i kilka razy powtórzoną, gdy tym czasem drugi, chociaż oznacza dokonaną czynność, ale raz tylko ieden stającą się, np. я егo смолкъл со стула, ја го спухахем зе столу; я егo смолкнуъл, strąciłem. Я егo молкъл, значу, ја iего trącałem; я егo молкнуъл, ја iего trąciłem; я егo смълкивалъ, ја iего strącałem, ale nie strąciłem.

3. Czas przyszły ma tyleż znaczeń ile przeszły, wyjąwszy znaczenie częstotliwe.

Przyszły niepewny, значу, iż rzecz iaka będzie zrobiona, ale w czasie nieokreślonym, np. буду стараться полезнымъ быть обществу, będę się starał bydz użytecznym społecznosci; они будутъ ъздить верхомъ, będą iездzić konno.

Przyszły pewny oznacza czas, w którym się stanie, np. я буду ъхать завтра на своей лошади, będę jutro iechał na siwym koniu.

Przyszły iednotliwy, oznacza czynność raz tylko ieden mającą się zdarzyć, i która się nie będzie powtarzała, np. могутъ ли надѣяться, что лира мой проинить еще ваше хладное сердце, mogli spodziewać się, iż lira moja dotknie raz ieszcze zimne twoie serce.

Przyszły niedokonany, значу, iż rzecz stanie się ale niepewnie, np. я буду переписывать до семи часовъ, będę przepisując do siódmej godziny; онъ будетъ ошь-слова до-слова пересказывать все, что ему будутъ читать, он będzie powtarzał słowo w słowo, со му będą czytać.

Przyszły dokonany, iż rzecz stanie się pewnie, np. я перепису все это до семи часовъ, przepiszę to wszystko do siódmej godziny; я расскажу вамъ егo похождения, opowiem iego awantury.

§. 123. Tryb rozkazujący nie ma czasów, ale ma takie same znaczenia, iaki bezokoliczny, wyjąwszy

częstotliwe; np. *niepowne* мѣнѣ говори, а бѣлье слушай, мнѣю мѡв а вѣсеу слухай; *powne*, не бѣги такъ скоро, не љегай такъ прѣдко; *jednolliwe*, шагни, зрѡб іeden krok; *niedokonane*, предусмѡтривай будущее, и воспоминай прошедшее, przewiduy przyszłość, i wspominauy przeszłość; *dokonane*, прочтѣ письмо, которое я получилъ отъ брата своего, и скажи мнѣ, чего онъ желаетъ, przeczytaj list, który odebrałem od brata mego i powiedz czego on żąda.

§. 124. W ięzyku rossyyskim nie ma trybu łączącego; lecz wyraża się ten tryb przez czas przeszły trybu oznajmującego z partykułą бы lub бѣ, złączoną ze spójnikiem что, да. Jeśli zaś partykuła бы jest bez spójnika, odpowiada wówczas trybowi łączącemu, np. я бы не думалъ, чтобы вы это сделали, nie sądziłbym, żebyś to miał zrobić; если бѣ вы не были моимъ другомъ, я бы молчалъ, jeśli быś nie był moim przyjacielem iabym milczał. Tryb życzący wyraża się z partykułą да, w czasie terazn. lub przyszłym, np. да почитимъ вѣру неоцѣненнымъ сокровищемъ, uważamy wiarę iako skarb nieoceniony.

Przestroga 1. Partykuła бы кладzie się pospolicie ze spójnikami естъли, іесли, будшо, іакбу, что, да, же, хотя, chociaż.

Przestroga 2. Z partykułą чтобы і дабы кладzie się także tryb bezokoliczny; np. дабы хорошо зналъ языкъ, ажебы зналъ добре іęzyкъ.

§. 125. Imiesłowy mają czas terazn. i przeszły, które mają też same znaczenia iak terazn. i przyszły w trybie oznajmującym. Imiesłowy często używają się w ięzyku rossyyskim, służą szczególnie w uniknięciu częstych powtarzań zaimków względnych, np. говорящій правду, наживаешь враговъ, мѡвіащій правду, robi sobie nieprzyjaciół; розы, цвѣтущія въ саду природы, смѣшаны съ терниемъ, напоминающимъ человеку, что труды отъ услаждения неразлучны бывають, розы квітнące w ogrodzie przyrodzenia są zmieszane cierniem, który przypomina człowiekowi, że trudy od roskoszy są nierozdzielne. Тоż samo мѡви się o Imiesłowach osobliwych, np. прогуливаясь однажды въ саду, встрѣтилъ я друга своего, przechadzając się

w ogrodzie spotkałem mego przyjaciela; они работали по-прежнему, а поработавши пьюшь, спіевають працюючи, по працы заі пійа.

A R T Y K U Ł III.

O czasowaniu słów biernych.

Przestroga. Słowa bierne powstają z imiesłówów biernych łącząc się ze słowem posiłkowym, zaczniemy od formowania tych imiesłówów.

І М І Е С Ł О В Ы.

§. 126. Imiesłów czasu terażn. bierny formuje się

1. Od pierwszej osoby liczby mnogiej czasu terażniejszego trybu oznajm. zamieniając ь на ый, ая, ое. Tak więc w formie uciętej podobny jest do pierwszej osoby i kończy się на емь albo имь, пр, мѣрлемь, мierzumu, мѣрлемый, ая, ое, mierzony; желаемь, жадану, желаемый, жадану.

2) Z pierwszej osoby liczby pojedyn. w słowach на бу, ву, гу, ду, ту, зу, су, zamieniając у на омый, ая, ое, пр. берегу, strzegę, берегомый, strzeżony; пеку, piekę, пекомый, припечony; плешу, плешомый, плесiony.

Przestroga. Wiele słów, chociaż czynnych, nie mają tego Imiesłowu, między innymi prawie wszystkie kończące się на бу, ну, ру і ю. Lecz wtenczas używa się Imiesłów czasu terażn. czynny, do którego się łączy zaimek zwrotny ся, пр. гну, гнѣ, гнущийся.

§. 127. Imiesłów przeszły bierny formuje się

1. z trybu bezokolicznego zamieniając

a) ь w trybie bezokol. на ашь, яшь і ьшь to końcowe odmiany на ый, ая, ое, пр. двигашь, гнзашь, двиганный, ая, ое, wzguszony; мѣряшь, мierzucь, мѣрянный; клікашь, волаць, кліканный; велѣшь, rozkazaць, велѣнный, niemniej też trybu bezokol. częstotliwe, іак, калывашь, клѣць, калыванный.

b) ь w trybie bezokol. на ошь, ушь і ышь,

zamienia się шый, ая, ое, пр. колѣть, кѣс; колѣтый, ая, ое, кѣты; шянуть, сягнуть, шянутый; мышь, мыс, мытый; niemię trybu bezokol. iednotliwe, iak, двинушь, порусzyć, двинутый. Niektóre przybierają wiele iednozglęsek, między innymi kończące się na яшь і ѣшь, iak, пишь, ріс, пітый; пѣшь, співаць, пѣтый; шерашь, трзещь, шёртый.

2. Z czasu terazn. trybu oznaymiającego w słowach mających tryb bezokol. на ишь, odmieniając ю і у на енный, ая, ое, пр. валю, przewracam, валенный; спрюю, будиуе, спрѣенный; люблю, Kocham, люблѣнный; гащю, газзю, гащенннй; грузю, ładuję, грузѣнный; uważając przytém, że kończące się на жу, które pochodzą od sławiańskich ждѣ, utrzymują spółgłoskę д; iakoto: сажю, садзю (sl. саждѣ) саждѣнный; шружю, трудзю, (sl. шруждѣ) шруждѣнный. Oprócz tego, dodają się słowa kończące się на бу, гу, ку, ду, шу, зу, су, uważając, że gardłowe г і к odmieniają się w zębowe ж і ч, пр. грызю, грызю, грызѣнный, плещю, шлатам, плещѣнный; шпругю, шпругзю, шпружѣнный, пекю, пекзю, печѣнный.

Т Р У В В Е Z O K O L I C Z N Y .

§. 128. Rozmaite znaczenia trybu bezokol. biernego powstają z Imiesłowów, w formie uciętey і położoney w przypadku trzecim, z dodaniem słowa posilkowego бышь, пр.

niepewny. Бышь любіму, w żeńs. мой, byдź kochanym.

Pewny. Бышь валену, жеńsk. ной, byдź obalonym.

iednotliwy. Бышь уколошу, byдź ukłótym.

szęstotliwy. Бышь калывану, byдź kłótym.

niedokon. Бышь посылану, } byдź posłanym.

dokonany, Бышь послану, }

Т Р У В O Z N A Y M I A J U C Y .

§. 129. 1. Czas terazn. bierny trybu oznaymiającego, formuje się z Imiesłowu czasu terazniejszego uciętego, і слова posilkowego w tymże czasie, пр.

Я (есмь) любімь, ма, мо.

Ты (есі) любімь, ма, мо.

Онъ (есѣ) любимъ; она, любима.

Мы (есмы) любимы.

Вы (есѣ) любимы.

Онѣ, онѣ (суть) любимы.

Uwaga. Słowa nie mające imiesłowu biernego czasu teraźniejszego, nie mają też czasu teraźn. biernego w trybie oznajmującym. Lecz w ogólności czas teraźn. bierny używa się tylko w stylu górnym, i w przemianie frazesu w słowie czynnym, alholiteż zaimkowym (§. 133). Tak więc zamiast я (есмь) именуемъ, іestem nazwany, można powiedzieć мені именующъ (lub зовущъ) мене зовіа, albo я именуюсь, называю się.

2. Czasy przeszłe powstają z imiesłowów biernych łącząc się z czasem przeszłym posiłkowym, np.

niedokonany, Я { былъ колошъ,
была колоша,
было колошо, } быłem kłóty.

dokonany, Я { былъ вáлень,
была вáлена,
было вáлено, } быłem wywrasany.

iednotliwy, Я { былъ уколошъ,
была уколоша,
было уколошо, } быłem ukłóty.

częstotliwy, Я бывáль кáлыванъ, bywałem kłóty.

niedokonany, Я бывáль посланъ, быłem posyłany.

dokonany, Я былъ посланъ, быłem posłany.

3. Czasy przyszłe formują się także, dodając do Imiesłowów słowo posiłkowe буду (nie zaś стáну); np. буду колошъ, кольнущъ, będę kłóty; буду посылаъ, посланъ, będę posłany.

Т Р Ы Б Р О З К А З У І А Ю Щ І Е

§. 130. Tryb rozkazujący formuje się także ze słowem posiłkowym будь, np. будь колошъ, bądź kłóty; будь вáлень, bądź obalony. Toż samo іest z Imiesłowem osobliwym, np. будучи любимъ, będąc kochany; будучи вáлень, będąc obalony.

Przestroga. Zamiast trybu rozkazującego biernego używa się często czynny; tak więc zamiast mó-

wienia niech będzie chwalony, пусть его хвалящъ,
niech go chwala.

ARTYKUŁ IV.

O czasowaniu słów przyutniających zaimek zwrotny.

§. 131. Zaimek zwrotny *себя*, przez ucięcie zaś *ся* lub *сь*, dodaje się słowom czynnym bezpośrednio po zakończeniu każdego czasu, ażeby powstały słowa zwrotne; albowiem widzieliśmy (§. 79), że ten zaimek używa się we trzech osobach.

Przeestroga. Kładzie się *поспolicie ся* po zakończeniach mających spółgłoskę, lub *ь і й*, a zaś *сь* po samogłoskach, iak się okaże z następnych przykładów.

Т Р У В В Е З О К О Л И Ч Н Ы .

niedokonany. Мышья, тучь ся.

częstotliwy. Мывашья, тучь ся często.

Т Р У В О З Н А У М И А Ц Ы .

Czas terazn. Моюсь,

Моешья,

Моешья,

Моемья,

Моешесь,

Моюшья,

przesz. niedok. Я мылся, żeńsk. лась, п. лось, тучь-
тем ся.

Мы мылись,

przesz. częstotl. Я мывался, лась, лось, тучьвалем ся.

Мы мывались,

przysz. niedok. Буду мышья, бѣдѣ тучь ся.

Т Р У В Р О З К А З У И А Ц Ы .

niedokonany. Мойся, тучь ся.

Мойшесь.

І М І Е С Л О В Ы .

terazniejszy. Моющійся, аяся, еесь, тучьясь ся.

przesz. niedok. Мывшійся, аяся, еесь,

przesz. częstotl. Мывавшійся, аяся, еесь, } тучьшьясь ся.

IMIESŁOWY OSOBLIWE.

terazniejszy. Моясь lub моючись, myjąc się.
przez. niedok. Мывшись, mywszy się.
przez. cząstotl. Мывавшись,

§. 132. Słowa przybierające zaimek zwrotny są
 1) Słowa zwrotne (возвратные) tak zwane, iż ozna-
 czają czynność przedmiotu działającego na siebie;
 iak

Бриюсь, golić się, bręюсь, eńсья.
 Вершюсь, obracać się, верчюсь, пиюсь.
 Обуваться, obywać się, обуваясь, еньсья.
 Одѣваться, ubierać się, одѣваясь, еньсья.
 Чесаться, czesać się, чешусь, шешсья.

2) Słowa wzajemne (взаимные) wyrażają czynność
 dwóch albo więcej przedmiotów działających wzajem-
 nie jeden na drugiego, iakoto:

Борюсь, bodzić się, боюсь, еньсья.
 Браниюсь, kłócić się, бранюсь, иньсья.
 Рубиюсь, rąbać się, рублюсь, бишьсья.
 Сражаться, waleczyć, сражаюсь, еньсья.
 Собираюсь, spierać się, собоюсь, иньсья.

3) Słowa powszechnie (общие) czasują się z zaim-
 kiem zwrotnym, nie są zaś ani zwrotne, ani zaim-
 kowe, lecz mają znaczenie czynne lub niakie, np.

Божись, przysięgać się, божусь, жиюсь.
 Боясь, obawiać się, боюсь, иньсья.
 Касаюсь, tuziec się, касаюсь, еньсья.
 Кланяюсь, kłaniać się, кланяюсь, еньсья.
 Смѣюсь, śmiać się, смѣюсь, еньсья.
 Стараясь, usiłować, стараюсь, еньсья.

§. 133. Zaimek ся, lub съ dodać się także słowom
 czynnym dla zrobienia biernych (§. 129. w przestro-
 dzie); iak хвалюсь, iestem chwalony; изъ молока дѣ-
 лаеяся масло, masło robi się z mleka. Lecz nie trze-
 ba sądzić, że ze wszystkich słów czynnych można zro-
 bić bierne przez dodanie zaimku zwrotnego. Ta za-
 miana wówczas nie zachodzi, kiedy przedmiot główny
 znajduje się w okresie wyrażającym się z przyimkiem
 przez. Tak chcąc np. tłumaczyć: iest umyty przez
 służącego, bity przez pana; nie można powiedzieć po

rusku; мѡстся отъ слуги, бѣтсѧ отъ господина, w niedostatku słowa biernego, które się nie często używa, obrócić na czynne, i mówić ego slugá mѡstъ, iego slugá myie; ego gosподинъ бѣтсѧ, pan iego biie.

Uwaga. Lubo się mówi bardzo dobrze вѣшпромъ (albo отъ вѣшпра) деревья качаюмся, drzewa są poruszane od wiatru; стѣмвсзшткѣм nie można powiedzieć podobnie mówiąc o dziecięciu karmioném przez mamkę, дитя отъ кормилицы качаетсѧ; znaczyłoby, iż dziecię kołysając się unika od mamki. Przyczyną tego iest, że przyimek отъ znaczy oddalenie się osoby; tu zaś czynność wiatru względem drzew iest taka, iż one oddalić się nie mogą: отъ вѣшпра znaczy przyczynę, nie zaś oddalenie się.

ARTYKUL V.

O słowach nieosobistych.

§. 134. Język rossyyski mało ma słów nieosobistych tak właściwie zwanych; albowiem wiele słów, które są nieosobiste w innych językach, mają właściwą odmianę w rossyyskim. I tak w języku francuzkim il pleut, po rusku дождь идѣтъ, deszcz pada, il pleuvoit, дождь тѣлъ, deszcz padał; il pleuvra, дождь будѣтъ, deszcz będzie padał; il neige, снѣгъ идѣтъ, śnieg pada. Następne słowa są nieosobiste:

Довлѣтъ, należy.

Лзя, можна; нельзѧ, nie można.

Мѡжно, возмѡжно, można.

Приспѡитъ, przystoi, przesz. пристало, przyszły
приспанѣтъ.

Смеркаѣтъ, zmierzcha się, смѣркалось, смѣркнѣтъ.

Снитсѧ, śni się, смѣлось, приснитсѧ.

2. Używają się iak słowa nieosobiste odeymuiąc subiekt (sujet).

1. Osoba trzecia liczby pojedynczey wielu słów niiakich i powszechnych, iak:

Вѡдитсѧ, zdarza się,	od вожѹ.
Дрѣмлетсѧ, drzemie się,	od дрѣмлю.
Кажетсѧ, zdaie się,	od кажусь.
Мнитсѧ, mnieman,	od мню.

Надлежить, potrzeba,	od nadleżу.
Случается, zdarza się,	od случаютсь.
Хочется, chce się,	od хочу.

2) Trzecia osoba liczby mnogiej słów czynnych i miastek, iak:

Говорить, mówią,	говорили, mówili.
Думають, sądzą,	думали, sądžili.
Пишуть, piszą,	писали, pisali.

3) Rodzaj miastki imiesłowu biernego i wielu przy-
miotników.

Вѣдно, rozkazano,	легко, łatwo.
Видно, okazuje się,	полно, dostatecznie.
Дано, дано,	похвално, chwalebnie.
Довольно, dosyć jest,	прудно, trudno.
Должно, potrzeba,	сказано, powiedziano.

ARTYKUŁ VI.

O Słowach nieforemnych.

§. 135. Słowami nieforemnymi zowią się te, które oddalają się od prawideł powszechnych czasowania. W języku rossyjskim słowa nieforemne są:

- 1) prawie wszystkie jednozgłoskowe.
- 2) Słowa kończące się na *чь*, i na *шь* (lub *ми*) poprzedzone spółgłoską.
- 3) Niektóre oddalające się od formowania pełnych czasów i osób.

Przestroga 1. Między słowami jednozgłoskowymi wiele jest foremnych, chociaż są położone w następnym szeregu tylko dla tego, iż chcieliśmy dać dostateczny zbiór słów jednozgłoskowych.

1. Słowa jednozgłoskowe kończące się na *шь* poprzedzone samogłoską.

a) na *ашь* i *яшь*.

Tryb bezokół.

Брашь, браć,
Драшь, дрзесь,
Врашь, Ігаць,
Жрашь, згзесь,
Ждашь, czekać,

Tr. częstot.

бирать,
дирать,
вирать,
жирать*,
жидать*.

Час terazniejszy.

беру, ресь.
деру, ресь.
вру, ресь.
жру, ресь.
жду, десь.

<i>Tryb bezokol.</i>	<i>Tr. częstot.</i>	<i>Czas teraźniejszy.</i>
Звать, wołać,	зываютъ,	зову, вѣшь,
Рвать, rwać,	рываютъ*,	рву, вѣшь,
Ржать, rżecь,	—	ржу, жѣшь,
Гнать, pędzić,	—	гоню, нишь,
Знать, wiedzieć,	знавать,	знаю, ѣшь,
Дать, dać,	} Obacz przepisy.	
Стать, mieć się,		
Слать, posyłać,	сылають,	шлю, лѣшь,
Сплатъ, rozprościć- гаć,	спылають,	спелю, лѣшь,
Спать, spać,	спыпають,	сплю, пишь,
Лгать, kłamać,	лыгають*,	лгу, лжѣшь.
Ткать, tkacь,	тыкають,	тку, тчѣшь,
Мчать, wynosić,	—	мчу, чишь,
Жать, żać,	жимають*,	жну, нѣшь,
Жать, cisnąć,	жимають,	жму, мѣшь.
Чать, zacząć,	чинаять,	чну, чнѣшь.
Мять, gniesć, trzecь,	минають,	мну, нѣшь.
Ять, brać,	—	ѣмлю, лещь.

Przepisy.

1. Tryby bezokoliczne częstotliwe oznaczone gwiazdeczkami, nie są używane w słowach prostych, lecz służą do formowania słów złożonych.

2. Słowa czynne kończące się na ать formują imiesłów czasu przeszłego biernego zamieniając ть на ныи, ая, ое, wyjąwszy жать, cisnąć, жать, żać; чать, zaczynać, które odmieniają ть на шый. Nie-mniej kończące się на ять odmieniają ть на шый.

3. Słowa дать і стать są trybami bezokol. dokonanemi od давать і становить (§. 119). Дать ма w czasie przyszłym dokonanym дамъ, дашь, дастъ, дадимъ, дадите, дадутъ.

4. Słowa чать, пишь і ять, są używane tylko dla formowania czasów przeszłych złożonych, iak

Начинають, zaczynać, bezokol. dok. начать.

Распинають, rozpinacь, — распять.

Понимають, rozumieć, — поциять.

Wszystkie złożone z ять lub имають (§. 114) mają tryb bezokol. dokonany ять lub нять, і w przyszłym

dokonanym imу lub ниму. Вынима́ть, wуіа́ć ze-
wnątrz, на imу lub ниму, dok. wыня́ть i wыну́ть,
w przyszłym wыну, нешь.

b) kończące się на ишь lub ышь.

<i>Tryb bezokoliczny.</i>	<i>Tr. częstoll.</i>	<i>Czas terazn.</i>
Бишь, bić,	бива́шь,	бью, бѣшь (sl. бию).
Вишь, kręcić,	вива́шь*,	вью, вѣшь (sl. вию).
Лишь, lać,	лива́шь*,	лью, лѣшь (sl. лию).
Пишь, pić,	пива́шь,	пью, пѣшь (sl. пию).
Шишь, szuć,	шива́шь,	шью, шѣшь (sl. шию).
Гнишь, gnić,	гнива́шь*,	гнию, гѣшь,
Бришь, golić,	брива́шь,	брѣю, (sl. брию).
Мвишь, myśleć,	—	мню, ишь.
Дмишь, dać,	—	дмю, ишь.
Тмишь, śmić,	шмѣва́шь*,	шмю, ишь,
Тлишь, psuć,	—	шлю, ишь.
Длишь, odwłaczać,	—	длю, ишь,
Злишь, gniewać się,	—	злюсь, ишься.
Чшишь, czuć,	чипа́шь,	чшу, шишь.
Льшишь, pochlebiać,	льщива́шь*,	льщу, спишь.
Мшишь, mścić się,	мщива́шь*,	мщу, спишь.
Мшишь, mszyc.	—	мшу, шишь.
Тщишь, starać się,	—	шщу, щишься.
Жишь, żyć,	жива́шь,	живу́, вѣшь.
Плышь, pływać,	пльва́шь,	пльву́, вѣшь.
Слышь, słysać,	слыва́шь,	слыву́, вѣшь.
Спышь, stygnąć,	спыва́нь*,	спыну, нешь.
Вышь, wyc,	ыва́шь*,	вою, ешь (sl. вѣю).
Крышь, kryć,	крыва́шь,	крою, ешь (sl. крѣю).
Мышь, myć,	мыва́шь,	мою, ешь (sl. мѣю).
Нышь, trącić się,	ныва́шь*,	ною, ешь (sl. нѣю).
Рышь, korąć,	рыва́шь,	рою, ешь (sl. рѣю).

P r z e p i s y .

1. Słowa czynne kończące się na *ишь* i *ьшь* formułą imiesłów bierny czasu przeszłego zamieniają *ть* na *мый*, wyjąwszy *чшить*, *льсшить*, *мешить* i *мшишь*, które formułą go z czasu teraźn. zamieniają *у* na *енный*.

2. Słowa zakończone na *ишь*, mające czas teraźn. na *ю*, mają tryb rozkazujący na *ей*; iakoż: *бю*, *бию*, *бей*.

3. Nie trzeba uważać złożonych z *чшить*, *посчитува*, *уважа*, ze słowami *честь*, *считат*, *як*:

Почита́ть, уважа́ть, (od <i>чшить</i>).	Счита́ть, личество́, (od <i>честь</i>).

bezok. dok. почтѣшь.

честь.

przesz. dok. почтѣль, ла, ло.

счѣль, сочлѣ, члѣ.

przysz. dok. почтѣу, шѣшь.

сочтѣу, шѣшь.

Jednak często są używane iedno za drugie, np. *предпочита́ть*, *уважа́ть*, *здае* się *bydź* złożoném z *чшить*, formuie swoje czasy dokonane od *честь*; *bezok. dok.* *предпочѣль*, *члѣ*; *przysz. dok.* *предпочтѣу*, *чшѣшь*.

c) zakończone na *ѣшь*.

Tryb bezokoliczny. bezok. częstotl. C. teraźn.

Бдѣшь, чува.

—

бдѣю, ишь.

Дѣшь, podziewa. *Обач* *przepisy*.

Пѣшь, śpiewa,

пѣва́шь,

пою, ѣшь.

Зрѣшь, widzie,

*зира́шь**,

зрю, ишь.

Зрѣшь, dozrzewa,

зрѣва́шь,

зрѣю, ешь.

Грѣшь, grze,

грѣва́шь,

грѣю, ешь.

Прѣшь, prze,

*прѣва́шь**,

прѣю, ешь.

Спѣшь, dośpiewa,

спѣва́шь,

спѣю, ешь.

Рдѣшь, czerwieni,

*рдѣва́шь**,

рдѣю, ешь.

Глѣшь, gni,

*шлѣва́шь**,

шлѣю, ешь.

Смѣшь, śmie,

—

смѣю, ешь.

P r z e p i s y .

1. Słowa czynne zakończone na *ѣшь* formułą imiesłów przeszły bierny zamieniają *ть* na *мый*.

2. Słowo *дѣшь* iest tryb *bezokol. dok.* *pochodzi* od *дѣва́шь*, czas *przyszły* *дѣю* (§. 119).

3. Są tylko cztery słowa mające tryb bezokoliczny na *ть* poprzedzony od *e*, te są:

Мерѣшь, umiераć,	ми́рашь,	мру, рѣшь.
Перѣшь, parć,	пи́рашь,	пру, рѣшь. (sł. прý).
Терѣшь, trzeć,	ти́рашь,	пру, рѣшь (sł. прыю).
Смерть, zetrzeć,	спи́рашь,	спру, рѣшь.

d) kończące się na *ушь*.

Душь, dmuchać,	дува́шь,	дую, ешь.
Гнушь, gnać,	гиба́шь,	гну, нѣшь.
Снушь, zasnąć,	—	сну, нѣшь.
Уть, obuwać się,	ува́ть,	ую, ешь.

Przeprisy.

1. Słowa kończące się na *ушь*, formułą imiesłów przesz. bierny zamieniając *ть* na *мый*.

2. Słowo *уть*, używa się tylko w złożonych, pr. *обува́ть*, *обуwać się*, *разува́ть*, *zrzucac bóty*, *обушь* i *разушь*; *обую* i *разую*.

3. Słowa zakończone na *чь* i *ть* (lub *ши*) poprzedzone spółgłoską.

a) на *чь* (sł. *щи*).

Tryb bezokol.	częstotł.	Czas terazn.
Беречь, strzedz,	берега́шь*,	берегу́, жѣшь (sł. брегý).
Жечь, palić,	жига́шь*,	жгу́, жжѣшь.
Лечь, leżeć. Obacz przepis.	мога́шь*,	могу́, жѣшь.
Мочь, módz,	пряга́ть,	прягу́, жѣшь.
Прячь, łączycь,	сперега́шь,	сперегу́, жѣшь (sł. спрегý).
Сшеречь, pilnować,	стига́ть,	стигеу́, жѣшь.
Стить, dościgać,	влека́шь,	влеку́, чѣшь.
Влечь, (1) ciągnąć,	пекáшь,	пеку́, чѣшь.
Печь, piec,	река́ть,	реку́, чѣшь.
Речь, rzeknąć,	сѣка́ть,	сѣку́, чѣшь.
Сѣчь, siec,	—	толку́, чѣшь.
Толочь, tuc,	—	

(1) Zamiast *влечь*, w mowie rozpolitey mówi się *волочь*, cz. terazn. *волоку́*, *чѣшь*.

Przepisy.

1. Słowa kończące się na *чь*, mają czas terażn. na *гу* lub *ку*, i formują czas przeszły z terażniejszego zamieniając *у* na *ъ*, *ла*, *ло*, (§. 100), wyjąwszy *жгу* i *шолку*, które mają *жѣгъ*, *жгла* i *шолокъ*, *шолоклá*.

2. Słowo *лечь*, jest trybem bezokol. dokonanym od *лежати*, *леżeць* (§. 119), przesz. dokon. *лѣгъ*, *лѣгла*, przysz. dok. *лягъ*, *жешь*, przesz. niedok. *лягь*.

3. Słowa *пречь*, *спичь* i *речь* są używane tylko w słowach złożonych, np.

Запрѣгати, *zarzęgać*, bezokol. dok. *запрѣчь*.

Досѣгати, *dościgać*, — *досѣчь*.

Отпрѣкати, *odmawiać*, — *отпречь*.

b) на *шь* (lub *ши*) poprzedzone spółgłoską.

Tryb bezokol.

szęstott.

Cz. terażn.

Грѣшь, *grzebać*,

грѣбати,

грѣбу, *бѣшь*.

Скрѣшь, *skrobać*,

скрѣбати,

скрѣбу, *бѣшь*.

Блюсти, *strzedz*,

*блюдати**,

блюду, *дѣшь*.

Босни, *bodzić*,

—

боду, *дѣшь*.

Брѣшь, *bredzić*,

—

брѣду, *дѣшь*.

Вести, *prowadzić*,

—

веду, *дѣшь*.

Грѣши, *grzązać*,

—

грѣду, *дѣшь*.

Клѣшь, *kłaść*,

клѣдывати,

кладу, *дѣшь*.

Крашь, *kraść*,

крадывати,

краду, *дѣшь*.

Прѣшь, *prządź*,

прѣдати,

прѣду, *дѣшь*.

Сѣсть, *siedzieć*.

} *Обачь* *przepisy*.

Паси, *upaść*.

Гнѣшь, *gnieść*,

гнѣпати,

гнѣпу, *пѣшь*.

Мѣши, *wymiać*,

мѣпати,

мѣпу, *пѣшь*.

Мяши, *mać*,

*мяпати**,

мяпу, *пѣшь*.

Плѣшь, *pleść*,

плѣпати,

плѣпу, *пѣшь*.

Роси, *rosnąć*,

*роспати**,

роспу, *пѣшь*.

Цвѣшь, *kwitnąć*,

*цвѣпати**,

цвѣпу, *пѣшь*.

Чѣшь, *czytać*,

—

чшу, *пѣшь*.

Вѣши, *wieźć*,

—

вѣзу, *зѣшь*.

Грызѣшь, *grzyć*,

грызѣпати,

грызѣпу, *зѣшь*.

Ползи, *pełzać*,

—

ползу, *зѣшь*.

Нѣшь, *nosić*,

—

несу, *сѣшь*.

Паси, *paść*,

*пасати**,

пасу, *сѣчь*.

Трясти; trząść,
Кляшь, kłuć,

прясать, шрясать, сесь.
клинашь*, клянью, нешь.
(сл. клену).

Pr z e p i s y.

1. Między temi słowy, które mają czas terazniey-
szy na *бу, зу, су*, formułą czas przeszły zamieniając
у на *ь, ла, ло* (§. 100); lecz te, które mają на *ду і ту*
на *ль, ла, ло*, і także słowo *клянью* та *кляль, ла, ло*.
Wyumnie się *росуть*, które та *рось, слá, слó*.

2. Z tych słowa czynne formułą imiesłów przeszły
bierny z teraznieyszego zamieniając у на *ениый*, *wyia-*
wszу *кляшь*, które та *кляный*.

3. Słowa *пасть і сесь* są trybami bezokoliczne-
mi dokonanemi od *падать і сидеть* (§. 119); *przesz.*
dokon. *паль і сьль*, *przysz. dok.* *падуть, десь і сяду,*
дешь, *rozkazujący dokonany*, *падй і сидь*.

4. Słowo *рѣши* używa się tylko w złożonych,
iako: *спрѣшамь, ісдъ* на spotkanie; *обрѣшамь*, *znay-*
dować; *приобрѣшамь*, *nabywać*; *изобрѣшамь*, *wynay-*
dować. Wszystkie te złożone mają w trybie bezokol.
dok. рѣши, w przeszłym *рѣль*, w przyszłym *dokon.*
рѣшуть, ешь.

3. Słowa oddalające się od formowania się zwy-
czajnego w niektórych czasach і osobach.

Бѣжамь, biedz, *terazn.* *бѣгуть, жимь, жипь, жимь,*
жипе, гущь, rozkaz. бѣгй.

Ишми (сл. *иши*), *ісдъ*, *terazn.* *идуть, десь, przesz. шель,*
шла, шло, rozkaz. идй, niedok.
подй, imiesł. przesz. шедши.

Хощамь, chcieć, *terazn.* *хочуть* (сл. *хошуть*), *хочешь,*
хочешь, хощимь, хощипе, хощамь.

Ѣшь, ісдъ, *bezok. czest.* *ѣдамь, terazn. емь, ѣшь,*
ѣшь, ѣдимь, ѣдипе, ѣдямь, przesz.
ѣль, rozkaz. ѣшь, im. osobl. ѣдй,
im. przesz. ѣвши, im. przesz. бгєр.
ѣденный.

Б'хашь, ісчаць, *terazn.* *ѣду, десь.*

ROZDZIAŁ VI.

O przysłówku.

§. 136. Przysłówek jest wyraz nieodmienny, który się dodaje słowu albo przymiotnikowi dla oznaczenia prawdziwych okoliczności, które towarzyszą naszym wyobrażeniom i czynnościom. Uważany więc pod względem znaczenia, przysłówek wyraża:

1. Miejsce (місце); iak: гдѣ, gdzie; близко, blisko; вездѣ, wszędzie; вewnątrz, wewnątrz; внѣ, zewnątrz; далѣко, daleko; здѣсь, tu; индѣ, gdzie indziej; нѣ гдѣ, nigdzie; повсюду, wszędzie; сзѣди, ztytu; тамъ, tutaj; значаще miejsce куда, gdzie; сюда, tu; туда, tam; нѣкуда, nigdzie; нигуда, nigdzie; вовнѣ, zewnątrz; прочъ, precz, oznaczające miejsce dokąd się idzie; откѣда, skąd; отсюда, ztąd; оттѣда, ztam-tąd; издалекѣ, zdaleka.

2. Czas (время), iako: вдругъ, natychmiast; впередъ, nadal; всегда, zawsze; встаръ, niegdyś; вчера lub вчерѣсь, wczora; давнѣо, oddawna; днесъ, dzisiay; докѣль, póki, дондѣнѣ, aż dotąd; дрѣвле, dawno; завтра, iutro; иногда, niegdyś; когда, kiedy; никогда, nigdy; нынѣ, teraz; нѣкогда, niegdyż; поздно lub поздно, późno; послѣ, potem; послѣ завтра, pojutrze; прежде, przedtem; рано, wczesnie; скоро, prędko; теперь, teraz; тогда, wtenczas; тоиногда, natychmiast; уже, już; часто, często.

3. Godność, przymiot (качество); iakoto: все, daremnie; напрасно, próżno; дружески, przyjaciel-sku; полезно, użytecznie; трудно, trudnie; щедро, paróžno; хорошо, dobrze; худо, źle.

4. Pość (количество), pr. довольно, dosyć; коли-ко, ile; мало, mało; много, wiele; немного, niewiele; полно, dosyć; сколько, wiele; столько, tyle; слишкомъ, wiele; очень, bardzo; почти, prawie; чуть, ledwie; однажды, raz, дважды, dwakroć; однократно, raz tylko; многократно, kilkakrotnie.

5. Porządek (порядокъ), pr. впервые, naprzód; сперва, naprzód; опять, znów; еще, jeszcze; вновь, снова, znów; потомъ, potem.

6. Potwierdzenie (ушверждѣніе), pr. да, tak; іс-
пинно, istotnie; конечно, koniecznie; право, prawdzi-
wie; шакъ, tak; по́чно, pewnie.

7. Przeczenie (ошрицáніе), iakoto: не, nie; ни-
какъ, ani iak; нимáло, zgoła; нѣшь, nie.

8. Powątpiwanie (сомнѣніе), авось, авось-либо,
bydź może.

9. Porównanie (уподоблѣніе); iako: будно, iakby;
влáсно, włásnie; подобно, podobnie; равно, toż samo;
шакъ, tak.

10. Zapytanie (вопрóшеніе), pr. какъ, iak.

§. 137. Można także uważać za przysłówki 1) wiele rzeczowników mających tylko przypadek szósty, pr. ошпомъ, w ogóle; ничкомъ, niczem; шайкомъ, skry-
cie; лешкомъ, biegiem; пѣшкомъ, pieszo; нарóкомъ,
umyślnie; 2) te, które w przypadku szóstym mają
różne znaczenie, pr. нѣрхомъ, konno; даромъ, darmo;
кругомъ, na około; 3) wyrażenie następne: днѣмъ, we
dniu; такимъ образомъ, takim sposobem; наконецъ,
nakoniec; можешь бышь, bydź może; дома, w do-
mu (bez dążności); домой, do domu (z dążnością);
шо ешь, toiest.

Uwaga 1. Przysłówki powstające z przymiot.
kończą się zwyczajnie na о, i są iak one podległe
odmianom stopniowania. Formiá stopień wyższy
iak przymiotniki; stopień najwyższy przed równym
z przyimkiem прѣ, alboliteż z przysłówkami очень lub
весьма.

Uwaga 2. Są takie przysłówki, które naśladowiać
przymiotników, są zdrobniałemi, pr. прудно, пруд-
ненько, nieco trudno; рано, раненько, bardzo góło;
хорошь, хорошенько, dosyć dobrze.

R O Z D Z I A Ł VII.

о Приимку.

§. 138. Przyimek iest wyraz nieodmienny, który
się kładzie przed innemi częściami mowy, bądź od-
dzielnie, dla wskazania względu dokąd się odnosi, lub
też złącznie, dla wskazania znaczenia. Przyimki nie-

oddzielne (нераздѣльные) nie używają się nigdy osobno, i składają jeden tylko wyraz z tym, z którym się łączą. Jest ich pięć w języku rossyyskim, te są: *возь*, w górę; *вы*, zewnątrz; *низь*, w dole; *пере*, prze; *разь*, osobno; *пр.* *вознесши*, podnieść; *выйши*, wyuśdź; *низвергъ*, spuszczać; *перелѣхъ*, przelechać; *разобрать*, rozłączyć. Między zaś przyimkami łącznemi, są takie, które nie wchodzą nigdy do składania wyrazów, inne zaś, które się używają bezpośrednio już w złożonych, już w prostych. Tych ostatnich jest siedemnaście; *ob.* §. 113.

§. 139. Przyimki będące same, mają rząd, toiest, wymagają ażeby imie lub zaimek, którego poprzedzają, był położony w tym lub innym przypadku, iak widać z następney tablicy.

Przyimki rządzące przypadkiem drugim.

Безъ, *бѣзо*, *bez*.

Близъ, *близко*, *blisko*.

Вдоль, *въ доль*.

Вмѣсто, *zamiast*.

Внушрь, *внушри*, *wewnątrz*.

Внѣ, *zewnątrz*.

Возлѣ, *obok*.

Для, *dla*.

До, *до*, *даже*, *до*, *aż do*.

Изъ, *ізо*, *z*.

Кромѣ, *окромѣ*, *oprócz*, *wyjąwszy*.

Кругъ, *вокругъ*, *okругъ*, *naokoło*.

Мимо, *мимо*.

Напрощивъ, *наспрощивъ*, *naprzeciw*.

Обоуполь, *z tamąd*.

Около, *naokoło*.

Опрічь, *oprócz*.

Отъ, *od*.

Повѣрхъ, *над*.

Подаъ, *obok*.

Позаді, *z tyłu*.

Поперѣгъ, *poprzek*.

Послѣ, *potém*.

Прѣжде, *przед*.

Прощивъ, *proщиву*, *naprzeciw*.

Рáди, dla.

Сверхъ, oprócz.

Средí, посредí, pośrzodku.

У, u.

Przestroga 1. Niektóre z tych przyimków są uważane iak przysłówki, jeśli one są bez rządu, np. прежде, послѣ, позади, поперегъ.

2) Przyimek рáди, kładzie się po swoim dodatku; iakoto: морó рáди, dla tego; Бóра рáди, dla Boga.

Rządzi zawsze przypadkiem trzecim

Ко, къ, do, ku.

Rządzi zawsze przypadkiem czwartym

Про, dla.

Сквозъ, przez, wskrós.

Черезъ, чрезъ, przez, wskroś.

Rządzi zawsze przypadkiem szóstym

Между, межъ, промежь, między.

Przestroga. Niekiedy przyimek ten kładzie się z drugim, nadewszystko w poezyi.

Rządzi przypadkiem siódmym

При, przy, w przytomności.

Rządzą w ogólności

przypad. 4tym	i	przypad. 6tym,
kiedy znaczą poruszenie		kiedy nie znaczą
z miejsca iednego na drugie.		poruszenia.

За, z tyłu, ztamtąd.

Надъ, nad.

Подъ, pod.

Предъ, передъ, przed.

Rządzą w ogólności

przypad. 4tym	i	przypad. 7mym,
kiedy znaczą poruszenie		kiedy nie znaczą
z miejsca iednego na drugie.		poruszenia.

Во, въ, w.

На, na, nad, ku.

О, объ, o.

Rządzą rozmaitemi przypadkami według ich znaczenia.

По,	{	3cim, przez, podług.
		4tym, aż do, potem.
		7mym, po.
Со, съ,	{	2gim, od, odtąd.
		4tym, od, iak (w porównywaniu).
		6tym, z.

Uwaga. Następujące wyrażenia można uważać za przyimki: посредствомъ (kładzie się z 2gim), za pomocą; вопреки (z 3cim), naprzeciw; исключая (z 4tym) mimo; снуча (z 4tym), po. Ten ostatni mieści się przed lub po swoim dodatku.

§. 140. Między przyimkami, iedne są całe, iak: во, ко, со; inne ucięte, iak: въ, къ, съ; inne przedłużne, iak: безо, изо, надо. Przyimki ucięte въ, къ i съ, kładą się pospolicie przed wyrazami zaczynającymi się od samogłoski, alboliteż przez iedną tylko spółgłoskę; pr. въ небѣ, w niebie; къ Александру, do Alexandra; съ людьми, z ludźmi. Przyimki zaś całe i przedłużne, во, ко, со, безо, надо, изо, обо, kładą się przed wyrazami zaczynającymi się od spółgłosek; pr. во время, w czasie; ко мнѣ, do mnie; со страхомъ, z boiaźnią; безо всякой причины, bez żadney przyczyny; надо мною, nade mną. Toż samo z przyimkami nierozłącznymi изо, изо, разо; ob. §. 113.

§. 141. Zdarza się niekiedy, że imie bywa poprzedzone od dwóch przyimków, wówczas pierwszy rzędzi przypadkiem, pr. я вынулъ книги изъ подъ стола, wyjąłem księgi z pod stołu; онъ выскочилъ изъ за кушетки, wyskoczył z za krzaku. W tych przykładach jest wyrzutnia, składnia bowiem pełna wymaga, я вынулъ книги изъ стола, подъ которыми онъ были; онъ выскочилъ изъ кушетки, за которыми скрывался.

R O Z D Z I A Ł VIII.

о Сп о у н и к и.

§. 142. Spojnik jest wyraz nieodmienny, który służy do wiązania rozmaitych części mowy. Spojniki mogą być:

1. Złączone (соединительные): и, i, также, także; не только, nie tylko; но, lecz, ni, ani.

2. Rozłączone (раздвильные): или, albo, либо, albowiem.

3. Warunkowe (условные): ежели, jeśli lub jeśli, w przypadku; ежели только, kiedy tylko; развѣ, przynajmniej; хоти бы, chociażby.

4. Przeciwienia się (противительные): а, no, lecz; однако, jednak.

5. Przyszczyny (винсловные): ибо, albowiem; дабы, ажебу; поелику, понеже, потому что, ponieważ; чтобы, ажебу.

6. Zezwalające (позволиительные): правда, wprawdzie; пусть, пускай, chociaż, niech.

7. Porównawcze (сравнительные), какъ, iak, шакъ, tak; шакъ какъ, tak iak, чѣмъ шѣмъ.

8. Wnioskowe (заключительные): и шакъ, i tak, ўбо, więc; погó ради, to jest dla czego, по сему, dla tego, следовательно, azért; впрочемъ, нарэзце.

§. 143. Można jeszcze odnieść do spójników enklityki (1), to jest partykuły opierające się na wyrazie poprzedzającym, z którym zdanie się składać ieden wyraz. Te są ли lub лó, же lub жѣ/i бы lub бѣ. Partykuły te same przez się nic nie znaczą, lecz złączone z wyrazem dodają energii, alboliteż modyfikują sens.

1) Partykuła ли, umieszczona po wyrazie pierwszym, znaczy zapytanie, np. давно ли вы читали эту книгу, dawno już iak czytaliście tę książkę. 2) Partykuła же odpowiada wyrazom, toż samo, więc np. таким же образом, takimże sposobem; читайте же, czytajcie więc? 3) Partykuła бы służy do formowania sensu warunkowego. §. 124.

R O Z D Z I A Ł IX.

o Wykrzykniku.

§. 144. Wykrzyknik jest wyraz nieodmienny, wyraża rozmaite poruszenia duszy. Tyle jest wykrzy-

(1) z Greckiego ἐγκλίνω, opieram się.

kników ile jest namiętności rozmaitych, stémwszyst-
kiém są niektóre właściwe pewnym uczuciom. Te są:

1. Radości: ура! исполáть! га, аch!
2. Smutku: ай! увы! горе, несча́ście!
3. Zdziwienią: о! Боже мой! вошь! мошо! аch
Боже мой!
4. Pogardy: фу! фе! фе!
5. Zachęcenia: ну! ну пойдёмъ, же! ну же! по, рóу-
dziem.
6. Milczenia: смь! цыць! сyt.
7. Wofania: ай! кто шумъ! hey, kto tu.

Do tey części mowy potrzebaby odnieść onoma-
torcią, iakoto: шряпъ! скрыпъ, полкъ, шопъ, брякъ,
крийъ, порхъ, бухъ, крусь, хвапъ, цанъ, башць, i t. d.
Wszyscy Poeci bardzo często używaią tey części mo-
wy do przyozdobienia swoichъ піодów. Zadaćby nale-
żało, ażeby Ces. Ross. akademia umieściwszy w swo-
im słowniku takie wyrazy naznaczyłaбы ich znacze-
nie i używanie.

C Z Ę Ś Ć T R Z E C I A.

O S K Ł A D N I.

§. 145. Składnia (словосочинение) iest część gram-
matyki, podaiąca prawidła o jedności wzajemney wy-
razów, niemniey ich urządzeniu według ducha ięzyka.
Składnia zawiera

- 1) Zgodę i rząd, согласованіе и управление.
- 2) Szyk, сопряженіе частей рѣчи.

§. 146. Błędy w uniknieniu co do składni są: bar-
baryzmy i solecyzmy. Barbaryzmy (1) iest użycie
wyrazu przeciwko prawidłom analogii i rozmaitym od-

(1) βαρβαρισμός od βάρβαρος, barbarzyniec. Grecy na-
zywali tych barbarzyńcami, którzy nie znali lub nie
umieli dobrze ich ięzyka.

mianom wyrazów: Solecyzm (2) jest błąd przeciwko prawidłom grammatycznym, przekręcać wyrazy przyjęte i używane w języku.

ROZDZIAŁ I.

O składni zgody i rządu.

§. 147. Składnia zgody (согласованіе), ma za cel względ jednostayności między dwiema lub więcej wyrazami, które się zgadzać powinny w tymże samym rodzaju, liczbie i przypadku. Rząd (управленіе) uważa względnie zakończenie iednego wyrazu z drugim, kiedy trzeba łączyć rzeczownik ieden z drugim, alboliteż z przymiotnikiem, słowo ze słowem lub spoynikiem. Prawidła iakie składnia zgody i rządu przepisuje, są tu umieszczone pod dziewięcią artykułami, stósownie do części mowy (§. 40).

ARTYKUŁ I.

O Składni rzeczowników.

§. 148. Rzeczownik, który jest przedmiotem okresu, alboliteż odpowiada na pytanie któż jest ten? kładzie się w przypadku pierwszym, pr. Богъ сотворилъ миръ, Bóg stworzył świat; кто основалъ сей городъ? Пётръ Великій, kto założył to miasto? Piotr W.

§. 149. Kiedy dwa lub więcej rzeczowników oznaczają tę samą osobę lub rzecz, kładą się w jednostaynym przypadku, pr. городъ Аѳины, miasto Ateny; у Цицерона оратора Римлянина, u Cyncerona mówcy Rzymianina.

§. 150. Kiedy dwa rzeczowniki wyrażające różne rzeczy, kładą się razem bez spoynika, ten który odpowiada na pytanie czyy? czego? kładzie się w przypadku drugim bez przyimka, pr. жаръ солнца, upał słońca; ведро воды, wiadro wody; сынъ опечесна, syn oyczyzny. Jednakże jest kilka wyjątków.

(2) Z greckiego *σολοικισμός* od *Σόλοιχοι*, mieszkańcy Soli miasta Cylicyi, gdzie język grecki był zepsuty.

1. Niekiedy zamiast drugiego używa się trzeci przypadek, np. хозяинъ дому, gospodarz domu; рѣчь въ книгѣ, katalog książek; лавка товаровъ, sklepy na towary; цѣна мѣстамъ, cena miejsc; господинъ имѣнью, właściciel majątku; смотръ войскамъ, przeglądanie wojska.

2. Rzeczownik oznajmujący materją, z której się coś staie, kładzie się w przypadku drugim z przyimkiem изъ, np. столъ изъ бѣлаго мрамора, stół z białego marmuru.

3. Z rzeczownikami oznajmującemi miarę, używa się przypad. szóstego z przyimkiem съ; np. кѣдка съ водою, kadz z wodą; горшокъ со цвѣтами, wazon z kwiatami.

4. Rzeczowniki: достатокъ, obfitość, недостатокъ, niedostatek; нужда, potrzeba; успехъ, korzyść, pożytek; wymagaia przypad. siódmego z przyimkiem въ; np. изобиліе въ сѣстныхъ припасахъ, obfitość w pokarmowych zapasach; мнѣ нужда въ деньгахъ, mam potrzebę w pieniądzech; успехъ въ предпріятіи, pożytek w zamysłach.

5. Imiona rzeczowne własne i powszechne, według ducha języka, przemieniaia się częstokroć w przyimiotniki dzierżawcze (§. 72), np. Александра побѣда, zwycięstwo Alexandra; Ломоносовы оды, ody Łomonosowa; медвѣжья кожа, skóra niedźwiedzia; мраморный столъ, kolumna marmurowa. Lecz taka przemiana wówczas nie zachodzi, kiedy rzeczownik ma przy sobie przyimiotnika, jakoto: побѣда Александра Великаго, zwycięstwo Alexandra W., кожа бѣлаго медвѣдя, skóra białego niedźwiedzia.

§. 151. Rzeczown. łączące się z własnymi lub powszechnymi dla oznaczenia godności lub podobieństwa, kładą się w szóstym; np. родомъ Россіянинъ, rodem Rossyanin; онъ сілою Гѣркулесъ, siły Herkulesa.

ARTYKUŁ II.

O Składni przyimiotników.

§. 152. Przyimiotnik ze swoim rzeczownikiem zgađzać się powinien w rodzaju, liczbie i przypadku, i

kładzie się zwyczajnie przed rzeczownikiem, lecz jeśli ten jest właściwy, wówczas po nim: np. искренний другъ, szczerzy przyjaciel; большая долина, wielka dolina; приятныя знакомства, przyjemne znajomości; Цесрь Великій, Piotr Wielki.

Uwaga. Imiona liczbowe i imiesłowu stosują się do tegoż prawidła, np. первые начатки, pierwsze początki; процвѣтающее государство, kwitnące państwo.

§. 153. Kiedy przymiotnik odnosi się do dwóch lub więcej rzeczowników, wówczas kładzie się w liczbie mnogiej, uważając jeśli rzeczowniki są rozmaitych rodzajów, przymiotnik kładzie się w rodzaju najszlachetniejszym; np. Екатерина Вторая и Александръ Первый, рожденные для славы Россіи, Katarzyna II. i Alexander pierwszy urodzeni dla sławy Rosyji. Czasem przymiotnik zgadza się z najbliższym rzeczownikiem; np. мой отецъ и мать, mój ojciec i matka, братъ и сестра моя, brat i siostra moja.

Uwaga. Rzeczownik znajdujący się między kilkoma przymiotnikami, które wyrażają rozmaite gatunki w tym samym rodzaju, kładzie się w liczbie mnogiej, np. Французскій и Русскій языки, języki francuzki i ruski.

§. 154. Przymiotniki w stopniowaniu wyższym wymagają po sobie przypadku drugiego, np. правда яснѣе солнца, prawda jaśniejsza od słońca; онъ больше менѣ, większy ode mnie. Lecz jeśli wyraża się przez jak, нежели, какъ, чѣмъ, wówczas wyraz drugi kładzie się w tymże przypadku co i pierwszy; np. старши дѣйствуютъ надъ молодыми людьми сильнѣе, нежели разумъ, pamiętności działają silniey nad młodemi ludźmi, niżeli rozum; прилѣжнаго ученика больше хвалятъ, какъ лѣниваго, więcej chwalać pilnego, niżeli leniwego ucznia.

§. 155. Przymiot. w stopniu najwyższym kładą się z imię i przypadkiem drugim, albowież z między i przypad. szóstym, np. блаженнѣйшій изъ смертныхъ, najszczęśliwszy ze śmiertelnych, прекраснѣйшій между цвѣтами, najpiękniejszy między kwiatami.

§. 156. Wiele przymiotników kładzie się z przypadkiem determinowanym.

1. Przymiotniki: достойный, godny; полный, pełny; чуждый, obcy, przybieraia przypadek drugi, пр. достойный награды, godzien nagrody; жизнь полная бедствий, życie pełne nieszczęścia.

2. Przymiotniki oznaczające wygodę, własność, użytek, potrzebę, uległość, alboliteż względ jakiegoż między przedmiotami, przybieraia przypadek trzeci, пр. Боту угодный, miły Bogu; ошесчепиву полезный, użyteczny oyczynie; вёрный государю, wierny monarsze; это не прилично честному человеку, to niewłaściwie uczciwemu człowiekowi.

3. Przymiotniki алчный, chciwy; годный, właściwy; готовый, gotów; сострадательный, miłosierny; щедрый, szczodry, i w ogólnosci te, które wyrażaia rozządzenie, skłonność i zdolność, przybieraia przypadek trzeci z przyimkiem къ; пр. я готовъ къ вашимъ услугамъ, gotów na usługi; прилежный къ исполнению своей должности, pilny w wypełnieniu swoich obowiązków; онъ жалосливъ къ беднымъ (lub до бедныхъ), онъ jest miłosierny dla biednych; жадный къ богатству, pragnący bogactw; пристрастный къ игре, oddany grze.

Uwaga. Rzeczowniki, z których powstaja te przymiotniki, przybieraia także przypadek trzeci z къ; пр. жажда къ богатству, chęć bogactwa; спросъ къ игре, pamiętność do gry; склонность къ учению, skłonność do nauki.

4. Przymiotniki бережливый, staranny; броекій, szybki; дерзкій, śmiały; похожий, podobny; охотий, równy; глухой, głuchy; лёгкий, lekki; чистый, czysty; przybieraia niekiedy przypadek czwarty z przyimkiem на; пр. онъ бережливъ на платье, онъ oszczędny na suknie; онъ похожъ на отца, podobny do oycy; онъ глухъ на одно ухо, глуху на jedno ucho; онъ лёгокъ на ногу, онъ jest lekki; этотъ слуга нечестивъ на руку, ten sluga nie jest dobry na rękę (ma długie palcy).

5. Przymiotniki oznajmujące jaki przymiot lub niedoskonałość, iakoto: siłę, słabość, wielkość, ma-

łość, piękność, szpetność, bogactwo, ubóstwo, ukontentowanie, kiedy się odnoszą do osoby, rządzą przypadkiem szóstym; пр. богатыи деньгами, bogaty w pieniądzu; сильный словами, mocny w słowach; бѣдный умомъ, ubogi w głowie; высокій ростомъ, wysokiego wzrostu; онъ боленъ зубами и головою, chory na zęby i głowę.

6. Przymiotniki oznaczające biegłość, stałość, wytrwałość, umiarkowanie, przybierają przypadek szósty z przyimkiem въ; пр. искусный въ математикѣ, biegły w matematyce; умеренный въ расходахъ, umiarkowany w wydatkach; Niemniej te: изобильный, obfity; счастливый, szczęśliwy, i имислову знающій, и свѣдущій, doświadczony.

ARTYKUŁ III.

O składni imion liczbowych.

§. 157. Imiona liczbowe kładą się z rzeczownikami rozmaitemi sposoby.

1. Одинъ, ieden, i wszystkie liczby porządkowe idą za prawidłami przymiotników (§. 149); stémwysztkiem mogą mieć po sobie przypadek drugi liczby mnogiey z przyimkiem изъ; пр. одинъ изъ мужиковъ, ieden z wieśniaków; первый изъ философвъ, pierwszy z filozofów. Kiedy одинъ łączy się z inną liczbą dla złożenia liczby składaney, wymaga rzeczownika w liczbie pojedynczey; пр. сорокъ одна лошадь, 41 koni.

2. Два, dwa; оба, obadwa; три, trzy; четыре, cztery, wymagają rzeczownika, który za niemi następuje w przypadku drugim (1), też samo kiedy one

(1) P. Vater utrzymuje w swojej Grammatyce, str. 74. że to pochodzi ztąd, że w wielu rzeczownikach przypadek drugi liczby pojed. podobny jest pierwszemu liczby mnogiey. Professor Szlocer sprzeciwia się, powiadając, że ten przypadek drugi liczb. pojed. nic innego nie jest, tylko przypadek pierwszy podwójny, który się pierwiastkowo znajdował w języku sławiańskim. Ob. §. 35.

formnią liczbę złożoną, uważając, że dwa i óba zgadzają się w rodzaju z rzeczownikiem, np. два слуги, два служацы; обѣ вещи, obie rzeczy; при государя, trzy władcy; четыре стула, cztery krzesła.

Uwaga. Mówi się i pisze два рубля, два ruble; два дни, три дни, два dni, trzy dni, nie zaś, два дия, два рубля.

3. Пять, пять, inne liczby pierwotne, przybierają rzeczownika po sobie w przypadku drugim liczby mnog. np. пять чувствъ, пять зmysłów; двѣнадцать мѣсяцевъ, dwanaście miesięcy; сорокъ дней, czterdzieści dni.

Lecz kiedy liczby, два, три, четыре, пять, etc. są w innym przypadku, aniżeli w pierwszym lub czwartym, wówczas zgadzają się z rzeczownikiem co do przypadku; np. съ четырьмя сыновьями, ze czterema synami; къ двумъ деревьямъ, do dwóch drzew; пятью пальцами, pięcią palcami. Wyumiają się w liczbie mnogiej сто, sto, тысяча, tysiąc i миллионъ, million, te przybierają zawsze przypadek drugi liczby mnogiej, np. съ тремя стами судовъ, ze trzystą okrętami; на тысячу рублей, na tysiąc rubli.

Własność jest znaczniejsza, to jest: jeśli rzeczownik kładzie się po tych liczbach w przypadku drugim liczby pojedyn. lub mnogiej, i jest towarzyszony od przymiotnika, wówczas ten przymiot. używa się w pierwszym albo drugim przypadkach liczby mnogiej; np. два каменные (lub каменныхъ) дома, два муrowане дому; три военные (lub военныхъ) корабли, trzy woienne okręty; целые (lub целыхъ) семь дней, całych siedm dni. Lecz w innych przypadkach przymiotnik zgadza się z rzeczownikiem, iako, въ четырёхъ военныхъ корабляхъ, na czterech woienныхъ okrętach.

4. Двое, два; трое, trzy; четверо, cztery; пятеро, пять, i t. d. przybierają także przypadek drugi liczby mnogiej, np. двое купцовъ, dwóch kupców; трое бѣглыхъ, trzech zbiegów; десятеро разбойниковъ, dziesięciu rozbojników. Liczby te nie używają się kiedy jest mowa o ludziach niskiego stanu, albowież kiedy mówi się o rzeczownikach używanych tylko w liczb-

bie mnogiej, wówczas w takim zdarzeniu odmieniają się на и lub ы, i zgadzają się z rzeczownikiem; np. двоѣ сани, dwoje sani; четверы часы, cztery zegarki. Co jednakże wychodzi z używania.

5. Imiona podziałowe złożone z полъ, iak: полтора, półtora; полтретья, półtrzecia, przybierają po sobie rzeczownika w przypadku drugim liczby pojedynczej, kiedy są w przypadkach pierwszym lub czwartym; lecz kiedy są w innych, wówczas zgadzają się z rzeczownikiem; np. полтора года, półtora roku; полтретья версты, półtrzecia wiorsty; больше полушестидесяти рублей, więcej półczwarta rubla.

6. Imiona liczbowe znajdujące się po rzeczowniku, wyrażają wówczas ilość zbliżającą, np. человекъ двадцать, około dwudziestu ludzi; шаговъ на сто, na sto kroków.

Uwaga. Rzeczowniki: человекъ, człowiek; разъ, raz; пудъ, waga, od czterdziestu funtów; аршинъ, łokieć; солдатъ, żołnierz, i kilka innych, kładą się w przypadku pierwszym liczby mnogiej po liczbach wymagających po sobie przypadku drugiego; np. тысяча человекъ, tysiąc ludzi; сто пудовъ (пудовъ), sto pudów; десятеро солдатъ, dziesięciu żołnierzy. Mówi się także два человека, dwoje ludzi; четыре солдата, czterech żołnierzy.

§. 158. Na pytanie iak wiele? liczby два, три i четыре, kładą się w przypadku czwartym z przyimkiem но, a zaś одинъ, пять i następnie w trzecim z tymże samym przyimkiem; np. дайте каждому по две копейки, dajcie każdemu po dwie kopieyki; я и братъ получили по пяти сотъ рублей, ja i mój brat otrzymaliśmy po pięćset rubli.

§. 159. Kiedy się oznacza data roku, używa się przypadku siódmego z przyimkiem въ, lecz tylko ostatnia liczba jest porządkową i przypadkuje się, np. въ тысяча восемьсотъ двадцать первомъ году, w 1821 roku; dla oznaczenia zaś ilości miesiąca używa się liczba porządkowa w przypadku drugim; онъ уѣхалъ шестнаого Генваря, wyjechał szóstego stycznia. Lecz kiedy kto pyta, którego dziś mamy? которое у насъ сегодня число? wówczas liczba porządkowa kładzie się

w przypadku pierwszym rodzaju niakiego, dorozumiewając się число; пр. чешёрное, czwartego; первое надесять, jedenastego.

§. 160. Dla wyrażenia lat iakiey osoby, lub też oznaczenia pewney epochy, używa się liczba pierwotna, która się kładzie w przypadku drugim: пр. онъ женился тридцати, а умеръ семидесяти лѣтъ, ożenił się w trzydziestym, umarł w siedmdziesiątym roku; niemniey w tych przykładach, младенець одного года, dziecko pierwszego roku; старикъ восьмидесяти лѣтъ, starzec od osmiudziesiąt lat. Lecz w tym ostatnim przypadku radniey formuie się przymiotnik złożony, пр. восьмидесятилѣтній старикъ, osmdziesiątletni starzec.

§. 161. Wyrazy rok i lata, tłumaczą się przez года; przypadek drugi liczby pojedynczey od годъ, po liczbach два, три, четыре, i po innych wyraża się przez лѣтъ, przypad. drugi liczby mnog. od лѣто, пр. тридцать три года, 33 lata; сорокъ лѣтъ, 40 lat. Jednak ieśli два, три, четыре, są w innym przypadku aniżeli w pierwszym lub czwartym, używa się także лѣто, пр. около трёхъ лѣтъ, około trzech lat.

§. 162. Wyraz raz, który towarzyszy często liczbom wyraża się przez разъ; пр. два раза, два разу; пять разъ, пять разу. Jednakże mówi się однажды, дважды, трижды, четырёхжды, ieden, два razy, trzy razy, cztery razy, od pięciu zaś używa się przysłówków kończących się na ю, iak: шістью, шестью, семью; nie trzeba zaś go uważać za przypadek szósty imion liczbowych, które przyjmują akcent nad ostatnią zgłoską. Te liczby służą do mnożenia, дважды два, четыре, два разу два чётёры; шестью шесть, тридцать шесть, sześć razy sześć, тридцать шесть.

Przestroga. Widzieliśmy (§. 49. w przepisie), że niektóre rzeczowniki mieli przypadek drugi liczby pojedynczey na y; lecz trzeba uważać, że z liczbami два, три i четыре, te same rzeczowniki mają przypadek drugi na a.

ARTYKUŁ IV.

O składni zaimków.

§. 163. Zaimki osobiste dorozumiewają się częstokroć w czasie terazniejszym, przyszłym i trybie rozkazującym, ponieważ różnica osoby odznacza się w nich przez zakończenie; lecz one są konieczne w czasach gdzie zakończenie trzech osób jest podobne, i w czasie terazniejszym słowa czynnego, które się nie wyraża pospolicie w języku rosyjskim. Jednym słowem potrzeba używać wszędzie, gdzie jasność i harmonia wymaga ją.

Uwaga. Kiedy się mówi do kogo, grzeszność wymaga, iak we francuzkim, ażeby użyć osoby drugiej liczby mnogiej; lecz rzeczowniki i przymiotniki, które się tam odnoszą, kładą się w ruskim w liczbie mnogiej, kiedy we francuzkim w liczbie pojedynczej, np. охотники ли вы до рыбной ловли, czy jesteś ochotnikiem rybnego połowu, mówiąc do kobiety, вы очень счастливы, bardzo jesteś szczęśliwa.

§. 164. Przypadek trzeci zaimków osobistych używa się niekiedy na miejscu dzierżawczych, nadewszystko kiedy te się łączą z rzeczownikami oznajmującymi pokrewieństwo lub przyjaźń; np. онъ мнѣ двоюродный братъ, on mój stryjeczny brat; она ему мѣшка, ona temu ciotką; онъ мнѣ вѣрный другъ, wierny mój przyjaciel.

§. 165. Zaimki osobiste wyrażają się przez свой, своё, jeśli się one odnoszą do przedmiotu okresu; jeśli zaś nie, wyrażają się przez его, ея, ихъ, lub онаго, онай, оныхъ; np. онъ разскажетъ свой походенія, opowie swoje przypadku; я разскажѹ его походенія; я знаю ея мужа, znam iey męża; добродѣтель ихъ достойна похвалы, cnota ich godna pochwały; они сурого воспитывали своихъ дѣтей, oni surowo wychowywali swoich dzieci.

§. 166. Zaimki względne łączące się ze słowem, zamieniają często słowo w stylu górnym na imiesłów, idąc za duchem sławianoruskiego języka; np. zamiast шотъ, который почитаетъ Бога, ten, który czci Boga,

mówi się почитающий Бóга. Zaimek względny что, używa się niekiedy, zamiast кошорый, w mowie rospolitey dla krótkości; пр. кто съ побóю говорилъ? кто з тоба́ мовилъ? шомъ, что со мною служишь, теи, który ze mną służy. Łomonosow używa także w niektórych zdarzeniach: пр.

О ты что въ горести напрасно
На Бóга рощещь, человекъ!

§. 167. Zaimek pytający что, używa się z zaimkiem за і przypadkiem pierwszym; пр. что за человекъ, со то за человекъ? что за шумъ, со за szelest? Jeśli się opuszcza за, wówczas что wymaga przypadku drugiego; пр. что нужды, со за potrzeba? что шебѣ тамъ дѣла, со за interes? что денегъ издѣржано, wiele kosztuie pieniędzy. Zaimek чей, чья, чье, zgadza się w rodzaju, liczbie і przypadku ze swoim rzeczownikiem; пр. чей э́шомъ домъ, czyу то домъ? чье стадо, czyia trzoda?

§. 168. Zaimek nieokreślony нѣсколько, przybiera także przypadek drugi: пр. нѣсколько прѣмени, nieco czasu, нѣсколько дней, kilka dni. Lecz jeśli jest w innym przypadku iak w pierwszym lub czwartym, wówczas zgadza się ze swoim rzeczownikiem; пр. въ мѣчѣнїе нѣсколькихъ мѣсяцевъ, w przeciąгу kilku miesięcy.

ARTYKUŁ V.

O składni słów.

§. 169. Kiedy słowo ma dwa lub więcej przedmiotów szczególnych, kładzie się w liczbie mnogiej; jeśli te przedmioty są rozmaitych osób, kładzie się wówczas przy osobie najszlachetniejszej; пр. рóскошь и прáздность еуть вредны, zbytek і lenistwo są szkódlive; брашь мой и я радуемся, что вы и ма́мушка ѣдете къ намъ, мо́у брат і ја cieszymy się, że ты і matka iedziecie do nas. Lecz słowa, które mają za przedmioty liczby pierwotne, alboliteż przysłówki znaczące ilość, kładą się w liczbie pojedynczej, w rodzaju niiakim; пр. бьѣтъ три часа, трэ́ция биле; б́ило

одинадцать часо́въ, iedenasta bifa; прошло́ шестъде-
сять лѣтъ, przeszło sześćdziesiąt lat.

§. 170. Słowa czynne rządzą popolicie przypad-
kiem czwartym, jeśli to imię odnosi się do głównego
przedmiotu, np. Богъ сотворилъ небо и землю, Богъ
stworzył niebo i ziemię; славнѣйшую побѣду получаешь
побѣду, кто себя самого побѣждаетъ, ten świątynie-
sze odnosi zwycięstwo, kto sam siebie zwycięża. Lecz
kiedy słowo jest poprzedzone przeczeniem nie, wten-
czas zamiast czwartego kładzie się w drugim; np. не
умножайте несча́стия своего, nie powiększaj nieścze-
ścia swego; онъ никако́й рабóты не оканчиваетъ, за-
дней не кончы roboty. Przypadek drugi używa się
jeszcze za czwarty, kiedy sens okresu jest podzielny,
i kiedy oznacza część rzeczy, o której jest mowa;
np. дай мнѣ воды, day mnie wody; принеси хлѣба,
przynies chleba, albowież kiedy się pożycza iakiey
rzeczy na pewny czas; np. дай мнѣ э́той книги про-
чѣсть, pożycz mnie tej książki do przeczytania; по-
судить кому́ лошади, pozwolić komu konia (1).

§. 171. Wiele jest, które rządzą tym samym przy-
padkiem.

1. Słowa znaczące żądzę, oczekiwanie, domaga-
nie, utratę, boiaźń, rządzą przypadkiem drugim; ta-
kiemi są: алка́ть, żądać chciwie; бо́яться, obawiać
się; держа́ться, trzymać się iakiey strony; жа́ждать,
pragnąć, chcieć; желáть, życzyć; избы́вать, unikać;
иска́ть, szukać; исполня́ться, sprawować się (także szo-
стым); касáться, tyć się, dotykać się (trzecim);
лиша́ть, uymować, pozbawiać (czwartym); ожида́ть,
oczekiwać; опасáться, obawiać się; причаща́ться, być
uczestnikiem; пугáться, lękać się; смы́дяться, wsty-
dzic się; страшíться, lękać się; требова́ть, wyma-
gać; удоспóиваться, być godnym; убѣга́ть, unikać;
ужаса́ться, lękać się, straszyć się; хваща́ться, zapo-
mnieć; хотѣ́шь, chcieć; ча́шь, spodziewać się; чуж-

(1) Przypadek czwarty w tych okresach zmieniłyby sens:
дай мнѣ воду, day mnie wodę; принеси хлѣбъ,
przynies chleb; посуди́шь кому́ лоша́дь, obiecać
komu konia.

дѣшься, унікаць. Прзу. я вамъ желаю счастливаго пу-
тн, życзю ащєсливей drogi; онъ ождѣеть онъ васъ
прощєннѣ, oczekanie od was przebaczenia; я хвѣтнлся
своихъ часовъ, zapomniałem swojego zegarka.

Uwaga 1) Слово проснть, domagać się, wyma-
ga przypadku drugiego przed rzeczą i drugiego także
z y przed osobą; iako: проснть у коро заступленнѣ,
prosić kogo o protekcyi; alboliteż czwarty przed oso-
bą a siódmy z przyimkiem o lub obь przed rzeczą,
iako: проснть дрўга о помощн, prosić przyjaciela o
pomoc. Jeśli zaś znaczy skarżyć się, wymaga czwar-
tego z przyimkiem на, iako: проснть на коро въ обн-
дѣ, skarżyć się na kogo w urazie.

2) Слово спойть, kosztować, przybiera przypa-
dek drugi, kiedy nie iest z imieniem liczbowém; iako:
эть сочинєннє спойло ему многнхъ прудовъ, ta robota
kosztowała mu wiele trudów. Lecz kiedy iest z imie-
niem liczbowém, wymaga czwartого; пр. эти часн
мнѣ спойть двѣдцѣть червонцевъ, ten zegarek kosztuje
mnie 20 czerwonych złotych.

2. Слова, котре в иныхъ иєзыхъ рздѣя пры-
падкнєм трєцнєм на пытаннє кому, чєму? прыбнє-
рагнѣ тенже сам прыпадєк в иєзыхъ россыискнєм; та-
кнємн сѣ: благодарнть, днєкєвавъ (чwartым); внн-
мѣть, слўхѣть, рєчєговѣть; вѣрнть, внєрнть; грєзнть,
прєтнть, грєзнть; грєбнть, grubnisko obchodzić się;
днвнтьсѣ, днзнть снє; досѣдѣть, трапнть; завндо-
вѣть, zazdroścнть; клѣнѣтьсѣ, клѣнѣть снє; лѣшнть,
pochlebiać; опмщѣть, мщнть снє; подражѣть, наслѣ-
довѣть; радєвѣтьсѣ, онєшнть снє (szóstym z przyimkiem
обь), смѣнтьсѣ, смнѣть снє (6тым z przyim: надѣ), спє-
сєбєшєговѣть, помѣгѣть; спєспѣшєствєговѣть, pomagać;
уднвлѣтьсѣ, днзнть снє; удєвлєствєрнть, заспєкѣнѣть;
учнть, учнть (4тым i 5ым); чуднтьсѣ, днзнть снє.
Прзупад. клѣнѣнтьсѣ онъ мєнѣ вѣшєму брѣту, клѣ-
нѣть снє одє мнє свєму брату; уднвлѣтьсѣ Бєжнєю
шєвєрєннєю, днзнть снє над днєлѣмн Вєгѣ; опмщнть
нєпрнѣдѣлѣмн, зємѣнть снє над нєпрнѣдѣлѣмн; блѣго-
дарнть Бєжнєю щєдрємн, днєкєвавъ щєдрєблнвєстн
boskiey.

Uwaga. Слово молнтьсѣ, modlić się, wymaga

przypad. *Зціго, іак*: моли́ться Бо́гу, modlić się Bogu. Lecz моли́ть, про́сіць, прыбі́ера 4ту і 6ту з прыім-кіем обь, пр. моли́ть Бо́га о здра́ннн, про́сіць Бога о здравіе.

3. Настępúю́ще слова́ рза́дzą прыпа́дкіем шзо́стым бы́ць, byдź; вла́дць, рапо́ваць; веселі́ться, weselić się; гнуша́ься, mieć wstret; жэ́ртвоваць, ofiarować (3cim і 6тым); жи́ць, żyć; зва́ць, wołać; именовáть-ся, пазува́ць się; кля́сься, przysięгаć się; коры́спова́ься, прыу́васчаць; мьня́ься, odmieniać się; мў-чнться, мєцьць się; насла́дэцься, ўзува́ць, cieszyć się; немóчь, byдź chorым; напо́лнться, папе́лннць się; обнло́ваць, obfitować; обла́дць, оpanować; одол-жа́ть, ссу́жаць, ро́зучаць (4тым і 6тым); оспáнься, zostać się; пове́льва́ць, rozkazywać (3cim); пожа́ло-ваць, udragować; покáзыва́ься, pokazywać się; пра-внть, рза́дзць; по́льзова́ься, korzystać; предво́днтель-сшова́ць, przewodzić; превозно́сьться, pusznić się; пренебрега́ть, gardzić; прозывáть, пазува́ць; едла́ть-ся, стаць się; слы́ть, słynać; управл́ьть, рза́дзць; учи-ннться, uczynić się; хвалн́ься, cheścić się. Прз. я былъ по́му причн́ною, byłem tego przyczyną; онъ спалъ коро́лемъ, stał się królem; егó зову́ть Пешро́мъ, пазува́ць się Piotr; онъ завла́дэль всьмъ госуда́решвомъ, opanował całe państwo; одолжі́те меня́ ва́шею кнн-гою, pożyczcie mnie swojei księgi.

Увага. Слово бы́ть ннкнedy ма по собнe другн прзупадек пнрвшы, кнedy прzymнот нєст трвэлъ н стл-лъ; пр. прнвнчкá єсть другáя прнрoдá, звычзay нєст другá натурá; брлть мой былъ солдлть, мой брат былъ жо́лннрзєм. Lecz кнedy прzymнот ten трвá крoткo, вoвчзас прzymнєрл снє прzymпáдєк шзо́сты; пр. брлть мой былъ солдлть вo врємя послєднєй вoйны, мой брат былъ жо́лннрзєм в чзаснє ослáтнєй вoуны. Прzym-тєм нєсчє увázлць трзєбá кнedy слoво єсть, dorozу-мнєвá снє, прzymнот злвсшє клáдзнє снє в прzymпáдкy пнрвшым.

§. 172. Inne слова́ рза́дzą прыпа́дкнми з прzym-кнми.

1. Слова́ злoжєнє з прzymкoв no, до, ошъ, со, клáдą снє поспoлнє з тємн сáмємн прzymкнми; пр.

войши въ пристань, zawinać do portu; письма ваши дошли до меня, listy WP. doszły do mnie; отказались отъ мѣсна, wyrzec się mięysca; вода съ горъ сходитъ, woda zplywa z góry.

Składaiące się z wy przybieraią изъ z przypadkiem drugim; пр. они его выключили изъ общества, usunęli go z towarzystwa; вышли изъ дому, wyszł z domu.

Składaiące się з при, przybieraią къ z przypadkiem трzecим; пр. онъ пригосовился къ оппору, przygotował się do odporu; пристають къ берегу, tonąc u brzegu.

Składaiące się з приимка возъ przybieraią на в przypadku czwartym; пр. всё упованіе возлагаю на Бога, całą nadzieję pokładam w Bogu; взойши на гору, weyśdź na górę.

2. Z приимку отъ і przypadku drugiego склада się rządъ непросты словъ, блюсти, strzedz, pilnować; воздерживать, utrzymуwać; вылечивать, leczуć; избавлять, swobodжать, uwalniać; искупать, wykupić; оберегать, zachowуwać; оборонять, bronic; остерегать, ostrzegać; очищать, usprawiedliwiać; разрывать, rozwiязуwać; спасать, zbawiac; удалать, oddalać; уклонять, nakłaniać. Прз. Христось искупилъ чловѣчскій родъ отъ смѣрти, Chrystus rod ludzki wykupił od śmierci, оборонять опечеснво отъ неприятельскихъ нападений, bronic swoię oyczuznę od napadu nieprzyiaciоł.

3. Слова przybieraiące przyimek къ і przypadku трzeci, узуwaią рзду ze словами вперять, wpaiać (także і 4ty); мудишь, zmuszać; подстрекашь, pobudzac; подвивать, poduszczać; поощрять, zachęcać; склонять, skłaniać; устремлять, kierować; благоговѣть, szacować; липнуть albo льнуть, lgnąć. Прз. Гнѣвъ подстрекаетъ къ мщенію, gniew pobudza do zemsty; вы склонили меня къ сему намѣренію, skłoniłeś mnie do tego przedsięwzięcia; смола липнетъ къ рукамъ, smoła lipnie do rąk.

4. Злоžené з приимку на і przypadku czwartego складаiа się слова, враждовать, mieć nienawiść; жаловаться, skarżyć się; злиться, złościć; надѣяться, mieć nadzieję, зауфать (zgim); опираться, opierać się

(z przyim. *объ* i *прзур.* 4тум); *покушáться*, *прзед-*
сiябращ; *послáшь*, *бунтовáть сiя*; *походiть*, *быдз* *ро-*
добным; *ропшáть*, *szemрач*; *сердiтъся*, *gniewáть сiя*;
согласнáтъся, *згáдзáть сiя*; *ссылáтъся*, *односiть сiя*,
i w ogólnosci wszystkie te, które znaczą skarżyć сiя,
gniewáть сiя, *зауфáть*. *Прз.* *надѣюсь* на вáшу ко мнѣ
благосклóнность, *тамъ* *надзиею* на *WP.* *ку* *мнне* *жy-*
чливо́сть; *онъ* на вась *жалуенся*, *онъ* *gniewa сiя* на *WP.*;
ропшáть на *судьбу* *свою*, *парзекáть* на *swóy los.*

5. Złożone z przyimku *въ* i przypadku czwartego składają się słowa *вѣровáть*, *wierzyc*; *облчáтъся*, *уб-*
ierać сiя; *облечáтъся*, *odziewáть сiя*; *обувáтъся*, *obuwać сiя*;
паряжáтъся, *stroic сiя*; *убирáтъся*, *gotowáть сiя*.
Прз. *вѣровáшь* въ *испiннаго* *Бóга*, *wierzyc* w *istotne-*
го *Boга*; *паряди́тъся* въ *новое* *плáшье*, *przybrać сiя*
w *nowe* *odzienie.*

6. Złożone z przyimku *за* rzędą przypadkiem czwartym słowa, *брáшься*, *принимáтъся*, *прзедсiябращ*;
вспунáтъся, *trzymáть сiя* *iakiey strony*; *ручáтъся*, *гѣ-*
чзyc сiя (*7тум* i *przyim. по*); *хвщáтъся*, *chwytáć сiя*;
ходáшайствовáшь, *staráть сiя* (*7тум* i *przyim.*
объ). *Прз.* *вспунáтъся* за *невiннаго*, *bronic niewin-*
ного; *хвщáтъся* за *шпáгу*, *porуwáть сiя* za *szpadę*;
ручáтъся за *кого* (*lub по комъ*) въ *займѣ* *дѣнегъ*, *гѣ-*
чзyc сiя za *kogo* w *pożyczeniu* *pieniędzy.*

Uwaga. Wyrażenie *выйти за мужъ* *róуsдз* za *мáж* (mówiąc o kobiecie) *przybiera* także *przyadek*
4ty z *przyimkiem* *за*, *пр.* *онá* *вышла* *за* *мужъ* *за* *упра-*
вишеля, *poszła* *за* *мáж* *за* *ekonoma.*

7. Złożone z przyimku *съ* rzędą przypadkiem 6tym te słowa, *граничи́ть*, *graniczyc*; *вспречáтъся*,
spotykać сiя; *сображáтъся*, *stosowáть сiя*; *верстáть*,
porównуwáть; *знакоми́ть*, *mieć znanosć*;
мири́ть, *godzić*; *повѣря́ть*, *sprawdzáть*; *поздравля́ть*,
winszowáть; *разлучáть*, *rozdzielać*; *сѣоритъ*, *poróźniac*.
Прз. *Россия* *граничишь* къ *югу* съ *чѣрнымъ* *мóремъ*, *Ros-*
syia *graniczy* na *południe* z *morzem* *czarném*; *я* *поз-*
дравилъ *его* съ *брáкомъ*, *powinszowálem* *mu* *małżeń-*
stwa; *повѣря́ть* *списокъ* съ *подлинникомъ*, *porównу-*
wáć *kopiiá* z *oryginałem.*

8. Z przyimka za rządzą szóstym, goniać się, pędzić się; smotrzyć, mieć nadzór (przypadkiem 4tym z na, kiedy, patrzeć); следовать, iść za kim. Przy. smotrzyć za дѣтьми, doglądać dzieci; гоняться за счастьемъ, ubiegać się za szczęściem; честь слѣдуешь за добродѣтелию, cnota postępuje za chwałą.

9. Złożone z przyimka nadъ, rządzą szóstym, właścicielstwoować, panować; дѣйствовать, działać; издѣваться, sztydzić; ругаться, paragać się; насмѣхаться, paśmiewać się; начальствовать, zarządzać; сжалиться, mieć litość; умилославляться, mieć litość; шутить, żartować. Prz. сжалиться надъ бѣдными, mieć litość nad nieszczęśliwemi; вы конечно шутите надо мною, WP. zapewne żartujesz ze mnie.

10. Złożone z przyimka o lub обь, rządzą siódmym, бдѣть, czuwać; бесѣдовать, rozprawiać; говорить, mówić; горевать, w pędzu żyć; милосѣрдовать, lutować się; плакать, płakać; пѣчься, starać się; рассуждать, rozważać; сожалѣть, mieć litość; сомнѣваться, роптать (także z въ); стараться, usiłować; утѣшаться, cieszyć się; умалчивать, zamilczeć; i w ogólności wszystkie, oznaczające niespokojność, utrapienie. Prz. утѣшитель о смѣрти сына своего, cieszysz się ze śmierci syna swego; скорбѣть о лишѣнии друга, ubolewać nad stratą przyjaciela; стараться о воспитаніи дѣтей, mieć staranie o wychowaniu dzieci.

Увага. Слова воспоминають, przypominать; думать, myśleć; мыслить, rozważać; помнить, pamiętać; рассказывать, opowiadać; провѣдывать, dowiadywać się; узнавать, паучать się; wymagaia niekiedy на мѣйску четвертого, przypadku siódmego z przyim. o lub обь. Prz. воспоминають о несчастіи, przypominать о nieszczęściu; о семъ мыслять различно, о тѣмъ мыслять rozmaicie.

11. Złożone z przyimku на rządzą siódmym, основываться, fundować się; утверждаться, opierać się; жениться, żenić się (mówiąc о mężczyźnie). Prz. утверждаться на причиняхъ, opierać się на przyczynach; онъ женился на вдовѣ, ożenił się z wdową.

12. Złożone z przyimka въ rządzą siódmym, каяться, żałować; нуждаться, mieć potrzebę; винить-

ся, призна́ться, призна́вать się; ошиба́ться; шу́лить się; облича́ться, przekonýwać; подозре́ваться, mieć podérzyzenie; упражня́ться, zatrudniać się. Przy. раскани́ваться во грѣхѣхъ, żalować za grzechy; она упражня́ется въ хозяйствѣ; zatrudniać się gospodarstwem.

§. 174. Слова znaczące wybór, mianowanie, promocyą, obowiązek, zaciąg, przybieraia imię znaczące podwyższenie i przypadek 4ty liczby mnogiej; z przyimkiem въ; пр. избра́нь кого во священники, wybrać kogo na księdza; поспричь кого въ монахи, zrobić kogo mnichem; назначили его въ губернаторы, mianowano go gubernatorem; онъ пожалованъ въ полковники, wyszedł na pułkownika; онъ взянь въ солдаты, wzięty na żołdata; она нанялась въ горничныя служанки, najęła się za pokojową. Przypadek czwarty w tych sposobach mówienia podobny jest pierwszemu, albowiem mniemy się ściaga do osoby aniżeli do stanu, który przybiera, i te imiona liczby mnogiej są zbiorowe, przypadkują się iak rzeczowniki nieżywotne (§. 48). Można przypuścić także iakby była wyrzutnia, пр. въ число тѣхъ которые суть, w liczbie tych które są; число jest przypadek 4ty, ponieważ oznacza poruszenie lub przeyscie z jednego miejsca na drugie.

§. 175. Слова бierne rządzą przypadkiem 6тым (nie zaś 2гим з ошь, iak chcą niektórzy). Пр. Даріи побѣдёнъ былъ Александромъ, Dariusz był zwyciężony przez Alexandra; часто сныдомъ преклоняемы тѣ, которые не побѣждены разсуждениемъ, częстокроці, ktorzy nie są przekonani uwagą, zwyciężeni wstydem.

§. 176. Слова zaimkowe kładą się pospolicie z przyimkiem съ i przypadkiem szóstym, пр. во всю жизнь соспрашьями боремся, przez całe życie walczymy z namięтностями; зна́сья съ честиными людьми, znać się z uczciwymi ludźmi.

§. 177. Слова nieosobiste kładą się zwyczajnie z przypadkiem trzecim niekiedy zaś z trybem bezokol. пр. мнѣ надобно ишши, мнѣ potrzeba іsдъ; всякому надлежишь помнишь смерный часъ, potrzeba každyму pamiętać na śmiertelną godzinę.

Uwaga. Dla wyrażenia skutków sprawionych przez rzeczy nieżywotne, używa się niekiedy słowo niiakie z czynnym, kładąc subiekt w przypadku szóstym, słowo zaś przechodzi na nieosobiste. Zamiast вода смыла землю, вода змыла землю, повеяло водою смыло землю; у него ошорвало ногу ядромъ, куга ногоу му одервала; судно прибило въшпромъ къ берегу, вiatr przybił okręt do brzegu.

§. 178. Слово есмь, z przypadkiem drugim i przyimkiem y znaczy mam (po łacinie est mihi); lecz używa się bardziey w czasie terażnieyszym, kiedy się wyraża kładzie się w liczbie pojedynczey, subiekt zaś w mnogiey, np. у него много книгъ, ma wiele xiąg; у нихъ есмь дѣти (nie zaś сумь дѣти), mają dzieci. Lecz to tylko używa się w terażn. albowiem mówi się у меня деньги будутъ, będę miał pieniądze. Слово есмь bywa niekiedy nieosobistém, np. есмь ли пещеры въ сей землѣ, czy są pieczary w tey ziemi. Kiedy zaś znaczy należeć, wymaga przypadku drugiego, nadto ieśli znajduie się z zaimkami osobistemi, wówczas one odmieniaią się w dzierżawcze, i kładą się w przypadku pierwszym, np. это перо брата моего, to pióro należy do mego brata; эта книга моя, to moja xięga.

§. 179. Czas przeszły было, łącząc się z przypad. 3cim, osoby i z trybem bezokol. wyraża czynność, która się stać powinna; мнѣ было итти, musiałem iść; мнѣ было говорить, powinienem był mówić. Lecz ieśli было iest po trybie bezokol. wyraża czynność, która się nie stawa, lecz która się stać może; np. писашъ мнѣ было, powinienem był pisać; мнѣ не спать было, niepowiniennem był spać.— Чуть было не wyraża czynność, która tylko co się nie stała, np. чуть было не позабылъ, tylko co nie zapomniał.

§. 180. Слово имѣть, mieć, po sobie mając tryb bezokol. wyraża czynność przeszłą, np. имѣю съ вами говорить, mam z WP. mówić; собраніе имѣешь бытъ завтра, zgromadzenie ma być jutro; онъ имѣешь строить, on ma budować.

§. 181. Tryb bezokoliczny, który iest rządzony w ięzyku rossyyskim przez iune wyrazy kładzie się

bez przyimku; pr. начинаю читать, zaczynam czytać; прошу меня извинить, proszę mnie darować; пора идти, czas jest iść.

Używa się także po spójnikach дабы, чтобы, пр. дабы предупредить, ażeby uprzedzić; чтобы наше дело кончить, dla skończenia naszej roboty.

Używa się niekiedy za subiekt: пр. лгать не моё дело, kłamać nie moja rzecz.

Kładzie się także za tryb rozkazujący, kiedy rozkaz jest raczej życzeniem, пр. быть по сему, tak ma być; поступить по законамъ, postąpić według prawa.

§. 182. Jeśli partykuła ли jest przyłączona do trybu bezokol. z przypadkiem trzecim, zapytanie wówczas oznacza wątpliwość; пр. бываешь ли мнѣ въ опечесствѣ, czy powrócę ja do oycyzny! видать ли ему своихъ родителей, czy będzie widział swoich rodziców? Lecz kiedy zamiast partykuły ли, jest przeczenie не, wątpliwość wówczas przemienia się w pewność; пр. не бываешь мнѣ въ опечесствѣ, nie spodziewam się powrócić do oycyzny; не увидишь ему своихъ родителей, nie spodziewa się widzieć swoich rodziców.

§. 183. Imiesłowy przeszłe i osobliwe rządzą temi przypadkami co i słowa od których pochodzą, пр. желajúщій славы и богатства, chcący sławy i bogactw; вѣрующій въ Бога, wierzący w Boga; онъ пришёлъ, wszedł książkę, przyszedł czytając książkę.

ARTYKUŁ VI.

O składni przysłówków.

§. 184. Przysłówki znaczące ilość wymagają po sobie przypadku drugiego; пр. денегъ довольно, dosyć pieniędzy; много детей, wiele dzieci; мало благоразумия, mało roztropności; сколько людей, wiele ludzi? Przysówek przecznu więcej rządzi przypadkiem drugim; ишь денегъ, mało pieniędzy; ишь никого, nie ma nikogo.

§. 185. Przysłówki pochodzące z przymiotników rządzą tym samym przypadkiem co i przymiotniki,

od których pochodzą, пр. жить прилично состоянню, żyć przyzwoicie do stanu; говорить согласно съ испи-ною, mówić zgodnie z prawdą; относиться къ об-ществу, względem towarzystwa.

§. 186. Przysłówki вонъ, zewnątrz, i прочь, da-леко, rządzą przypadkiem drugim, pierwszy z przy-имkiem изъ, drugi z отъ, пр. вонъ изъ дому, precz z domu; прочь отъ меня, precz ode mnie.

§. 187. Przysłówek не powtórzony, służy twier-zeniem; пр. не неприятно, przyjemно, отнюдь узы-ва się pospolicie z не, dla wydania przeczenia bar-дзичу mocném; пр. отнюдь не правда, zgoła nie jest правда. Przysłówek никогда, nigdy, niemniej zaimki никто, никт, i ничто, ніс, mają po sobie zawsze prze-чение не, пр. э того, никогда не будетъ, to nigdy nie będzie; никто не приходилъ, никт не приходилъ; ничего не бо́йся, niczego się nie obawiaю.

§. 188. Przysłówki oznaczające miejsce гдѣ i ку-дѣ, здѣсь i сюдѣ, ту, тушь i туда, там, iedne узы-ваіа się gdy nie ma poruszenia, drugie zaś, gdy jest poruszenie; пр. гдѣ вы живёте, gdzie mieszkanie? ку-дѣ вы идёте, dokąd idziesz? я здѣсь, я iestem tu; поди сюдѣ, chodź tu. Są też same wyrażenia przy-сłówkowe дома i домой, w domu; пр. дома ли госпо-динъ швой, pan twóу w domu? поди домой, póydz do domu.

ARTYKUL VII.

О składни приимкѡв.

§. 189. Widzieliśmy (§. 139), że przypadki rządzą przyimkami. Nie ma żadney trudności z temi, które rządzą zawsze pewnemi przypadkami; wspo-мнимы о tych, które wcale innemi rządzą.

1. Te cztery, за, надъ, подъ, предъ, rządzą w o-гólnости czwartym, kiedy znaczą poruszenia z iedne-го miejsca na drugie; пр.

a) Садисься за столъ, siadać za stół; взять кого за руку, wziąć kogo за rękę; умереть за оше-чество, umierać за oyczyznę; что вы дали

за э́томъ домъ, со даѣсѣ за ten dom; ишши́ за водою, і́сдъ po wodę; посла́шь за кѣмъ, posłać po kogo; за горою, за górá; онъ спо-и́шь за дверьми, stoi za drzwiami.

b) Надъ ќладзе сѣ rzadko z przypad. 4тум, пр-водá есшь надъ головою, woda iest nad głowá; Анибаль одержáль славную побѣду надъ римлянами при Кáннахъ, Annibal odniósł sławnę zwycięstwo nad Rzymianami przy Kannach.

c) Положи́те э́то подъ столъ, połoź to pod stół; я приду́ къ вамъ подъ вѣчеръ, przyyde wieczorem; шво́й кни́га лежи́шь подъ столómъ, twoja księga leży pod stołem; Карлъ двана́дцатый побѣждёнъ былъ подъ Полтавою, Karol XII zwyciężony był pod Półtawą.

d) Онъ до́лженъ предша́шь прѣдъ судью, powinien był stawić się przed sądzią; я прѣдъ свѣтомъ вспáль, przede dniem wstałem.

2. Те trzy во lub въ, на, о lub объ, rządzą rozpolicie 4тум, kiedy iest poruszenie, siódmym zaś kiedy przeciwnie.

a) Поѣду́ завтра въ деревню, pojadę jutro na wieś; мѣшáшься въ дѣло, wtrącać się do sprawy; я въ неѣ влоблѣнъ, ја w niey zakochany; въ самое шо время, w tym samym czasie; кни́га въ листъ, księga in folio.

b) Положи́те э́то на столъ, połoź to na stół; свѣчка упáла ему́ на руку, świeca mu upadła na rękę; пода́шь на кого́ про́зьбу, podadz na kogo prośbę; на примѣръ, na przykład; на короткое время, na krótki czas; кни́га лежи́шь на столъ, księga leży na stole.

c) Онъ удáрился головою́ о камень, uderzył się głowá o kamień; оперѣ́шься объ́ спѣну, oprzeć się o ścianę; онъ худо́ мы́слишь обо́ мнѣ, źle myśli o mnie; домъ́ о́ двухъ жидьяхъ, dom o dwóch piętrach; объ́ э́томъ́ много́ написано, wiele o tém napisano.

3. По́ рздáи przypadkiem trzecim, czwartym i siódmym.

- a) Z przypadku. Зсім значу przez, podług, według; пр. онъ это сдѣлалъ по ненависти, онъ to zrobił przez nienawiść; по сухому пуши и по морю, ладem i wodą; по моему мнѣнію, według mego mniemania; одѣваться по модѣ, odziewać się modnie; раздѣлить книги по главамъ, podzielić księę na rozdziały.
- b) Z przypadkiem 4tym аъ до, до, онъ входилъ по поясъ въ воду, wszedł po pas do wody; по первое число мѣсяца, аъ до pierwszego dnia miesiąca; послашь по лѣкаря, posłać do lekarza.
- c) Z przyimkiem значу по, пр. по смѣрти Александра, po śmierci Alexandra; Виргилій почитается вторымъ стихотворцемъ по Гомеръ, Wirgiliusza maia za drugiego Poetę po Homerze; быть роднею кому по женѣ, być komu krewnym po żenie.

Uwaga 1. Widzieliśmy §. 158, że z przyimkiem по liczby два, при і четьре, kładą się w przypadku czwartym, kiedy innę w trzecim, i wymagają wtenczas rzeczownika, któryby był w przypadku drugim liczby mnogiej; пр. дано каждому по при рубль, дано każdemu po trzy ruble; я купилъ сукна по пяти рублей аршинъ, kupilem sukna po pięć rubli łokieć.

Uwaga 2. Przyimek по kładzie się także z niektórymi wyrażeniami przysłówkowemi; пр. какъ это называется по руски, iак się to nazywa po rusku? онъ ко мнѣ писалъ по Англійски, pisał do mnie po angielsku.

4. Со lub съ rządzi trzema przypadkami, toiest: drugim, czwartym i szóstym.

- a) Kiedy się kładzie z przypadkiem drugim значу z, od, do, пр. со дня на день, od dnia do dnia; онъ идѣшь съ горы, idzie z góry; съ начала, z początku; съ малыхъ дѣтъ, od dzieciństwa; съ того времени не видѣлъ, od tego czasu nie widziałem go.
- b) Z przypadkiem czwartym kładąc się значу iак, niemniej teę oznacza porównanie; пр.

онъ рѣстомъ съ моего брата, urody iak můy brat; это величинаю съ орѣхъ, wielkości iak orzech.

- c) Kładąc się z przypadkiem szóstym znaczy z, пр. они не были со мною, oni nie byli ze mną; съ великимъ удовольствіемъ, z wielkiem ukontentowaniem.

§. 190. Względnie do miejsca wyrażają się rozmaitemi sposoby.

1. Jeśli są imiona krajów, miast, wsi, lub wysp, na pytanie gdzie, kładzie się przypadek siódmy z przyimkiem въ, на pytanie zaś skąd, kładzie się przypadek drugi z przyimkiem изъ; пр. Братъ мой родился въ Россіи, můy brat rodził się w Rossyi; онъ поѣхалъ въ Сицилію, pojechał do Sycylii; я получилъ письмо изъ Новгорода, otrzymałem list z Nowogrodu.

2. Jeśli są imiona morza, iezior, gór, rzek, ulic, wówczas на pytanie gdzie, używa się przypadku siódmego z przyimkiem на; kiedy zaś znaczy poruszenie, używa się przypadek czwarty z tym samym przyimkiem, на pytanie skąd, przypadek drugi z przyimkiem съ; пр. онъ былъ на Москвѣ рѣкѣ, był nad rzeką Moskwą; прогулявшись на горахъ, przechadzać się по горамъ; встрѣтившись на дорогѣ, spotkać się на drodze; онъ жилъ на Моховой улицѣ, mieszkał на ulicy mochawey. Też same przyimki używają się z rzeczownikami: островъ, wyspa; кладбище, cmentarz; похороны, pogrzeb; война, woyna; пожаръ, pożar; именины, imieniny; стовѣръ, zagęszczeny; свадьба, wesele; пр. я живу на Васильевскомъ острову, mieszkam на wyspie Wasilewskiej; Этна стоить на островѣ Сициліи, Etna znajduje się на wyspie Sycylii; я сего дня приглашенъ на свадьбу, jestem dzisiaj zaproszony на wesele. Jednakże iest kilka wyjątków, iako: въ горѣ Аѳонской, на горѣ Атос; онъ пошелъ въ морскую улицу, poszedł на ulicę morską.

3. Если мѡви сѣ о коścioлахъ, парафіяхъ, на pytanie gdzie, używa się przypadku drugiego z przyimkiem у, iесли zaś iest poruszenie wówczas третiego z przyim. къ, на pytanie skąd? drugiego z онъ; пр. онъ живѣтъ у Ильи Пророка, mieszka w parafii Pro-

roka Eliasza; онъ у брата моего, on iest u mego brata; онъ пошелъ къ приятелю, poszedł do przyjaciela; онъ идетъ отъ Успенья, idzie od kościoła Wniebowstąpienia; я иду отъ него, powracam od niego.

4. Na pytanie przez co? кѣду? używa się szóste-go bez przyimku; np. я ѣхалъ деревнею, лугомъ, лѣсомъ, przejeżdżałem przez wieś, łąkę i las; я плылъ Волгою, płynалемъ Волгою. Niekiedy używa się przypadek trzeci z przyimkiem по; np. плыви по Днѣпру, pływać по Дnieprze; ѣхати по Петербургской доро-гѣ, iechać drogą petersburską.

5. Jeśli trzeba wyrazić miejsce, przez które się przebywa, kładzie się wówczas przypadek czwarty z przyimkiem черезъ; np. ишли черезъ улицу, przecho-dzić ulicą; предпринимають путь изъ Казань черезъ Мо-скву, przedsiębrać podróż do Kazania przez Moskwę; переправившись черезъ рѣку, przebydź rzekę.

§. 191. Rozmaite odniesienia się do czasu w ten sposób wyrażają się.

1. Na pytanie kiedy? albo w jakim czasie?

a) Jeśli iest mowa o dniu lub nocy, alboliteż porze roku, kładzie się szósty bez przyimku; np. днемъ работашъ, а ночью отдыхашъ, пра-цować we dnie а w nocy odpoczywać; веснойъ посеять, а осенью собрать, wiosną zasiać, а w iestieni zebrać.

b) Jeśli iest przymiotnik, wówczas kładzie się przypadek drugi; np. прошлаго года, prze-шлого roku; сего утра, tego poranku; вче-рашняго дня, dnia wczorayszego. Można też użyć przypadku siódmego z przyimkami въ lub на; iak: въ прошломъ году, przeszłego ro-ku; на прошлой недѣль, przeszłego tygodnia.

c) Kiedy mówi się o miesiącach lub godzinach kładzie się przypadek siódmy z въ; np. это случилось въ Июньѣ, to się zdarzyło w czerwcu; я къ вамъ приду въ пятомъ часу, przyyde do WP. o godzinie piątej, mówi się także въ пять часовъ. Data miesiąca kładzie się w dru-gim przypadku, ob. §. 159.

d) Niektóre rzeczowniki oznaczające czas kładą się w przypadku czwartym z przyimkiem *въ*, nade wszystko kiedy są w towarzystwie przyimiotnika, albowiteż kiedy mają po sobie przypadek drugi, np. во всю ночь, на całą noc; въ праздничный день, в свѣтечный день; во время войны, podczas wojny; въ великій постъ, w wielki post. Toż samo rozumie się o dniach w tygodniu, kiedy używają się w liczbie pojedynczej; lecz kiedy są w mnogiej kładą się w przypadku trzecim z przyimkiem *по*; np. я буду къ вамъ въ среду, przyjdę do W.P. we środę; почта приходитъ по понедельникамъ и по пятницамъ, poczta przychodzi w poniedziałki i piątki.

e) Na niektóre święta, jeśli czas nie jest dostatecznie oznaczony, używa się przypadku siódmego z przyimkiem *о* lub *объ*; np. о Рождестве, коło Bożego narodzenia; о масленицѣ, окоło karnawału. Można także użyć przypadku trzeciego z przyimkiem *къ*; np. онъ придетъ къ субботѣ, przyjedzie na sobotę; къ следующей неделѣ, коło wielkiego tygodnia.

2. Na pytanie iak długo? od iakiego czasu? kładzie się przypadek siódmy z przyimkiem *чрезъ*; np. онъ жилъ девяносто лѣтъ, онъ żył 90 lat; онъ всю неделю прогулялъ, cały tydzień bawił się; десятый годъ живу здѣсь, mieszkam tu od lat dziesięciu.

3. Na pytanie iak dawno? kładzie się czwarty z przyimkiem *за*; np. онъ былъ здѣсь за девять лѣтъ, dziewięty rok iak był tu. Można także zaimek ten odmienić przez wyrazy *шому* nazadъ; np. шому назадъ двѣ недели, два tygodni temu.

4. Na pytanie na iak długo? kładzie się czwarty z *на*; iako: онъ поѣхалъ на пять лѣтъ въ чужіе краи, wyjechał na lat pięć do cudzych krajów; я занялъ денегъ на два мѣсяца, pożyczыłem pieniędzy на два miesiące.

5. Na pytanie w iakim przeciągu czasu? używa się przypadku czwartego z przyimkiem *въ*; np. въ девять лѣтъ взята была Троя, Troja była wzięta w ciągu

gu lat dziesięciu; онъ въ три недѣли э́то сдѣлаешъ, он to zrobi za trzy tygodnie; гонецъ приѣхалъ въ семь часо́въ, гонецъ przybył w siedm godzin (въ семь ча-со́въ, może także znaczyć, że przybył o siódmej go-dzinie; lecz w takimъ zdarzeniu dodadzъ potrzeba ўмра́ lub wéчера).

6. На pytanie w jakimъ przeciągu czasu? używa się czwarty z przyimkiemъ чрезъ; пр. онъ чрезъ два дни здѣсь бѣдетъ, за два дни tu бѣdzie; придите чрезъ часъ, przyydzъ za godzinę.

§. 192. На pytanie w iakiey odległości? imiona liczbowe кладъ się w чwartымъ безъ приимка, albo z на, некиедъ за, alholitéž w siódmymъ зъ въ; пр. я живу́ онъ негó пять вёрстъ (lub въ пяти верста́хъ), mieszkam od niego o pięć wiorst; сiя слобода отсто-и́тъ онъ гóрода одну (lub на одну) версту́, та вiес о wiorстѣ odległa od miasta; я былъ онъ того мѣсна за двѣ версты, byłem na dwie wiorsty od tego mieysca.

§. 193. Względemъ дълго́сти, шerokóсти i wyсо-ко́сти, wyrażaia się przezъ przypadekъ drugi lub чwartу z приимkiemъ въ, alholitéž шóсты, пр. тридцать сажень выши́ны (lub выши́ну i выши́ло́ю), trzydzieści sążni wysokości.

ARTYKUL VIII.

O składni spoyników.

§. 194. Niektóre spoyniki wymagaią po sobie dru-giego spoynika, który się кладъ на początku zdania; пр. ежели . . . то, хошá . . . однако, не шóлько . . . но и; пр. ежели вы э́шой деревни не купите, то я еѣ куплю́, ieżeli nie kupisz той wioski, то ja ja kupię; худáго человека узнаете не шóлько по дѣламъ, но и по намѣренiю, poznasz złego człeka nie tylko z czyn-ności, ale nawet z zamysłu.

§. 195. Partykuły ли, же i бы не кладъ się nigdy на początku zdania; iako: печальъ сьвдаешъ сѣрдце, рá-досеть же весели́тъ бное, smutek trapi serce, radość zaś weseli; злословяшъ ли, угнешаю́тъ ли, терни́, czy cię szkaluią, czy cię przesladuią, znoś cierpliwie.—

Бы wymaga zawsze po sobie słowa w czasie przeszłym, tak, iak spójniki, którym się dodaie ta partykuła; np. я желаю, чтобы вы благополучны были, życzę, ażebyś był szczęśliwym; я былъ бы богатъ, ежели бы не сполко промоталъ, byłbym bogaty, jeśli bym tyle nie stracił. — Чтобы і дабы клада się także z trybem bezokolicz. i wówczas one znaczą dla; ob. §. 124.

ARTYKUL IX.

O składni wykrzykników.

§. 196. 1. Wykrzykniki w ogólności wymagają po sobie przypadku pierwszego; np. ахъ! какая бѣда! ach! iakie nieszczęście! вошь добрый человекъ! ото pocziwu człowiek!

2. Wykrzykniki увы, ахшй, горе, mają po sobie przypadek trzeci; np. горе вамъ славѣющимъ нынѣ! biada śmiejącym się dopiero!

3. Wykrzyknik о, kładzie się z piątym niekiedy z drugim przypadkiem; np. о времена! о нравы! о czasы! о обычае! о неиспытанныхъ судьбъ Божіихъ! о niezbadane sądy boskie!

ROZDZIAŁ II.

O składni.

§. 197. Składnia (словоразмѣщеніе) iest urządzenie wyrazów w mowie takim sposobem, iaki iest przyjęty przez długie i stałe używanie; to iest właśnie co stanowi duch ięzyka. W ięzyku zaś ruskim wyrazy będąc, iak w ięzykach starożytnych odróżnione charakterystyczną przypadków nie zaś przez dodanie artykułów lub partykuł, iak w innych ięzykach europejskich; tu zaś mowa nie traci iasności, iakimkolwiek sposobem ułożona, byleby zachowano właściwy porządek myśli. Dla tego więc składnia ięzyka rosyjskiego nie iest podległa żadnym prawidłom, zależy zupełnie od myśli piszącego. Ztémwzyskiem trzeba uważać:

1. Przymiotnik kładzie się pospolicie przed swoim rzeczownikiem; jeśli zaś jest zaimek jego lub ich ten mieści się pomiędzy przymiot. i rzeczow. np. главный ихъ торгъ состоитъ въ хлѣбѣ, główny ich handel zależy w chlebie.

2. W zdaniach przecznych, przeczenie nie kładzie się zawsze przed słowem; np. я не сомнѣваюсь, что онъ придетъ, nie wątpię, że on przyjdzie.

3. W zdaniach pytających, wyraz znaczący pytanie kładzie się naprzód; np. когда вы дадите портному своё платье? kiedyż dacie krawcowi swoje odzienie? Lecz kiedy wyraz pytający jest partykułą ли, wówczas słowo póydzie naprzód, później partykuła, jeśli zaś zdanie jest przeczne, przeczenie więc zaczyna zdanie; np. дадите ли вы портному своё платье? czy dasz WPan krawcowi swoją suknię? не хотите ли вы ехать со мною, czy nie chcesz iechać ze mną. Jeśli słowo posiłkowe есть ma się domyślać, ли kładzie się po przymiocie; np. богатъ ли онъ (zamiast есть ли онъ богатъ), czy on jest bogaty?

Uwaga. Kiedy zaimek zaczyna zdanie pytające, później następuje partykuła ли, zdanie wówczas wcale jest odmienne, aniżeli kiedyby słowo zaczynało. W tém zdaniu np. сдѣлалъ ли ты это, czy zrobiłeś to? jest zapytanie pospolite; lecz: ты ли это сдѣлалъ? wyraża zadziwienie: tyżes to zrobił?

C Z E Ś Ć C Z W A R T A.

I. O P I S O W N I.

§. 198. Pisownia (правописаніе), jest część grammatyki, która uczy dobrze pisać wyrazy według przyjętego sposobu i użycia od najlepszych pisarzy. Wyrazy rossyjskie tak się piszą iak mówią. Trudność zachodzi tylko w użyciu głosek, których wymawianie jest bardzo podobne, lecz trudność ta ułatwi się za pomocą następujących prawideł, i przypomnieniem uwag danych w §§. 13 i 48.

§. 199. W języku rossyyskim używa się tylko 34 głoski, o użyciu których posłużyć mogą te przepisy.

1. Głoski większe czyli początkowe (прописныя) używają się w podobnym zdarzeniu, iak w polskim języku, toż samo mniejsze (срочныя).

2. Lubo samogłoski e i ѣ mają toż samo brzmienie, stémwszystkiém użycie ich jest różne: co się najbardziej czuć daie po spółgłoskach: e używa się kiedy zgłoska, która ma brzmienie iedney z tych samogłosek, wymawia się otwartą gębą bardziej anizeli samogłoska ѣ; pr. пѣня, kara pieniężna, i пѣла, piana; въ семь, w tym, i въсьмъ, wszystkim. Oprócz tego ѣ kładzie się a) w przypadku 3cim i 7mym liczby pojedynczey, b) w stopniach wyższym i najwyższym (ѣе, ѣиши), c) we wszystkich czasach słów mających w czasie terazniejszy trybu oznajmującego ѣю, d) przed ю i я (wyiawszy блѣю, beczę, i клѣю, kleię), e) po spółgłosce н (wyiawszy не), f) po większey części w przysłówkach. Co się tycze używania we środku wyrazów, iedno tylko używanie nauczyć może, gdzie pisać e lub ѣ.

3. Spółgłoska з w przyimkach воз, из, раз, zamienia się na с, kiedy wchodzą w składanie wyrazów zaczynających od spółgłosek twardych к, х, п, ш, ч, ш, щ; pr. вос-ходить, wstępować; ис-чезать, niszczyć; рас-полагаь, urządzić. Stémwszystkiém byłoby lepiej zachować głoskę з, stosownie do Etymologii.

4. Chociaż samogłoski и i і mają zupełnie iednakie brzmienie, iednak trzeba uważać, że i używa się przed inną samogłoską, wyiawszy wyraz миръ, świat, i w pochodzących od niego dla różnicy od миръ, pokóy. Użycie samogłoski и dla łacniejszego czytania wyrazów tam następuje, gdzie są dwa и razem, iak въ зданіи, w budowie, zamiast въ зданнi; сiи, ci, zamiast сии. Przyimek при, kiedy się łączy z wyrazem zaczynającym się od samogłoski, odmienia и na і, pr. при-ѣздъ, przyjazd.

5. Spółgłoski ф і ѿ, iednostaynie brzmią w języku rossyyskim; lecz ф używa się w wyrazach tych, które

w innych językach piszą się przez f lub ph, a zaś o w wyrazach tylko pochodzących z greckiego, i które się piszą th w innych językach; ob. §. 28.

6. Brzmienie dwóch głosek niemych ь i ъ nie jest znaczne we wszystkich spółgłoskach. Te dwie głoski używają się we środku i na końcu wyrazów.

1) We środku wyrazów, które się składają z przyimka i zaczynają się od samogłoski ь zachowuje się, iako przed e, и, ъ, ю, я, pr. объёмлю, uciskam; съискать, wynaleźć; отъездъ, odjazd; объюродъшь, stać się głupim; разъярился, rozgniewać się, uważając, że ь z samogłoską и odmienia się często na ы; iak, съискать, zamiast съискать. Wymuie się взять, wziąć. Lecz ь ginie przed samogłoskami a, o, y, pr. вора́мъ, zaogąć; обуча́тъ, nauczyć. Używa się ь między и і к, л і и kiedy ma e przed sobą, między л і ш, pr. ма́ленькій, małeńki; мѣльница, młyn; большо́й, wielki; ме́ньшій, najmnieyszy.

2) Na końcu wyrazów ь używa się a) z rzeczownikami, które się kończą samogłoskami zębowemi ж, ч, ш, щ (1), i które mają przypadek drugi na a, б) we wszystkich czasach przeszłych, c) w trzeciej osobie liczby pojedynczej, iako też pierwszej i trzeciej mnogiej czasu teraźniejszego; d) większa część przyimotników uciętych. Ъ kończy a) prawie wszystkie tryby bezokoliczne, б) drugą osobę czasu teraźniejszego, niekiedy tryb rozkazujący. Jednym słowem ь jest połową samogłoski twardej o, a zaś ъ połową samogłoski miękkiej и (ob. §. 11. uwaga).

Te dwie głoski nieme ь i ъ służą do rozróżnienia

(1) Wielu grammatyków wymuia od tego prawidła rzeczowniki męskie zakończone na ч, iak ключъ, klucz; мечъ, miecz; a zaś rzeczowniki rodowe, iak Ивановичъ, mają się pisać przez ь nie zaś ъ. Autor trzyma się Akademii, która naznacza powyższe prawidła, że te, które mają zębowe ж, ш, щ, mają w innych przypadkach samogl. twarde a, y, te zaś, które się piszą przez ь mają samogl. miękkie я, ю.

znaczney ilości wyrazów iednostaynie prawie brzmiących, iak widać z tey tablicy.

Братъ, ша, brat.	Братъ, brać.
Быть, ша, stan.	Быть, być.
Вязъ, за, wiąz.	Вязъ, зи, bagno.
Господъ, przyp. 2gi licz. mn. od господи́нь, pan.	Господъ, да, Pan Bóg.
Гусаръ, ра, huzar.	Гусаръ, ря, pasący gęsi.
Данъ, imiesl. od данъ, dadź.	Данъ, ни, podatek.
Жаль, с. przesz. od жать, жаć.	Жаль, ли, litość.
Жаръ, ра, ураї.	Жаръ, niedok. od жарить, piec.
Иль, ла, błoto.	Иль albo їли, lub.
Кладъ, да, skarб.	Кладъ, ди, ładunek okrę- towy.
Конъ, на, zakreslenie.	Конъ, ня, koń.
Кровъ, ва, pokrucie.	Кровъ, ви, krew.
Куколь, drug. mn. od кук- кла, lalka.	Куколь, ля, kukol.
Машъ, мат w szachach.	Машъ, тери, matka.
Ось, drug. mn. od osa, osa.	Ось, оси, ós wozowa.
Персть, ша, palec.	Персть, ши, porośly, proch.
Плотъ, ма, tratwa.	Плотъ, ши, ciało.
Прибыль, przesz. od при- бышь, przybydź.	Прибыль, ли, korzyść.
Пусть, przym. od пустой, pusty.	Пусть, rozkazujący, od пустить, zostawić.
Пушь, drug. mn. пумы, okowy.	Пушь, ши, podróż, droga.
Пыль, ла, płomień.	Пыль, ли, pył.
Пяшь, drug. mn. пятá, pięta.	Пяшь, pięć.
Семъ, 7. prz. od сей, ten.	Семъ, siedm.
Спаль, przesz. od спать, mieścić się.	Спаль, ли, stal.
Спанъ, на, wzrost.	Спанъ, rozk. od спать, stać.
Старость, drug. mn. od староста, starosta.	Старость, ши, starość.
Столь, ла, stół.	Столь, tyle.

Съѣсть, osoba 3cia czasu przysz. od съѣдѣшь, zjadać.	Сѣсть, sieść.
Сынъ, на, syn.	Синь, przym. od синій, błękitny.
У'голь, гла, kąt.	У'голь, гла; węgiel.
Цѣль, przym. od цѣлый, cały.	Цѣль, ли, cel.
Цѣпъ, на, ser.	Цѣпъ, пі, łańcuch.
Часъ, przym. od частый, częsty.	Часъ, пи, szczęście.
Шестъ, ма, żerdź.	Шестъ, sześć.
Щеголь, гла, sczygieł.	Щеголь, голи, elegant.
Ѣсть, osoba 3cia terazn. od ѣсть, iеść.	Есть, osoba 3cia cz. terazn. od бытъ, byдź.
Ядъ, да, trucizna.	Ядъ, ди, pokarm.

§. 200. Znaki pisowni są:

1. Krótka (крѣпкая) (˘), która się kładzie nad samogłoską и, w każdym razie kiedy tylko jest poprzedzona od innej samogłoski, składa tylko jedną zgłoskę; iako: роѹ, роу; бѣи, биу.

2. Rozdzielnik (дѣль по́чки) (··), używa się nad samogłoską е, kiedy ta wyraża francuzkie eu, np. Монтеस्कьѣ, Montesquieu, alholiteż kiedy ma brzmienie io lub o; np. ob. §. 17.

Przeestroga. Nie używa się więcey daszek (слѣпная) (˘), który się kładł nad głoskami io, dla wskazania, że one składały jedną tylko zgłoskę; iako, маіѡръ, maior, teraz pisze się маіѡръ.

3. Łącznik (едини́щная) (-), kładzie się między dwiema wyrazami, które iakby są złączone, np. Славяно-рускій, sławianoruski; свѣтло-голубой, światłobłękitny. Łącznik używa się ieszcze na końcu wiersza, kiedy wyraz ma się przenieść z iednego na drugi.

4. Nawias (вмѣстительная) (), gdzie się wtrąca myśl uboczna, ale mająca związek z innymi.

5. Cudzysłów (кавычки) ("), kładzie się na początku lub we śródku wiersza dla okazania, iż są cudze słowa w pismo wtrącone.

II. O ZNAMIONACH PISARSKICH.

§. 201. Znamiona pisarskie wskazują sposób pisania bezbłędnie wyrazów iakiego języka.

1. Przecinek (запятая) (,) , znak małego przestanku.
2. Szrednik (почка съ запятою) (;) , znak przestanku większego.
3. Dwukropek (двоеточіе) (:), znak także przestanku większego.
4. Kropka (точка) (.) , znak przestanku największego.
5. Znak pytania (вопросительная) (?).
6. Znak wykrzyknienia (удивительная) (!).
7. Kropki zawieszające mowę (остановительная)(..).

C Z Ę Ś Ć P I Ą T A.

O W I E R S Z O P I S T W I E.

§. 202. Wierszopistwo (стихосложение) iest sztuka robienia wierszy. Wiersze (стихи) są to wyrazy urządzone w każdym języku, według prawideł stałych i pewnych. W języku rossyyskim prawidła te mają na celu:

- I. Miarę.
- II. Rozmaite gatunki wierszy.
- III. Szredniowkę.
- IV. Zakończenie wiersza i rym.
- V. Wolności poetyckie.

I. Co do miary.

§. 203. Miara (размѣръ) uczy poznawać rozmaite stopy wchodzące do składu wiersza. Stopa (снопá) iest to urządzenie pewney liczby zgłosek tak długich, iako też krótkich. Długość i krótkość zgłosek nazywa się ilością (количество). W innych językach ilość zależy od akcentu (ударение), który wskazuje podniesienie lub zniżenie głosu; lecz w języku rossyyskim

łość i akcent biorą się jedno za drugie, ponieważ wi-
dzielśmy §. 36. że wyraz rossyyski iakożkowiek dłu-
gi, nie może mieć więcej jednego akcentu, i że zgło-
ska oznaczona akcentem jest długą, wszystkie zaś in-
ne krótkie (1). Zgłoska długa oznacza się liniąką ho-
ryzontalną (-), krótka zaś (·).

Przestroga. Wyrazy jednozgłoskowe mogą być d-
ługie i krótkie. Imiona i słowa powinny być dłu-
gie, a zaś przyimki, spoiniki i partykuły krótkie.

§. 204. Stop używających się w składzie wiersza
rossyyskiego liczy się sześć, to jest:

1. Jambus (ямбъ, *iambos*), składa się z dwóch zgło-
sek, z których ostatnia jest długa, np. зймā, вѣснā.

2. Trocheus albo choreus (хореѣ, *chorēios*), jest
miara dwuzgłoskowa, z których pierwszą ma akcent;
np. лѣтѣ, дѣнь.

3. Pyrrhichius (пиррихій, *pyrrhichios*), składa się
z dwóch zgłosek bez akcentu. W języku rossyyskim
nie ma takich wyrazów, któreby się składały z dwóch
krótkich, ponieważ każdy ma akcent, lecz może się
zdarzyć w wielozgłoskowych, takimi są partykuły
нѣрѣ, нѣй, połączone z innymi wyrazami. Pyrrhichius
pośrodku wiersza używa się zamiast iamba lub chorea.

4. Dactylus (дактиль, *dactylos*), składa się ze trzech
zgłosek, z akcentem nad pierwszą, np. вѣрѣю, вѣстнā.

5. Amphibrachus (амфибрахій, *amphibrachios*), miara
tróuzgłoskowa z akcentem nad drugą, np. причинā,
цѣлюю.

(1) Nie jest to samo w języku greekim i łacińskim, gdzie
głoska oznaczona akcentem może być krótka; np.
Delete, domine. W tych dwóch wyrazach, trzy
zgłoski są krótkie, pierwsza jednak ma akcent. Na
początku XVII. wieku chciano wprowadzić do języ-
ka rossyyskiego prozodyą grecką, zasadzaną się
na długości i krótkości zgłosek; lecz te usiłowania
były bezskuteczne. Ob. gram. sławiańską Smotry-
ckiego w Wilnie 1619. — Na końcu tegoż samego
wieku Piotr Mogiła, Arcybiskup Kiiowski, wprowa-
dził miarę wiersza na wzór polskiego, która się u-
żywała do czasów Lomonosowa.

6. Anapestus (ἀνάπαιστος, ἀνάπαιστος), składa się ze trzech zgłosek, z akcentem nad ostatnią, np. чело-вѣкъ, голова.

II. O rozmaitych gatunkach wierszy.

§. 205. Wiersze przyjmują rozmaite nazwiska według stop ich składających. Są wiersze sześćcio, pięćcio, trój, dwu i jednomiarowe, którym się dać nazwisko, iambiczne, choreiczne, daktylochoreiczne, i t. p. Wiersze, które nie mają równej liczby stop, zowią się wolnymi (вольные).

§. 206. Wiersze najużywanisze w poezji rossyjskiej są następujące.

1. Hexametrowe albo daktylochoreiczne ze sześciu stop. Składają się one ze sześciu stop, z których cztery pierwsze są daktylus albo choreus, piąta pospolicie daktylus, szósta koniecznie choreus (1). Używają się w poematach bohaterkich, szczególniej w tych, które są tłumaczone z języków cudzoziemskich; np.

Зевсъ, и беземѣрныя боги! о сотворише да будешь
Сѣи мой возлюбленный сынъ, какъ и я знаменитъ
въ Илионѣ;

Мужесшвомъ славить равно, и могущесшвенъ вла-
стию въ царствѣ!

Пусть о немъ некогда скажутъ: геройшвомъ ошца
онъ превѣсилъ!

z Illiady tłumaczenia Gniedicza.

2. Wiersze iambiczne ze sześciu stop, inaczej zwane alexandryjskimi. Używają się w poematach bohaterkich i dydaktycznych, tragediach, komediach, satyrach, listach, elegiach, idyllach; np.

Кто будешь принимашъ мой пепель ошъ кощра?

Кто будешь безъ тебя, о милая сестра,

За гробомъ слѣдовашь въ одеждѣ погребальной,

И мѣро изливашъ надъ ўрною печальной?

Batiuszkow.

(1) Hexametry rossyjskie różnią się od greckich i łacińskich, że się składają z choreów zamiast spondeów, których nie ma w języku ruskim. Hexametr powstał z ἕξ, sześć, i μέτρον, miara.

3. Wiersze iambiczne sześciomiarowe używają się dosyć rzadko, np.

На піршештвахъ, въ спокойствіи семѣй,
Предъ олшарѣмъ, въ обішели царѣй,
Вездѣ, о Вождь, шебъ благословіе!
Тебѣ предасиъ попомшву пѣснопѣиье!

Zukowski.

4. Wiersze iambiczne czteromiarowe używają się w odach i w poezji lirycznej, np.

Кшо море удержаль берегами
И безднѣ положиль предѣль
И ей свирѣпыми волнами
Спреміишься далѣ не велѣль?
Покрышю пучину мглою
Не я ли сильною рукою
Открыль, и разогиаль шуманъ,
И съ сѹши сдвигуль океанъ?

Lomonosow.

5. Wiersze iambiczne tróy, dwu i jednomiarowe używają się w pieśniach i bajkach, np.

Ужѣ со шьмою ноци
Простѣрлась тишина;
Выходишь изъ за рощи
Печальная луна.
Я лиру шомно спрочю
Пѣшь скорбѣ, обьявшу духъ.
Приди груснѣишь со мною
Луна, печальныхъ другъ!

Kapnist.

6. Wiersze iambiczne wolne używają się szczególnie w bajkach, powieściach, niemniej też w epigrammatach, napisach, np.

Пустыинникъ былъ сговорчивъ; лёгъ, зѣвнуль,
Да пошчасъ и заснуль.

А Миша на часахъ, да онъ и не-безъ дѣла:

У друга на носъ муха сѣла.

Онъ друга обмахнуль

Взглянуль,

А муха на щекъ; — согналь, а муха снова

У друга на носу.

Krylow.

7. Wiersze choreiczne o czterech, trzech i dwóch
miarach, używają się w poezyi lekkiej; pr.

Спо́нетъ сѣзый голубочекъ,
Спо́нетъ онъ и день и ночь;
Миленькой его дружечекъ
Оплешѣлъ на долго прочь.

Dmitryiew.

Всѣхъ цвѣточковъ бо́ль
Роду я любилъ,
Ею только въ полѣ
Взоръ мой веселилъ.

Dmitryiew.

Громъ гремишь
И разишь.
Мы сердца́ми
И слезами
Молимъ васъ,
Боги ги́ба
И Э́рева,
Въ спра́шныи часъ!

Karamzin.

8. Wiersze amfibrachiczne od sześciu i pięciu
stop, używają się tylko w idyllach, listach, elegiach,
i tym podobnych; pr.

Блаженъ, о Филонъ, кпо Харипамъ Богинямъ жер-
пвы приносишь!

Какъ сѣплые дни легкокрылаго Мая, въ блескъ
весеннемъ,

Какъ волны ручья, озаренны улыбкой юнаго ушра
Дни его легкимъ пологомъ лешашъ.

Zukowski.

9. Wiersze amfibrachiczne od czterech i trzech
stop używają się w poezyi lirycznej, pr.

Эсхийъ возвращался къ Пенатамъ своимъ
Къ брегамъ благовоиннымъ Адфея
Онъ долго по свѣту за счастьемъ бродилъ;
Но счастье, какъ шель, убѣгало.

Zukowski.

10. Wiersze daktylochoreiczne tróy i dwumiarowe, używają się w odach i piosnkach, pr.

Звонкопрѣшная лира,
Въ древни златые дни міра
Сладкого силой пноей
Ты и Боговъ и Царей,
Ты и народы плѣшила.

Derżawin.

Юная рѣза
Лишь развернула
Алый шипокъ
Вдрутъ опъ морѣза
Въ лонѣ уснула;
Снянуль цвѣшокъ.

Derżawin.

III. O średniówce i półwierszu.

§. 207. Średniówka (кресъчѣніе) jest to odpoczynek dzielący wiersz na dwie części albo półwiersze (полусшінія). W wierszach sześciomiarowych średniówka znajduje się po trzeciej stopie, pr.

Ужѣ бѣлая Пеня | перѣдъ Цепромъ кипишь,
И влага ушупишь, | шуми, ому спѣшишь.

Lomonosow.

W wierszach iambicznych pięciomiarowych, średniówka znajduje się po drugiej stopie, i dzieli wiersz na dwa półwiersze nierówne; pr.

И щипъ и мечъ | бросаюшь съ знаменами;
Вездѣ пуши | шокрышы ихъ кощями.

Zubowski.

Niekoniecznie odpoczynek ma być odznaczony, lecz potrzeba aby zgłoska kończąca połowę pierwszego półwiersza nie łączyła się z następującą. Tak więc średniówka nie powinna kłaść się między przyimkiem.

IV. O końcowce wiersza i rymie.

§. 208. Wiersze mogą się kończyć albo na zgłoskę długą, albo krótką; w pierwszym razie mają zakończenie męskie, w drugim żeńskie; np.

Люблю; любить ввѣкъ буду! żeńsk.

Кляните спрещь мою, мѣск.

Безжалостныя души, żeńsk.

Жестокія сердца! мѣск.

Karamzin.

§. 209. Z tego dwoistego zakończenia wierszy wypada, że wiersze iednakiey miary nie mają wszystkie tey samey liczby zgłosek. Wiersze iambiczne szeście i dwunastomiarowe są męskie, trzynastu zaś żeńskie. Wiersze iambiczne cztero i ośmizgłoskowe męskie, dziewięcizgłoskowe żeńskie. Wiersze choreiczne cztero i siedniostopowe są męskie, ośmiu zaś żeńskie.

§. 210. Jednostayność dźwięku w wyrazach kończących dwa wiersze formie rym (рѣма), który także iest męskim kiedy zgłoska długa, żeńskim zaś kiedy zgłoska iest krótka; np.]

Изъ за облакъ мѣсяцъ krásный, жеńsk.

Всталъ и смонрился въ рѣкѣ; мѣск.

Сквозь шуманъ и мракъ ужасный, жеńsk.

Пушникъ ѣдетъ въ челоукѣ. мѣск.

Derżawin.

§. 211. Rymy są bogate, dostateczne i ubogie. Rym bogaty (богатая), kiedy ma iednostayność dźwięku w dwóch ostatnich zgłoskach; np. жертва і мертва, доволенъ і волець. Dostateczny (полубогатая), kiedy ta iednostayność znayduie się tylko w ostatniey zgłosce; np. ошець і сердцець. Ubogi (бѣдная), kiedy ma podobieństwo bardzo mało uderzające; np. шворень і перья, ключъ і бичъ.

§. 212. Wiersze bez rymu nazywają się wierszami białemi (бѣлые стихи). Hexametry i inne pochodzące ze starożytnych nie mają nigdy rymu.

V. O wolnościach poetyckich.

§. 213. Poeta częstokroć jest przymuszony odci-
nać wyrazy, mieścić ich według prawideł niezgodnych
ze składnią w porządku całę przeciwnym naturalne-
mu; te więc odstępiania zowią się wolnościami poe-
tyckimi (стихотворческія вольности). Te wolności
dozwalaia się tylko w przypadkach koniecznych, słém-
wzyskiem nie można bardzo ich nadużywać. Do-
zwala się na przykład mówić,

Не славь высокую поро́ду,
zamiast высокой поро́ды (§. 171). Lecz inne wolności
nie mogą być darowane kiedy się domierzaia jedynie
dla piękności, pr.

Въ это время, споль холо́дно,
Какъ Борей былъ разъяренъ
Оспроча порфироро́дно
Въ царствѣ сѣверномъ рождѣнь.
Родился, и проч.

Derżawin.

Przymiotniki odcięte холо́дно, порфироро́дно, н-
żywają się zamiast przymiotników całych (§. 69); skła-
dnia zaś wymagałaby ро́ждено, родилось, ponieważ
оспроча jest rodzaju nijakiego.

DODATEK DO GRAMMATYKI

I. O DOSTOJENSTWACH I TYTULACH.

Dajemy tu wiadomość o dostojenstwach i tytułach używanych w Rossyi, które koniecznie znać potrzeba.

Mówi się *Ваше Императорское Величество*, do Cesarza lub Cesarzowey, *Ваше Императорское Высочество* używa się do Wielkich Xiążąt i ich małżonek.

Xiążęta zwyczajni rossyyscy, iako też cudzoziemscy przybierają *Ваша Святлость*. Hrabiowie niekiedy i Xiążęta mianują się *Ваше Сіятельство*.

Co się tycze dostojenstw cywilnych i woyskowych dziela się one na 14 klass.

Do pierwszej klasy należą: *Генераль-Фельдмаршалъ*, *General-feldmarszałek*, *Генераль-Адмираль*, *General-Admirał*, *Государственный Канцлеръ*, *Kanclerz Państwa*.

Do drugiej klasy należą: *Генераль* отъ *Инфантеріи*, *Кавалеріи* и *Артиллеріи*, *General piechoty*, *Кавалерыи* i *Артилерыи*, *Адмираль*, *Admirał*, *Дѣйстви-тельный Тайный Совѣтникъ*, *Rzeczywisty Tajny Radca Stanu*.

Do trzeciej: *Генераль-Лейтенантъ*, *General Porucznik*; *Вице-Адмираль*, *Wice-Admirał*, i *Тайный Совѣтникъ*, *Tajny Radca Stanu*.

Do czwartej: *Генераль-Майоръ*, *General Major*; *Контр-Адмираль*, *Kont-Admirał* i *Дѣйстви-тельный Статскій Совѣтникъ*, *Rzeczywisty Radca stanu*.

Do piątej: (niegdyś *Бригадиръ*), *Капитанъ-Командоръ*, *Kapitan Komandor*, i *Статскій Совѣтникъ*, *Radca stanu*.

Do szóstej: *Полковникъ*, *Półkownik*; *Флота Капитанъ* первого ранга, *Kapitan floty* pierwszego stopnia, i *Коллежскій Совѣтникъ*, *Kollegski Sowietnik*.

Do siódmej: *Подполковникъ*, *Podpółkownik*; *Флота Капитанъ* второго ранга, *Kapitan floty* drugiego stopnia, i *Надворный Совѣтникъ*, *Radca Dworu*.

Do ósmej: *Майоръ*, *Major*, *Флота Капитанъ-Лейтенантъ*, i *Коллежскій Ассессоръ*, *Kolleski Assessor*.

Do dziewiątej: *Капитанъ* и *Ротмистръ*, *Kapitan*

i Rotmistrz, Флота Лейтнантъ, Porucznik Floty, i
Титулярный Советникъ, Tytularny Radca.

Do dziesiątey: Штабсъ-Капитанъ и Штабсъ-Рот-
мистръ, Sztabs-Kapitan i Sztab-Rotmistrz, Коллѣж-
скій Секретарь, Sekretarz Kollegski.

Jedenasta była opuszczona.

Do dwunastey: Поруччикъ, Porucznik; Мичманъ,
Miczman (1), i Губернскій Секретарь, Gubernski Se-
kretarz.

Do trzynastey: Подпоруччикъ, Podporucznik, i
Сенатскій i Синодскій Регистраторъ, Senatski i Synod-
ski Registrator.

Do czternastey należą: Прапорщикъ i Корнетъ,
w cywilney służbie Коллѣжскій Регистраторъ.

Z tych czternastu klass, w pierwszej i drugiej
urzędnicy przybierają tytuł: Ваше Высокопревосходи-
тельство, w 3ciey i 4tey Ваше Превосходительство,
w 5tey Ваше Высокородіе, w 6tey, 7mey i 8mey Ваше
Высокоблагородіе, w 9, 10, 11, 12, 13 i 14, Ваше Благородіе.

Stan duchowny ma także swoje достоyności i ty-
тулы. Метрополита i Арцыбискуп przybiera tytuł Ваше
Высокопреосвященство; Biskup Ваше Преосвященство;
Arхимандрыта i Протоierey Ваше Высокопреподобіе;
Jerey zaś Ваше Преподобіе.

Wiadość o sposobie zaczynania, kończenia i
adresowania listów nie jest rzeczą obojętną. W listach
piszących się do Cesarza i familii Cesarskiej forma
adresu przez rząd jest ustanowiona.

Pisząc więc do Хіażęcia alboliteż Hrabiego, kła-
dzie się na początku: Свѣтлѣйшій albo Сіимельвейшій
Князь, Сіимельвейшій Графъ, на końcu zaś Вашеі
Свѣтлости (albo Сіимельства) Милосивѣйшаго Го-
сударя, всепокорѣйшій слуга — Jeśli pisze się do oso-
by wyższej, kładzie się na początku Милосивѣйшій
Государь, albo Милосивый Государь, i Милосивая
Государыня, на końcu zaś, имѣю честь пребыть съ
глубочайшимъ высокопочитаніемъ и совершенною пре-
данностію, всепокорѣйшимъ слугою. — Do osoby ró-
wney Милосивый Государь мой, некиedy додаје się
иміе на końcu: съ истиннымъ почтеніемъ и предан-
ностію остаюсь вашимъ покорнымъ слугою — Do oso-

(1) Miczman pochodzi z angielskiego Midshipman.

by niższej, Gosударь мой, na końcu перебуваю сь почтениемъ. — Pisząc do Metropolity lub Arcybiskupa kładzie się na początku Wyсокопреосвященнѣйшій Владыко, Милоспивый Gosударь и Архипасшырь, do Biskupa Преосвященнѣйшій Владыко.

Na kopercie pisze się tak: Ego Сійшельсшу Милоспивѣйшему Gosударю Господину Дѣйсшительному Тайному Совѣшнику (wszystkie tytuły) Князю (albo Графу) Алексѣю Θεодоровичу Голицыну — Do Хієźney lub Hrabiney: Ея Сійшельсшу, Милоспивѣйшей Gosударынь, Княгинѣ (lub Графинѣ) Аинѣ Θεодоровѣ Голицыной.

Тоż samo pisząc do innych: Ego Wyсокопревосходительсшу, Ego Wyсокородію, Ego Wyсокоблагородію — Pisząc zaś do osoby nieмаіащей żadney dostoiności kładzie się: Милоспивому Gosударю моему, albo Ego Благородію Ивану Ивановичу Ильину, albo Милоспивоу Gosударынь моеу Надеждѣ Ивановѣ Ильиной.

II. O CIĘŻARACH, MIARACH I MONESIE.

O ciężarach.

Berkowiec waży 10 pudów.

Pud . . . waży 40 funtów.

Funt 32 loty.

Lot 3 zolotniki.

Zolotnik dzieli się na połowę i czwartą część.

Miara wielkości na rzeczy suche.

Łaszt zawiera 14 ćwierci (четверти).

Cwierć 2 ośminy.

Ośmina 2 payki.

Payok (1) 2 czetwieryki.

Czetwieryk . . . 4 czetwierka.

Czetwiertek . . . 2 garnce.

Kul zawiera 10 czetwieryków. Kul zboża zamyka od 8 do 10 pudów. Kul zaś mąki powinien zamykać 9 pudów i 12 funtów.

Miary na rozcieki.

Sorokowaia boczka zawiera 13½ ankrów albo 40 wiader, dla tego zowie się sorokowaia.

(1) Payok jest miara mąki daiąca się każedmu żołnierzowi na miesiąc.

Ankier zamyka 3 wiadra.

Wiadro (2) . . . 4 czwartka.

Czwartek zawiera 2 osmucha, które się ieszczą zowią krużka.

Sztof termin wzięty z niemieckiego, służy na rozcieki mocne, i zawiera osmą część wiadra.

Miary długości.

Wersta jest miarą drogi; desiatina miarą pola, arszyn zaś miarą materyi.

Wersta zawiera 500 sążni.

Sążeń 3 arszyny.

Arszyn 16 wierszków.

Werszok dzieli się na połowę, czwartą i ósmą część.

Sążeń zawiera 7 stop angielskich.

Stopa (футъ) . . . 12 cali.

Cal (дюймъ) . . . 12 linii.

Desiatina . . . 2,400 sążni.

O monecie złotej.

Imperyał zawiera 10 rubli.

Półimperyał . . . 5 rubli.

Rubel złoty . . . 100 kopieiek.

Półrubla złotej 50

Moneta srebrna.

Rubel zawiera 100 kopieiek albo 10 grzywien.

Półrubla (полтинникъ) 50 kopieiek.

Czwarta część rubla . . . 25

Złoty 15

Grzywna 10

Piątaczek 5

Moneta miedziana.

Piątak zawiera 5 kopieiek,

Grosz 2

Kopieyka 2 dengi.

Denga 2 połuszki.

Połuszka jest najmniejsza moneta.

Aftyn jest moneta zmyślona używająca się od pospółstwa w rachunkach, zamyka w sobie 3 kopieyki.

(2) Wiadro równa się 15 i 1/4 kwartom parzajim.

8108FR

S P I S R Z E C Z Y.

O języku Słowiańskim.

GRAMMATYKA ROSSYYSKA . . . strona 1

C Z Ę Ś Ć P I E R W S Z A.

	<i>O Etymologii</i>	tamże.
ROZDZIAŁ I.	<i>O Liczbie i podziale głosek</i>	2
	<i>O zgłoskowaniu</i>	5
	<i>O wymawianiu</i>	tamże.
	<i>O samogłoskach</i>	7
	<i>O spółgłoskach</i>	9
ROZDZIAŁ II.	<i>O głoskach niemych</i>	12
	<i>O podziale zgłosek</i>	tamże.
ROZDZIAŁ III.	<i>O akcentowaniu</i>	13
	Tablica wyrazów piszących się ie-	
	dnostaynie, których akcent tyl-	
	ko rozróżnia	tamże.
	<i>O użyciu akcentu w imionach rze-</i>	
	<i>czownych</i>	16
	<i>O użyciu akcentu w imionach przy-</i>	
	<i>miotliwych</i>	19
	<i>O użyciu akcentu w słowach</i>	20
	<i>O użyciu akcentu w przysłówkach</i>	22

C Z Ę Ś Ć D R U G A.

o Lexykologii.

ROZDZIAŁ I.	<i>O rzeczowniku</i>	23
	<i>Artykuł 1. O przypadkowaniu rzeczowników</i>	28
	Forma pierwsza	30
	Forma druga	36
	Forma trzecia	42
	<i>Artykuł 2. O przypadkowaniu rzeczowników</i>	
	<i>własnych</i>	48
	<i>Artykuł 3. O formowaniu rzeczowników po-</i>	
	<i>chodnych</i>	50
	I. <i>Rzeczowniki żeńskie powstałe z mę-</i>	
	<i>zkich</i>	tamże.
	II. <i>Zgrubiałe</i>	52
	III. <i>Zdrobniałe</i>	tamże.

IV.	O rzeczownikach narodowych	56
V.	O rzeczownikach rodzeńskich czyli osobowych	56
ROZDZIAŁ II.	O przymiotniku	57
<i>Artykuł 1.</i>	Imiona oznaczające przymioty	59
	Przypadkowanie tych imion	62
<i>Artykuł 2.</i>	O przymiotnikach dzierżawczych	68
	Przypadkowanie tych przymiotników	tamże.
ROZDZIAŁ III.	O imionach liczbowych	71
	O przypadkowaniu imion liczbowych	73
ROZDZIAŁ IV.	O zaimku	75
	O przypadkowaniu zaimków	76
ROZDZIAŁ V.	O słowie	80
	Czasowanie słowa posiłkowego	84
<i>Artykuł 1.</i>	O czasowaniu słów czynnych i niakich	86
I.	O słowach prostych nieokreślonych	88
II.	O słowach prostych jednotliwych	103
III.	O słowach prostych częstotliwych	108
IV.	O słowach złożonych	109
<i>Artykuł 2.</i>	O używaniu trybów i czasów	122
<i>Artykuł 3.</i>	O czasowaniu słów biernych	126
<i>Artykuł 4.</i>	O czasowaniu słów przyymujących zaimek zwrotny	129
<i>Artykuł 5.</i>	O słowach nieosobistych	131
<i>Artykuł 6.</i>	O słowach nieforemnych	132
ROZDZIAŁ VI.	O przysłówku	139
ROZDZIAŁ VII.	O przyimku	140
ROZDZIAŁ VIII.	O spójniku	143
ROZDZIAŁ IX.	O wykrzykniku	144

C Z E Ś Ć T R Z E C I A .

o Składni.

ROZDZIAŁ I.	O składni zgody i rzędu	146
<i>Artykuł 1.</i>	O składni rzeczowników	tamże.
<i>Artykuł 2.</i>	O składni przymiotników	147
<i>Artykuł 3.</i>	O składni imion liczbowych	150
<i>Artykuł 4.</i>	O składni zaimków	154
<i>Artykuł 5.</i>	O składni słów	155
<i>Artykuł 6.</i>	O składni przysłówków	164

Art. 7.	O składni przyimków	16
Art. 8.	O składni spójników	171
Art. 9.	O składni wykrzykników	172
ROZDZIAŁ II.	O szyku	tamże.

C Z Ę Ś Ć C Z W A R T A.

I.	o <i>Pisowni</i>	173
	Tablica wyrazów iednostaynie brzmiących	176
II.	O <i>znamionach pisarskich</i>	178

C Z Ę Ś Ć P I Ą T A.

o *Wierszopistwie.*

I.	O miarach wierszowych	tamże.
II.	O rozmaitych gatunkach wierszy	180
III.	O <i>średniowce</i>	185
IV.	O zakończeniu wierszy i rymie	184
V.	O wolnościach poetyckich	185

DODATEK DO GRAMMATYKI.

I.	O dostoięństwach i tytułach	186
II.	O ciężarach, miarach i monecie	188